

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİDYAT TELKARİ GÜMÜŞ İŞLEMECİLİĞİ

Tarık DEMİR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI

SANATTA YETERLİK
BİLEŞİK SANATLAR ANASANAT DALI

TEMMUZ 2024

MİDYAT TELKARİ GÜMÜŞ İŞLEMECİLİĞİ

Tarık DEMİR

SANATTA YETERLİLİK
BİRLEŞİK SANATLAR ANASANAT DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2024

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarık DEMİR

31.07.2024

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı Bileşik Sanatlar Programı öğrencisi Tarık DEMİR tarafından hazırlanan MİDYAT TELKARİ GÜMÜŞ İŞLEMECİLİĞİ Başlıklı tez çalışması 31/07 /2024 tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Dr. Serap BUYURGAN/ Başkent Üniv.		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Dr. Gültekin AKENGİN/ Ankara HBV Üniv.		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Birsen ÇEKEN/ Ankara HBV Üniv.		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Doç. Çağrı GÜMÜŞ / KTO Karatay Üniv.		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Dr. Öğrt. Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI		

MİDYAT TELKARİ GÜMÜŞ İŞLEMECİLİĞİ
(Sanatta Yeterlik Tezi)

Tarık DEMİR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2024

ÖZET

Araştırmanın genel amacı Midyat ilçesindeki telkari gümüş işlemeciliğinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin geleneksel yöntemlerle üretim biçimi, üretimde kullanılan araçlar ve malzemeler, üretim aşamaları ele alınmıştır. Midyat telkari ürünleri, büyük parçalar ve küçük parçalar başlığı altında ikiye ayrılmış; büyük parçalardan mücevher kutusunun yapım aşamaları ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir. Araştırmada Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin tarihsel gelişimi araştırılmış ve çalışmada 150-200 yıllık orijinal el yapımı telkari ürünler tespit edilmiştir. Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma modeline uygun olarak telkari ürünler incelenmiş; Midyat Telkari Müzesi, Mardin Müzesi, Mardin Olgunlaşma Enstitüsü, Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi, kilise ve manastırlar ile Midyat gümüşçüler çarşısındaki atölye ve dükkanlarda bulunan geleneksel telkari ürünler fotoğraflanmış ve bu ürünler arasından seçilen 100 ürünün ayrıntılı özellikleri hazırlanan bilgi formlarında sunulmuştur. Araştırma kapsamında yöredeki tarihi eserlerden ve ürünlerden esinlenerek 10 adet özgün telkari ürünün tasarımı yapılmıştır. Midyat telkari gümüş işlemeciliğiyle ilgili araştırmanın alt amaçlarına ilişkin verileri toplamak amacıyla iki ayrı görüşme formu hazırlanmıştır. Telkari ustalarına yönelik hazırlanan form 70 ustaya uygulanmıştır. İkinci form ise 40 gümüşçü esnafına uygulanmıştır. Görüşme formlarından elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve ustaların demografik özellikleri, meslek bilgileri, çalışma koşulları, sağlık sorunları ile pazarlama durumlarına dair veriler elde edilmiştir. Araştırmada tarih, sosyoloji, halk bilimi, mitoloji, kuyumculuk, sanat tarihi ve takı tasarımı alanlarından istifade edilerek Midyat telkari gümüş işlemeciliği disiplinler arası perspektifle ele alınmıştır.

Bilim Kodu : 40403
Anahtar Kelimeler : Telkari, Midyat, Gümüş işlemeciliği, Gümüş, Takı
Sayfa Adedi : 341
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI

MİDYAT FİLİGREE SİLVER EMBROIDERY

(Ph. D. Thesis)

Tarık DEMİR

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

July 2024

ABSTRACT

In this study, the production method of Midyat filigree silver embroidery, including its traditional methods, the tools and materials used in production, and the production stages, were researched. Midyat filigree products were divided under the titles of large pieces and small pieces, and the construction stages of the jewelry box, one of the large pieces, were documented in detail. In the research, the historical development of Midyat filigree silver embroidery was discussed, and 150 to 200-year-old original handcrafted filigree products were determined. Furthermore, the filigree products were examined. Traditional filigree products found in the Midyat Filigree Museum, Mardin Museum, Mardin Institute of Maturation, Midyat Filigree Design and Application Centre, churches and monasteries, workshops, and shops in the Midyat silversmith bazaar were photographed, and detailed features of 100 (hundred) products selected from these were presented in the information forms prepared. Within the scope of the research, 10 (ten) original filigree product designs were inspired by the historical artefacts and products in the region. Two separate interview forms were developed to collect data related to the sub-objectives of the research on Midyat filigree silver embroidery. The form prepared for filigree masters was applied to seventy (70) masters. Moreover, the second form was applied to forty (40) tradesmen from the Midyat silversmith bazaar. The findings obtained from the interview forms were evaluated, and data on the demographic characteristics, occupational information, working conditions, health problems, and marketing status of the craftsmen were collected. This research draws on the disciplines of history, sociology, folklore, mythology, jewelry techniques, art history and jewelry design to examine the various dimensions of Midyat filigree silver embroidery from an interdisciplinary perspective.

Science Code : 40403
Key Words : Filigree, Midyat, Silversmithing, Silver, Jewelry
Page Number : 341
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLoların LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xxii
ÖN SÖZ	xxiii
1. GİRİŞ	1
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	13
3. KURAMSAL TEMELLER	19
3.1. Maden, Kuyumculuk ve Takının Tarihçesi	19
3.2. Maden İşleme, Birleştirme ve Süsleme Teknikleri	33
3.2.1. Maden İşleme Teknikleri	33
3.2.2. Maden Birleştirme Teknikleri	36
3.2.3. Maden Süsleme Teknikleri.....	37
3.3. Kuyumculukta Kullanılan Temel Ham Maddeler	43
3.3.1. Gümüş	43
3.3.2. Bakır	56
3.3.3. Altın.....	58
3.4. Telkari Gümüş İşlemeciliği	61
3.4.1. Yapım Tekniğine Göre Telkari Çeşitleri.....	61
3.4.2. Yapıldığı Yöreye Göre Telkari Çeşitleri	63
3.4.2.1. Midyat telkarisi	64

3.4.2.2. Trabzon hasır telkarisi.....	80
3.4.2.3. Beypazarı telkarisi	81
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	85
4.1. Midyat İlçesinin Tarihsel Gelişimi.....	85
4.2. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliğinin Tarihsel Gelişimi	94
4.3. Midyat Gümüş Telkari İşlemeciliğinde Kullanılan Araçlar	116
4.3.1. Tel ve Levha Hazırlama Aşamasında Kullanılan Araçlar.....	116
4.3.2. Yapım Aşamasında Kullanılan Araçlar.....	122
4.3.3. Bitirme İşleminde Kullanılan Araçlar	133
4.4. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliği Yapım Tekniği ve Aşamaları	136
4.4.1. Mücevher Kutusunun Yapım Aşamaları.....	136
4.4.1.1. Tel ve plakanın (astar) hazırlanması	137
4.4.1.2. Ana iskeletlerin hazırlanması.....	144
4.4.1.3. İç dolgu tellerinin hazırlanması ve yerleştirilmesi.....	149
4.4.1.4. Hareketli parçaların hazırlanması (Büyük parçalar)	153
4.4.1.5. Son işlemler	169
4.5. Telkari Tekniği ile Yapılan Ürünler	174
4.5.1. Büyük Parçalar	176
4.5.1.1. Tepsi.....	176
4.5.1.2. Vazo	177
4.5.1.3. Gondol.....	178
4.5.1.4. Masa isimliği.....	178
4.5.1.5. Şekerlik	179
4.5.1.6. Mücevher kutusu.....	179
4.5.1.7. Çanta	180
4.5.1.8. Sigara tabakası	180

	Sayfa
4.5.1.9. Tespih.....	181
4.5.1.10 Gelin tacı.....	181
4.5.1.11. Kemer.....	182
4.5.1.12. Tabanca kabzası	183
4.5.1.13. Ayna çerçevesi	183
4.5.1.14. Tarak	183
4.5.1.15. Toka ve baş süsleri.....	184
4.5.1.16. Resim çerçevesi	184
4.5.1.17. Fincan zarfı	185
4.5.1.18. Kalemlik.....	185
4.5.1.19. Peçetelik.....	186
4.5.1.20. Baston ve asa sapı	186
4.5.1.21. Çakmak kılıfı	187
4.5.2. Küçük Parçalar	188
4.5.2.1. Yüzük.....	188
4.5.2.2. Küpe.....	188
4.5.2.3. Kolye Ucu	189
4.5.2.4. Kolye.....	189
4.5.2.5. Broş (Yaka iğnesi)	190
4.5.2.6. Bilezik.....	190
4.5.2.7. Bileklik.....	191
4.5.2.8. Takım (Set)	191
4.5.2.9. Anahtarlık	192
4.5.2.10. Yaka rozeti	192
4.5.2.11. Halhal	193
4.5.2.12. Kol düğmesi	193

	Sayfa
4.6. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliğiyle Uğraşan Ustaların Özellikleri	194
4.7. Midyat Gümüşçü Esnafına İlişkin Bilgiler.....	211
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	219
KAYNAKLAR	225
EKLER.....	233
EK 1. Bilgi Formları	233
EK 2. Yapılandırılmış Görüşme Formları.....	333
EK 3. İzin Belgesi	340
ÖZGEÇMİŞ	341

TABLoların LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Ülkelerdeki gümüş üretimi	48
Tablo 4.1. Araştırmaya katılanların cinsiyeti.....	194
Tablo 4.2. Telkari Ustalarının Yaşı.....	195
Tablo 4.3. Dini İnanç	195
Tablo 4.4. Ustaların Öğrenim Durumu	196
Tablo 4.5. Ustaların Sosyal Güvence Durumu.....	196
Tablo 4.6. Gümüş İşlemeciliğinin Öğrenildiği Kişi ve Kaynak.....	197
Tablo 4.7. Mesleği Seçme Nedeni	198
Tablo 4.8. Mesleğe Devam Etme Durumu.....	198
Tablo 4.9. Gelirden Memnun Olma Durumu.....	199
Tablo 4.10. Telkari Üretilen Atölye.....	199
Tablo 4.11. Mesleğin Geleceğiyle İlgili Düşünceler	200
Tablo 4.12. Ham maddenin Nereden Temin Edildiği	200
Tablo 4.13. Üretim Şekli.....	201
Tablo 4.14. Takı Tasarımlarının Nasıl Oluşturulduğu	201
Tablo 4.15. Telkari Gümüş İşlemede Kullanılan Motifler.....	202
Tablo 4.16. Ürünlerin Arşiv Çalışması	202
Tablo 4.17. Telkari üretiminde yapılan süslemeler.....	203
Tablo 4.18. Midyat'ta Üretilen Küçük Parçalar	204
Tablo 4.19. Midyat'ta Üretilen Büyük Parçalar	204
Tablo 4.20. Ürünlerin Pazarlanma Durumu	205
Tablo 4.21. Gümüş İşlemeciliğinde Karşılaşılan Güçlükler	205
Tablo 4.22. Çalışma Ortamının Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu.....	206
Tablo 4.23. Aydınlatmanın Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu	206

Tablo	Sayfa
Tablo 4.24. Havalandırmanın Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu	207
Tablo 4.25. Çalışma Ortamında Temizlik Durumu	207
Tablo 4.26. Üretim Yaparken Özel Giysi Kullanma.....	208
Tablo 4.27. Malzeme ve Ürün Muhafazasında Dikkat Edilen Hususlar.....	208
Tablo 4.28. Ustaların Fizyolojik Engel Durumu.....	209
Tablo 4.29. Gümüş İşlemeciliğinden Kaynaklanan Sağlık Sorunu Durumu	209
Tablo 4.30. Mesleğin Neden Olduğu Rahatsızlıklar	209
Tablo 4.31. Gümüş İşlemeciliğinde Yaşanan İş Kazaları	210
Tablo 4.32. Gümüş İşlemeciliğinde Alınan Önlemler	210
Tablo 4.33. Esnafın Telkari Ustası Olma Durumu	211
Tablo 4.34. İşletmeye Ait Telkari Atölyesi Bulunma Durumu.....	212
Tablo 4.35. İşletmede Telkari Ürünü Satılma Durumu	212
Tablo 4.36. Telkari Ürünlerin Temin Edilme Yeri	213
Tablo 4.37. Telkari Dışında Gümüş Ürün Satılma Durumu	213
Tablo 4.38. Midyat Telkarisi Dışında Satılan Ürünler.....	214
Tablo 4.39. Midyat Telkari Ürünlerinin Satış Durumu.....	214
Tablo 4.40. Midyat Telkari Ürünlerinde Gümüş Ayar Durumu	215
Tablo 4.41. Midyat Telkarisinin Coğrafi İşaret İle Tescillenmesini Bilme Durumu	215
Tablo 4.42. Talep Gören Ürünler	216
Tablo 4.43. Telkari Ürün Temin Etmede Zorlanma Durumu	216
Tablo 4.44. Gümüş Ürünler Dışında Satılan Ürünler	217
Tablo 4.45. Telkari Ürün Tamiri Yapılma Durumu.....	217

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Gümüş ve bakırın eritilmeden önceki karışımı.....	58
Resim 3.2. Telkari sigara kutusu.....	62
Resim 3.3. Hasır bilezik.....	63
Resim 3.4. Kakma telkarili dekoratif eşya.....	63
Resim 3.5. Telkari tepsi	64
Resim 3.6. Çiçek motifli telkari tepsi.....	68
Resim 3.7. Papatya motifli broş	69
Resim 3.8. Yonca motifli kolye ucu	69
Resim 3.9. Yaprak motifli broş	70
Resim 3.10. Lale motifli kolye ve küpe	70
Resim 3.11. Üzüm motifli kolye ucu	71
Resim 3.12. Kişniş motifli takım	71
Resim 3.13. Kelebek motifli broş	72
Resim 3.14. Şahmeran motifli broş.....	73
Resim 3.15. Güvercin motifli kolye ucu	73
Resim 3.16. Tavus kuşu motifli broş	74
Resim 3.17. Güneş motifli broş	74
Resim 3.18. Yıldız motifli kolye.....	75
Resim 3.19. Ay yıldız motifli kolye ucu	75
Resim 3.20. Su yolu motifli kolye ve küpe.....	76
Resim 3.21. Kapı tokmağı motifli küpe	76
Resim 3.22. Kalp motifli kolye ucu	77
Resim 3.23. Damla motifli kolye ucu	77
Resim 3.24. Yuvarlak motifli şekerlik	78

Resim	Sayfa
Resim 3.25. Üçgen formlu takı seti.....	78
Resim 3.26. Kare formlu kol düğmesi	79
Resim 3.27. Dikdörtgen formlu sigara kutusu	79
Resim 3.28. Oval formlu broş	80
Resim 3.29. Haç motifli kolye ucu	80
Resim 4.1. Midyat ilçesi genel görünümü	93
Resim 4.2. Midyat tarihi sokakları.....	94
Resim 4.3. Anadolu Selçuklu dönemine ait gümüş kemer	98
Resim 4.4. Gümüş kemerin toka ve gövde kısmı.....	99
Resim 4.5. Çift başlı kartal figürlü gümüş kemer tokası	99
Resim 4.6. Telkari kemer	100
Resim 4.7. Kare formlu dokuzlu damla motifi	101
Resim 4.8. Çift taraflı örülmüş damla motifleri.....	102
Resim 4.9. Damla motiflerine işlenen desenler	102
Resim 4.10. Altın kemerde damla motifi	104
Resim 4.11. Günümüz damla motifi	103
Resim 4.12. Telkari kemerin kanca detayı.....	104
Resim 4.13. Tepelik	105
Resim 4.14. Gerdanlık.....	104
Resim 4.15. Küpe.....	105
Resim 4.16. Bilezik.....	105
Resim 4.17. Hamayıl (muskalık)	106
Resim 4.18. Kolye.....	105
Resim 4.19. Telkari işlemeli zurna	105
Resim 4.20. Kemer tokası ön ve arka yüz.....	106
Resim 4.21. Sarkaçlı küpe.....	107

Resim	Sayfa
Resim 4.22. Vav motifli eski küpe.....	107
Resim 4.23. Gümüş kolye	108
Resim 4.24. 1941 yapımı Musa Aras’a ait vazo	108
Resim 4.25. 1941 yapımı Musa Aras’a ait şekerlik	109
Resim 4.26. Midyat Kuyumcular Çarşısının genel görünümü.....	111
Resim 4.27. Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi atölyesi	112
Resim 4.28. 2016 Türkiye Tasarım Haftası	113
Resim 4.29. 2018 Vicenza Mücevher Fuarı.....	113
Resim 4.30. 2019 Design Week Turkey-İstanbul	113
Resim 4.31. 2019 Design Week Turkey-İstanbul	113
Resim 4.32. Coğrafi İşaret Tescil bilgileri	114
Resim 4.33. Midyat Telkarisi Coğrafi İşaret Belgesi.....	114
Resim 4.34. Midyat Telkari Müzesi teşhir salonu	114
Resim 4.35. Midyat Telkari Müzesi atölye kısmı	114
Resim 4.36. Teşhirde manken üzerinde bulunan takılar	115
Resim 4.37. Tüplü Eritme Ocağı.....	117
Resim 4.38. Elektrikli eritme ocağı	117
Resim 4.39. Elektrikli ve tüplü eritme potaları	118
Resim 4.40. Tel şidesi	118
Resim 4.41. Plaka şidesi	118
Resim 4.42. Yağdanlık.....	119
Resim 4.43. Maşalar (Elektrikli- Tüplü)	119
Resim 4.44. Eritme ocağını karıştırma çubuğu.....	120
Resim 4.45. Elektrikli silindir makinesi.....	120
Resim 4.46. Haddeler (Pul ve Sıralı)	121
Resim 4.47. Mikromotre	121

Resim	Sayfa
Resim 4.48. Kumpas	121
Resim 4.49. Tırtık tel yapma aracı	122
Resim 4.50. Metal pul kesme aracı	122
Resim 4.51. Kuyumcu Tezgahı (eski- yeni) ve takozu	123
Resim 4.52. Çift örnekleri	123
Resim 4.53. Şalimo	124
Resim 4.54. Amyant levha	125
Resim 4.55. Kargaburun	125
Resim 4.56. Eğe örnekleri	125
Resim 4.57. Telkari iskelet kalıpları	126
Resim 4.58. Tel ve plaka kesme makası	126
Resim 4.59. Kıl testere	127
Resim 4.60. El mengenesi	127
Resim 4.61. Tezgah mengenesi	127
Resim 4.62. Heştek ve zımbaları	128
Resim 4.63. Tokmaklar	128
Resim 4.64. Kuyumcu frezesi ve uçları	129
Resim 4.65. Klasik örs	129
Resim 4.66. Telkaride kullanılan örs	129
Resim 4.67. Çekiç	129
Resim 4.68. Malafalar	130
Resim 4.69. Yüzük ve bilezik büyütme aracı	130
Resim 4.70. Ayar zımbaları	131
Resim 4.71. El matkabı ve matkapla sarılan teller	131
Resim 4.72. Elektrikli tel çekme makinesi	132
Resim 4.73. Zımpara makinesi	132

Resim	Sayfa
Resim 4.74. Pres Makinesi (Manuel ve elektrikli).....	133
Resim 4.75. Çelik bağlama teli	133
Resim 4.76. Kalemler (maskala).....	134
Resim 4.77. Fırçalar	135
Resim 4.78. Elektrikli cila makinesi	135
Resim 4.79. Terazî	136
Resim 4.80. 1000 ayar boncuk halinde gümüş	137
Resim 4.81. Gümüşe bakır eklenmesi.....	137
Resim 4.82. Potanın tüplü eritme ocağına yerleştirilmesi.....	138
Resim 4.83. Erimeye başlayan gümüş ve bakırın karıştırılması	138
Resim 4.84. Potadaki gümüşün tel şideye dökülmesi	139
Resim 4.85. Potadaki gümüşün plaka şidesine dökülmesi.....	139
Resim 4.86. Plaka ve çubuk gümüşün şidelerden çıkarılması	140
Resim 4.87. Şidelerden çıkarılan plaka ve çubuk gümüş	140
Resim 4.88. Çubuk gümüşün silindir makinesinden geçirilmesi.....	141
Resim 4.89. Uzayan ve inceltlen telin halka biçiminde sarılması	141
Resim 4.90. Telin ucunun eğe ile düzleştirilmesi	142
Resim 4.91. Halka telin mucur taşlar üzerinde tavlınması.....	142
Resim 4.92. Halka tele balmumunun sürülmesi	143
Resim 4.93. Haddelerin büyükten küçüğe sıralanması	143
Resim 4.94. Telin haddelerden geçirilmesi.....	143
Resim 4.95. Silindir makinesinde gümüşü plaka haline getirme	144
Resim 4.96. Silindir makinesinde plaka çekme	144
Resim 4.97. 230 mikron ve 110 mikron iskelet teli	145
Resim 4.98. İskelet telinin tavlınması ve kesilmesi	145
Resim 4.99. Uzun ve kısa tellerin birleştirilmesi	145

Resim	Sayfa
Resim 4.100. Uzun ve kısa çerçeve tellerinin hazırlanması.....	146
Resim 4.101. Kenar dolguların iskelet teline bağlanması.....	146
Resim 4.102. Kenar dolguların iskelet teliyle birleştirilmesi.....	146
Resim 4.103. Çerçevelerin eğe ve örsle düzeltilmesi	147
Resim 4.104. Papatya çiçeği iskeletinin el kalıbıyla hazırlanması	147
Resim 4.105. Papatya çiçeği iskeletinin şekillendirilmesi	148
Resim 4.106. Çiçek formunun oluşturulması.....	148
Resim 4.107. Uzun kenarlı çerçeve motiflerinin yerleştirilmesi.....	148
Resim 4.108. Üçgen motifli iskelet telinin kısa çerçeveye yerleştirilmesi	149
Resim 4.109. 65 Mikron iç dolgu zikzak tel	149
Resim 4.110. 65 Mikron iç dolgu düz tel.....	149
Resim 4.111. 22 Mikron iç dolgu teli	150
Resim 4.112. İç dolgu telinin şekillendirilmesi	150
Resim 4.113. Çift yardımıyla iç dolgu tellerinin sarılması	151
Resim 4.114. Papatya yapraklarına iç dolguların işlenmesi	151
Resim 4.115. Boşluklara iç dolguların işlenmesi.....	151
Resim 4.116. Kısa çerçeve boşluklarına iç dolguların işlenmesi.....	151
Resim 4.117. Çubuk kaynağa boraks ilave edilmesi ve sulandırılması	152
Resim 4.118. Toz kaynağın ürüne serpilmesi şalimoyla kaynak yapılması	153
Resim 4.119. Boraks sürülmesi ve kaynak yapılması.....	153
Resim 4.120. Kısa ve uzun çerçevelerin birleştirilmesi.....	154
Resim 4.121. Büyük parçalarda büyük şalimo başlığının kullanılması	154
Resim 4.122. Gümüş plakanın kesilmesi ve tavlanması	154
Resim 4.123. Zemin plakasının kutu çerçevesine (gövde) kaynakla birleştirilmesi	155
Resim 4.124. Fazlalıkların makasla kesilmesi	155

Resim	Sayfa
Resim 4.125. Zemin plakasıyla birleştirilen kutunun zımpara makinesinden geçirilmesi	155
Resim 4.126. Mücevher kutusunun tabanının tavlama işlemi 156	156
Resim 4.127. Damla motifli ayak parçalarının uçlarının hazırlanması..... 156	156
Resim 4.128. Damla motifli iskelet dolgularının hazırlanması 156	156
Resim 4.129. Ayak parçalarının kutunun zeminine birleştirilmesi..... 157	157
Resim 4.130. Mücevher kutusunun ayaklarla yükseklik kazanması..... 157	157
Resim 4.131. Kapak iskelet telinin hazırlanması 157	157
Resim 4.132. Kapak iskeletinin ölçüsünün alınması ve kıl testere ile kesilmesi..... 158	158
Resim 4.133. Kapak iskeletinin birleştirilmesi 158	158
Resim 4.134. Düz ve zikzaklı tellerin dizilmesi 158	158
Resim 4.135. Düz ve zikzaklı tellerin birleştirilmesi 159	159
Resim 4.136. Düz ve zikzak tellerin dizilmesi ve çelik telle bağlanması 159	159
Resim 4.137. Köşelerin işlenmesi..... 159	159
Resim 4.138. Kapağın kenar süslemesinde düz ve zikzaklı tellerin örgüsünün tamamlanması 160	160
Resim 4.139. Kenar dolguların kaynak yapılması ve bağlama telinin çıkarılması.. 160	160
Resim 4.140. Kapak çerçevesinin çekiçe düzeltilmesi ve eğyle pürüzlerinin giderilmesi..... 160	160
Resim 4.141. Kapak çerçevesine iç desen tellerinin yerleştirilmesi ve kaynakla birleştirilmesi 161	161
Resim 4.142. Kapak için papatya motifi iskeletinin oluşturulması 161	161
Resim 4.143. Papatya motifi iskeletinin kapağa birleştirilmesi..... 161	161
Resim 4.144. Kapağa iskelet telinden desen yapılması 162	162
Resim 4.145. Kapakta papatya etrafına ve yapraklarına iç dolgu süslemelerin işlenmesi..... 162	162
Resim 4.146. Kapakla çerçevesinin hazırlanması..... 163	163
Resim 4.147. Kapağın dış kenarlarına tellerin yerleştirilmesi 163	163

Resim	Sayfa
Resim 4.148. İskelet telin kapağın alt kısmına birleştirilmesi	164
Resim 4.149. Gümüş plakanın boru şekline dönüştürülmesi	164
Resim 4.150. Şarnelin haddelerden geçirilerek inceltilmesi	164
Resim 4.151. Şarnelin hazırlanması	165
Resim 4.152. Şarnelin gerdirilmesi	165
Resim 4.153. Şarnel takılacak kutu ağzının eğelenmesi ve ölçüsünün alınması	165
Resim 4.154. Kapağa şarnel takılması	166
Resim 4.155. Kutuya şarnel takılması	166
Resim 4.156. Şarnelin işaretli kısımlarının kıl testere ile kesilmesi	166
Resim 4.157. Kıl testere ile kesilen şarnel parçalarının çıkarılması	167
Resim 4.158. Kapaktaki şarnel parçalarının çıkarılması	167
Resim 4.159. Kutu ve kapaktaki şarnel boşluklarının kontrol edilmesi	167
Resim 4.160. Menteşe iğnesinin menteşeye geçici olarak yerleştirilmesi	168
Resim 4.161. Güverse yapımı ve yerleştirilmesi	168
Resim 4.162. Asitli suyun hazırlanması	169
Resim 4.163. Kutu parçalarının asitli suya konulması	169
Resim 4.164. Kutu ve kapağın asitli sudan çıkarılması	170
Resim 4.165. Zaç yağından çıkarılan ürünlerin deterjanlı suya konulması	170
Resim 4.166. Kutu ve kapağın deterjanlı suda yıkanması	170
Resim 4.167. Talaş yöntemi ile kurutulması	171
Resim 4.168. Ürünün talaş parçalarından temizlenmesi	171
Resim 4.169. Büyük parçaların maskala ile parlatılması	172
Resim 4.170. Kutunun iç kısmının bilyelerle parlatılması	172
Resim 4.171. Bilye ile parlatma işleminden sonra ürünlerin son kez yıkanması	173
Resim 4.172. Menteşe iğnesinin takılması ve tesviye işlemleri	173
Resim 4.173. Telkari gümüş tepsi	177

Resim	Sayfa
Resim 4.174. Telkari vazı 177	177
Resim 4.175. Telkari ustası ürün çizimleri 178	178
Resim 4.176. Telkari gondol..... 178	178
Resim 4.177. Telkari isimlik örnekleri 179	179
Resim 4.178. Telkari şekerlik 179	179
Resim 4.179. Mücevher kutusu..... 180	180
Resim 4.180. Telkari çanta..... 180	180
Resim 4.181. Telkari sigara tabakası 181	181
Resim 4.182. Telkari tespih 181	181
Resim 4.183. Telkari gelin tacı 182	182
Resim 4.184. Telkari gümüş kemer örnekleri..... 182	182
Resim 4.185. Telkari tabanca kabzası..... 183	183
Resim 4.186. Telkari ayna 183	183
Resim 4.187. Telkari tarak örnekleri..... 184	184
Resim 4.188. Telkari toka 184	184
Resim 4.189. Resim çerçevesi 185	185
Resim 4.190. Telkari fincan zarfı..... 185	185
Resim 4.191. Telkari kalemlık..... 186	186
Resim 4.192. Telkari peçetelik..... 186	186
Resim 4.193. Telkari baston ve asa sapı 187	187
Resim 4.194. Telkari çakmak kılıfı..... 187	187
Resim 4.195. Dekoratif koltuk, kibrit kutusu ve şamdan..... 187	187
Resim 4.196. Telkari yüzük örnekleri..... 188	188
Resim 4.197. Telkari küpe örnekleri..... 189	189
Resim 4.198. Telkari kolye ucu örnekleri..... 189	189
Resim 4.199. Telkari kolye örnekleri..... 190	190

Resim	Sayfa
Resim 4.200. Telkari broş örnekleri.....	190
Resim 4.201. Telkari bilezik örnekleri.....	191
Resim 4.202. Telkari bileklik örnekleri	191
Resim 4.203. Takı seti örnekleri	192
Resim 4.204. Telkari anahtarlık	192
Resim 4.205. Telkari rozet	193
Resim 4.206. Telkari halhal (Midyat Telkari Müzesi).....	193
Resim 4.207. Telkari kol düğmeleri.....	194

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılan kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ADEM

Aile Destek Merkezi

ÇATOM

Çok Amaçlı Toplum Merkezi

K.K.

Kaynak Kişi

MAÜ

Mardin Artuklu Üniversitesi

MYO

Meslek Yüksek Okulu

ÖN SÖZ

Binlerce yıllık geçmişe sahip Midyat'ta kadim bir el sanatı olan telkarinin izini sürmek, geleneksel üretim biçimini en güncel haliyle kayıt altına almak, telkari ürün çeşitlerini yerinde görmek, eski ve yeni ürünlerin teknik özelliklerini incelemek, Midyat telkari ustaları ve Midyat gümüşçüler çarşısı esnafıyla görüşmeler yapmak meşakkatli ve keyifli bir süreçti.

Bu süreçte her aşamada bana yol gösteren, emek veren değerli tez danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Meral BÜYÜKYAZICI'ya, değerli hocalarım Prof. Dr. Gültekin AKENGİN ve Prof. Birsen ÇEKEN'e, saha araştırmalarım esnasında desteklerini esirgemeyen Sanat Tarihçisi Dr. Fırat ALLAK'a, mücevher kutusunu üreten telkari ustası Aday GÜRKAN'a, bütün sorularıma sabırla cevap veren Midyat MYO Ustaöğreticisi Murat ASLAN'a, en yaşlı telkari ustalarından Melek AKYOL ve Aziz DİLMEÇ'e, desteklerini ömrüm boyunca yanımda hissettiğim kıymetli annem ve babam Fatma-Mehmet Demir'e ve her mihnetime katlanan, bana güç veren kıymetli eşim Hacer DEMİR ve çocuklarıma teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

Tarihin ilk dönemlerinde madeni keşfeden insanoğlu, bununla evvela asli ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Madenlerin eritilebildiği, ısı yardımıyla istenen şekli alabildiği öğrenildiğinde insanlık için yeni medeniyetlerin kapıları açılmıştır. Savaş aletleri ve süs eşyalarının yapımıyla madenler, tarihin dönemlerine adını verecek kadar belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Keşfedilen ilk maden bakırdır.

İlk olarak taş ve kemiklerden yapılan silah ve aletler, tunç devrinden itibaren madenden yapılmaya başlamıştır. Madenlerin insan hayatına getirdiği yenilikler savaş aletleriyle sınırlı kalmamış; mutfak eşyasından günlük kullanıma, kişisel süslemeden muhtelif sanatlara kadar hayatın her alanına yayılmıştır. İnsanoğlu ürettiği madeni kaplarla hayatının kalitesini yükseltirken, madenden yapılan takı ve süs eşyalarıyla da estetik arayışların peşinden koşmuştur.

Madeni eserler başlangıçta insanların temel ihtiyaçları için üretilmiş olmakla birlikte üretildikleri dönemin sosyal şartlarına ve ekonomik hayatlarına da ışık tutarlar. Madeni eserler, arkeolojide güvenilir bir veri kaynağı olarak önemli fonksiyonlar üstlenmiştir

Tunç Çağı kuyumculuk tarihi için dönüm noktasıdır. M.Ö. III. binde altın ve gümüşün diğer madenlerle birlikte işlenmeye başlamasıyla takılar, değerli madenlerden yapılmaya başlamıştır (Meriçboyu, 2001: 9-12).

Altın ve gümüş madeni, bakırdan sonra keşfedilmiştir. Keşif tarihi kesinlikle bilinmeyen altının, M.Ö. beşinci, hatta altıncı binden itibaren ufak süs eşyalarında kullanıldığı tahmin edilmektedir. Gümüş ise altından sonra keşfedilmiştir. Doğal gümüşün, M.Ö. dördüncü binin başlarından itibaren süs eşyalarının yapımında kullanıldığı görülmektedir (Erginsoy, 1978: 8-10).

Doğal madenler keşfedildikten sonra maden işleme teknikleri de ortaya çıkmıştır. Madeni eserlerin yapımında kullanılan teknikler zaman içerisinde bulunarak çoğalmış ve gelişmiştir. Bu teknikler dövme, döküm, kabartma, kazıma ve telkari gibi tekniklerdir. Altın ve gümüşle üretilen süs eşyalarında telkari tekniğinin kullanılması oldukça eskiye dayanır. Eski Tunç Çağında M.Ö. III. binin ikinci yarısına ait altın süs eşyası, Anadolu kuyumcuların telkari tekniğini ustalıkla uyguladıklarını kanıtlamaktadır (Başak, 2004: 15). Anadolu Medeniyetleri

Müzesi'nde bulunan eserlerden, Anadolu'da telkarinin ilk örneklerinin üretildiği anlaşılmaktadır. Anadolu'nun Eski Tunç Çağı'nda önemli maden yataklarına sahip olduğu ve maden işçiliğinin ilerleme kaydederek büyük atölyelerde üretilen silah ve süs eşyalarının bölge ticaretinde Anadolu'yu önemli bir merkez haline getirdiği Alacahöyük Prens mezarlarında ele geçen buluntulardan anlaşılmaktadır.

Daha sonraki asırlarda Anadolu'da hakimiyet gösteren Hititler, Urartular, Frigler maden üretimiyle yakından ilgilenmişler ve Lidyalıların madeni parayı bastırarak dünya ticaretinde yeni bir sayfa açmaları sürecine kadar Anadolu, maden sanatlarında belirleyici bir rol oynamaya devam etmiştir. Roma İmparatorluğunun Anadolu'da bin yıl süren hakimiyeti sürecinde Bizanslı maden sanatçıları değişik teknikler kullanarak maden süslemeciliğini geliştirmişlerdir.

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeye başladıkları 11. yüzyıldan itibaren maden işlemeciliğinde Orta Asya'dan gelen tecrübenin etkileri görülmüştür. Anadolu Selçuklularının 11. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'ya gelmeden önce geldikleri coğrafyada gelişmiş madencilik faaliyetlerinin olduğu bilinmektedir (Tızlak, 2002: 410). Gümüş madeni ile ilgili sanatlar da Orta Asya'dan gelmiştir. Bugün Anadolu topraklarında işlenen sanatlar, Türklerin yaşadığı diğer topraklarda da işlenmektedir (Kuşoğlu, 2014: 19). Selçuklu devrinde, 12. yüzyılın ortalarına doğru soy madenlerden yapılan eserlerin azalmasına ve bakır alaşımlarının giderek bu madenlerin yerlerini almasına bağlı olarak, maden süsleme tekniklerinde büyük gelişme görülür. Selçuklu maden sanatı ustaları, tunç ve pirinç eserlerin, altın ve gümüş örneklerini aratmayacak kadar zengin ve gösterişli bir şekilde süslenmesini sağlayan yeni usuller keşfetmişlerdir (Erginsoy, 1976 :182).

Kaynaklarda Anadolu Selçukluları döneminden günümüze ulaşan madeni altın ve gümüş eserlerin çoğunun Konya ve Artuklu bölgesine ait olduğu belirtilmektedir. Selçuklu döneminde madeni eşya üretim merkezinin Artuklu bölgesi, yaratıcı okulun da Musul okulu olduğu, Konya'nın da ikinci bir merkez olduğu belirtilmektedir (Erginsoy, 2002: 392). Osmanlılar döneminde altın ve gümüş işlemeciliği alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Osmanlılarda, tunç ve bakır eşyalar, daha çok altın ve gümüşle yapılan süsleme teknikleri ile bezenmişlerdir. Çeşitli kuyumculuk işlerinde küçük süs eşyaları, genellikle som altın veya gümüşten yapılmış ayrıca zümrüt, elmas, inci gibi değerli taşlar yerleştirilmiştir. Ayna, kama sapı ve kını ile

fincan zarfı, yüzük, küpe, bilezik ve kemer tokalarında, telkari tekniğine de rastlanmıştır (Sözen, 1998: 52).

Diyarbakır, Harput, Mardin ve Hasankeyf'i içine alan bölgede hakimiyet süren Artuklular yaklaşık 150 yıl beylik olarak etkin olmuşlardır. Coğrafi olarak Artuklu bölgesinde Mardin ve Hasankeyf'in ortasında bulunan Midyat, tarihteki bazı büyük medeniyetlerin izlerini taşıyan ve telkari gümüş işlemeciliğinde köklü bir geçmişe sahip olan önemli bir merkezdir.

Midyat, tarihteki ilk medeniyetlerin ortaya çıktığı, insanlığın en eski yerleşim merkezlerindendir. Birçok kadim medeniyete ev sahipliği yapan Midyat ve çevresi, büyük mücadelelere sahne olmuştur. Bölgede önemli ve stratejik bir hedef olarak sık sık el değiştirmiştir. Farklı medeniyetlerin izlerini bugün bile bünyesinde barındıran Midyat, mağaralar kenti olarak bilinmektedir. Midyat'ın içinde bulunduğu Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki coğrafi alana Romalılar 'Mezopotamya' derken; Araplar 'el-Cezire', Hristiyan Süryaniler ise 'Tur Abdin' şeklinde isimlendirmişlerdir (Güneş, 2012: 68, Thomsen, 2007: 2-3).

Midyat; Sümer, Asur, Urartu, Makedon, Pers, Roma, Abbasi ve Osmanlı hakimiyetlerini görmüş, tüm bu uygarlıklardan etkilenmiş kadim bir şehirdir. Mardin-Midyat Platosu hemen her dönemde Mezopotamya-Anadolu uygarlıkları ilişkilerinde bir geçit sahası rolü oynamıştır. Platonun merkezi kesimlerinde yer alan Midyat, doğuda Cizre, güneyde Nusaybin, kuzeyde Gercüş-Hasankeyf ve batıda Mardin'i birbirine bağlayan yolların kesiştiği konumda yer alır. Yaygın olan bir inanışa göre Midyat, Derik ve Nusaybin ile birlikte Diyarbakır taraflarında yaşayan ve Eti kollarından Komuk Türkleri tarafından kurulmuştur (Sevindi- Daşdemir, 2011: 142). Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Eti Türkleri, M.Ö. 2000 yıllarında Mezopotamya'ya yerleşmişler. Bölgeden geçerken Midyat'ta büyük bir mağara şehri kurup hayvanlarını burada barındırmışlar (Dalkılıç, 2007: 84).

Midyat adı ise ilk kez II. Assurnasipal'in (M.Ö.884-858) bir seferini anlatan çivi yazıtlarında Matiate olarak geçmektedir. Yine II. Salmanassar (M.Ö.858-824) dönemine ait metinlerde, Midyat'ın adı Matuyatu olarak kayıtlara geçmiştir. Asur dönemine ait yazılı kayıtlar, Kaşyari Dağı'nın kuzey-kuzeydoğuya yönelik seferlerde bir geçit bölgesi olarak kullanıldığını ve Midyat'ın ise bu yörenin en önemli siyasi merkezi olduğunu ortaya koymaktadır (Çevik, 2007: 109).

Asurlular, Medler ve Persler sırasıyla bu topraklara egemen olmuşlardır (Bülbül, 2012: 11). Milattan önceki asırlarda Midyat Perslerle Romalıların hakimiyetine sahne olmuş, milattan sonraki asırlarda ise bu devletlerin devamı olan Sasanilerle Bizanslıların mücadeleleri devam etmiştir (Güneş, 2012: 69).

Bizanslılar M.S. 363'te Midyat ve çevresini ele geçirmişler ve şehir bir daha Sasanilere dönmemiştir. Bölgede Hristiyan varlığının ve kültürünün önemli göstergesi olan çok sayıda kilisenin varlığı ve Hristiyanlığın bir kolu olan Süryanilerin merkezi konumuna gelmesi bunun kanıtıdır (Dalkılıç, 2007: 84). Midyat, 'Turabdin' diye adlandırılan bölgenin merkezi durumundadır (Uygur, 2008: 3). Midyat'ın merkezinde olduğu dağ silsilesi, Tur Abdin adıyla gündeme gelmiştir. Günümüzde Mardin Eşiği adıyla tanınan bu dağ silsilesi, Klasik Çağ'da Masius, Orta Çağ'da ise Tur Abdin adıyla tanınmaktadır. Tur Abdin adı bugün bile yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Tur Abdin, çivi yazılı kaynaklarda ise Kaşyari dağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2012: 68). Tur Abdin, ibadet edenlerin dağı anlamına gelmektedir. Miraslarını Mezopotamya kültürüne bağlayan ve kendilerini Asurlular terimi ile tanımlayan Tur Abdin bölgesi Hristiyanlarının dili Süryanice'dir (Thomsen, 2007: 2-3). Süryaniler için Tur Abdin bölgesi büyük öneme sahiptir. Türkiye'de Süryani nüfusu en çok Midyat'ta bulunmaktadır. Bundan dolayı Hristiyan Süryaniler'in mabetleri olan manastır ve kiliseler de yine burada yer almaktadır.

M.S. 5. Yüzyıla kadar Hristiyanlık bölgeye hakim olmuş 6. yy'dan sonra İslamiyet'in yayılışı ile birlikte Arap akınları başlamıştır. Bölge Hz. Ömer zamanında (640 yılında), Romalıların egemenliğinden Müslümanların egemenliğine geçmiştir. Emevi ve Abbasiler döneminde İslam devletinin bir parçası olan bölge, 11. yüzyılda Artuklu Devleti'nin genişlemesiyle Mardin, Hasankeyf ve Musul eyaletleri arasında bağlantı sağlayan bir bölge olarak Midyat, en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır (Dalkılıç, 2007: 75-76).

Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı topraklarına dahil olan Midyat, 1810 yılına kadar bir nahiye statüsündeyken 1810 yılında Mardin sancağına bağlı kaza statüsüne getirilmiştir (Taş, 2007: 259). 1873 yılında belediye teşkilatı kurulan Midyat, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte vilayet olan Mardin'e bağlı bir ilçe olarak idare edilmektedir. Bugünkü Midyat, 4 km. batısında yer alan Estel köyü ile Midyat

kasabasının birleşiminden oluşmaktadır. Bir Süryani yerleşmesi olan Midyat ile bir Arap yerleşmesi olan Estel'de iki ayrı belediye mevcutken, 1935 yılında Midyat ve Estel belediyelerinin birleştirilmesi kararı alınmıştır (Fedai, 2012: 219). Birleşme sonrasında Estel Köyü ve Midyat Kasabası, iki yerleşim yerini birbirine bağlayan karayolu etrafında büyümeye devam etmiştir. Devlet hastanesi ile bazı resmi kurumların sözü edilen karayolu üzerinde inşa edilmesi, iki yerleşim yerinin kısa sürede birleşmesine ve bu günkü Midyat şehrinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Sevindi ve Daşdemir, 2011: 144).

Midyat ilçesi Mardin il merkezine 63 km. mesafededir. Karasal iklimin özelliklerinin görüldüğü Midyat'ta yaz aylarında gündüz sıcaklığı 40dereceyi aşabilmekte ve kış aylarında 0'ın altına düşebilmektedir.

Farklı kültürlerin, dinlerin ve dillerin kesiştiği Midyat'ta tarihi dokularla birlikte tarihi inançlar ve kültürler de korunarak günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde Müslümanlar, Süryaniler ve Yezidi inancına mensup insanlar Midyat'ta dört dili konuşarak büyümektedirler. Midyat şehrinde yaşayan insanlar, çevreleriyle iletişim kurabilmek için ana dilleri dışında şehirde konuşulan diğer dilleri de en azından anlayabilecek seviyede öğrenmektedirler. Bu durumun en net görüleceği mekanlar çarşı ve pazarlardır. Cami ve kiliselerin aynı karede görüntülenebildiği Midyat'ta ezan ve çan seslerini aynı anda duymak mümkündür. Farklı dini bayramları, farklı ibadet ve mabetleri, farklı örf, adet ve gelenekleriyle Midyat; birbirinden farklı insanları bir arada barındırmaktadır.

Midyat geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu kültürlerle ait eserlerin önemli bir bölümü halen ayaktaadır. Şehirde farklı inançlara ait ibadet mekânları (manastır, kilise, cami), hanlar, arasta (çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm) ve geleneksel evlerden oluşan tarihi doku, özgün niteliklerini büyük ölçüde korumaktadır. 2001 yılında şehir, en eski nüvelerini oluşturan Eski Midyat ve Estel kesimindeki tarihi dokunun yer aldığı alanlar, kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir (Dalkılıç, 2004: 84).

Midyat'ta sanayi faaliyetleri büyük ölçüde atölye tipi işletmelerle temsil edilir. Taş işçiliği (Nahid), gümüş işlemeciliği (Telkari), şarap üretimi, kilim dokumacılığı ve sabun üretimi yapan işletmeler, bu faaliyetlerini geleneksel olarak sürdürmektedirler. Yakın yıllarda şehir dokusunu ve kültürünü korumaya yönelik

alışmalar ile yöreye gelen turist sayısındaki artışlar, önemini büyük ölçüde kaybetmiş geleneksel el sanatlarına yeniden değer kazandırmıştır (Sevindi – Daşdemir, 2011: 178).

Midyat'ın tarihi öneme sahip camileri arasında Midyat Ulu Cami, Cevat Paşa Cami, Hacı Abdurrahman Efendi Cami, şemsettin Cami sayılabilir. Geleneksel Midyat evleriyle, manastırları, kiliseleri, camileri, hanları ve gümüşçüler çarşısıyla her yıl yerli ve yabancı binlerce turisti ağırlayan Midyat, lkemizin önemli kültür ve inanç turizmi destinasyonlarından biridir. Bugüne kadar ilkbahar ve sonbahar aylarında turist akınına uğrayan Midyat ilçesi son dönemlerde yılın her mevsiminde ziyaret edilmeye başlanmıştır. Taş işlemeciliğinin zarif örnekleriyle bezenmiş tarihi Midyat konaklarında çekimi yapılan yerli dizilerden sonra Midyat'ın cazibesi daha da artmıştır. Midyat'a gelen yerli ve yabancı turistlerin en önemli uğrak yeri Midyat gümüşçüler arşısıdır. Özellikle telkari eserlerin bulunduğu bu arşı, Midyat için önemini her geçen gün daha da artırmaktadır.

Telkari Farsça kr (kari) ve tel kelimelerinden meydana gelmektedir. Latince'de bu kelimenin karşılığı filigran'dır. Arkeolojik kazılardan çıkan eserler, filigre tekniğinin M.. III. binden itibaren Mezopotamya ve Mısırdan; M.. 2500'den itibaren de Anadolu'da kullanıldığını göstermektedir (Erginsoy, 1978: 38). Kelime manasından da anlaşılacağı gibi, telkari, tel ile yapılan sanat manasına gelmektedir (Kuşoğlu, 2014: 79). Bu teknikte ise tellere şekil verildikten sonra kaynakla birleştirilmekte ve ana iskeletin içi yine daha ince tellerle doldurulduktan sonra kaynak yapılmaktadır (Arlı, 1989: 4).

Telkari sanatının Anadolu'daki en eski ve en önemli merkezleri Trabzon, Gaziantep ve Diyarbakır'dır. Ekonomik sıkıntılar ve savaşların karmaşası nedeniyle 17. yy sonraları 20 . yy. başları arasında kalan dönemde giderek kaybolmaya başlayan telkari işçiliğinin Anadolu'daki en önemli merkezi Mardin'in Midyat ilçesidir. Diğer merkezler arasında ise Diyarbakır ve Ankara'nın Beypazarı ilçesi sayılabilir. Trabzon yöresinde ise telkarinin farklı bir uygulaması olan hasır rg (Trabzon işi) alışmaları yapılmaktadır (Kuşoğlu, 1986'dan aktaran Tre ve Savaşcın, 2000: 38, Büyükyazıcı, 2008: 3, Kamiloğlu, 2009: 2). Midyat ve çevresinde telkari bir Süryani geleneği olarak gelişmiştir. Telkarinin Türkiye'de en gelişmiş kenti ve ilçesi ünvanını koruyan Mardin-Midyat'ta boşluk doldurma

süslemelerinde “kake”, “dudey” gibi en eski dönemlere dayanan adlar kullanılır (Fırat, 2010: 43). Milli folklorumuz ve geleneksel el sanatlarımızdan olan gümüş işçiliğinin dünya çapında ün kazanmış örnekleri Mardin ili Midyat ilçesinde yaşayan sanatkarlar tarafından yapılmaktadır (Sular, 1998:2).

Köklü bir maziye sahip olan Midyat’la özdeşleşmiş olan telkari, burada Süryaniler tarafından günümüze kadar intikal ettirilen bir sanattır. Bölgede yaşayan Süryaniler; telkarinin yanında taş işlemeciliği, çömlekçilik, bakırcılık, dokumacılık ve ayakkabıcılık gibi birçok el sanatı ile de uğraşmışlardır. Tarihi süreç içerisinde Midyat’a yakın bir coğrafyada maden yataklarının ve darphanelerin bulunması, özellikle Artuklular zamanında maden süslemeciliğinin gelişme göstermesi telkari sanatının köklerinin derinlere dayandığını göstermektedir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin yaşayan en önemli temsilcilerinden 74 yaşındaki Melek Akyol, Midyat telkari sanatının piri olarak, 250-300 yıl önce yaşamış Süryani telkari ustası Lahdo Ziftger’i göstererek Osmanlı döneminde kendisinin mecidiye bile ürettiğini belirtmiştir (Akengin, Büyükyazıcı ve Demir, 2021: 762).

Ülkemizde telkari gümüş işlemeciliğinin en eski örneklerine de Midyat’ta rastlanmaktadır. Midyat gümüşçüler çarşısında kendi atölyesinde telkari geleneğini devam ettiren bazı telkari ustalarında 150-200 yıllık gümüş telkari ürünler bulunmaktadır (K.K.: Melek Akyol, 22.11.2022). Midyat’ta bulunan bazı manastırlarda da 150-200 yıllık telkari eserlere rastlamak mümkündür. Bir Süryani sanatı olan telkari, Midyat’ta son 50 yılda Müslümanlar tarafından da öğrenilmeye başlanmış, Süryanilerin atölyelerinde çırak olarak bu sanatı öğrenen Müslümanlar, zamanla kendi üretim atölyelerini açarak telkari işlemeye devam etmişlerdir.

Telkari sanatının en eski ustaları Midyat’ta yaşamışlardır. Coğrafi olarak yakın bir mesafede olan Mardin il merkezinde de telkari geleneği devam etmektedir. Günümüzün en yaşlı telkari ustalarının Midyat’ta yaşıyor olması, ürün çeşitliliği bakımından daha zengin bir potansiyelinin olması Midyat’ı öne çıkarmaktadır. Üretim atölyeleri ve usta sayıları bakımından da Midyat ilçesi Mardin il merkezinden daha zengin bir kapasiteye sahiptir. Ülkemizde Midyat dışında çeşitli şehirlerde de telkari gümüş işlemeciliğine rastlanmaktadır. M. Zeki Kuşoğlu (2014), telkarinin işlendiği diğer yerler olarak Edirne, Sivas, Elazığ, Diyarbakır, Trabzon, Bursa, Beypazarı ve İstanbul’u göstermektedir. Bu şehirlerin dışında bazı kaynaklarda

Eskişehir, Şanlıurfa, Gaziantep ve Erzurum’da da telkarinin işlendiğine dair ifadeler yer almaktadır. Ancak günümüzde Midyat dışında telkari işlenen diğer önemli merkezler Mardin, Trabzon ve Beypazarı’dır.

Telkari gümüş işlemeciliği geleneksel yöntemlerle Midyat’ta üretilmeye devam etmektedir. Gümüşçüler çarşısında sayıları gün geçtikçe azalan telkari atölyelerinde Midyat telkari ustalarının küçük parçalar diye isimlendirdikleri küpe, yüzük, bileklik, kolye, üçlü takım, broş ve halhal gibi takıların yanında büyük parçalar diye isimlendirilen tepsi, gondol, vazo, isimlik, şekerlik ve fincan zarfı gibi ürünler üretilmektedir. Büyük parçalarda daha çok sipariş üzerine üretim yapılırken, takı olarak üretilen küçük parçalar gümüşçüler çarşısında satışa sunulmaktadır. Midyat’ta atölyesi bulunan ustaların dışında 1950’li yıllarda İstanbul’a göç ederek kapalı çarşı dolaylarında atölye açan Midyatlı telkari ustaları, geleneğin İstanbul’a ve oradan da diğer şehirlere aktarılmasında köprü rolü oynamışlardır. Midyat’ta geleneksel yöntemlerle üretim yapılan atölyelerde telkari gümüş işlemeciliği usta-çırak ilişkisiyle öğretilmektedir. Telkari işçiliği 22 mikrona kadar incelebilen son derece zarif ve göze hitap eden bir kuyumculuk tekniğidir. Ancak teknolojinin hızla gelişmesi, üretmek yerine kolay ve hazır olan her şeyi büyük bir hızla tüketme isteği; telkari sanatında da değişime neden olmaktadır. Yeni ustaların yetişmemesi ve sabır gerektiren bu mesleğe genç kuşağın ilgi göstermemesi bu konudaki en önemli sorunlar arasındadır.

Gümüşçüler çarşısında sayıları gün geçtikçe azalan telkari atölyelerinde geleneksel usullerle üretim yapılmaya devam edilmektedir. Turizm kapasitesi her geçen gün artan Midyat’ta, telkari gümüş işlemeciliği 2021 yılında coğrafi işaret olarak tescillenmiş ve marka olma yolunda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Mardin iline bağlı Midyat ilçesindeki telkari gümüş işlemeciliğinin tarihsel süreci, günümüzdeki durumu, geleneksel el yapımı telkarinin üretim aşamaları, ürün çeşitliliği, ürünlerin motif ve teknik özellikleri, telkari ustalarının demografik ve mesleki bilgileri incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; Mardin’e bağlı Midyat ilçesindeki telkari gümüş işlemeciliğinin incelenmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir;

1- Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin;

- a- Tarihsel gelişimini ve günümüzdeki durumunu ortaya koymak,
- b- Üretimde kullanılan araç ve gereçleri, yapım tekniği ve aşamalarını tespit etmek,
- c- Ürünlerin motif, desen, form ve kompozisyon özelliklerini belirlemek,
- d- Ürün çeşitlerini belirlemek.

2- Yörede telkari gümüş işlemeciliğiyle uğraşan ustaların;

- a- Demografik özelliklerini,
- b- Meslek bilgilerini,
- c- Çalışma ortamlarını,
- d- Ürünlerin ticaretine ilişkin bilgilerini,
- e- Sağlık sorunlarıyla ilgili özelliklerini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın materyalini oluşturmak amacıyla 2021-2024 yılları arasında Midyat ve Mardin’de gözlem ve incelemelerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

1- Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin tarihsel gelişiminin araştırılması ve Türkiye’deki en eski örneklerinin ortaya çıkarılması bakımından önem taşımaktadır.

2- Araştırmada takıların dışında büyük parçalardan mücevher kutusunun yapım aşamaları kayıt altına alınarak belgelenmiştir. Kaynaklarda büyük parçaların yapım aşamalarına rastlanmamaktadır. İlk defa el yapımı büyük bir parçanın (mücevher kutusu) yapım sürecinin kayıt altına alınarak belgelenmesi araştırmayı ayrıcalıklı kılmaktadır.

- 3- Unutulmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarımızdan Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin güncel durumu ortaya konulmuştur. Araştırma gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma vesilesiyle Midyat telkari gümüş işlemeciliği, kimliklenerek güncel bir belge niteliği taşıyacak ve gelecek nesillere aktarımı sağlanacaktır.

Araştırmanın Varsayımları

- 1- Araştırma için literatür taramasıyla elde edilen bilgiler yeterlidir.
- 2- Araştırma için belirlenen yöntem ve teknikler ile hazırlanan görüşme formları araştırmanın amaçlarını karşılayacak niteliktedir.
- 3- Alan araştırması sürecinde kendisiyle görüşülen, görüşme formu uygulanan 70 telkari ustası amaçlanan verilere ulaşmada yeterlidir.
- 4- Araştırma kapsamında Midyat gümüşçüler çarşısı ve çevresindeki atölyeler ile birlikte ilçede incelenen toplam 40 işletmeden oluşan örneklem evreni temsil edebilecek niteliktedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1- Araştırma Midyat ilçesinde bulunan kişisel ve kurumsal telkari atölyeleri, dükkan ve satış mağazaları ile Midyat ve Mardin'deki müzelerde bulunan el yapımı telkari ürünlerle sınırlıdır.
- 2- Araştırma, veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme formlarında yer alan sorular ve bununla ilgili kişilerce verilecek cevaplarla sınırlıdır.
- 3- Araştırma, amaçlarda cevap aranacak sorular ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 19). Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel yöntem kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, olayı olduğu gibi araştırmaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalardır (Tanrıöğen, 2021 :49).

Araştırma modeline uygun olarak; üç teknikle veriler elde edilmiş ve analizler yapılmıştır:

- Belgesel tarama (alan ile ilgili yazılı ve görsel literatür araştırması)
- Gözlem
- Görüşme

Belgesel Tarama

Midyat'ın tarihsel gelişimiyle ilgili yazılı ve görsel kaynaklar incelenmiştir. Alan araştırması esnasında kaynak kişi olarak özellikle yaşlı telkari ustalarıyla karşılıklı görüşmeler yapılmış, ellerinde bulunan eski ve yeni ürünler incelenerek telkarinin geçmişi ile bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada gerekli izinler alınarak Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi, Mardin Müzesi, Mardin Olgunlaşma Enstitüsü ve Midyat Telkari Müzesi'nde bulunan telkari ürünler incelenmiş, fotoğraflanmış ve envanter kayıtları alınmıştır. Bazı ürünlere ulaşmak için Newcastle Üniversitesi ile British Museum'un web tabanlı arşivinden de yararlanılmıştır.

Gözlem

Araştırmada Midyat telkari atölyelerinde üretilen ürünlerin yapım tekniğine, üretimde kullanılan araç ve gereçlere, üretimin aşamalarına ait fotoğraf ve video kayıtları da materyal olarak kullanılmıştır. Midyat telkari ürünlerin yapılışında kullanılan gümüş ve bakır başta olmak üzere telkari atölyelerinde kullanılan araç, gereç ve malzemeler bizzat araştırmacı tarafından incelenmiş, fotoğraf ve videolarla kayıt altına alınmıştır.

Atölye, gümüş satış mağazası, müze ve kişisel koleksiyonlarda bulunan telkari ürünlerden incelenen ve fotoğrafları çekilen 2000'in üzerinde ürün fotoğrafları arasından küçük ve büyük parçalara ait 100 bilgi formu hazırlanmıştır. Kaynak kişilerce desteklenerek düzenlenen bilgi formları ürünlerin; ürün çeşidi, kullanım özelliği, yapım tekniği, ürün boyutları, kullanılan malzeme, kullanılan motifler ve ürün kompozisyonu bilgilerinden oluşmaktadır.

Ayrıca Midyat gümüşçüler çarşısında satılan ürünlerle Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi, Mardin Müzesi, Mardin Olgunlaşma Enstitüsü ve Midyat

Telkari Müzesi'nde sergilenen ürünler ve fotoğraflar da araştırma materyalini oluşturmuştur.

Ürünler Midyat telkari ustalarının ürünleri çeşitlendirdiği şekilde değerlendirilmiş; küçük parçalar ve büyük parçalar adı altında iki başlıkta incelenmiştir. Araştırmada küçük ve büyük parça telkari ürünlerin listesi çıkarılmıştır.

Görüşme

Midyat'ta telkari üretimi ile uğraşan ustaların demografik özellikleri, çalışma ortamları, ekonomik durumları, sağlık sorunları ve telkari üretim ve ticaret biçimine dair bilgiler elde etmek için; Midyat telkari ustalarına ve Midyat gümüşçü esnafına ayrı ayrı görüşme formları uygulanmış, elde edilen veriler ve bilgiler de araştırmanın materyaline dahil edilmiştir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğiyle uğraşan 70 ustaya ve 40 gümüşçü esnafına görüşme formları uygulanmıştır. Görüşme formları SPSS 15.0 istatistik programına aktarılmış frekans ve yüzde dağılımları tablolara dönüştürülerek değerlendirilmiştir.

Araştırma esnasında elde edilen bilgiler ışığında geleneksel teknikler kullanılarak yeni tasarımlar oluşturulmuştur. Bu tasarımların ortaya çıkarılmasında geleneksel üretim teknikleri kullanılmıştır. Midyat ve çevresinin köklü tarihi geçmişinin izlerini taşıyan cami ve kilise süslemelerinde kullanılan bazı motiflerin telkari ile yeniden yorumlandığı tasarım örnekleri, araştırmaya farklı bir boyut kazandırmıştır.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Erginsoy (1978) “İslam Maden Sanatının Gelişmesi” adlı eserinde İslam’ın başlangıcından Selçuklu devrinin sonuna kadarki 600 yıllık süreçte, Arap, Fars ve Türk sahalarındaki maden sanatlarını incelemiş; her devir ve bölgeyi, kendi genel karakteri ve başlıca örnekleriyle tanıtmıştır. İslam maden sanatında kullanılan madenler, madeni eserlerin yapım teknikleri ve süsleme tekniklerinin ele alındığı eserde İslam maden sanatlarının ana malzemesini oluşturan tepsi, tas, havan, buhurdan, şamdan, kandil, ayna, ibrik gibi örnekler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmuştur.

Bodur (1987) “Türk Maden Sanatı” isimli eserinde M.Ö. 4. yüzyılda tarih sahnesine çıkan ilk Türk topluluğu Hunlardan itibaren Orta Asya Türk devletlerinin maden sanatlarındaki ilerlemelerini, maharetlerini ele geçen eserler üzerinden anlatarak, İslamiyet’in kabulüyle 11. yüzyıl ortalarından itibaren Türklerin özellikle Selçukluların İran ve daha sonra Anadolu ve Mezopotamya’ya inmeleriyle yakındoğudaki sanat eserlerinin çehresinin değişmesi sürecini ele almıştır. Osmanlı dönemi maden sanatı faaliyetlerine de değinen Bodur, eserin son kısmında müze ve koleksiyonlarda bulunan 193 adet madeni eseri, görselleri ve teknik özellikleriyle Katalog kısmında tanıtmıştır.

Arlı (1990) “Beypazarı’nda Telkari” isimli makalesinde maden işlerinde bir süsleme tekniği olan telkariyi tanımlayarak telkarinin türleri hakkında bilgiler vermiştir. Kafes telkari, Kakma telkari ve Hasır telkari şeklinde üç maddede incelenen telkari ürünlerin Beypazarı’ndaki üretim kapasitesiyle Beypazarı’nın ekonomisine yaptığı katkılar dile getirilmiştir.

Türkoğlu (1993) “Maden Sanatı ve Kuyumculuk” isimli çalışmasında, Türklerin Orta Asya’dan beri maden sanatındaki birikimini dile getirerek Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki maden sanatı faaliyetlerini ele almış ve motif zenginliği ve teknik özellikleri bakımından Türklerin maden sanatına katkılarına değinmiştir.

Sular (1998) “Mardin İli Midyat İlçesi Telkari Gümüş İşçiliği Üzerine Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinde, gümüş işlemeciliğinde kullanılan araçları tanıtmış, telkari gümüş işlemeciliği yapım tekniği hakkında bilgiler vermiştir. Araştırmada 25 Midyat telkari ustasıyla anket çalışması yapılmış; ustaların demografik ve mesleki özellikleriyle sağlık problemlerine dair tespitler yer almıştır.

Çoğunluğu Mardin Müzesi'nden seçilen toplam 47 ürüne ait bilgi formu düzenlenmiş ve son kısımda araştırmacıya ait tasarım örneklerine yer verilmiştir.

Yılmaz (1999) “Osmanlı Maden Sanatı” isimli makalesinde Osmanlı Devleti zamanında özellikle yükseliş döneminde meydana getirilen madeni eserler, bu eserlerin hammadde, teknik ve süsleme özellikleriyle fonksiyonları üzerinde durulmuştur. Osmanlı maden sanatında devirlere göre süsleme çeşitlerinin dikkat çekici özellikleri üzerinde durulmuştur.

Meriçboyu (2001) “Antikçağ’da Anadolu Takıları” adlı eserde, takı gereçleri ve kuyumculuk tekniklerini alt başlıklarıyla ele almış ve Lidyalılardan başlayarak Roma dönemine kadar geçen süreçte ele geçen bazı takıları incelemiştir. Eserde antik takıların özel çekimleri dikkati çekmekte ve ele geçen takıların nasıl bulunduğu, nerde sergilendiği bilgilerini yer verilmekte ve takılar üzerinden üretildiği dönemlerin karakteristik özelliklerine ulaşılabilmektedir.

Başak (2004) “Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Tarancı Müzesi’nde Bulunan Türk İslam Dönemi’ne Ait Bir Gurup Madeni Eser” isimli tezinde Anadolu’da Maden Sanatı gelişimine değinerek katalog kısmında bahsi geçen iki müzede yer alan 50 adet birbirini tekrar etmeyen eser grubunu tanıtarak ayrıntılı değerlendirmiştir

Aydın (2006) “Mardin’de Gümüş İşlemeciliğinin (Telkari) Gelişimi ve Yöre Ekonomisine Katkıları” isimli araştırmasında gümüş işlemeciliğinin tarihi gelişimi üzerinde durmuş, 1990’lı yıllardan itibaren Midyat’ta gümüş işlemeciliği ürünlerine talebin artmaya başladığını ancak istihdam edilen kişi sayısına bakıldığında bu sanatın unutulmaya yüz tuttuğu ve korunması gerektiğine dikkati çekmiştir.

Göktaş Kaya (2008) “Anadolu Maden Sanatı İçinde Artukluların Yeri” isimli araştırmasında Artukluların hakimiyet kurduğu bugünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 11. Yüzyılın sonu ile 14. yüzyıl arasındaki süreçte madeni eserlerin üretiminde kullanılan madenler, teknikler ve süslemelere değinilerek eser örnekleri ele alınmıştır. Ele alınan eserler Artuklu bölgesinde üretildikleri kesin olarak bilinen örnekler ve Artuklu bölgesinde üretilmiş oldukları düşünülen örnekler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Büyükyazıcı (2008) “Trabzon İlinde Altın ve Gümüş İşlemeciliği” adlı doktora tezinde Trabzon ilindeki altın ve gümüş işlemeciliğini ele almıştır. Trabzon’da üretilen telkari, hasır örgü ve kazazlık ürünü takıları incelenmiş; ürünlerin geleneksel üretim tekniklerinin geçmişteki ve günümüzdeki durumu araştırılmıştır. Trabzon’daki takıların tarihsel gelişimi, günümüzdeki durumu, Trabzon’da takı yapımında kullanılan araçlar ile Trabzon’da üretilen ürünlerin özellikleri üzerinde durulmuş, üretim süreci ve ürün örneklerinin fotoğraflarına yer verilmiştir. Takı üretimi yapan ustalara ilişkin bilgilerin yer aldığı araştırmada, ekte yer alan bilgi formlarında 100 adet ürün teknik özellikleri ve resimleriyle tanıtılmıştır.

Başak (2008) “Taş Çağı’ndan Anadolu’da Maden Sanatının Gelişimi ve Kullanımı” isimli makalesinde madenlerin insan hayatının, kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki önemine dikkat çekilerek antik çağlarda Anadolu’da maden eksenli gelişmeler ele alınmıştır. Bakır, altın, gümüş, bronz ve demir madeninin keşfiyle yaşanan gelişmeler ile Tunç Çağı Anadolu’sunun alet ve silah yapımında geldiği seviye üzerinde durulmuştur.

Telli (2009) "Mardin Altın Telkari İşçiliği" isimli yüksek lisans tezinde; günümüzde tükenmek üzere olan telkari altın işlemeciliğinin, obje ve takı örnekleri, teknik özellikleri, kullanılan araç gereçleri üzerinde durmuştur.

Kamiloğlu (2009) “Mardin İli Gümüş İşlemeciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri” başlıklı doktora tezinde Mardin gümüş işlemeciliğinin geleneksel üretimini, telkari tekniğinin yapım aşamalarını ve telkari ürünlerin özelliklerini ele almıştır. Araştırmada telkari tekniği ile yapılan giyim ve ev aksesuarları ile Mardin Müzesi’nde bulunan gümüş ürünler incelenmiş, fotoğraflanmış ve 112 ürün bilgi formlarında ayrıntılı özellikleriyle tanıtılmıştır.

Fırat (2010) “Mardin İli Gümüş Telkari Kadın Takıları” isimli tezinde Mardin ilindeki geçmişten günümüze kadar devam eden el sanatlarına değinilmiş ve daha sonra Mardin’de devam eden telkari geleneği üzerinde durulmuştur. Araştırmada telkari ustalarına uygulanan anket sonucuna göre ustaların demografik, gümüş işlemeciliği, sağlık sorunlarına dair bilgilerle ürünlerin ticaretine dair bilgilere yer verilmiştir.

Özdemir (2010) “Beypazarı Telkari İşlemeciliği ve Takı Örneklerinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde kuyumculuk sanatı ve takı kavramı

üzerinde durularak Beypazarı telkari işlemeciliği ele alınmıştır. Telkaride kullanılan araçlar, telkarinin yapım aşamaları ve Beypazarı'nda üretilen ürünler tanıtılarak yapılan anket sonuçlarına göre üreticilerin demografik, mesleki, ticari bilgileriyle telkari takılara dair bilgilere yer verilmiştir.

Yeşilmen (2012) “Dünden Bugüne Midyat'ta Telkari Sanatı” isimli makalesinde telkarinin tanımı ve tarihi, Midyat telkarisinin yapım tekniği ve süreçleri hakkında bilgiler vermiştir.

Şekerci (2014) “İstanbul İlindeki Gümüş İşlemeciliği” isimli sanatta yeterlik tezinde İstanbul'da gümüş eşya üretimi, üretim teknikleri, araç-gereçler ve üretim yapan ustalar hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmada ayrıca gümüş eşya işlemeciliğiyle üretilen 100 adet ürüne dair bilgi formu düzenlenmiştir. Kapalı çarşı etrafında yapılan gümüş işlemeciliğinin geçmişten günümüze gelişimi üzerinde durulmuştur.

Kuşoğlu (2014) “Türk Sanatı'nda Gümüş” adlı eserinde gümüşün Türk medeniyetindeki yeri ve önemini belirterek, gümüş işleme tekniklerini maddeler halinde ele almıştır. El işlemesi teknikleri Dövücülük- Kalemkârlık- Kesmecilik- Kakmacılık- Tel İşleri- Mıhlama- Güherse başlıkları altında sınıflandırmış gümüş dökümcülüğü ve tombak işlerini ayrı başlıklar altında incelemiştir. Tel işlerini Telkari ve Hasır örgü şeklinde iki madde halinde inceleyerek Midyat telkarisine dikkati çekmiştir.

Uysal (2015) “Gaziantep Gümüş İşlemeciliği” isimli yüksek lisans tezinde Gaziantep ilindeki gümüş işlemeciliği üzerinde durmuştur. Gaziantep gümüş işlemeciliğinde kullanılan araç-gereçler tanıtılmış, gümüş bir kolye ucunun yapım aşamaları ile ustaların demografik ve mesleki bilgilerine yer verilmiştir.

Deniz (2019) “Mardin Müzesindeki Sürekli Definesine Ait Madeni Eserler” isimli yüksek lisans tezinde; Mardin Kızıltepe'de 2009 tarihinde gerçekleştirilen arkeolojik kazıyla ele geçirilen gümüş muskalıklar, altın ve gümüşten yapılan takılar ile sikkeler incelenerek, Mardin Müzesi'ne konulan eserlerin teknik ve süsleme özellikleri ele alınmıştır. Ayrıca define bulunan ve tez konusunu ilgilendiren altın telkari bir kemer de yazar tarafından tanıtılmıştır.

Akengin, Büyükyazıcı ve Demir (2021) “Midyat Telkari Ustaları” isimli makalede somut olmayan kültürel miras listesine alınan el sanatlarından olan telkari ve özelde Midyat telkarisi üzerinde durmuşlar, geleneğin yaşayan üç temsilcisini tanıtmışlardır. Makalede Midyat’ta uzun yıllardır telkari ustalığı yapan Aziz Dilmeç, Melek Akyol ve Murat Aslan’ın geleneksel üretim biçimlerine dikkat çekilmiş ve telkari gümüş işlemeciliğine katkıları konu edilmiştir.

Aypek ve Demir’in (2021) “Midyat Telkari Sanatı ve Teknoloji” isimli makalelerinde, Midyat telkarisinin üretim süreci ele alınmış, geleneksel yöntemlerle üretilen Midyat telkarisiyle, makine ve fabrikasyon yapımı gümüş döküm ürünler karşılaştırılmıştır. Fabrikasyon gümüş takıların geleneksel Midyat telkari ürünlerini ticari pazarda olumsuz etkilemesi üzerinde durularak, geleneksel üretimle makine üretiminin ortak bir çalışması üzerinde durulmuştur.

Allak (2022) “Anadolu’daki Kilim Motiflerinin Gümüş-Telkari Alanına Uygulanması: Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Örneği” isimli makalesinde Mardin Olgunlaşma Enstitüsü bünyesinde faaliyet gösteren takı atölyesinde üretilen kilim motifli gümüş ürünler üzerinde durmuştur. Çalışmada kilim motiflerinden esinlenerek üretilen telkari gümüş eserlerle geleneğin geleceğe aktarımı amaçlanmıştır.

3. KURAMSAL TEMELLER

3.1. Maden, Kuyumculuk ve Takının Tarihçesi

Maden, yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral demektir (Tekin, 2015: 14). Kuyum sözlükte; değerli metal ve taşlardan yapılmış süs eşyası anlamına gelmektedir (Sözlük.gov.tr). Kuyum işiyle uğraşan sanatkara ve esnafa da kuyumcu denilmektedir. Araştırmada kuyumculuğun tarihi, dönemlere ayrılarak ele alınmıştır. Takı ise çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük, zincir gibi şeylerin tümü ve kadınların ziynet eşyası anlamına gelmektedir (Sözlük.gov.tr). Başka bir tanımda takı, insanların ayak bileği, bel, burun, boyun, kulak, parmak vb. vücudun birçok yerine çıplak ya da giyecek üzerine taktıkları değerli maden ve taşlardan yapılmış süs eşyaları anlamına gelmektedir (Kuşoğlu, 2006 :216).

Paleolitik Dönem: Arkeolojik kazılarda ele geçen antik takılar ile ilk insanların mağara duvarlarına çizdikleri hayvan figürleri ve heykel örnekleri düşünüldüğünde, ilk çağlarda insanların basit el aletleriyle oldukça estetik ve etkileyici eserler ortaya koydukları görülecektir. Antik takıların karmaşık kompozisyonları, detaylı ve özenli işçilikleri, onları inceleyenleri genellikle şaşırtmakta ve akla hemen hangi aletlerle, hangi üstün teknik bilgiyle yapıldığı sorusunu getirmektedir (Türe ve Savaşçın, 2000: 26).

Takılar, antik dönemden günümüze kadar, kadınların ve erkeklerin kullandığı süs objeleridir. Asıl amacı süslenme olan takılar, tarih boyunca, mezar hediyesi, mühür, tanrı ve tanrıçalara sunu, tılsım (amulet), statü ya da evlilik sembolü olarak pek çok işleve sahip olmuştur. Takıların üretiminde kullanılan malzemeler, kültürel olarak farklılık göstermektedir. İlk takı örneklerinde, organik materyaller işlenmeksizin kullanılmıştır. Daha sonra ise organik materyaller işlenerek takıya dönüştürülmüştür. Deniz kabuğu, hayvan dişleri ve kabuklarının yanı sıra basit formlu pişmiş toprak boncuklar ilk takılarda kullanılmıştır (Koroğlu, 2004: 1-2).

Neolitik Dönem: Paleolitik Çağ'da yongalanarak şekillendirilen kaba taş aletlerin yerini, parlak ve pürüzsüz hale getirilen taş ve kemik aletler alır. Bu teknolojik gelişim takı yapımına da yansımıştır. Aşındırarak düzgün şekiller verilen ve albenisi artırılan taş ve kemiklerle takılar üretilmiştir. Obsidyen gibi volkanik,

sert taşlara bile aşındırma yöntemiyle delikler açılabilmesi bu alandaki önemli gelişmelerden birisi olmuştur. İnsanlık tarihinde madenin ilk kullanımı da Neolitik Çağ'da olur (Türe, 2011/a: 25).

Son yıllarda Anadolu'da Neolitik Çağa (M.Ö. VII. bin ve VI. binin ilk yarısı) ait yerleşim merkezlerinde yapılan kazılardan çıkan bakır örneklerinin analiz sonuçları, bu erken çağda, doğal-bakırın yanı sıra tasfiye edilmiş bakırın da kullanılmış olduğunu göstermiştir (Erginsoy, 1978: 11).

Bilim dünyası Anadolu'yu madencilik beşiği olarak göstermektedir. Anadolu'nun jeolojik yapısına bakıldığında bölgenin maden yatakları açısından zenginliği göze çarpmaktadır. Anadolu'da madenlerin yüzeye yakın olması, tarih boyunca burada yaşayan insanların madenlere kolayca ulaşmalarını sağlamıştır (Yalçın, 2016: 4).

Neolitik Dönem yerleşim merkezlerinden olan Diyarbakır-Çayönü (M.Ö.8200–7500) ve Aksaray-Aşıklı Höyük (M.Ö.7800–7600) ve Urfa-Nevala Çori Höyüğü'nde bulunan bakır buluntular, insanlık tarihinin şimdiye kadar bilinen en erken madeni buluntularını oluştururlar (Başak, 2004: 8).

Anadolu'da Neolitik Dönemde, cevherden arıtılan bakır madeni, Mezopotamya ve Mısır'a ihraç edilmiştir (Başak, 2004: 14). Altın ve gümüş madeni, bakırdan sonra keşfedilmiştir. Keşif tarihi kesinlikle bilinmeyen altının, M.Ö. beşinci, hatta altıncı binden itibaren ufak süs eşyalarında kullanıldığı tahmin edilmektedir. Gümüş ise altından sonra keşfedilmiştir. Doğal gümüşün, M.Ö. dördüncü binin başlarından itibaren süs eşyalarının yapımında kullanıldığı görülmektedir (Erginsoy, 1978: 8-10).

Gerçek anlamda kuyumculuk, değerli metallerin ince bir çalışma ile işlenebilmesini, değerli süs taşlarının şekillendirilip parlatılmasını, montürle çerçevelenmesini veya diziler yapmak için delinmesini gerektirmektedir. Bir dizi uzmanlık çalışmasını gerektiren bu teknolojik gelişmeye Mezopotamya'da, Mısır'da ve Anadolu'da M.Ö. IV. binyıl sonlarında ulaşılmıştır (Türe ve Savaşçın, 2000: 26).

Kalkolitik Dönem : Kalkolitik dönemde Anadolu'da maden sanatı ileri bir düzeye erişip madenden özellikle de bakırdan hemen her türlü eşya üretimi yaygınlaşınca, insanların madene olan ilgileri de artmıştır (Başak, 2008: 21).

Yukarıda söz edilen deneyimlerin bir sonucu olarak M.Ö. IV. binlerin ikinci yarısında başka madenlerle de karşılaşmıştır. Önce gümüş ve kurşun daha sonra altın yavaş yavaş insanlık tarihindeki yerini almıştır. Anadolu'da ilk gümüş buluntular Elazığ Korucutepe'de ortaya çıkmıştır (Van Loon, 1978'dan aktaran Yalçın, 2016: 8).

Geç Neolitik'in bir devamı olan Kalkolitik (bakır-taş) dönemde, başta bakır olmak üzere madenler işletilerek insanlığın hizmetine sunulmuştur. Geç Kalkolitik'in önemli temsilcilerinden biri olan Beyce Sultan'da, bir çömlek içinde ele geçirilen bakırdan muhtelif aletler, gümüş yüzük, hançer parçası ve iğneler, Karaman-Can Hasan'da bakırdan bir bilezik, topuz / asa başı gibi madenden yapılmış değişik aletlerin bulunması, madenin Kalkolitik dönemde hemen her alanda kullanılmış olduğunu belgeleyen önemli bulgulardır (Sevin, 1991: 29-30).

M.Ö. IV. bin yıllarına gelindiğinde madencilik faaliyetlerinin Anadolu'da büyük bir gelişim gösterdiği araştırma yapılan yerleşim yerlerindeki izabe fırınları ve yapım atölyelerinin varlığından anlaşılmaktadır. Kalkolitik Dönemin sonlarına doğru ise bakırın yavaş yavaş ikinci planda kaldığı, bunun yerine daha sağlam ve gösterişli olan kurşun ve gümüşün, daha sonra da altının süs eşya yapımının dışında kullanıldığı görülmüştür (Başak, 2008: 26- 27).

Tunç Dönemi: Eski çağ içinde gerçekleştirilen her metalürjik keşif, yeni bir maden sanatı tekniğinin doğmasına yol açmıştır (Erginsoy, 1978: 7).

İnsanlık tarihindeki diğer önemli olay, M.Ö. IV. Bin yılın sonlarında, bakıra %10 kalay karıştırılarak tuncun elde edilmesi olmuştur. Tuncun keşfiyle beraber, bakırın ve değerli madenlerin ocaklardan çıkarılması ile bağlantılı teknoloji de gelişmiş olmalıdır. Buna paralel olarak maden işleme teknolojisinde büyük aşama kaydedilmiştir. O zamana kadar taş ve kemikten yapılan aletler ve silahlar tuncun yapılmaya başlanmıştır (Meriçboyu, 2001: 12).

Neolitikten beri kullanılan bakıra, M.Ö. IV. binin sonunda bir miktar kalay katarak elde edilen bu alaşım, maden sanatında yepyeni bir çığır açmıştır. Bu çağa adını veren tuncun keşfi ile, başta döküm tekniği olmak üzere metalurji alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tunç üretimiyle seri üretime geçilen bu dönemde döküm, tavlama, kaynak, kaplama gibi tekniklerde büyük başarılar kaydedilmiştir (Yalçın, 2003: 72).

En eski kültür ürünlerinden olan takı, metalurjideki gelişmelerle yeni bir aşamaya girmiş; bir sanat /zanaat dalı halini almıştır. Erken Bronz dönemi ustaları, binlerce yılın bilgi ve birikimini basit aletlerine rağmen beceri ve başarıyla geliştirmişlerdir. Soy metallerin yarattığı ideal işleme olanaklarıyla, filigre (telkari), repousse (kakma), granülasyon (kürecik), kalem işi oymacılığı ve kakmacılık gibi temel kuyumculuk tekniklerini yaratarak, ince detaylı küçük objeler üretmişlerdir (Türe, 2011/a: 34-35).

Eski Anadolu maden endüstrisinin en büyük bulgusu, kalaylı tunç olmuştur. Kültepe (Kayseri) kazılarında ele geçen ve milâttan önce ikinci bin yılı başlarını kapsayan çivi yazılı kil tabletlerde, Anadolu-Mezopotamya arasındaki maden ticaretini tanıtan çeşitli bilgilere rastlanmıştır. Bu belgelerde, Anadolu'nun tunç yapımı için gereksinimi olan kalayın karşılığında Mezopotamya'ya genellikle bakır, altın, gümüş ve simli kurşun satmış olduğu kesinlikle saptanmıştır (Kaptan, 1981: 164).

Eski Tunç dönemindeki Anadolu uygarlıklarının eriştiği düzeyi, en iyi Tunç Çağı II Dönemine ait Alacahöyük “Prens Mezarları” ile Troia’nın ikinci katında (M.Ö. III. binin ikinci yarısı) bulunan soy madenlerden yapılmış birbirinden güzel buluntular göstermektedir. Mezopotamya’da Sümerlere ait Ur Hazinesi’nden sonra Eski Çağ’ın en güzel sanat yapıtları olan bu eserlerin, en ilginç olanları; çekiçler, dinsel amaçlı geyikli ve boğalı diskler, güneş kursları, sistrumlar, idoller, çok ince işçilik gösteren diadem, gerdanlık, iğne, bilezik, başlık takısı, toka ve küpe gibi süs eşyaları ile kabartmalı kadeh, güğüm ve testilerden oluşan çoğu altın, gümüş, elektron, tunç, bakır ve demirden yapılmış örnekler oluşturmaktadır. Döküm, dövme, kaplama ve kaynak gibi tekniklerin uygulandığı bu buluntuların her biri benzersiz birer sanat eseri niteliğindedir (Başak, 2008: 25-26).

Anadolu, dünya madenciliğinin başladığı yerdir. İnsanlığın gelişmesinde madenin ne denli önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde, Anadolu’nun insanlık tarihindeki önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Maden ilk defa Anadolu’da kullanılmış ve madencilik buradan diğer bölgelere yayılmıştır. Madencilik tarihine göz attığımızda madenciliğin nabit bakır işlemekle başladığını, günümüzden 10.000 yıl önce Anadolu sakinlerinin bakır külçeleri toplayıp küçük aletler yaptığı, Neolitik Dönem sonunda bakırı izabe yoluyla kazanmaya başladıkları görülmektedir. Daha

sonraki dönemlerde galeriler açılarak daha derinlerdeki maden yataklarına ulaşılmış, böylece bakırın yanı sıra altın, gümüş, kurşun gibi yeni metallerle tanışılmış, yeni alaşımlar denenmiştir. En önemli adımlardan biri olan tunç üretiminin ve demirin ilk kullanıldığı yer de Anadolu'dur. (Yalçın, 2016: 11).

Anadolu, M.Ö. II. bin yılın başlarında ise değerli maden kaynaklarını tanıyan ve maden endüstrisini geliştirmiş zengin şehir devletlerinden oluşan genel bir görünüme sahipti. Özellikle belirtilmesi gereken bir diğer husus da, Orta ve Orta Kuzey Anadolu, bu devirde yeraltı maden işletmeciliği ile metalürjiyi bilen ve işlenmiş metalik materyallerin yapımında ilk organize üretimin oluşturulduğu dünyadaki ender bölgelerden birisidir (Kaptan, 1981: 165).

M.Ö. II. binin başında Anadolu'da Asur etkileri görülmeye başlamıştır. Bu dönemde Mezopotamya ile Anadolu arasında bir ticaret ağı kurulmuştur. Bu ticari münasabetlerden sonra Anadolu'da, Asur etkileri görülmeye başlamıştır. Asurlu tüccarlar dönemin şartlarında, Anadolu'ya teknoloji transferi sağlamışlardır (Sevin, 2003: 124).

Sözü edilen dönem, tarihte “Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Çağı (M.Ö. 1950-1750)” olarak anılmaktadır. Mezopotamya'daki Asur krallığından hareket eden kervanlar, kumaş, parfüm ve diğer süs eşyaları ile Anadolu maden endüstrisinin tunç yapımı için gereksinimi olan, alaşıma hazır kalaydan oluşmuş mallarını, Anadolu'nun zengin şehir devletlerindeki karumlara (büyük pazar yerlerine) taşıyorlardı. Karşılığında ise Anadolu'dan altın, gümüş, simli kurşun, bakır ve kıymetli taşlar alıyorlardı (Kaptan, 1981: 165).

M.Ö. II. bin başlarında Anadolu'da maden teknolojisindeki çok önemli bir aşama da, demir cevherinin arıtılması ve çeliğin alaşımının icat edilmesidir. Demir cevherlerinin arıtılması ve dövme demirin elde edilmesi ilk kez Anadolu'da Eski Hitit Krallığı döneminde (M.Ö. 1900–1400) gerçekleştirilmiş, çelik de Hititler döneminde (M.Ö. 1400 -1200) işlenmeye başlamıştır. M.Ö. II. binin sonunda, demir ve çeliğin yaygın bir şekilde üretilmesinin ardından, Demir Çağı'na geçilmiştir. Demirin, hem cevher ve meteorik olarak doğada bol miktarda bulunması, hem de işlenmesinin tunca nazaran daha kolay ve ucuz olması, özellikle alet ve silah yapımında tuncun yerini almasında etkili olmuştur (Erginsoy, 1978: 15-16).

Hititler: M.Ö. II. Binlerde Doğu Akdeniz Bölgesi ve Mezopotamya’da Hititler, Babil, Asur, Mısır ve Miken gibi bölgesel devletler oluşmuş ve hammadde üretimini ve ticaretini kontrol etmişlerdir. Hammadde ticareti ile zengin olan merkezler ve tacirler zenginliklerini büyük saraylar yaparak göstermekte, özel giysileriyle ayrıcalıklarını simgelemektedir (Yalçın, 2016: 11).

M.Ö. II. Binin ikinci yarısında Anadolu, Hitit egemenliğine girmiştir. Anadolu tarihinin ilk merkezi devleti olan Hitit İmparatorluğu, M.Ö. II. binin sonuna dek, tek egemen güç olarak görülmektedir (Sevin, 2003: 148).

Günümüze ulaşabilen az sayıda Hitit takısının en önemli grubunu oluşturan tanrı ve tanrıça heykelciklerinin altın ve bronzdan yapılanlarının yanı sıra, fil dişi ve kuvarsdan yontulanları da bulunur. Hititlerin tanrı ikonografisini yansıtan bu figürlerin arka yüzlerinde bulunan askı halkaları, takıların muska amaçlı kolye pendentif olarak kullanıldıklarını göstermektedir (Türe, 2011/a: 94).

Urartular: Maden üretimiyle giderek zenginleşerek ve güçlenerek dinamizm kazanan Doğu Anadolu’da, M.Ö. IX. yüzyılda kurulan Urartu Krallığı ile siyasi birlik sağlanır. M.Ö. VIII-VII. yüzyılda krallığın sınırları, doğuda Urumiye gölüne, batıda Malatya’ya, kuzeyde Aras vadisine, güneyde Halep’e kadar genişler. Bu dönemde siyasi ve kültürel gelişimlerinin zirvesine ulaşan Urartular, Suriye limanlarında deniz ticaretine başlar. Urartu madeni eserleri, özellikle grifon ve boğa başlarıyla süslü büyük bronz kazanları, Akdeniz uygarlıklarını etkileyerek step hayvan üslubunun İtalya’ya kadar yayılmasını sağlar (Türe, 2011/a: 132).

Urartu sanatı, M.Ö. IX-VIII. yüzyıllarda yeni Asur ve yeni Babil sanatlarına yakın benzerlikler gösterir. Gelişme yıllarında Hurri, geç Hitit, Arami ve kuzeybatı İran etkileri, Urartu saray sanatının olgun üslubunu yaratır. Urartu’nun teokratik merkeziyetçi yönetimi sanatı, hakimiyeti altındaki halkları birleştirmek için geliştirilen kültürlerin bir ifade aracı olarak kullanır. Aynı zamanda sanatın ana çizgilerini de belirler. Bu nedenle, krallığın her bölgesindeki sanat eserleri bir buyrukla yapılmış gibi benzerdir ve anıtsal bir karakter gösterir (Türe, 2011/a: 133)

M.Ö. 800 civarında, Yakındoğu ve Orta Avrupa’dan gelen etkiler sonucu, bronzun kullanımında yeni bir dönem başlar. Küçük insan ve hayvan figürleri çok zengin çeşitlerle ortaya çıkar ve geometrik terimi kullanılır. Kazılarda bulunan binlerce heykelcik müze ve özel koleksiyonlara dağılmıştır. Geometrik gelenek çok

geçmeden yerini yeni bir insan figürüne bırakır. MÖ. VII. yüzyılda taştan yapılmış kuros (çıplak erkek) heykelleri kutsal alanlarda görülür. Bunların küçük benzerleri ise bronz döküm olarak yapılır. MÖ. VI. yüzyıl sonunda Batı Anadolu’da - İonia’da- kore (giyimli kadın) figürünün ortaya çıkması, Hellen heykel sanatında bir gelişme yaratır. Kore heykelcikleri bronzdan adak ve süs eşyası olarak kullanıldı (Atasoy, 2010: 57).

Frigler: Anadolu’da VI. yüzyıl Frig kaplarının özelliği, genellikle bronzdan döküm olarak yapılan göbekli taslardır. Makara kulplara sahip tasların göbekleri etrafında tek veya birçok kabartma daireler yer alır veya gövde kabartmalarla süslenmiştir. Yonca ağızlı testiler döküm veya dövme yapılmıştır. Bronzdan yapılmış döküm fibulalar, denizasırlı ülkelere ihraç edilmiş ve Anadolu’nun diğer kentlerinde kopya edilmişlerdir (Atasoy, 2010: 58).

Frigler, süsleme sanatında geometrik motifler kullanmışlardır. Eşkenar dörtgen, haç ve diğer bezmeler fibula, bel kemeri benzeri sanat eserlerine işlenir. Tamamen Frigler’e ait olan bu üslup, Ege kıyılarını da etkilemiş ve “orientalizing” üsluba ait Lidya ve İonya vazolarında benzer süsleme bordürleri kullanılmıştır (Türe, 2011/a : 143).

Lidyalılar: İlk Çağ Anadolu’sunda güçlü bir devlet kurup bir imparatorluk çekirdeği gibi yükselen Lidya Krallığı olağanüstü zenginliği ile efsane gibi anılageldi. Lidyalılar M.Ö. VII. yüzyılda başkentleri Sardes’in içinden geçen Paktalos çayı ile Bozdağ’dan (Tmolos) çıkan diğer akarsuların alüvyon yataklarında altın madenciliğine başladılar. Adı “Karun kadar zengin” deyişi ile günümüze ulaşan ünlü kralları Krousos döneminde de Anadolu’nun bilinen ilk altın rafinerisini kurup topladıkları elektrumu saf altın ve saf gümüş olarak ayrıştırmayı başardılar. (Türe, 2011/ c : 7)

Lidya topraklarında yer alan ve MÖ. VII-VI. yüzyıllara tarihlenen tümülüslerden kaçak kazılar veya arkeolojik araştırmalarla değerli metallere pek çok kuyumculuk ürünü çıkartılmıştır. Bunlar içinde en önemli grubu Uşak ili, Güre ilçesinin güneybatısındaki Yoncalı mevki ve çevresindeki beş kilometre karelik bir alana yayılan tümülüslerden kaçak kazılarla yağmalanan Uşak-Lydia Hazinesi ya da popüler adı ile Karun Hazinesi oluşturur (Türe, 2011/c: 42).

Altın ve elektrik takılar, altın elbise aplikleri, bazıları altın kakmalı gümüş içki kapları, gümüş ve bronz kaplar, buhurdanlıklar, fildişi, seramik ve taş eserler ile kuyumcu alet ve kalıplarının oluşturduğu muhteşem bir koleksiyondur (Türe, 2011/c: 44).

1968 yılında Sardes’de yapılan arkeolojik araştırmalarda Sart Çayı’nın kenarında yer alan ve “Kuzey Paktalos” diye adlandırılan sahada Anadolu’nun bilinen ilk altın rafinerisi keşfedilmiştir (Ramage, Craddock-2000’den aktaran Türe, 2011/c: 59).

Ekonomi ve kültür tarihi açısından en önemli gerçek de Kroisos döneminde basımına başlanan tarihin ilk sabit ayar ve ağırlıklı altın paraları için gerekli saf altının bu rafineriden elde edilmiş olmasıdır (Türe, 2011/c: 59).

Persler (M.Ö. 595-331): Persler İlkçağ’ın en köklü ve gelişmiş Mezopotamya, Anadolu ve Mısır kültürlerinin mirasçısı olmakla kalmamış, bu ülkelerin maddi zenginliklerine de sahip olmuşlardır (Meriçboyu, 2001: 86).

Pers sanatı, imparatorluğu oluşturan çeşitli kültürlerin tam bir sentezi değildir. Ancak, kültürleri kendi potasında eriterek özgün bir üslup yaratmışlardır (Türe, 2011/a: 161).

Pers takılarının belirgin özelliği, detaylı ve ince çalışma gerektiren, yüzey üzerine aplike telkariler ile üçgen, üçgen piramit ya da baklava dilimi şeklinde işlenmiş granülasyon bezemeleridir. Takılar, doğunun geleneksel beğenisine uygun şekilde yarı değerli taşlar, cam hamuruyla yapılmış kakma ve mine çalışmalarıyla renklendirilmiştir (Türe, 2011/a: 165).

Anadolu-Pers Dönemi’nde farklı giysi biçimi nedeniyle topuzlu iğne ve fibula yoktur. Küpe, gerdanlık, broş, bilezik, yüzük, mühür, sarkaç ve elbise aplikleri başlıca takı çeşitleridir (Meriçboyu, 2001: 87).

Yunan Uygarlığı: M.Ö. IX. Yüzyıldan başlayarak kendi özgün çizgisinde geometrik, orientalizan ve arkaik üslup aşamalarını geçerek, M.Ö. V. yüzyılın ortalarında klasik üsluba ulaşır. M.Ö. IV. yüzyılda ise, coşkulu ve barok bir anlatım kazanır. Yunan sanatının önemli bir dalı olan kuyumculuk bütün aşamaları geçerek, M.Ö. V. yüzyıl ortalarında teknik ve estetik mükemmelliğe yükselmiştir (Türe, 2011/a: 174).

Klasik dönem kuyumculuğunun en önemli özelliği resim ve heykel sanatlarından aldığı etkilerdir. Takılarda sıkça kullanılan insan ve hayvan figürleri minyatür boyutlarına rağmen, büyük boy yontuların özelliklerini yansıtır. Dönemin altın ustaları, yapıtlarında tarihsel ve mitolojik konuların yanı sıra geyik, at, aslan, kartal, kumru, güvercin gibi hayvan figürleri; lotus, palmet, rozet gibi bitki motiflerini ustaca kullanır. Takı kompozisyonlarında en çok Afrodite, Nike gibi tanrıçalar ve aşk tanrısı Eros'a yer verilir. Bunun sebebi ise takıların çoğunlukla kadınlar için yapılmış olmasıdır (Türe, 2011/a: 184).

Hellenistik Dönem: Takı sanatının en önemli dönemlerinden biri M.Ö. 330-30 arasındaki Hellenistik dönemdir. Hellenistik dönem bir önceki dönemin devamı gibi görünmekle birlikte, çarpıcı ve etkileyici nitelikleri dikkati çekmiştir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri İnsan ve hayvan figürlerinin bol bol kullanılmasıdır. Bol granülasyon ve telkari ile zenginleştirilen süs eşyaları yapılmıştır (Bingöl, 1999: 17).

Yeni formlarla zenginleşen Hellenistik kuyumculukta, sanatçılar eserlerine kendi yorumlarını katarak özgün takılar yaratmışlardır. İşçilik kalitesi yüksek olan bu takıların telkari ve granülasyon dekorasyonları, erken Etrüsk sanatının inceliğine ulaşmıştır (Türe, 2011/a: 199).

Hellenistik Dönem kuyumculuğunda bölgesel ayrılıklar azalmış, takı biçimlerinde bütünlük sağlanmıştır. Bu dönem kuyumculuğunda en önemli yenilikler arasında, Doğu etkisi ile yarı değerli taşların kullanılması olmuştur. Özellikle grena yani lâl, altın ile etkileyici güzellikte birliktelik oluşturmuştur (Meriçboyu, 2001: 147).

Romalılar: Romalılar tüm Akdeniz çevresini fethedip, Büyük İskender'in mirasına sahip olunca büyük bir zenginliğe kavuştular. Lüks bir hayat içinde yaşadılar. Güney İtalya, Yunanistan ve Anadolu'yu istila ederek yağmaladıkları sanat eserlerini Roma'ya getirdiler. Burada yabancı ülkelerin tanrılarını Roma tanrıları ile birleştirdiler ve pek çok heykeli kopya etmişlerdir (Atasoy, 2010: 58).

M.S. II. yüzyılda Roma kuyumculuğunun özgün form ve teknikleri şekillenmiş ve imparatorluğun her tarafına yayılmıştır. Hellenistik dönemdeki karmaşık ve zarif takılara karşın, Romalı kuyumcular güzel ve sade takılar üretmişlerdir. Aleksandria (İskenderiye) ve Antiokhia (Antakya) Hellenistik dönemde olduğu gibi bu dönemde

de önemlerini sürdürmüştür. Doğu Akdeniz ülkelerinden göç ederek Roma'ya yerleşen yetenekli ve usta kuyumcular, Roma'yı yeni bir kuyumculuk merkezi haline getirmişlerdir (Türe, 2011/a: 215).

Romalılar döneminde iki yeni kuyumculuk tekniği geliştirilmiştir : “Opus interasile” (ajur) ve repousse (kabartma). Bu tekniklerle zemin kafes şeklinde kesilmiş, motif kabartma tekniğiyle işlenerek hafif ve dekoratif takılar üretilmiştir (Türe, 2011/a: 216).

Roma devri kuyumculuğunda yarı değerli taş kullanımı artmış, daha az altın kullanarak çok renkli ve etkileyici görünüm elde etmek isteği, ön plana çıkmıştır. Yarı değerli taş kullanımında yeni bir anlayış ise taşları düzeltmeden, doğal biçimleriyle kullanmaktır. İşlenmemiş safir, topaz, zümrüt gibi taşlar gelişigüzel ipe dizilmiş veya bir takıdaki yuvaya yerleştirilmiştir (Meriçboyu, 2001: 199).

İslamiyet Dönemi: Bir başlangıç dönemi olan Emevi döneminde (661-749), gerek mimari eserlerin yapımında ve süslemesinde, gerek el sanatlarında, Müslüman ustalarla birlikte Bizanslı, Suriyeli ve Mısırlı ustalar da çalışmış olduğundan; bu devrin sanatında, Geç-Antik geleneğin yaşadığı Doğu-Hristiyan etkileri kuvvetle hissedilir (Erginsoy, 1978: 49).

Türklerin maden sanatlarındaki birikiminin İslam beldelerine intikali İran üzerinden gerçekleşmiştir. Sasani devrinde gerek İran'da gerek politik bakımdan Sasanilere bağlı olan İranın kuzey ve kuzeydoğusundaki bölgelerde – çeşitli Türk boylarının yaşadığı Harzem, Sogdia ve Türkistanda- maden sanatı çok ileri bir düzeydeydi. Madence zengin olan Altaylardan gelen Türklerin yerleşmiş oldukları bu bölgelerde, repousse (kabartma), kazıma, niello ve yaldız gibi çeşitli maden sanatı teknikleri bilinmekte ve bu teknikler altın, gümüş ve tunç eserlerin üzerine büyük ustalıkla uygulanmaktaydı (Erginsoy, 1978: 50).

Türkler ve Maden: Türkler, Orta Asya'dan beri madeni, işlevsel bir araca veya bir süs eşyasına dönüştürürken, dönemlerinin sanat ortamına zaman zaman ulaşılması güç katkı da sağlıyorlardı. Türklerin maden sanatında sahip olduğu bu köklü geleneği ve ileri düzeyi, Orta Asya'daki kazılarda elde edilen bulgular açık bir biçimde göstermektedir. Orta Asya'daki kurganlarda bulunan eserler, aynı zamanda maden sanatının kullanım alanının genişliğini belgelerler. M.Ö. III. ve II. yüzyıla

tarihlenen madeni eşyalardaki bezemeler ise, bu sanatın ve Orta Asya üslubunun ulaştığı düzey konusunda da yargıya ulaşılmasını sağlarlar (Sözen, 1998: 44).

Türkler batıya gelmeden önce Orta Asya’da maden sanatında geleneksel bir stile ve hatırı sayılır birikime sahiptirler. Özellikle stilize hayvan şekillerinin çok belirgin olarak maden sanatında işlenmesi bu çağların en önemli karakteristiği olarak dikkati çekmiştir (Türkoğlu, 1993: 13).

Tarihi bilgilere göre, Türk hakanlarının çadırları altından ve madenden yapılmış, değerli eşya ile doldurulmuştur. Asya’da Türk şehirlerinde son zamanlarda bulunmuş madenden yapılmış eşya, maden sanatının Türklerde çok gelişmiş olduğunu ispatlamaktadır (Arseven, 1970: 51).

İslamiyet, puta tapma devirleri kalıntısı, insan ya da hayvan figürleri tasvirine karşı olduğundan, Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra, sembolik ve puta tapma anlamı olan bütün bu hayvan şekillerini bırakmışlardır. Ama, bu figürlerin sanatçı karakterini korumuşlardır; bunları bitki ve üsluplaştırılmış çiçek haline getirmişlerdir. Bu yüzden, ilkel devirlerin eserlerinde bol bol raslanan ejder, beyaz kaplan ve kuş gagalı kanatlı akbaba, sonraları, Türk sanatında kaybolmuş, yerini hayvan figürlerinin şema halindeki şekilleri olan soyut motiflere bırakmıştır. Bu şekillerin yanında, Türk süsleme sanatında her zaman var olan geometrik süslü başka şekiller de görülmektedir (Arseven, 1970: 13).

Anadolu Selçuklu Dönemi: Selçuklu dönemiyle birlikte İslam maden sanatında çok parlak bir dönem başlamıştır. Selçuklu döneminin İslam kültür ve sanatının gelişimini büyük ölçüde etkileyen özelliklerinden başlıcası, anayurtları Orta Asya olan Türklerden çok büyük bir kitlenin Yakın Doğu topraklarına yerleşmesidir (Erginsoy, 1978: 122).

İbn Bibi, İzzeddin Keykavus’un (1211-1219) düğününde altın ve gümüş kaplardan yenilip içildiğini ve Anadolu sultanlarının hazinelerinin altın eserlerle dolu olduğunu belirtmiştir. İbn Batuta da Anadolu beyliklerinin saraylarında altın kapların kullanıldığına değinmiştir. Ne var ki, kaynaklarda sözü edilen Anadolu Selçuklu dönemine ait altın ve gümüş yapıtlardan, birkaç ziynet eşyası dışında günümüze gelebilmiş örnek bulunmamaktadır. Günümüze kadar gelebilen Anadolu Selçuklu madeni eserlerinin sayısı, Selçuklu Çağında İran’da ve Atabekler Mezopotamya’sında yapılanlara göre daha sınırlıdır. Ortaçağ kaynaklarında sözü

edilen altın ve gümüş yapıtlar da Anadolu’da olduğu gibi, yok olmuştur. Günümüze kalan parçalar üretilmiş binlerce eşyanın ancak küçük bir yüzdesidir. Bunun nedeni, madenin eritilip sonra tekrar kullanılabilen bir malzeme olmasıdır. Madeni eserler, öncelikle yağmaya uğramış; çoğu kez istila eden güçler bir önceki dönemin eserlerini erittirerek, kendi zevklerini yansıtan ve adlarını taşıyan yeni eşyalar üretmişlerdir (Erginsoy, 2008: 391).

Selçuklu döneminde gelişimi örneklerle izlenen maden sanatı, İran’dan, Mezopotamya, Suriye ve Anadolu’ya kadar uzanan ve aynı teknikleri uygulayan geniş bir maden sanatı okulunun varlığını ispatlamaktadır. Bölgeler arasındaki ufak farklılıklara rağmen aynı ifade dilinin kullanılması dikkat çekicidir. Motif repertuarının zenginliği ve özellikle kakma tekniğinin geniş ölçüde uygulanması ve çok değişik tekniklerin yan yana sıralanması, devrin maden sanatındaki üstünlüğünün delili olmuştur. İslam sanatının hiçbir devrinde bu derece zenginliğe ve yeniliğe rastlanmadığından Selçuklu döneminin İslam maden sanatı içinde “Altın Çağ” olarak tanınmasının yerinde olduğu rahatlıkla kabul edilebilir (Bodur, 1987: 35).

Selçuklularla en parlak dönemini yaşamış olan maden sanatında, bu gelenek altın ve gümüş işlemeciliğinde sürdürülse de, daha sınırlı kullanım olanağı bulmuştur. XIII. Yüzyılda özellikle hammadde sıkıntısı sonucunda, altın ve gümüş ana yapım malzemesi olmaktan çıkmıştır. Alışlagelmiş malzemenin azalması, maden sanatı ustalarını yeni teknikler geliştirmeye yöneltmiştir. Sanatçılar eserin tümünü altın ve gümüşten yapmak yerine, eserlerin belirli yerlerinde altın ve gümüş kullanma yolunu seçerek, bronz ve pirinç üzerine altın ve gümüş kakma tekniğini geliştirmişlerdir (Sözen, 1998: 48).

Anadolu’da, özelde Güneydoğu Anadolu’da üretilen madeni eserlerde bazı Hristiyan etkilerine rastlanabilmektedir. Teknik, form ve bazı dini semboller bakımından görülen bu etkilerin bölgede yaşayan Süryani Hristiyanlardan kaynaklandığı söylenebilir. Süryani ustaların elinden çıkan madeni eserlerde mitolojik ve dini sembollere rastlamak mümkündür.

İslamiyet dönemi madeni eserleri, Orta Çağ Hristiyan eserlerinden üslup farkları dışında da bazı ayrılıklar göstermektedir. İslam sanatında, birkaç çeşme ve taht süsü dışında, Hristiyan dünyasında olduğu gibi, madenden yapılmış büyük boy

heykeller, zafer ve mezar anıtları yoktur. İslamiyet döneminde madenden, daha çok tepsi, tabak, ibrik, şamdan gibi gündelik işlerde kullanılabilecek, ufak boy eserler yapılmıştır (Erginsoy, 1978: 2).

Osmanlı Dönemi: Selçuklu ve Osmanlı devletleri kurulduklarından beri sürekli savaş ortamı içinde bulunduklarından silah yapımı, maden işçiliğinin en önemli kollarından biri durumuna gelmiştir. Hem amaca uygunluk hem incelik ve bezemeleri açısından her biri bir sanat ürünü olan silahlar oyma, sıcak kakma, savat, telkari, altın ve gümüş oyma gibi tekniklerle bezenmiştir (Sözen, 1998: 49).

Maden sanatı içinde üretilen gündelik eşyalar; tepsi, sahan, tas, ibrik, maşrapa, kepçe, kazan ve bakraçlar daha çok bakırdan yapılmışlardır. XI. ve XII. yüzyıllarda Horasan'da yapılan havan ve şamdan gibi tunç eşyalar ise, döküm tekniğiyle üretilmişlerdir. Osmanlılarda ise, bakır ve tunç eşyalar, daha çok altın ve gümüş teknikleriyle bezenmişlerdir. Çeşitli kuyumculuk işlerinde küçük süs eşyaları, genellikle som altın veya gümüşten yapılmış, ayrıca zümrüt, elmas, inci gibi değerli taşlar yerleştirilmiştir. Ayna, kama sapı ve kını ile bilezik, küpe, yüzük, fincan zarfı ve kemer tokalarında telkari denilen tekniğe de rastlanmıştır (Sözen, 1998:49-52).

Osmanlı sultanlarının adlarını taşıyan örneklerin dışında, gerek Türkiye müzelerinde, gerek dış ülkelerin koleksiyonlarında, Osmanlılara mal edilebilen, 15 ve 16'ncı y.y.'lara ait şamdan, kupa, ibrik ve kalemdan gibi başka madeni eserler de mevcuttur. Ancak Osmanlı devrinde maden sanatı, kendini daha çok kılıç, hançer, topuz, kalkan ve miğfer tarzında askeri eşyada göstermektedir. Büyük çoğunluğu demir ve çelikten yapılmış olan bu eserlerin üzeri altın ve gümüş kakmalarla, hatta bazen yakut ve firuze gibi değerli taşlarla süslenmiştir (Erginsoy, 1976: 190).

Osmanlı döneminde Güneydoğu Anadolu bölgesinden Kahramanmaraş, Gaziantep, Diyarbakır, Mardin, Siirt atölyelerinde madenlerin işletilip farklı türlerde eserler üretildiği bilinmektedir (Allak, 2023: 714).

Osmanlı sanatında her alanda olduğu gibi kuyumculukta da, saray ve halk işi diye bir ayırımdan söz edilebilir. Hünkar ve mahiyetine sunulmak üzere ısmarlanan parçalar Saray-ı Amire'ye bağlı saray nakkaşları ve kuyumcularınca murassa kur'an kapları, gülsuyu şişeleri, ibrik ve maşrapalar yanında kemer, sorguç, yüzük, küpe, bilezikler altın üzerine yapılıyor ve değerli taşlarla bezeniyordu. Bugün bunların en güzel örnekleri Topkapı Sarayı Hazine dairesinde yer almaktadır (Bodur, 1987: 46).

Halk işi denilen, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde imal edilen ve yörelerinin isimleriyle tanınan örnekler, gümüş üzerine mercan ve emay kakmalı olarak hazırlanıyordu. Gümüş, bakır ve pirinç kullanılan başlıca malzemelerdir. Bakır, gümüş ve pirinçten dövme ve kalıp yoluyla hazırlanan eserlerin üzerleri, bazen altınlanmıştır. Osmanlı sanatkarları elinde hayat bulan bu tip eserler içinde, aynaların ayrı bir yeri vardı. Demirden dövme olarak yapılan aynalar; gümüş, altın ve bazen değerli taşlarla kakma yapılmıştır (Bodur, 1987: 48).

Cumhuriyet Dönemi: İstanbul, Osmanlı'dan cumhuriyete uzanan çizgide kuyumculuğun en önemli merkezidir. İstanbul'un fethinden sonra Padişahlar tarafından özel bir ilgi gören sanatkarlar ve zanaatkarlar Anadolu'dan veya başka diyarlardan İstanbul'a gelerek İstanbul'da sanatlarını icra etmişlerdir. Cumhuriyet döneminde de İstanbul, gümüşün işlendiği en önemli merkezdir.

Kapalıçarşı'da bulunana hemen hemen bütün hanlar, bünyelerinde üretilen hanla ilgili isimler almışlardır. Gümüş işlenen hanın adı da Kalcılar Hanı'dır. Osmanlıcada dökmek anlamına gelen Kal gümüş elde etmede bir yoldur. Mahmut Paşa yokuşundan inerken sol üstte yer alan han, bir 16. yüzyıl eseridir. Eskiden beri gümüş işleriyle ilgili çeşitli işler yapan ustalar; dökümcüler, dövmeciler, sıvamacılar, kakmacılar, kaplamacılar, cilacılar, kazımacılar bu handa çalışmakta ve çeşitli gümüş işleri yapmaktaydılar (Kortel, 1996: 36).

1940-1960 yılları arasında ülkemizde kuyumculuk alyans, 22 ayar bilezik ve şövalyeden öte gitmeyen kısır bir çeşit ile kalmıştır. Mücevher denince akla yalnızca değerli taşların geldiği bir dönemdir. 1975-1979 yılları arasında artık seri üretimi gerçekleştirmeye yönelik fakat kaliteyi ön plana alan atölyelerin ortaya çıktığı ve hatta fabrikasyon üretimin ülkemizde başladığı yıllardır. Bugün için ülkemizde kuyumculuk özellikle altın mücevherat imalinde fevkalade ilerlemiş, bu konuda en hızlı üretimi yapan ülkelerle en kaliteli üretimi gerçekleştiren ülkelerin üretim düzeylerine hemen hemen yaklaşmıştır (Temizocak, 1988: 483-484).

Türkiye kuyumculuk sektöründe büyüklü küçüklü yaklaşık olarak 5 bin üretici, 35 bin perakende satış noktası bulunmaktadır. Türkiye, altın mücevherat pazarında, Hindistan, Çin, ABD ve Rusya'nın dahil olduğu dünyanın en büyük beş pazarı sıralamasında yerini almaktadır (Avcı, 2019 :34).

Dünya mücevherat sektöründe en çok ithalat yapan ülke Hong Kong'dur, Hong Kong'u sırasıyla ABD, Hindistan, Çin ve Birleşik Krallık izlemektedir. 2014 yılında Dünya mücevherat ihracatında bir önceki yıla oranla yaklaşık %9'luk bir düşüş yaşanmıştır. Türkiye, mücevherat sektöründe Dünya sıralamasında 16. sırada yer almaktadır (https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/wwwdogakagovtr_623_up2r45kn_kuyumculuk-sektor-raporu-pdf).

3.2. Maden İşleme, Birleştirme ve Süsleme Teknikleri

Tabiattan elde edilen madenlerle takı, günlük kullanım eşyası ve süs eşyası üretebilmek için madenlerin evvela işlenmeye elverişli hale getirilmesi gerekmektedir. Maden işlemeciliği üç temel formla başlamaktadır. Gerek süs eşyası yapımında gerekse takı yapımında gümüş ve diğer madenlerin işlenmesine üç temel yapım tekniği kullanılarak başlanmaktadır: Levha (plaka), tel ve kalıba döküm. Altın, gümüş, bakır, bronz ve diğer maden sanatlarının üretim süreci ana hatlarıyla aynı olduğundan bu çalışmada maden işleme teknikleri gümüş kullanılan ürünler üzerinden ele alınmıştır.

3.2.1. Maden İşleme Teknikleri

Maden işleme teknikleri levha hazırlama, tel hazırlama ve kalıba dökme olarak sınıflandırılabilir. Bir kuyumcu ustası herhangi bir takıyı yapabilmesi için levhaya, tele ve kalıplara ihtiyaç duyar (Meriçboyu, 2001: 28).

Levha Hazırlama: Gümüş, altın ve diğer madenlerle takı ve süs eşyası yapımında en temel formlardan biri olan levha formu (varak, plaka) çeşitli yöntemlerle elde edilmektedir. Eski çağlardan son yüzyıla kadar madeni külçe, tavlama yardımıyla levha haline getirildikten sonra daha da inceltmek için ayrı işlemler kullanılırdı. Eskiden madenler dövme tekniğiyle inceltilirdi. Bu teknikte bir kat altın levha bir kat deri olarak istiflenen malzeme, örs olarak kullanılan bir taş bloğu üzerine yerleştirilirdi. Diz çökerek yere oturan altın dövücü, bir eliyle bu malzeme istifini tutarken, diğer elindeki taşla döverek deriler arasındaki altını inceltirdi. (Türe ve Savaşçın, 2000: 27). Altın gibi gümüş, bakır ve diğer madenler de aynı yöntemle inceltilirdi. Günümüzde ise silindir makinesi marifetiyle istenen incelikte levhalar elde edilmektedir. Hangi yöntemle elde edilirse edilsin, gümüş levhalar 1 mm. kalınlığa getirildikten sonra işlenmeye başlanır.

Ülkemizde bilinen eski dövücülerin bulunduğu yer İstanbul'da Kapalı Çarşı'nın Mahmutpaşa kapısı bitişiğindeki Kalcılar Hanı'dır. Bir zamanlar, bu hanın meydanında büyükçe bir kütüğün üstüne yerleştirilen kalın ve geniş bir demir parçası örs olarak kullanılmış, burada gümüş kalıpları pehlivan yapılı, mahir, güçlü kuvvetli ustaların vurduğu çekiç darbeleriyle astar haline getirilmiştir. Bu yolla 1 mm. kalınlığında ve 30x40 cm. genişliğinde astarlar işlenecek hale gelmiştir (Kuşoğlu, 2014: 26).

Günümüzde gümüş levha, silindir makinesiyle daha hızlı elde edilirken eski zamanlarda dövme yöntemiyle elde edilen gümüş levhanın daha sağlam ve kararmaya karşı daha dayanıklı olduğu bir gerçektir. Zira, dövme yönteminde gümüşte molekül sıkışması gerçekleşmekte ve bu sıkışma malzemeyi hem daha dayanıklı kılmakta hem de kararmasını önlemektedir (Kuşoğlu, 2014: 26).

Tel Hazırlama: Eski çağlarda gümüş takıların yapımında kullanılan tel, çeşitli yöntemlerle elde edilmiştir. Tel yapımında kullanılan en eski yöntem, sert bir zeminde dövülen gümüşün evvela çubuk haline getirilmesidir. Çekiçle veya iki sert taş arasında yuvarlak hale getirilen gümüş teli uzatmak için uçlar üst üste bindirilerek soğuk basınçla birleştirilmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000: 29).

En kolay usul, ince bir altın veya gümüş levhadan dar şeritler kesip, bu şeritleri çekiçle düzelterek, bükerek, taş veya tunç bir yüzeye sürterek, yassı veya yuvarlak teller haline getirmektir (Erginsoy, 1978: 38).

Başlangıçta ilkel biçimlerle bakırdan üretilen teller, diğer madenlerin keşfiyle aynı yöntemlerle üretilmiştir. Diyarbakır'da Ergani Bakır Madenleri yakınında bulunan Çayönü Neolitik yerleşiminin, günümüzden 9500 yıl öncelere uzanan katmanlarında ele geçirilen, bakırdan yapılmış tel parçaları, bilinen ilk tel örnekleridir (Türe ve Savaşçın, 2000: 29).

Soğuk dövme veya kaynakla birleştirilerek uzatılan tellerin daha da inceltilmesi, miladi asırlarda delikten geçirme yönteminin keşfiyle mümkün hale gelmiştir. Günümüzde haddeden geçirme tabiriyle ifade edilen bu yöntemle çok daha ince ve düzgün teller elde edilmeye başlanmıştır. Demir ve çelik kalıplardan imal edilen haddeler, milimetrik büyüklüklerde olup kalıpların üzerinde büyükten küçüğe doğru sıralanan deliklerden oluşmaktadır. Huni şekilli bu deliklerde telin gireceği ağız geniş, çıkacağı ağız dardır. Yüksek ısıda tavlanan gümüş çubuklar, tel haline

getirildikten sonra daha da inceltebilmek için büyük delikten başlayarak en küçüğüne kadar bu haddelerden geçirilir.

Osmanlı döneminde kuyumcular, teli inceltmek için önce özel bir tezgahta teli çeker, daha sonra teller el kuvveti ile haddelerden geçirilirdi. “Sol el ile deliğe sokulan tel, sağ elde tutulan, kerpeten gibi bir aletle deliğin diğer ucundan dışarı çekilir. Çok uzun teller çekilirken, teli çeken usta, 1-2 m. kadar tel çektikten sonra, bu teli kendi gövdesine dolamaya başlar ve artık kerpeten kullanmadan, döne döne, teli gövdesine sardırarak, delikten çeker. Tel çekme işlemini kolaylaştırmak için kalıptaki delikler ve tel yağlanmaktadır (Erginsoy, 1978: 38).

Günümüzde eritme ocağında çubuk haline getirilen gümüş, silindir makinesinden geçirilerek tel haline getirilmektedir. Tel şeklini alan gümüşün çok daha ince formlara getirilmesi için haddelerden geçirilmesi yöntemi günümüzde hala kullanılmaktadır.

Kalıp Döküm: Yüksek ısıda eritilen madenlerin katılaşırken içinde bulunduğu kalıpların şeklini alması döküm tekniğinin başlangıcını oluşturmuştur. Kalkolitik çağdan günümüze kadar gelişen teknikle beraber farklı şekillerde gerçekleştirilen döküm tekniği, gerek takı üretiminde gerekse süs eşyası üretiminde en çok kullanılan yöntem olmuştur. Dökümün keşfedildiği ilk çağlarda kalıplar sıcağa dayanıklı taşlardan oyularak yapılırdı. Gelişen zamanla birlikte, önce kil kalıplar ardından da iki veya daha fazla parçalı metal, kapalı döküm kalıplarıyla daha kusursuz dökümler yapılmıştır. Dolu döküm ve içi boş döküm olmak üzere iki farklı döküm çeşidi vardır (Erginsoy, 1978: 26).

Plastisitesi ve erimiş haldeki akışkanlığı bronzdan daha yüksek olan altın ve gümüş, döküm tekniğine daha uygundur. Bu nedenle kuyumculukta altın ve gümüşten üretilen küpe, bilezik ve kolye parçaları gibi birçok takı için döküm kalıpları kullanılmıştır (Türe ve Savaşçın, 2000: 36).

Kalkolitik dönemden beri bilinen ve yüzyıllar boyu çeşitli teknik gelişmeler gösteren döküm usulü, İslamiyet döneminde dövme tekniğinin yanı sıra kullanılmış; havan, mangal, buhurdan, ayna, şamdan gibi eserler genellikle bu teknikle yapılmıştır (Erginsoy, 1978: 25).

Günümüz döküm tekniğinde mum ya da silikondan bir model, kalıplar yardımıyla çoğaltılmaktadır. Önceden hazırlanan kalıpların boşluklarına sıvı haldeki metal ya da alaşımları dökülerek yapılan şekillendirme işlemine döküm yöntemiyle şekillendirme denilmektedir (Ergün, 2022: 1154)

3D yazıcı makineleriyle herhangi bir kalıba gerek kalmadan doğrudan sıvı hale getirilen malzemenin bilgisayara girilen kodlara göre şekillendirilmesiyle döküm teknolojisi yeni boyutlar kazanmıştır. Seri üretimi hızlandıran teknolojiler sayesinde altın ve gümüş takılar başta olmak üzere istenen metallerden döküm yöntemiyle çok sayıda ürün kolaylıkla elde edilmektedir.

3.2.2. Maden Birleştirme Teknikleri

Gerek madeni süs eşyalarında gerekse takıların üretiminde birden çok parçayı bir araya getirmek için bazı teknikler uygulanır. Birden çok parçayı lehimlemek, kaynak yapmak ya da perçinlemek yoluyla bir araya getirme işlemine birleştirme denir (Kuşoğlu, 2006,41). Maden birleştirme teknikleri üçe ayrılır. Bunlar:

Perçin: Parçaların üst üste getirilip delinmesi ve aynı madenden çivi geçirilip çekiçlenmek suretiyle birbirine tutturulması işlemidir (Kuşoğlu, 2006,185). Perçin çivilerinin gireceği delikler, ucu sivri bir aletle açılır. Birleştirilecek olan delikli kenarlar üst üste bindirilerek perçin çivileriyle birbirine tutturulur.

İslam maden sanatında perçin, bakraç ve kazan gibi eserlerin, oynak olan kulplarının gövdeye takılmasında veya mangal gibi büyük boy eserlerin, ayrı parçalar halinde dökülen kısımlarının birleştirilmesinde kullanılır (Erginsoy, 1978: 29).

Lehim: Erime derecesi daha düşük olan bir maden ile erime derecesi daha yüksek olan bir madenin ateş tutularak birleştirilmesi yöntemidir. Birleştirilmesi istenen parçalar yan yana getirildikten sonra, ateşte lehimin iyice sıvılaşp birleşme noktasına akarak iki kenarın birleşmesi sağlanır. Lehim işlemi sırasında metallerin oksidasyonu birleşmeyi engelleyebilir. Bu sebeple lehimde birleştirici olarak boraks kullanılır.

M.Ö. 3000’lerde Mezopotamya’da kullanılan eski bir yöntem olan lehim gümüş işlemeciliğinde de kullanılmıştır. Ancak bazı kaynaklara göre lehim, kötü bir birleştiricidir. Lehim yapılan yere bir daha gümüş kaynağı olamaz. Bu alaşım yani

lehim, gümüş üzerinde yapılmış ise oranın tekrar onarımı mümkün olmamaktadır. Çünkü lehim orayı çürütür (Kuşoğlu, 2006: 142).

Kaynak (Birleştirme): Altın, gümüş, pirinç gibi madenlerin yine kendilerinin ayarı düşürülmüş çubukları ile yapılır (Kuşoğlu, 2006: 93). Lehimden daha katı ve daha sağlam olan kaynakla, madenler yüksek ısıda birleştirilir. Kaynak, günümüzde altın, gümüş ve diğer maden işlemeciliğinde birleştirme işleminde kullanılan yöntemdir. Kaynak işleminde altın için altın, gümüş için gümüş alaşımları kullanılır. Kaynak çubuğu olarak kullanılan altın ve gümüş alaşım; 700-800 ayar olarak hazırlanan ince şerit biçimli metal çubuklardır.

Yerine göre bu gümüş çubuklar milimetrik parçalar durumuna bile getirilirler, hatta telkaride kaynak, gümüş eğelenerek toz durumuna getirilerek yapılır. Hazırlanan gümüş ne denli küçük parçalara ayrılırsa o oranda çabuk erir. Gümüş parçaların birleştirilmesinde kesinlikle ve yalnızca gümüş kaynağı yapılmalıdır (Kuşoğlu, 2006: 94).

Kaynak işlemi telkaride bir ustanın ustalığını gösteren önemli bir işlemdir. Birleştirmede kaynak yaparken ısıtma aracı olarak şalome kullanılır. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde kaynak işleminde kaynak tozu ve kaynak çubuğu kullanılır.

Daha önce nispeten kalın tellerle ana iskeleti çatılmış ve içleri daha ince tellerle doldurularak hazırlanmış olan parçalar üzerine bu kaynak tozu ekilmekte, şalome ile ısıtılmakta ve tellerin birbirine yapışarak oynamaz ve ayrılmaz hale gelmesi sağlanmaktadır (Arlı, 1989: 29).

Kaynak işlemi sırasında daha ince olan iç dolgu telinin erimemesi için şalimonun kullanımı oldukça önemlidir. Kaynak işlemi için amyant denilen asbest bir plaka kullanılır. Plakanın üzerine bakırdan hasır bir tel zemin konulur.

3.2.3. Maden Süsleme Teknikleri

Maden süsleme teknikleri kabartma, kalıpla kabartma, kazıma, savat, ajur, güverse, mineleme, taş kakma, telkari, kaplama ve yaldızdan oluşmaktadır.

Kabartma (Repousse) Tekniği: Kabartma aletleri ve çekiç kullanılarak gümüş levhaların üzerine kabartma süslemeler yapılması tekniğidir. Gümüşle birlikte diğer madenlere de uygulanan kabartma tekniğinin bir adı da kakma tekniğidir. El sanatları

içerisinde metal işleme özenli bir işçilik gerektirdiğinden kabartma tekniği özel bir ustalık gerektiren bir süsleme yöntemidir.

Gümüş levha üzerine çizilen motifler, içten ve dıştan çekiçlenerek belirgin hale getirilir. İçten yapılan çekiçlemede kullanılan kalem uçları daha kalınken; dıştan yapılan çekiçlemede kullanılan kalem uçları daha incedir. Gümüş levhanın zarar görmemesi için kalem uçları küttür. Bu teknik için çarpma ve çakma isimleri de kullanılmıştır.

Kalıpla Kabartma (Stampa) Tekniği: Gümüş zemin üzerinde tekrarlanması gereken süslemelerde kalıpla kabartma tekniği uygulanır. Bu kalıplar metal çubuk şeklindedir. Metal çubuğun bir ucunda, kabartma halindeki motif kalıbı bulunur. Diğer ucu ise düzdür. Isıyla tavlanan gümüş levhanın arka yüzeyine yerleştirilen kalıbın düz tarafına çekiçle vurulduğunda kalıptaki motif, kabartma halinde gümüş levhaya çıkar (Meriçboyu, 2001: 28).

Çiçek, rozet ve benzeri küçük motiflerin daha seri ve tekrarlanarak işlenebilmesi için stampa tekniği kullanılır. Bu teknikte desenler çelik veya bronz dövme kalemlerin uçlarına kabartma biçiminde işlenmiştir ve objenin üzerine kabartma olarak basılır (Türe ve Savaşçın, 2000: 33).

Kazıma Tekniği: Gümüş bir levha üzerinde, çelik kalemlerle yivlerin kazıyarak açılması suretiyle yapılan süsleme tekniğidir. Kazıma tekniğinde açılan yivlerin içi boş bırakılır. Gümüş zemin üzerinde yazı ve şekiller çizmeye yarayan kazıma yönteminde derin yivler açmak için 15 cm. uzunluğunda ucu keskin çelik kalemler kullanılır. Çelik kalemin yanın sıra 7-8 cm. derinliğinde yivler açmak için de keski (burin) denilen bir alet kullanılır. İlk çağlarda altın ve gümüş gibi yumuşak madenler üzerine yivler açılırken, çelik kalemlerin kullanılmaya başlanmasıyla diğer madenlere de uygulanmıştır (Erginsoy, 1978: 33).

Kazıma tekniğinde yüzeyde oluşturulan yivin içindeki metal parça kesilerek uzaklaştırılmakta; çalma işleminde ise çekiç darbeleri esnasında kalem yiv içindeki parçaları her iki yana iterek oluk meydana getirilmektedir. Kazıma ve çalma işlemlerinde kullanılan kalemler farklı özelliklere sahiptir. Kazıma ve çalma teknikleri ilk bakışta aynı gibi görünseler de, aralarında uygulama farkı bulunmaktadır (Tekin, 2015: 98).

Kazıma kalın levha ile çalışılabilir. Döküm yüzüklerin üzerinde kazıma motifler bulunur. Kazıma işlemi yarı değerli taş üzerinde ise buna intaglio denir (Meriçboyu, 2001: 37). Eski kaynaklarda kazıma tekniğiyle birlikte kalem işi teknikleri olarak çalma adı verilen bir yöntemden de bahsedilmektedir. Kazıma ile benzer özellikleri olan çalmada ucu küt kalemle düz ve kavisli çizgiler elde edilebilir ve yivler açılırken, yivin içindeki maden yerinden kesilip çıkarılmaz; yalnızca yivin iki tarafına itilir (Erginsoy, 1978: 33).

Savat (Niello) Tekniği: Latince siyah anlamına gelen nigellus kelimesi sebebiyle niello, Arapça karartma anlamına gelen sevad kelimesi sebebiyle de savat isimleriyle anılan bu teknikte; madeni eserler üzerine açılan yivlere siyah renkteki karışım ilave edilir. Bu karışım gümüş, bakır, kurşun ve kükürten oluşur.

Bu teknik özellikle gümüş eserlerin üzerine uygulanır. Niello, belirli oranlarda kükürt ile gümüş ve bakır; veya kükürt ile kurşun ve bakır madenleri karıştırılarak hazırlanır (Erginsoy, 1978: 43).

Gümüşün beyaz ve parlak görünümüne siyah renkli karışımın eklenmesiyle oluşan zıt renkli görünüm, desenin daha belirginleşmesini sağlar. Bu teknik, Helenistik dönemde başlamış, Roma ve Bizans döneminde rağbet bulmuştur (Meriçboyu, 2001: 36).

Delik İşi (Ajur, Opus Interrasile) Tekniği: Gümüş ve diğer madeni eserlerin üzerine delikli süslemelerin yapılması tekniğidir. En eski süsleme tekniklerinden olan ajurda, kesici ve delici aletlerle metal üzerinde delikler açılmaktadır. Gümüş zemin üzerinde adına kıl testere denilen bir kesiciyle çizilen desenlere göre delik süslemeler yapılabildiği gibi; gümüş plaka sert uçlu bir aletle doğrudan delinerek eğeyle pürüzleri giderilebilmektedir.

Romalıların geliştirdiği opus interrasile tekniğinde kazıma, kabartma ve delik işi birlikte uygulanmıştır (Köroğlu, 2004: 11). Madenin kafes görünümü kazanmasını sağlayan ajur tekniği; Anadolu'da Selçuklular döneminde kandil, mangal ve buhurdan gibi süs eşyalarında bazen tek başına, bazen de diğer süsleme teknikleriyle birlikte kullanılmıştır. Ajur tekniği Midyat telkari ustalarının telkariyle sık kullandıkları bir süsleme tekniğidir.

Granülasyon (Güverse, Taneleme, Habbeleme) Tekniği: Bir süsleme tekniği olan granülasyon; kuyumculuk sanatında “granül ya da güverse” olarak adlandırılan küçük metal kürelerin, lehim kullanmaksızın metalik bir yüzeye ve birbirlerine ısıtılarak kaynaştırılmasıdır (Özdemir, 2024: 867).

Gümüş işlemeciliğinde ve diğer madenlerde takı ve süs eşyalarında kullanılan, metal küreciklerle yapılan süsleme tekniğidir. Küçük top biçimli gümüş kürecikler, kullanıldığı eserlere estetik bir görünüm kazandırır. Takının veya süs eşyasının kompozisyonuna göre bazen tek kullanılırken, bazen de montürlerde olduğu gibi birçok kürecik yan yana dizilebilmektedir.

Anadolu’nun usta maden işçileri olan Urartular, MÖ 9.-7. yy’da Asurlular’dan aldıkları granülasyon tekniğini, örnekleri Tepegirik’te ve Altıntepe’de bulunan başarılı kuyumculuk ürünlerinde kullanılmışlardı (Türe ve Savaşçın, 2000: 49). Asurlular’ın MÖ. 9-7. yüzyıllarda Midyat ve çevresinde de hakimiyet kurduğu düşünüldüğünde granülasyon ve diğer süsleme tekniklerinin Anadolu’da çok köklü bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde de granülasyon, sık kullanılan bir süsleme tekniğidir. Telkari yüzük, kolye, bilezik, küpe ve kemerlerde granülasyon tekniğine sık rastlanır.

Mine (Emay) : Mine tekniğinde renkli camlar dövülerek ince toz elde edildikten sonra suyla karıştırılıp macun kıvamına getirildikten sonra süsleme yapılacak objenin yüzeyindeki sıg yuvalara doldurularak fırınlanır. Bu işlem sonucu renkli ve parlak bir görünüm elde edilir (Türe ve Savaşçın, 2000: 55). Mine tekniğinin uygulandığı metal yuva, bazen tel veya şerit madenlerin metale kaynak yapılmasıyla şekillendirilirken, bazen de metal zeminde çökertme yapılarak yuva oluşturulur.

Tarihi antik çağlara dayanan mine saf minerallerin (silika, sodyum karbonat ve potasyum nitrat) metallerle birleşiminden oluşur. Mine camın tüm özelliklerine sahip olan yapışkan bir macun kıvamındadır. Camın özel bir formu olan mine, metal üzerine uygulanmakta ve fırında pişirildiğinde metalin yüzeyini tamamen kaplamaktadır (Coşkun, 2022: 25).

Mine yapmak için en uygun madeni yüzey altın, gümüş veya saf bakırdır. Mine tekniği kontrollü bir ısı gerektirir. Minenin renk tonu, ısının derecesi ve fırında bırakıldığı süre ile ayarlanır (Erginsoy, 1978: 449).

Telkari ile mineleme tekniğinde düz şerit yerine boncuklu tellerle yuva yapılır. Telkari yuvalı minelemede mineli kısım zeminden yüksektir. Midyat telkari ustaları da mine tekniğini özellikle telkari yüzük yapımında kullanmışlardır. Mine tekniğinde; beyaz ve parlak görünümlü gümüş, renkli camlarla uyumlu bir kompozisyon oluşturarak, telkarinin sade gümüş görünümüne renk katmaktadır.

Taş Kakma Tekniği: Metal yuvaların içerisine kesilmiş renkli taşların yerleştirilmesi tekniğidir. Mine tekniğinden farkı metal yuvalara cam tozu yerine renkli taşların monte edilmesidir. Taş kakma tekniğinde küçük kesilmiş taşlar yan yana getirilerek yuvanın içine sıkıştırıldığı gibi, taşın tek parça olarak pürüzleri giderildikten sonra yuvaya yerleştirilmesi de mümkündür.

Elmas, yakut ve zümrüt gibi değerli taşlarla yapılan takıların yanında kuvars, firuze, akik, granat, opal ve kaya kristali gibi yarı değerli taşlarla da taş kakma tekniği uygulanmaktadır. Değerli taşlar daha çok altın ve gümüşle kullanılırken, yarı değerli taşlar altın ve gümüş dahil bütün madenlerle kullanılabilir. Taş kakmanın diğer bir adı mıhlama yöntemidir.

Kuyumculukta mıhlama, kıymetli veya kıymetsiz taşların yüzük, küpe, broş üzerine takılması demektir. Yapılmış ürün üzerine ne kadar taş koyulacaksa, taşlar mıhlayıcıya teslim edilmektedir. Mıhlayıcı ürünü mengene denilen veya rokela diye tabir edilen mumlu takoza yapıştırılmakta, sonra taşın koyulacağı yeri matkap veya çelik kalemle taşın takılacağı büyüklükte yuva açılarak, taşlar bu yuva içerisine yerleştirilmektedir. Sonra üç veya dört yanından küçük tırnaklar çıkarılıp taş üzerine getirilerek mıhlama işlemi tamamlanmaktadır (Büyükyazıcı ve Altuntaş, 2019: 1768).

Oldukça eski bir yöntem olan taş kakma tekniği gümüş işlemeciliğinde hem takılarda, hem de süs eşyalarında kullanılmıştır. Özellikle Midyatlı Süryanilerin günümüze kadar devam eden geleneklerine göre, düğün törenleri için hazırlanan gümüş gelin tacında renkli ve değerli taşlar kullanılmaktadır.

Telkari Tekniği: Telkari, tel haline getirilen altın ve gümüşle takı ve süs eşyası üretme tekniğidir. Telkari tekniğiyle diğer madenler de işlenebilir; ancak telkariyle en çok altın ve gümüş işlenmiştir. Midyat'ta, telkari işlemeciliği gümüşle yapıldığı için çalışmada gümüş telkarisi üzerinde durulmuştur.

İslam maden sanatında tel, hem telkari mücevherlerin yapımında, hem de kakma tekniği ile süslemede kullanılmıştır (Erginsoy, 1978: 38). Kaynaklarda çeşitli telkari tanımları mevcuttur. Telkari kimi kaynaklarda takı yapım tekniği, kimi kaynaklarda takı süsleme tekniği, kimi kaynaklarda da hem yapım hem süsleme tekniği olarak geçmektedir.

Telkari kelime anlamı itibariyle tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir. Zira tel ve Farsça iş, sanat, ticaret, meşguliyet anlamına gelen kâr kelimelerinin birleşiminden meydana gelen telkari; tel işi, tel sanatı demektir (Sami, 2004: 1136). Altın veya gümüş telleri eğip, bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehim kullanarak birbirlerine veya madeni bir zemin üzerine tutturmaya, telkari tekniği denir (Erginsoy, 1978: 37). Telkari maden işlerinde bir süsleme tekniğidir. Aynı zamanda bu teknikle yapılan işler ve üretilen ürünler de telkari adıyla anılmaktadır (Arlı, 1989: 3). Çeşitli biçim ve kalınlıktaki tellerle takının üzerine süsleme yapmaktır (Meriçboyu, 2001: 35). Altın, gümüş, bakır gibi yumuşak metallerin tellerini, bir kompozisyon meydana getirecek şekilde kıvrarak birbirine veya bir metal bir metal yüzeyine kaynak yapma sanatına telkari adı verilir (Türe ve Savaşçın, 2000: 37). Kelime manasından da anlaşıldığı gibi telkari, tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir (Kuşoğlu, 2014: 79). Bütün bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi; telkari farklı kalınlıktaki iskelet teli ve dolgu telleriyle yapılan süsleme sanatıdır.

Kaplama ve Yıldız: Madeni eserlerin üzerinin mekanik kaplama usulleriyle ince bir altın veya gümüş levhayla kaplanması işlemidir. Erginsoy’a göre, madeni eserlerin ya üzerlerine çok ince altı levhalar çekiçlenerek veya zar gibi ince altın varaklar bir yapıştırıcı ile yapıştırılarak kaplanabilir (Erginsoy, 1978: 47).

Altının mekanik usullerle uygulanmasına kaplama, kimyasal yöntemlerle uygulanmasına ise yıldız denir. Civanın keşfinden sonra altın ve civanın alaşımından yıldız tekniği ortaya çıkarılmıştır.

Bir civa-altın alaşımı olan malgama ve ısı’nın kullanıldığı kaplama usulüne “yıldız” denir. İslamiyet dönemi madeni eserlerinin süslemesinde yıldız sık sık kullanılmış; bakır, tunç veya gümüş eserler iki ayrı usulle yıldızlanmıştır (Erginsoy, 1978: 48).

3.3. Kuyumculukta Kullanılan Temel Ham Maddeler

Kuyumculukta birçok ham madde kullanılmaktadır. Bu çalışmada temel ham madde olarak kullanılan gümüş, bakır ve altın ele alınmıştır. Midyat'ta telkari yapımında kullanılan en temel ham madde gümüştür. Gümüş yumuşak bir yapıya sahip olduğu için, eritme potasına ayar derecesine göre bakır da ilave edilmektedir. Eski zamanlardan yakın geçmişe kadar Midyatlı ustalar altın telkari ürünler de ürettiklerinden ham maddeler gümüş, bakır ve altınla sınırlandırılmıştır.

3.3.1. Gümüş

Eski Türkçede kûmüş veya kûnûk sözcüğünün günümüz Türkçesine gümüş şeklinde geçtiği kabul edilmektedir (Tekin, 2015: 172). Gümüş, Rumcası “arcûsa”, Süryanicesi “simâ”, Farsçası “sim”, Türkçesi “gümüş” ve Hintçesi “rûb”dur (el-Biruni, 2020: 323). Gümüş insanlık tarihinde keşfedildiği günden bugüne kadar, dinsel ve büyüsel simgelerden statü ve zenginlik simgelerine kadar pek çok değişik anlamlar kazanmıştır. Ay sembolü olarak takı tarihindeki yerini almış, güç ve değer ölçüsü olarak her zaman gündemde kalmayı başarmıştır.

Gümüş kolay paslanmaması, parlaklığı ve gösterilen çabayı inkar etmeyişi gibi tercih sebepleri dolayısıyla birçok eşyanın ve takının yapılmasına sebep olmuştur. İnsan, kendisi için değerli gördüğü pek çok süs eşyasını ve kullandığı aletleri çeşitli teknikler kullanarak gümüşten de yapmıştır. Gümüş madeni o derece hayatımızın içinde yer alan bir madendir ki düğün, nişan, sünnet, bayram, kandil vb. pek çok mutlu günün yüz aklığı gümüş aklığı ile de temsil edilir olmuştur (Kuşoğlu, 2014: 19).

Türk kültür ve medeniyetinde gümüş önemli bir yer tutmaktadır. Asırlardan beri gümüş madeni ile iç içe geçmiş bir gündelik hayat, sosyal hayat ve kültürel hayat ortamı devam edegelmiştir. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte bazı üretim sektörlerinde kullanılması endüstriyel ve ticari hayatta da gümüşün önemli bir yer edinmesine neden olmuştur.

Gümüş, soy metaldir. Latince argentum kelimesinden gelen gümüşün elementlerin periyodik tablosundaki simgesi Ag'dir. Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,87 gramdır. Erime noktası 961,9 °C, kaynama noktası 1950°C ve özgül ağırlığı da 10,5 g/ cm³tür (<https://www.mta.gov.tr/v3.0/metalik-madenler/gumus>).

Elementer gümüş, rengi, çengelimsi kırılma yüzeyi, çekiçle dövülebilmesi, düşük sertliği ve yüksek yoğunluğu ile tanınmaktadır. Çoğunlukla elementer gümüş ile birlikte bulunan argentit, koyu kurşun grisi veya siyah renktedir (Çelik ve Karakaya, 1998: 225).

Gümüş, ışığı çok iyi yansıtan, dövülebilen, sünek bir elementtir. Sünekliği ve dövülebilirliği, altından sonra ikinci sıradadır. 1 gram gümüşten 2 km. uzunluğunda ince bir tel çekilebilir. Gerek ısı, gerek elektrik iletkenliği bakımından tüm metallerin başında yer alır. Altından daha sert, bakırdan daha yumuşaktır. Atmosferde oksitlenmeye karşı büyük bir mukavemet gösterir. Bakırdan daha zor, altından ise daha kolay oksitlenir (Çolak, 2017: 9). Tabiatta altın ve gümüşün doğal alaşımına elektum adı verilir. Tarihte de altın ve gümüş hep birlikte anılan iki önemli metaldir.

Gümüş, bakır ve çinko ile alaşım halindeyken erime noktası düşer ve akıcılığı artar. Gümüş eski zamanlarda doğal gümüş kaynaklarından elde edilmekteyken, bu kaynakların tüketilmesinden sonra daha çok altın, bakır ve kurşun gibi metallerin alaşımlarından elde edilmeye başlanmıştır.

Tabiatta doğal halde bulunabilen gümüş, altın gibi dere yataklarında birikir ve kimi zaman kayaçların içinde damarlar halinde bulunur. Söz konusu olan doğal gümüş doğada ender olarak ele geçtiğinden, bu kaynakların antik çağların başlarında keşfedilerek tüketildiği anlaşılmaktadır. Gümüş madeni; bakır, kurşun, çinko ve altın yataklarında görülmektedir (Tekin, 2015: 172).

Gümüş, en çok endüstriyel uygulamalarda (batarya, elektrik-elektronik, otomotiv, lehim vb.) kullanılmakta, endüstriyel kullanımları sırasıyla mücevherat, madeni para ve madalya imalatı, gümüş eşya yapımı izlemektedir. (https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/wwwdogakagovtr_623_up2r45kn_kuyumculuk-sektor-raporu-pdf.)

Gümüşün Özellikleri ve Kullanım Alanları

- Gümüş, oksitlenmeye karşı dirençli bir metaldir,
- Gümüş kolay kolay paslanmaz,

- Saf gümüş ısıyı ve elektriği çok iyi iletir. Gümüş, iyi bir iletkenliğe sahip olduğu için elektrik ve elektronikte ideal bir metaldir. Kolayca tel haline gelebilmesi elektronikte kullanımını kolaylaştırmıştır.
- Oldukça yumuşaktır ve fiziki kuvvete direnci azdır. Takı yapımında ve endüstride alaşımlı kullanılmaktadır. Gümüş yumuşak formdayken kolay şekil alabilir ancak bu esneklikle uzun süreli kullanımı mümkün değildir. Bu sebeple gümüş takı yapımında daha sert bakır ve tunç ile alaşım halinde kullanılmaktadır.
- Antimikrobiyal özelliği ve toksik olmayan nitelikleri sebebiyle tıpta tercih edilmektedir. Kemik boşluklarını doldurmada, diş yapımında ve yanık tedavilerinde kullanılmaktadır.
- Yüksek parlaklığı ve yansıtma özelliği sayesinde takı ve gümüş eşyalar için tercih edilen bir metaldir. Süs eşyası olarak kullanımı binlerce yıldır güncelliğini kaybetmemiştir.
- Açık havada bırakıldığında parlaklığını kaybeder ve matlaşır.
- Levha formuna gelebilen yumuşaklığı ve esneme özelliği gümüşün endüstriyel uygulamalarda özel bir yer edinmesine yol açmıştır. Bileşikleri yaygın olarak fotoğrafçılıkta kullanılır. Cam yapıştırıcısı olarak da kullanılan gümüşün bakırla karışımından çatal-bıçak, kaşık, , tabak gibi metal ürünler de üretilir.
- Gümüş öğütülerek toz, macun ve pul haline getirilebilmekte, tuza dönüştürülebilmektedir. Gümüş, mikrop öldürücü özelliği sebebiyle, Romalılardan bu yana besinleri sakalamda kullanılan kapların üretilmesinde de kullanılmıştır.
- Gümüşün en önemli özelliklerinden biri de diğer metallerle alaşımlanabilir olmasıdır. Günümüzde uzay teknolojisinde ve su saflaştırma sistemlerinde, elektronik aletlerde ve ilaç endüstrisinde giderek kullanım alanı genişlemektedir (Aktaş, 2019: 8).

İslamiyet'ten önceki dönemlerde Orta Asya'da Türklerin sosyal, gündelik ve ticari hayatında önemli bir yer tutan gümüşün, İslamiyet'ten sonraki değeri daha da

artmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bazı ayetlerde gümüş zikredilmektedir. İnsan suresi 15. ayette, iyilik sahiplerine “Onlara gümüşten billur kaplar, kupalar dolaştırılır.”, 16. ayette de “(Evet) gümüşten (yaratılmış) billurlar ki miktarını (sakiler) tayin etmişlerdir.” denilmekte ve yine İnsan suresinin 21. ayetinde “Üzerlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir...” ifadeleriyle¹ gümüş bileziklerin taltif edici, kıymetli bir ihsan olduğu beyan edilmiştir. Hz. Peygamber'imizin hayatında da gümüşe değer verilmiştir. Hazreti Peygamberimiz'in gümüş yüzük kullandığı, yüzüğünü aynı zamanda mühür olarak kullandığı bilinmektedir. Enes Bin Malik'ten nakledilen bir hadise göre, “Peygamber (SAV.), gümüşten bir yüzük edinmişti. Üzerine de ‘Muhammed Resulullah’ cümlesini nakşetmişti.” (El-Hazimi, 2006: 759). İslami kültürde altının erkeklere yasak edilmesi, Hz. Peygamber'in bizzat gümüş yüzük kullanması ve sünnet olarak O'nu örnek alan Müslüman erkeklere de tavsiye edilmesi, gümüşe ayrı bir önem kazandırmıştır. Erkeklerde gümüş kişisel süs eşyalarında, silah ve tabancalarda süsleme aracı olarak kullanılırken, kadınların dünyasında ise gümüş, mutena yerini her zaman korumuştur.

Maden isimlerinin ve özellikle gümüşün, dilimiz üzerindeki yabancı tesirlere rağmen Türkçe kalması, madenlerle çok eski tarihlerden bu yana iç içe bir yaşantı olduğunu göstermektedir. Türkçede gümüş kelimesi geçen birçok atasözü ve deyim bulunması, gümüşün günlük hayattaki yerine de işaret etmektedir: “Altın eşik, gümüş eşığe muhtaç olur.” “Söz gümüşse sükut altındır.” atasözleri ile “ağzında gümüş kaşıkla doğmak”, “gümüş kemer ince bele dar gele” deyimleri sık kullanılan sözlü gelenek ürünleridir.

Türkiye’de Gümüş Üretimi: Türkiye’de gümüşün elde edilmesi siyanür yöntemiyle sağlanmaktadır. Cevherlerden altın ve gümüş elde etme yöntemi ülkemizde yaklaşık bir asırdır uygulanmaktadır. Teknik imkanların artmasıyla beraber günümüz madenciliğinde küçük tane boyutlu gümüş üretimi hız kazanmıştır. Eti Holding Gümüşköy tesisinde, boncuk büyüklüğünde tane boyutlu gümüş, piyasaya sunulmakta ve gümüş işleyen firmalara satılmaktadır. Midyat telkari ustaları da gümüşü tane şeklinde alıp kendi atölyelerinde eriterek tel ve plaka haline getirmektedirler.

¹ <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/76-insan-suresi>

Saf gümüş değeri, uluslararası piyasalarda 1000 ayar olarak kabul edilmektedir. Ticari gümüş minimum %99,9 saflıktadır (Aktaş, 2019: 7). Ayrıca genellikle süs eşyalarında ve takı yapımında kullanılan gümüş 925 ayar olarak bilinmektedir (%92,5 gümüş %7,5 bakır). Midyat'ta bulunan telkari gümüş atölyelerinde ise 950 ayar (%95 gümüş, %5 bakır) gümüş işlenmektedir.

Türkiye'de işletilen ilk gümüş yatağı Kütahya-Gümüşköy'dedir. Burası eski madencilik faaliyetlerinin M.Ö. 2000'li yıllardan Osmanlı İmparatorluğu dönemi başlarına değin devam ettiği dünyada ender rastlanan maden sahalarından biridir. Gümüşköy'deki işletme tesisi 1987 yılı sonunda üretime geçmiş ve halen üretimi devam etmektedir. Ülkemizin yıllık gümüş ihtiyacının %45'i Gümüşköy'den karşılanmaktadır. Geri kalan gümüş talebi işletilebilir altın yataklarından, gümüşün yan ürün olarak bulunduğu yataklardan ve ithalat ile karşılanmaktadır. Türkiye dünya gümüş üretiminde 20. sırada yer almaktadır (Çolak, 2017: 11).

Ülkemizde gümüş üretimini doğrudan cevherden üreterek yıllık üretim kapasitesini artıran kuruluş Eti Gümüş A.Ş. Genel Müdürlüğüdür. Kısa adı Etibank olan kuruluş, granüle yani tane formatlı gümüş üretimi yapmaktadır.

Türkiye, Etibank aracılığıyla 1987 yılı sonlarında 100. Yıl Gümüş Madeni İşletmeleri Müessesesi Müdürlüğü'nün, Kütahya/Gümüşköy mevkisindeki tesislerinin fiilen faaliyete geçmesiyle birincil kaynaklardan gümüş üretimine başlamıştır. Bu tesis ise Türkiye'nin direkt cevherden ilk ve tek gümüş üreten tesisi olmuştur. Eti Gümüş A.Ş. Genel Müdürlüğü 1998 yılından itibaren uyguladığı kapasite artırma çalışmalarının sonucunda yılda 90-100 ton granüle gümüş (% 99,9 saflıkta) üretebilmiştir (Aktaş, 2019: 14).

Türkiye'de gümüş talebinin karşılandığı yöntemlerden birisi de ithalattır. 2008 yılında ülkemizde üretilen gümüş miktarı 259 ton iken; aynı yıl ithal edilen gümüş miktarı 73,5 tondur. 2009 yılında ülkemizde üretilen gümüş miktarı 352,7 ton iken; aynı yıl ithal edilen gümüş miktarı 5,5 tondur. 2010 yılında ülkemizde üretilen gümüş miktarı 336,4 ton iken; aynı yıl ithal edilen gümüş miktarı 19,6 tondur (Çolak, 2017: 12).

Dünyada Gümüş Üretimi: Dünya'da 69 ülkede gümüş üretim yapılmaktadır. En fazla gümüş üreten ülkeler: Peru, ABD, Meksika ve Kanada olmakla birlikte bu

ülkelerdeki gümüşün toplam üretim miktarı Dünya gümüş üretiminde % 50' den fazlasını karşılamaktadır (Aktaş, 2019: 14).

Coşkun, 2021 yılında hazırladığı çalışmada 2020 yılında dünya gümüş üretiminde ilk sırada yer alan ülkeleri ve aynı yıl üretilen gümüşün ton miktarını tablo halinde belirtmiştir.

Ülkeler	2020 Yılı Gümüş Üretimi (ton)
1. Meksika	6.300
2. Peru	3.400
3. Çin	3.200
4. Rusya	1.800
5. Polonya	1.300
6. Şili	1.300
7. Avusturya	1.300
8. Bolivya	1.100
9. Arjantin	1.000
10. ABD	1.000
Diğer	3.600
Toplam	35.300

Tablo 3.1. Ülkelerdeki gümüş üretimi (Coşkun, 2021: 28)

Peru 91 bin ton ile dünyadaki en yüksek gümüş rezervleri listesinin başında yer almaktadır. Avustralya, Peru ve Polonya'dan çok daha az gümüş üretimi yapmakla birlikte, ülkenin metal rezervleri 88 bin tonla Dünyada ikinci sırada bulunmaktadır. Dünyanın önde gelen gümüş rezervine sahip ülkelerinden bir diğeri olan Polonya 70 bin ton gümüş rezervine sahiptir. Gümüş rezervi açısından başka birçok ülke vardır: Bunlar sırasıyla; Rusya 45 bin ton, Çin 41 bin ton, Meksika 37 bin ton, Şili 26 bin ton, ABD 26 bin ton, Bolivya 22 bin ton (Coşkun, 2021:24).

Gümüş madeninin izlerine M.Ö. 4000’lerde rastlanır. Doğal gümüşün, M.Ö. IV. Binin başlarından itibaren süs eşyalarının yapımında kullanıldığı görülmektedir (Erginsoy, 1978: 10). Zengin yatakları göz önünde bulundurulursa, gümüşün Anadolu’da M.Ö. IV. binyıldan itibaren görülmesi sürpriz olmasa gerekir. Anadolu’da gümüş buluntular çoğunlukla M.Ö. IV. binyıldan itibaren yaygınlaşmaya başlar. Doğu Anadolu bölgesinde Keban Baraj Gölü suları altında kalan Korucutepe’de Kalkolitik Çağ’a tarihlendirilen gümüş eserler bir mezar buluntusu olarak ele geçmiştir (Tekin, 2015 : 175).

İşlendiği cevherin içeriğine bağlı olarak ya da bilinçli bir şekilde kazanılan bakır ve alaşımları özellikle silah yapımında kullanılmaktadır. Bu malzemeden ok ve mızrak uçları, kılıçlar, kama ve benzeri kesici aletler yapılmaktadır. Gümüş ve bakır aynı nesnede bir arada kullanılmakta, arsenikli bakırdan yapılan törensel silah ve aletler gümüşle süslenmekte veya kaplanmakta, metalden kalitesine göre bilinçli olarak yararlanılmaktadır. Birçok metalin birlikte kullanıldığı örnekler Arslantepe, Tülintepe ve Başur Höyük'ten bilinmektedir (Yalçın, 2016: 8).

Gümüş de doğada altın gibi maden kaynaklarının geçtiği dere yataklarında ya da kayalar içinde damarlar halinde bulunmaktadır. Doğal gümüşün keşfedilmesi, M.Ö. 4. bine inmektedir. Yumuşak bir maden olması, soğukken de işlenmeye müsait olması kullanım kolaylığı sağlamıştır. İlk gümüş tasfiyesinin yani yabancı maddelerden arındırma işleminin Anadolu'da yapıldığı bilinmektedir. Bütün bu yazılı bilgiler Yakın Doğu topraklarında yoğun gümüş üretiminin varlığını ispatlamaktadır (Eruz, 1993: 17).

Anadolu'nun farklı coğrafyalarında M.Ö. III. Binyıla tarihlendirilen yerleşimlerde gümüş eserlerin sayısında artış gözlenmektedir. Bunlar arasında hiç kuşkusuz Denizli ili, Çivril ilçesi sınırları içinde yer alan Beycesultan dikkat çeker niteliktedir (Tekin, 2015: 176).

Troya hazineleri form açısından da geniş bir çeşitlilik gösterir. Farklı modellerde kolyeler, diademler, üst kısımları sepet formu ve zincir sarkaçları küçük altın yapraklarla süslü küpeler, granülasyon bezeli hilal küpeler, telkari sarmallarla süslü bilezikler, çift spiral başlı (koç boynuzu) iğneler, altın, elektrik ve gümüş kaplar zengin bir koleksiyon oluşturur (Türe, 2011: 60).

M.Ö. II. Bin yıl başlarında Anadolu'da sadece gümüş değil bakır, altın ve kurşun üretiminin Mezopotamya'ya ihraç edilecek noktalara geldiği ve kalayın karşılığında satıldığı yine kaynaklarda ifade edilmektedir. Asur ticaret kolonilerinin Anadolu'daki işlenmiş gümüş, bakır ve altın madenlerine ilgi gösterdikleri ve Anadolu'daki ticari hayatın gelişmesine önemli katkıda bulundukları tarihi bir gerçektir (Kaptan, 1981: 165).

M.Ö. II. Binyıl başlarında Mezopotamya yazılı belgelerinde gümüşün kaynağı olarak daha çok Anadolu gösterilmektedir. M. Larsen, Anadolu ile Assur arasındaki ticarete gümüşün oynadığı rolü şöyle açıklamaktadır: "Yazılı belgelerde geçen

ticaretin modeli çok açıktır; kalay ve tekstil Anadolu'ya ihraç edilirken, bunun kazancı olarak Assur'a gümüş ve altın gönderilmekteydi (Tekin, 2015: 179).

Kültepe (Kayseri) kazılarında ele geçen ve M.Ö. II. Binyılı başlarını kapsayan çivi yazılı kil tabletlerde, Anadolu-Mezopotamya arasındaki maden ticaretini tanıtan çeşitli bilgilere rastlanmıştır. Bu belgelerde, Anadolu'nun tunç yapımı için gereksinimi olan kalayın karşılığında Mezopotamya'ya genellikle bakır, altın, gümüş ve simli kurşun satmış olduğu kesinlikle saptanmıştır (Kaptan, 1981: 164).

Antik Çağ'da Frigya doğal kaynaklar açısından çok zengindi. M.Ö. II. Binden itibaren işletilen gümüş, kurşun ve hematit madenleri, oniks ve kuvars kristali yatakları Frig Krallığı'na önemli bir ekonomik güç sağlamıştır (Türe ve Savaşçın, 2002: 74).

M.Ö. VII-VI. yüzyıllarda Lidya-İonya kuyumculuğunun erken dönemine ait takılardan günümüze ulaşabilenler altın ve elektrumdaki yapılanlardır. Şüphesiz ki çok sayıda gümüş takı da üretilmiştir ancak gümüş doğal koşullarda oksitlenip aşındığı için elimize ulaşabilen örnekleri azdır (Türe, 2011/b :75).

Lidyalılar, sahip oldukları zengin maden yataklarını işletip tarihteki ilk altın ve gümüş sikkeleri basmışlardır. Herodot'un Tarih'ine göre altın ve gümüş sikkeleri ilk basan ve kullananlar Lidyalılardır. "Bizim bildiklerimiz içinde ilk olarak altın ve gümüş sikke basan ve kullanan ve ilk olarak ufak tefek ticaret işlerine girenler bunlardır (Lidyalılardır)." (Türe, 2011/c :61).

Romalılar bronz dökümden yapılmış günlük kullanım eşyası, kandiller, şamdanlar, masa ayakları kullanmışlardır. Roma sanatı süslemeyi sevdiğinden, bütün madeni ürünler süslenmiş, bazen gümüş kakma veya niello tekniği kullanılmıştır. Kap kulpları, aplikler genelde figürlü ve gümüş kakmalı yapılmıştır. Zenci başları ve büstleri çok popüler olmuş, İmparator ve imparatoriçe büstü şeklinde kantar ağırlıkları yapılmıştır (Atasoy, 2010: 59).

Büyük çoğunluğu gümüşten, bir kısmı da tunçtan olan Erken İslam devri tabak, tepsi ve tasları; gerek formları ve teknikleri, gerekse süsleme konuları ve motifleri bakımından, Sasani devri örnekleriyle yakın benzerlikler gösterir (Erginsoy, 1978 :52).

İslami dönemin başlangıcında gümüş ve diğer madenler üzerinde kabartma, kazıma, savatlama, granülasyon ve telkari gibi süsleme teknikleri başarıyla uygulanmıştır.

İslamiyet'in kabulünden sonra sanat eserlerinde insan ve hayvan resimlerinin yerine stilize edilmiş hayvan figürleri ve geometrik motifler kullanılmaya başlanmıştır. Gümüşten imal edilen madeni eserlerde de aynı özellik görülmektedir.

Orta Asya'da yaşayan Türk boylarından Oğuzların Kınık oymağından gelen Selçuklular, 1040 yılında Horasan bölgesinde bağımsız Selçuklu devletini kurmuşlardır. Maden Türklerin hayatında özel bir öneme sahiptir. Başlangıçta madenleri silah ve savaş malzemeleri yapımında kullanan Türkler, maden sanatlarında da temayüz etmişlerdir. Türk medeniyetinde gümüşün ayrı bir yeri vardır. Türk destanlarında, efsanelerinde ve hikayelerinde içerisinde gümüşün geçtiği birçok mitolojik hikaye bulunmaktadır. Türkler gümüş madeni ile ilgili sanatları da Orta Asya'dan beraberlerinde getirmişlerdir. Bugün Anadolu topraklarında işlenen gümüş sanatları, Türkler'in yaşadığı diğer topraklarda da işlenmektedir. Kuzey ve Güney Azerbaycan ve Irak bölgeleri bunların başında gelmektedir (Kuşoğlu, 2014: 18).

İslam sanatına, 8'inci yüzyılın sonlarından itibaren girmekte olan Orta Asya Türk etkileri, Selçuklu devrinde çok daha artmış ve daha geniş bir alana yayılmıştır (Erginsoy, 1978:122).

Selçuklu döneminde gümüş kısıtlı kullanılmıştır. Bu dönemdeki gümüş eserlerin azlığını bazı kaynaklar Kur'an ve hadislerdeki ilgili hükümlere bağlasalar da bazı kaynaklar asıl sebebin 12. yüzyıldaki gümüş kıtlığı olduğuna işaret etmektedir. Hatta gümüş işlemek için eski eserlerin eritildiği de yer yer belirtilmektedir (Erginsoy, 1978: 123).

Selçuklu devrinin ilk yüzyıllık dönemi içinde -11'inci yüzyıl ortası ile 12'inci yüzyıl ortası arasında- yapılan eserlerden, tarihli veya tarihlenebilir örneklerin sayısı çok azdır (Erginsoy, 1978:141).

13. yüzyılın başlarında batıdaki bölgelere göçen Horasanlı ustalar, nerede cazip çalışma imkanları bulmuşlarsa, oralara yerleşmişler; Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'daki Atabeklerin, Emirlerin ve Meliklerin himayesinde çalışmaya

başlamışlardır. Böylece, İran'a özellikle Horasan'a has teknikler, kap formları ve ikonografik konular, Selçuklu dünyasının diğer bölgelerine de yayılmıştır (Erginsoy, 1978: 125).

Mezopotamya'da Moğol istilasına (1262), Suriyede Türk Memlûkleri hakimiyetine (1260) kadar devam eden Zengiler ve Eyyubiler devrinde, en önemli maden sanatı merkezlerinin Musul ve Şam olduğu anlaşılmaktadır (Erginsoy, 1978; 228).

Midyat gümüş işlemeciliğinde Anadolu Selçuklu dönemi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada özellikle Anadolu Selçuklu dönemi üzerinde durulmuştur. Anadolu Selçuklularına ait pek çok sayıda mimari eser mevcut olmakla birlikte, bu bölgeye ve devre mal edilebilen madeni eserlerin sayısı İran, Mezopotamya ve Suriye örneklerine kıyasla daha azdır (Erginsoy, 1978; 305).

13. yüzyıl Anadolu Selçuklu sanatının en gözde örneklerinin verildiği bir yüzyıldır. Anadolu Selçuklu sanatının nitelikli örneklerinin de Güneydoğu Anadolu'da verildiği kaynaklarda zikredilmektedir. Kitabelerinde 12 ve 13. yüzyıl Artuklu Meliklerinin isimleri zikredilen küçük bir grup madeni eser ile, Cizre Ulu Camiine ait tunç kapı tokmakları da güneydoğu Anadolu atölyelerine izafe edilebilir (Erginsoy, 1978; 305).

Anadolu atölyelerine mal edilebilen ikinci grup madeni eserler de kap cinsleri, kap formları, malzemeleri ve süsleme teknikleri bakımından büyük çeşitlilikle karşımıza çıkarlar. İkinci grup örneklerin arasında kemer tokası, kandil, fener, ayna, mangal, plak (taht süsü), havan ve şamdan gibi çeşitli işlere yarayan, değişik formlarda eserler bulunmaktadır. Bu örneklerden yalnızca kemer tokaları gümüştür (Erginsoy, 1978; 337).

Altın ve gümüşün sadece ziynet eşyalarının yapımında ve kakma tekniğinde kullanılmasını, Kur'an ve hadislerde belirtilen değerli madenlerle ilgili yasaklardan çok 11. yüzyılda ortaya çıkan gümüş kıtlığına bağlanabilir. Maddede değişme, soy metallerin azalması, teknikte bazı yenilikler doğurmuştur. Sanatkarlar eserin tümünü soy metalden yapma yerine kabın belirli yerlerinde kıymetli madenleri kullanma yolunu seçerek bronz ve pirinç üzerine soy metal kakmayı başarmışlardır (Bodur, 1987: 25).

13. yüzyılda bütün yakın-doğuda Musullu maden işçileri revaçtaydı. Musul ekolünün büyük teknik ilerlemeleri, İran'da maden sanatıyla uğraşan ustaları etkilemiştir (Bodur, 1987: 28).

Bugün Nuhad Es-Said koleksiyonunda bulunan, dövme, pirinçten, altın ve gümüş kakmalı, silindir gövdeli, kubbe kapaklı, döküm üç ayakla yere oturan buhurdan Musul ekolünün ince örneklerindendir. Mezopotamya ve Suriye buhurdanlarıyla benzerlik göstermektedir. Gövde ve kapakta yer alan nakşi kitabe de Sultan Muhammed İbn Kala'un adına yapıldığı yazılıdır (Bodur, 1987: 31).

12 ve 13. yüzyıllarda ülkemizin güneydoğusunda hakimiyet kuran Artuklular, maden sanatında önemli eserler vermişlerdir. Maden işleme teknikleri olan kakma ve kabartmada Anadolu Selçuklu geleneğini devam ettiren Artuklular dönemine ait ele geçen madeni eserler olan aynalar, taslar, güğümler ve kapı tokmakları yörenin günlük hayatında en çok kullanılan malzemelerdir.

Anadolu Selçuklularına bağlı beyliklerin idarelerindeki Anadolu'da, Arap, Türk ve 13. yüzyılın ortasında sonra Moğol gibi çeşitli etnik grupların birbirine karışarak yaşadığı çok karmaşık bir kültür yapısı vardı. Bu sebeple Güneydoğu Anadolu bölgesi eserleri, özellikle Artuklu madenlerinde Anadolu'ya has özellikler yanında Suriye, Mezopotamya ve İran etkileri görülmektedir (Bodur, 1987: 33).

Osmanlı devleti zamanında hem Anadolu'da hem de Rumeli'de gümüş madenleri işletilmiştir. Anadolu'daki başlıca gümüş madenleri Gümüşhane, İnegöl, Ergani, Keban, Maraş ve Merzifon'da bulunmaktaydı. Gümüş madeninden çıkan gümüşün beşte biri devletçe satın alınmakta, kalan kısmı ise gümüşü çıkaran kimselere kalmaktaydı (Kortel, 1996: 2).

Osmanlılar döneminde gümüşün özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da işlendiği merkezlerin Antep, Diyarbakır ve Mardin, Suriye'de Halep ve Şam olduğu düşünüldüğünde Dicle ve Fırat bölgesinin gümüş işlemeciliğinde geliştiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde gümüş madenlerinin işletildiği önemli bir merkez de Balkanlardır. Selanik, Sofya, Bosna ve Kosova'da gümüş madenleri işletilmiştir (Kortel, 1996: 6). Balkanlardaki gümüş madenlerinin Osmanlı fetih hareketlerini hızlandırdığı ve fethin ardından söz konusu madenlerin işletilmesine özel bir önem verildiği görülmektedir.

Osmanlı Devleti gümüşü yalın halde işlemeyi her zaman tercih etmiştir. Soy metallerden eserler yapılırken, devletin kontrol mekanizması ve denetimi hiçbir zaman eksik olmamış, ustaların yaptıkları eserler kontrolden geçirilip “sah” damgası ve devrin hükümdarının tuğrası vurulmuştur. Osmanlı dönemi sanatkarı, loncalar halinde toplanarak eskiden gelen Ahilik ananesi çerçevesinde eserlerini yaratmıştır (Bodur, 1987: 33). Sahh kelimesi sözlükte “sahih, uygun, doğru” anlamına gelir. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/sah--rumuz>). Altın ve gümüşün ayar derecesini teyit eden bir işarettir.

Anadolu Selçukluları döneminde büyük gelişme gösteren metal işleme sanatı Osmanlılara zengin bir miras bırakmıştır. Döneminin en büyük kültür ve sanat merkezlerinden biri olan İstanbul 16. ve 17. yüzyıllarda gümüş işçiliğinin de merkezi olmuş ve 19. yüzyılın sonuna kadar bu özelliğini korumuştur (Şekerci, 2014: 22).

Osmanlı döneminde gümüş; dövme, döküm gibi kökeni eskiye dayanan tekniklerin yanında sıvama, lehimleme, perçinleme, kaynak, savat ve telkari teknikleriyle işlenmiştir. Gümüş süsleme teknikleri olarak da kakma, kazıma, kaplama ve cilalama teknikleri kullanılmıştır (Kortel, 1996: 36).

Osmanlı döneminde gümüşle takıların dışında fincan zarfı, kahve güğümü, gülabdan, sakızlık, tepsî, ibrik, lenger, nargile, kemer, hamam taşı, hamaylı, muska vb. ürünler üretilmiştir. Yine Osmanlılar döneminde gümüş eşya üzerine kalem işi, kakma benzeri işler yapıldıktan sonra eserin bir de tombaklanması işe ayrı bir güzellik katmaktaydı (Kuşoğlu, 2014: 105).

Orta Asya, Kafkaslar ve Orta Doğu'dan gelen gümüş ustalarının Kapalıçarşı çevresine yerleşmeleriyle bu bölgedeki gümüş işleme sanatı çok gelişmiştir. 18. yüzyılda gümüş ustaları Topkapı Sarayı'nın içine girmiş, sarayda üretim yapmışlardır. Bu dönemden kalma, gümüş hat sanatı eserleri, Çeşmi Bülbül (Leğen İbrik), hamamtası, şamdan ve vazolar, gümüş kakmalı rahleler, müzelerin ve müzayede salonlarının nadide eserleridir. Osmanlı dönemi boyunca devam eden gümüş eşya üretimi 20. asrın başlarında savaşlar ve Osmanlı Devleti'nin yıkılması nedeniyle gerileme dönemine girmiştir. Buna rağmen Kapalıçarşı çevresindeki varlığını sürdürmüştür (Şekerci, 2014: 23).

İstanbul Kapalıçarşı çevresindeki hanlardan Kalcılar Han, Büyük Yeni Han, Kızlarağası Han, Pastırmacı Han, Mercan Han, Emek Han, Şahin Han, Sümbüllü

Han, İmam Ali Hani, Valide Han, Yasemin Han, Yıldızlı Han ve Zincirli Handa gümüş eşya üretimi yapılmaktadır (Şekerci, 2014: 23). Osmanlı döneminin son yüzyıllarından itibaren Türk gümüş işlemeciliği teknik, form ve süsleme açısından geleneksel çizginin yanında tüm sanatlarda ve kültürel ortamlarda olduğu gibi Batı'nın etkilerini göstermeye başlamıştır. Form açısından geleneksel leğen-ibrik, sini, kahve takımları, aynalar, divitler, hokka takımları, fincan zarfları, kahve güğümleri ve kutuları, şamdanlar, kandiller, sahanlar gibi eşyaların yanında; yeni bir yaşam tarzına uygun olarak kullanılmaya başlanan çay-kahve takımları, şekerlik, enfiye kutuları, sigara tabakaları, saplı tepsiler, çerezlikler, dondurma takımları gibi gümüş eşyalar da üretilmeye başlanmıştır. Sanat, edebiyat ve mimaride görülmeye başlanan Avrupa etkisi ve tarzları gümüş eşya üretiminde de kendisini göstermeye başlamıştır.

Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren kuyumculukta başlayan gelişimle birlikte İstanbul Kapalıçarşı'da gümüş işlenen hanların ve atölyelerin sayısı artış göstermiştir. Başlangıçta el işi geleneksel yöntemlerle üretim yapan bu atölyeler, 1970'li yıllardan itibaren döküm üretim ve fabrikasyon üretimle seri üretime geçerek yurt içi ve yurt dışı pazarı geliştirmişlerdir.

Trabzon'da gümüş takılar hasır örgü, telkari ve kazazlık tekniği ile üretilmektedir (Büyükyazıcı, 2009: 58). Beypazarı'nda da özellikle incili telkari ve tılsımlı modellerin yanında süs ve hediyelik eşya çeşitleri üretimi de yapılmaktadır (Akyol, 2017:96). Van'da savat yöntemiyle gümüş işlenirken; Sivas, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Anadolu'nun çeşitli illerinde sayıları iki üçü geçmeyen atölyelerde gümüş takı üretimi yapılmaktadır. İstanbul'da kapalı çarşı etrafındaki atölyelerde ise gümüş eşya işlemeciliği yapılmaktadır (Şekerci, 2014: 3). Türkiye'de gümüş işlemeciliğini geleneksel usullerle devam ettiren en önemli merkezler Midyat, Mardin, Trabzon ve Beypazarı'dır. Midyat ve Mardin'de telkari işlemciliği köklü bir geçmişe sahiptir ve geleneksel yöntemlerle üretim devam etmektedir.

El sanatları bağlamında devam eden gümüş işlemeciliğinin dışında başta İstanbul olmak üzere çeşitli illerde döküm gümüş takı ve eşya imalatı yapılmakta ve gümüş satış mağazalarında el işi gümüş ürünlerle aynı vitrinlerde pazarlanmaktadır. Gelişen teknolojik imkanlarla birlikte orijinal el yapımı ürünleri gölgede bırakan

döküm ürünler pazar yarışında avantajlı konumunu sürdürmektedir. El ürünü gümüş işlemeciliğinin döküm ürünlerle rekabet etme gücü bulunmamaktadır.

3.3.2. Bakır

Bakır, periyodik cetvelde Cu sembolü ile gösterilen, atom numarası 29, atom ağırlığı 63,54 olan 8,93 gr/ cm³ yoğunluğa sahip, doğada az miktarda nabit (saf), genellikle sülfürlü, oksitli ve kompleks halde bulunan IB geçiş grubu elementidir. (Komisyon, 2016: 1).

Bakır için Yunanca chalkos sözcüğü kullanılmakta olup Roma döneminde aes Cyprium şeklinde ifade edilmiştir. Sonraları Latince basitleştirilerek bakır anlamına gelen cupprum sözüne dönüşmüş ve bundan hareketle kimyada Cu olarak simgelenmiştir (Tekin, 2015: 125).

Gümüşle alaşıma girerek gümüşü serleştiren bakır, çok eski tarihlerden beri gümüşle birlikte kullanılan en önemli hammaddelerden biridir. Gümüşün ayar derecesi, bakır alaşımına bağlı olarak belirlenmektedir. Gümüşten daha önce keşfedilen bakırla insanlık yeni merhalelere kavuşmuştur. Özellikle bakırın kalayla alaşımıyla birlikte adına tunç çağı denilen yeni bir dönem başlamıştır.

Dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde bakır bulunabilmekte ve üretim yapılabilmektedir. Bakır, gümüşten sonra elektriği en iyi ileten metal olduğundan endüstriyel üretimde önemini artırmaktadır. Ayrıca pirinç ve bronz gibi alaşımlarda kullanılması da eklendiğinde bakırın ilk çağlardan günümüze kadar güncelliğini koruyan bir metal olmasının nedenleri anlaşılmaktadır.

İnsanoğlunun tanıştığı ilk metal bakırdır. Günümüzden 10.000 yıl önce Çayönü Tepesi ve Aşıklı Höyük sakinleri, daha çanak çömlek üretimine geçmeden, yaşadıkları yörelerde doğal olarak bulunan nabit bakırı toplayıp balık oltası, iğne ve boncuk gibi küçük nesneler üretmişlerdir (Yalçın, 2016: 4).

Kronolojik çerçeve içerisinde; Kalkolitik Çağ'da (M.Ö. 5000-3000) Anadolu insanları için bakır çok değerlidir. Maden ustaları sadece yüzeyden cevher toplamakla yetinmemiş, derinlere inmiş ve “polimetallik” cevherleri toplamışlardır (Komisyon, 2009: 2).

Dünya madencilik tarihinde bakırın keşfi ve eritilmesi önemli bir başlangıç noktasını teşkil eder. Neolitik çağda saf bakır keşfedilmiştir. Khalkos bakır, lithos taş

kelimelerinden oluşan kalkolitik, bakır-taş çağını ifade eder. Kalkolitik çağın ortalarında bakırın ergitme yoluyla diğer madenlerden arıtılması yöntemi keşfedilir. İlkel dövme yöntemleriyle de şekil verilmeye başlanan bakırla savaş aletlerinden günlük yaşam malzemelerine, kuyumculuk ürünlerinden üretim aletlerine kadar hayatın her alanında kullanılan ürünler ortaya çıkarıldıkça insanlığın da gelişimi ve konforu artmaya başlamıştır.

Bakırın kalayla alaşımından oluşan tunç madeninin keşfiyle insanlık için yeni bir dönem başlamıştır. Tunç çağına adını veren tunç (bronz) üretimi için; Anadolu'da tarihin en eski ticaret ağlarından birisi kurulmuştur.

Ancak Anadolu'da çağın artan tunç üretimi için, büyük bir olasılıkla, elde edilen Anadolu kökenli kalayın yeterli olmadığı ve bu nedenle milâttan önce ikinci bin yılı başlarından itibaren dışalım yoluyla sağlanmış olduğu bilinen tarihi bir gerçektir. Kültepe (Kayseri) kazılarında ele geçen ve milâttan önce ikinci bin yılı başlarını kapsayan çivi yazılı kil tabletlerde, Anadolu-Mezopotamya arasındaki maden ticaretini tanıtan çeşitli bilgilere rastlanmıştır. Bu belgelerde, Anadolu'nun tunç yapımı için gereksinimi olan kalayın karşılığında Mezopotamya'ya genellikle bakır, altın, gümüş ve simli kurşun satmış olduğu kesinlikle saptanmıştır (Kaptan, 1981: 164).

Çeşitli metalürjik keşiflere ve bu keşiflere bağlı olarak da çeşitli maden sanatı tekniklerinin gelişmesine yol açmış olan bakır madeninden, Yakın Doğuda M.Ö. yedinci binden itibaren yararlanılmış; bakır ve bakır alaşımları tunç ve pirinç, İslam maden sanatının başlıca malzemesi olarak kullanılmıştır (Erginsoy, 1978: 12).

İlk çağlarda bakır dövme yoluyla diğer madenlerden arıtılmış, her dönemin gelişen tekniğine göre üretim yöntemleri modernleşmiştir. Osmanlı Devletinden önce, Anadolu'da ve Balkanlarda bakır yataklarının yoğun olarak işletilmesiyle birlikte bakır işçiliği doruk noktasına erişmiş; pek çok merkezde yeni atölyeler açılmıştır. Osmanlı döneminde Anadolu'da bakırdan kap kakak yapımında; dövme, dökme, sıvama ve preste basma tekniklerinden faydalanılmıştır.

18. Yüzyılda Osmanlı madenciliğinde ana malzeme bakırdır. Her ne kadar gümüş, pirinç gibi madenler kullanılmışsa da, özellikle kullanım eşyasında çok tercih edilmiştir. Bu yüzyılda bakırın yaygın olarak tercih edilmesi saray üslubunun yanı

sıra Anadolu'ya özgü yeni formlar ve süslemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yılmaz, 1999: 4).

Osmanlı döneminde İstanbul Beyazıt'ta Bakırcılar Çarşısında her türlü bakır işlenmekteydi. Mangallar, semaverler, vazolar, nargileler ve daha birçok bakır süs eşyası yerli ve yabancı turistlerin beğenisine sunulmaktaydı.

Geleneksel bakırcılık sanatında bakır kaplar çeşitli süsleme teknikleriyle kaplanarak oldukça sağlam ürünler elde edilirdi. Günümüzde ise çelik pres fabrikasyon eşya yapımı bakır eşyayı büsbütün hayatımızdan silmiştir (Kuşoğlu, 2006: 36).

Gümüş yumuşak bir maden olması nedeniyle takı ve süs eşyalarının üretiminde, gümüşün içerisine belirli oranlarda bakır ilave edilir. Geleneksel Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde 950 ayar gümüş kullanılır. 1000 gram gümüşün içerisine 50 gram bakır katılarak 950 ayar gümüş elde edilir. Bazı takılarda ise 925 ayar gümüşe rastlanmaktadır. Bu durumda 1000 gram gümüşe 75 gram bakır ilave edilir. Bakır, gümüşün sertleşmesini sağlar. İçerisine bakır ilave edilmemiş gümüşle üretilen bir ürün, kolaylıkla eğilip bükülebileceğinden kullanımı mümkün değildir (Resim 3.1.).

Resim 3.1. Gümüş ve bakırın eritilmeden önceki karışımı

3.3.3. Altın

İnsanlık tarihinin maddi anlamda en değerli madeni olan altının, gümüş madeniyle olan birlikteliği ve hikayesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Altın ve gümüşün tabiatta “elektrum” adı verilen bir alaşım halinde bulunması da bu

birlikteliğin doğal şartlarla başladığını göstermektedir. Gümüş ve altın tarihin her döneminde önce altın hemen ardından gümüş olarak birlikte anılmıştır.

Altın, karakteristik sarı rengiyle doğada çıplak gözle kolay ayırt edilebilen ve rahatlıkla tanınabilen bir element olup atom numarası 79, atom ağırlığı Au: 196,6 ve ergime derecesi 1064 °C'dir. Altının kimyadaki simgesi olan Au, Latince parlayan, ısıldayan anlamına gelen aurum sözcüğünden gelmektedir. Osmanlı kuyumculuk sanatında altın, zer olarak adlandırılmakta olup halk arasında altın suyu şeklinde isimlendirilen abuzer veya ebuzer, süsleme sanatında yaygın kullanılmaktaydı (Tekin, 2015: 110).

Gümüş ilavesiyle altın yeşil renge dönüşmektedir. Nikel ve platin ilavesiyle de beyaz renge dönüşür. Isı ve elektrik iletkeni olan altın, çoğu asitten etkilenmez. Asitlere karşı dayanıklılığı, doğada serbest halde bulunabilmesi ve kolay işlenebilmesi gibi özellikleri nedeniyle altın, insanoğlunun ilkçağlardan beri ilgisini çekmiş ve kıymetli metaller arasında yerini almıştır. Altın kolay kolay tepkimeye girmeyen çok kararlı bir elementtir. Hava ve su temasından etkilenmez. Bundan dolayı hiçbir zaman paslanmaz, kararmaz ve donuklaşmaz. Saf haldeyken oldukça yumuşaktır, kolayca dövülerek biçimlendirilebilir, tel ve levha haline getirilebilir (Yücel, 2020: 1).

Tarih boyunca gücün ve zenginliğin sembolü olan altın, parlaklığını hiçbir doğal koşulda kaybetmemektedir. Antik çağlarda tanrısal bir maden olarak kabul edilen altın, kralların ve soylu kimselerin güç ve ihtişam sembolü olarak kullanılmıştır. Altın madenciliği Mısır'da doğmuş, Anadolu ve Akdeniz'e buradan yayılmıştır. Mısır'da ve ardından Anadolu'da izlerine rastlanan altın, ekonomik ve kültürel hayatta hep zirvede tutulmuş; sadece süs eşyası değil, dini ve gündelik hayatta da kullanılmıştır.

İlkel dönemlerin ağır çalışma şartlarında Mısır'da, altın yataklarına ulaşmak için krallar, köleleri çalıştırmışlar ve bedeli insan canı ve kanıyla ödenen meşakkatli süreçler neticesinde altını elde etmişlerdir. "Köleler galerilerde rastladıkları sert kaya kütlelerini ateş yakarak kızdırıyor, sonra da üzerine sirke dökerek çatlayıp dağılmasını sağlıyorlardı. Bu dar ve havasız dehlizlerde ateş, duman ve kızgın sirke buharları cehennem görüntüleri yaratıyor; her altın parçasının bedeli insan teri, kanı ve canıyla ödeniyordu." (Türe ve Savaşçın, 2000 :13).

Bilinen ilk altın rafinerisi Anadolu’da Lidyalılar tarafından kurulmuş ve işletilen altın yataklarının zenginliği sayesinde Lidyalılar, önemli bir ekonomik güce ulaşmışlardır. Anadolu’da Kroisos döneminde hem altın hem gümüş sikkeler bastırılmıştır (Türe, 2011/a: 147).

Daha sonraki yüzyıllarda altın ve gümüş eserlerin üretiminde yüksek bir sanatsal beceri seviyesine ulaşan Romalılar da asırlar boyunca altın etrafında şekillenen bir kültür oluşturmuşlardır. Roma kuyumculuğunun sade ve dekoratif formları, Erken Bizans takılarında sürdürüldü ve Roma’dan alınan “opus interrasil” ile “savat (niolle) teknikleri, altın ve gümüş eserlerin süslemesinde yüksek bir sanatsal beceriyle uygulanmıştır. Bir Roma geleneği olan evlilik yüzükleriyle paraların yüzük, kolye gibi takılarda kullanılmasına devam edilmiştir (Türe, 2011/ b: 27).

Altın, İslam kültür ve medeniyetinde madeni eserlerin süslemesinde de önemli bir yer tutmaktadır. 1066 yılında Selçuklu sultanı Alparslan’a hediye edilen gümüş tepsi özel işlemlere sahiptir. Tepsi, vazo, tas, şamdan benzeri büyük parçalar saraylarda, konaklarda ve eşraftan kimselerin evlerinde dekoratif malzemeler olarak kullanılmış ve bu madeni kullanım ve süs eşyalarının süslemelerine özel bir önem verilmiştir (Erginsoy, 1978: 143).

Selçuklu devrine ait, altından yapılmış gerdanlık, küpe, yüzük, pandantif, kemer tokası gibi ziynet eşyaları da mevcuttur. Büyük bir kısmı Atina Benaki, New York Metropolitan ve Batı Berlin Devlet Müzesinde bulunan bu eserlerden bazıları delik-işi, bazıları değerli taş kakma, bazıları da filigre ve granüle teknikleri ile süslenmiştir (Erginsoy, 1978: 143).

Altını takı olarak İslami dönemde sadece kadınlar kullanmaktadır. Altın takı takmanın yasak olduğuna dair hadislerin varlığı erkeklerin altını süs objesi olarak kullanmalarına engel olmuştur. Buna karşın kadınlar altını ziynet eşyası olarak kullanmışlar ve her devirde olduğu gibi İslami devirde de altın kadınların en değer verdiği süs objesi olmuştur.

Tirmizi, Nesai, Ahmed B. Hambel ve daha başka hadis kaynaklarında Ebu Musa el-Eş’ari’den aktarıldığına göre, Allah Resulu (sas) şöyle buyurmuştur: “ İpek elbise giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılınmıştır.” (Saylan, 2019: 83).

Madeni eşyaların altınla kaplandığı bir yöntem olan tombak, Osmanlı döneminde önemli bir süsleme ve kaplama yöntemi olarak kullanılmıştır. Bakır, tunç ve gümüş gibi ucuz madenlerden imal edilen fincan zarfı, kahve güğümü, gülabdan, sakızlık tepsi, ibrik, lenger, nargile, kemer, hamam taşı, hamaylı ve muska gibi kullanım eşyaları tombak yöntemiyle altınla kaplanmıştır. Osmanlı döneminde bilhassa gümüş eşyanın tombaklanması, hem estetik bir görünüm, hem de oksitlenmeye karşı uzun bir kullanım imkanı kazandırmıştır.

3.4. Telkari Gümüş İşlemeciliği

Telkari maden işlerinde bir süsleme tekniğidir. Aynı zamanda bu teknikle yapılan işler ve üretilen ürünler de telkari adıyla anılmaktadır (Arlı, 1989: 3). Telkari hem yapım hem süsleme tekniği olarak bu teknikle üretilen ürünlere de adını vermiştir. Yani hem süsleme tekniğinin hem yapım tekniğinin hem de ürünlerin adı telkaridir. Takılar ve dekoratif objeler, tamamen tellerden imal edildiğinde bir yapım tekniği; bir takıya veya dekoratif objenin yüzeyine uygulanmış applike çalışmalarda ise süsleme sanatı olarak değerlendirilmektedir.

Telkari gümüş işlemeciliği üretim tekniği açısından ve yöresi açısından olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar yapım tekniğine göre ve yapıldığı yöreye göre telkari çeşitleridir.

3.4.1. Yapım Tekniğine Göre Telkari Çeşitleri

Yapım tekniğine göre telkari çeşitleri aşağıdaki şekilde çeşitlendirilmektedir:

Kafes Telkari (Müşebbek): Çatı tellerinin ana iskeleti oluşturduğu, daha ince tellerle de iç dolguların yapıldığı telkari türüdür. İskelet telleriyle önce motifler şekillendirilir ve daha sonra bu motiflerin içerisine iç dolgu telleri yerleştirilir. Şalimo ateşinde toz kaynakla birleştirilen teller parlatma işlemiyle pürüzlerinden arındırılır ve parlatılır.

Bu teknikle vazo, tepsi, şekerlik, mücevher kutuları, masa isimlikleri, sigara tabakaları, fincan zarfları gibi büyük parçalarla; yüzük, bilezik, kolye, takım (set), broş, bileklik gibi takılardan oluşan küçük parçalar üretilmektedir. Midyat ve Beypazarı telkarisinde kullanılan teknik kafesli telkaridir. Bu usulle sanatçı işi ağızlıklar, taslar, aynalar, kül tablaları, küçük mücevher mahfazaları yapılır (Arseven, 1970: 240). En yaşlı telkari ustalarından Midyatlı Aziz Dilmeç, daha çok

büyük parçalar üretmiştir. Ürünlerinin kenar süslemelerinde sim (zikzak, yörede tırtır) motifini sıklıkla kullanan Aziz Dilmeç'e ait sigara kutusunda da aynı motif kullanılmıştır (Resim 3.2.).

Resim 3.2. Telkari sigara kutusu

Gümüş bir levha veya döküm bir zemin üzerine tellerden yapılan süslemelerin kaynatılması yöntemini de kafes telkari olarak nitelendiren kaynaklar bulunmaktadır. “Bunda altın, gümüş bir levha veya döküm ürün üzerine tellerle yapılan ve zemine kaynatılan bir süsleme söz konusudur. Bu teknik döküm kemer tokaları ve tepeliklerde bağımsız kullanıldığı gibi, kafesli telkari ile birlikte de uygulanmaktadır (Arlı, 1989: 4).

Hasır Telkari: Tellerin hasır şeklinde örülmesi tekniğiyle ortaya çıkarılan ürünlerdir. Altın veya gümüş teller 32 mikron kalınlığındaki tellerle 8 cm'ye kadar ende örülerek şerit haline getirilmektedir. Hasır telkarinin ülkemizdeki en önemli merkezi Trabzon'dur. Bu sebeple hasır örgüye Trabzon işi de denilmektedir. Hasır telkariyle daha çok bilezik ve kolye başta olmak üzere küpe, yüzük ve kemer gibi takılar üretilmektedir.

Tarih içerisinde hasır örgünün ne zaman ve nerede yapılmaya başlandığı konusunda kesin bir bilgiye rastlanmamasına rağmen Osmanlı döneminde telkari içerisinde yer aldığı görüşleri bulunmaktadır (Büyükyazıcı, 2008: 32). Hasır telkari altın ve gümüş tellerle örülmekte ve Trabzon'un kültürel hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Hasır örmek için 22 ayar altın ve 320 mikron tel kullanılır (Resim 3.3.).

Resim 3.3. Hasır bilezik

Kakma Telkari: Maden, ağaç ve taş malzemelerin yüzeylerine açılan oyukların içine tel yerleştirme tekniğidir. Tel yerleştirilecek zemin üzerine önce motifin şekli çizilir, ardından oyuklar açılır. Açılan oyukların içerisine teller malzemeye zarar vermeden estetik bir biçimde sıkıştırılır. Ürünün pürüzleri giderildikten sonra parlatılarak son biçimi verilmektedir. Kakma telkariyle yazı takımları, silah kabzaları, zarf açacakları, tespihler, bastonlar, şamdanlar vb. ürünler süslenmektedir (Arlı, 1989 :4).

Dekoratif eşya, mobilya ve takılarda kullanılan kakma telkari sedef kakma sanatıyla da birlikte kullanılmaktadır. Sedef, ahşap bir yüzeye açılan oyuklara tellerle birlikte sabitlenerek zarif bir görünüme kavuşmaktadır. Son yıllarda ahşaptan üretilen dekoratif eşyalar üzerinde sedef kakma telkari örneklerinde artış görülmektedir (Resim 3.4.).

Resim 3.4. Kakma telkarili dekoratif eşya

3.4.2. Yapıldığı Yöreye Göre Telkari Çeşitleri

Seri üretimin hız kazandığı ve döküm ürünlerin el işi telkari üretimini baskıladığı günümüzde geleneksel yöntemlerle üretimine devam edilen telkari örneklerine ülkemizde daha çok Midyat, Mardin, Trabzon ve Beypazarı'nda

rastlanmaktadır. Gaziantep (Uysal, 2015: 43), Sivas (Demirezen, 2012: 63), ve Konya (Aral, 2005: 161) gibi Anadolu illerinde ise bir ya da birkaç atölyede el yapımı gümüş işlemeciliği yapılmaktadır. Tel ile yapılan bir sanat olan telkarinin üretildiği yöreye göre üretim özellikleri bulunmaktadır. Ülkemizde üretilen telkari ürünlerde yöreler arasında ortak özellikler bulunmasının yanında farklılıklar da görülmektedir. Ham maddenin potada eritilip tel biçimine getirilmesi benzer süreçlerle gerçekleşmesine rağmen; telin ayar derecesi, inceliği, motifler, ürün yelpazesi, tasarım özellikleri ve kullanım alanları bakımından farklılıklar bulunmaktadır.

3.4.2.1. Midyat telkarisi

Midyat'ta geçmişte altın ve gümüşten telkari üretilirken, günümüzde gümüş telkari işlenmektedir. Yakın geçmişe kadar altın telkariyle sadece kemer değil diğer takılar da üretilmiştir. 1990'a kadar altın telkari işlemeciliği geleneği devam etmiş; bu tarihten sonra sadece gümüş telkari işlenmiştir. Midyat telkarisinde eskiden gümüş ürünlerin yanında altın da işlenmiş; ancak yüksek maliyet sebebiyle altın telkari rağbet görmemiş ve üretilmemiştir (K.K.: Melek Akyol, 15.02.2022).

Midyat telkari üretiminde kullanılan ham maddeler ile temel araç ve gereçler, geleneksel vasfını korumakta olup; 50-60 yıllık tecrübeye sahip telkari ustalarından üretime devam edenler de bulunmaktadır. Telkari ile yüzük, küpe, kolye, bilezik ve kemer gibi takılarla vazo, tepsi, fincan zarfı, isimlik ve sigara kutusu gibi süs eşyaları üretilmektedir. Yapılan ürünün özelliğine göre iskelet telinin içerisine farklı iç dolgu motifleri işlenmektedir (Resim 3.5.).

Resim 3.5. Telkari tepsi

Midyat Telkarisinin Teknik Özellikleri

- Geleneksel üretim yöntemleriyle el yapımıdır.
- 950 ayar gümüş kullanılmaktadır. Ham gümüşe %5 oranında bakır katılır.
- İskelet teli için ortalama 80-230 mikron aralığında teller kullanılırken; iç dolgu süslemeleri için ortalama 22-30 mikron aralığında ince teller kullanılmaktadır. 22 mikron inceliğindeki tel, ülkemiz telkari üretiminde kullanılan en ince tel formudur.
- Telkaride dış çatı denilen iskeletin içinin doldurulması için daha ince olan dolgu telleri kullanılmaktadır. İskeletin içerisine ürünün motifine göre çeşitli dolgu motifleri uygulanmaktadır. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde başlıca beş iç dolgu motifi kullanılmaktadır: Mekik (yörede kahke ve kartal gözü), damla, spiral (yörede tekerlek), vav ve sim (yörede zikzak veya tırtır).
- Midyat telkari ürünlerin iskelet telleri, iç dolgu telleri, güverse denilen gümüş toplar ve kulplar dahil bütün parçalar el yapımıdır ve parçalar çubuk veya toz kaynakla birbirine tutturulur.
- Midyat telkari ürünlerinin deforme olan veya kırılan kısımları tekrar aynı desen ve formatta tamir edilebilmektedir. Bu yüzden 100-150 yıllık telkari ürünlere Midyat'ta rastlanabilmektedir.
- Midyat telkarisiyle yöredeki ustaların isimlendirmesiyle küçük parçalar ve büyük parçalar olmak üzere iki tür ürün üretilmektedir. Küçük parçalar; küpe, kolye, yüzük, bilezik, bileklik, yaka iğnesi, takı seti, halhal, hızma, anahtarlık vb. ürünlerden oluşmaktadır.
- Büyük parçalar ise; tepsi, vazo, gondol, tabanca kabzası, masa isimliği, şekerlik, mücevher kutusu, ayna çerçevesi, çanta, kemer, tespih, telkari kalemlik, telkari peçetelik, fincan zarfı, resim çerçevesi, çaydanlık, küçük sandık, baston ve asa sapları, tarak, tac, baş süsleri, dekoratif takunya, pano vb. ürünlerden oluşmaktadır.
- Küçük parçaların (takılar) üretimi Midyat ile birlikte ülkemizin telkari üretilen diğer merkezlerinde de görülürken; büyük parçaların üretimine

diğer yerlerde rastlamak oldukça zordur. El yapımıyla büyük parçaların üretildiği en önemli merkez Midyat'tır. Midyat'ta tepsî, vazo, gondol, şekerlik, kemer vb. telkari büyük parçalar sadece Süryani ustalar tarafından üretilmektedir.

- Küçük parçalar takı olarak da isimlendirilirken; büyük parçalar kaynaklarda süs eşyası, dekoratif objeler, günlük kullanım eşyaları, fonksiyonel ürünler vb. değişik isimlerle anılmaktadır.
- Büyük parçaların yapımında iskelet telleri ile iç dolgu telleri arasında kullanılan 65-80 mikron kalınlığındaki tellerden yapılan ve yörede tırtır adı verilen sim dolgu motifi, iskelet ile iç dolgu arasında geçiş formu olarak Midyat telkarisinde sıklıkla kullanılmaktadır. Sim (tırtır) dolgu büyük parçaların kenar süslemelerinde sık karşılaşılan bir süsleme çeşididir.
- El yapımı olması sebebiyle Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin her ürünü tek ve eşsizdir.
- Midyat telkari ürünlerde mine ve taş kullanımı görülmekle birlikte çok yaygın değildir. Güverse ve ajur, telkari ürünlerde daha çok kullanılan süsleme çeşitleridir (K.K.: Murat Aslan, Melek Akyol ve Aziz Dilmeç, 02.03.2022).

Midyat'ın bağlı olduğu Mardin'le arasında 63 kilometrelik mesafe bulunmaktadır. Midyat ve Mardin arasındaki coğrafi yakınlık kültürel yakınlığı da beraberinde getirmiştir. Telkari gümüş işlemeciliği Mardin'de de oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Ancak telkari ustaları, telkari çarşısı, büyük parça üretimi ve geleneğin devamı bakımlarından Midyat daha ön planda bulunmaktadır. Mardin'de yaşayan en eski telkari ustası devlet sanatçısı ünvanı da alan Suphi Hindiye'li'dir. 77 yaşındaki Suphi Hindiye'li'nin yetiştirdiği 4 eski telkari ustası (İbrahim Cihan, İbrahim Cırık, Zeki Dedeoğlu ve Yasin Canşı) bulunmaktadır (K.K.: Suphi Hindiye'li, 04.04.2022). Mardin Olgunlaşma Enstitüsü, Halk Eğitim Müdürlüğü vb. eğitim kurumlarında da telkari atölyeleri faaliyet göstermekte ve yeni ustalar yetişmektedir. Mardin'de günümüzde yaklaşık 20 atölye bulunmakta ve daha çok küçük parçalar üretilmektedir. Motif ve form bakımından Midyat telkarisiyle ortak özelliklere sahip olan Mardin telkari gümüş işlemeciliğinde daha çok 925 ayar

gümüş kullanılmaktadır. Allak, Mardin il merkezinde şahsi atölyesinde ve kurum atölyelerinde çalışan 15 telkari ustası tespit etmiştir (Allak, 2024: 1376). Mardinli ustalar 925 ve daha düşük ayarda gümüşle çalışmaktadırlar.

İl merkezi olması hasebiyle ilçeden önce ilde bulunan telkari ustaları resmi fuarlar ve tanıtım programlarına davet edildiğinden Midyat telkari ustaları yayın organlarında pek gündeme gelmemiş ve devlet sanatçısı ünvanı almamışlardır. Araştırmada Midyat'ta 51 yaş ve üzeri 11 ustaya ulaşılmış ve bu ustaların toplamda 30'u aşkın usta yetiştirdikleri ifade edilmiştir (K.K. : Aziz Dilmeç, Melek Akyol ve Murat Aslan, 20.06.2022). Ürün yelpazesi bakımından Midyat'ta üretilen tepsi, vazo, gondol türü büyük parçalar Mardin'de üretilmemekte ve bu ürünlere sadece Midyat gümüşçüler çarşısında rastlanmaktadır. Mardin il merkezinde telkari atölyeleri farklı merkezlerde bulunurken, Midyat telkari atölyeleri büyük oranda Midyat gümüşçüler çarşısı etrafında toplanmışlardır.

3.4.2.1.1. Geleneksel Midyat telkari motifleri

Motifler, kültür ve sanat alanında çoğu kez toplulukların gelenek ve göreneklerinin, zevk, anlayış ve inançlarının ifadesidir (Keskiner, 1991: 2). İlkel çağlardan günümüze kadar üretilen takılarda yer verilen semboller, çizimler, renkler, geometrik şekiller, hayvan ve bitki motifleri, astrolojik semboller toplumların yaşam tarzlarına, inançlarına ve hayata bakışlarına dair işaret ve anlamlar taşır. Ürünlerde kullanılan motif ve desenlerden o ürünün hangi zaman diliminde, hangi topluluk tarafından üretildiğini anlamak da mümkün olabilmektedir.

Telkari tekniğinin yaygın olarak kullanıldığı Mardin ve Midyat'ta motifler çeşitlilik göstermektedir. Bitkisel motiflerden papatya, lale ve yaprak motifleri kullanılmakla birlikte, hayvansal motiflerden güvercin, kelebek ve şahmeran motifleri kullanılmaktadır. Geometrik motiflerden daire, üçgen, kare, baklava dilimi ve yıldız formları yer almaktadır (Yeşilbaş vd., 2017: 133). Farklı kültür ve inançların bir arada yaşadığı Midyat'ta üretilen telkari ürünlerde dini motiflerin bitki, hayvan ve geometrik sembolere göre oldukça az olduğu görülmektedir. Bir arada yaşama kültürünün oldukça geliştiği Midyat'ta Süryani ve Müslüman telkari ustalarının dini motifli takılardan ziyade daha birleştirici olan bitki motiflerine yönelmeleri, farklı inançlara duyulan saygının bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Bu sebeple bereket simgesi olan üzüm, yaprak, papatya, lale,

güvercin ve kelebek gibi bitki ve hayvan motiflerinin Midyat telkarisinde en çok tercih edilen motifler olduğu gözlemlenmiştir.

Güler Sular 1998’de yaptığı araştırmada, incelenen 47 adet gümüş işleme örneğinin %89.36’sında geometrik bezeme, %36.17’sinde bitkisel bezeme, %34.04’ünde hayvansal bezeme ve sembolik bezeme, %14.89’unda doğadan esinlenerek yapılan bezeme kullanıldığını tespit etmiştir (Sular, 1998: 80).

Bitkisel Motifler: Bitkiler insanoğluna her zaman ilham kaynağı olmuştur. Bitkiler canlıdır ve insanda daima olumlu duygulara sebep olmaktadır. Şiir ve hikayelerde, sevgili bazen bir çiçek veya gülle sembolize edilir. Tüm inançların üzerinde ittifak edebildiği bitkilerin evrensel bir dili vardır.

Midyat telkari ustaları papatya, lale ve yonca motiflerinin yanında “çiçek” adını verdikleri ayrı bir motifi de ürünlerinde kullanmaktadırlar. Bunu dışında üzüm, yaprak ve kişniş motifleri de telkari işlemlerde görülen motiflerdendir.

Çiçek Motifi: Yuvarlak formlu dairenin içerisinde ucu spiral (teker) dolgulu uzun yapraklardan oluşan çiçek motifi büyük ve küçük parçalarda çok sık işlenen bir motiftir. Midyat telkari geleneğinde bitki motifleri içerisinde en çok işlenen motiflerden biri çiçek motifidir (K.K. : Aziz Dilmeç ve Melek Akyol, 12.06.2023). (Resim 3.6.).

Resim 3.6. Çiçek motifli telkari tepsi

Papatya Motifi: Geleneksel Midyat telkarisinde en çok kullanılan motiflerden biri olan papatya, baharın ve güzelliğin sembolü olarak bilinmektedir. Papatya, Midyat telkarisinde 6 yapraklıdır ve beyaz yaprakların ortasındaki sarı yuvarlak, yaprakların ortasına işlenen gümüş güverce ile temsil edilir (Resim 3.7.).

Resim 3.7. Papatya motifli broş

Yonca Motifi: Yonca en eski ve en yaygın uğur sembollerinden biridir. Bir inanca göre dört yapraklı yonca dünyayı temsil eder. Yaprakları dört yönü gösterir. Farklı diğer bir inanca göre de dört yaprağın her biri umut, inanç, sevgi ve şans anlamlarını yüklenmiştir (Türe, 2004 :69). Günümüzde Midyat telkari işlemeciliği geleneğinde kullanılmaya devam etmektedir (Resim 3.8.).

Resim 3.8. Yonca motifli kolye ucu

Yaprak Motifi: Tabiatta bütün çiçeklerle uyumlu bir birlikteliği olan yaprağın çeşitli biçimleri vardır. El sanatlarında da bazen çiçekle birlikte, bazen tek başına kullanılan bir motiftir. Yaprak tarih boyunca sanatkarlara da ilham kaynağı olmuştur. Bilhassa tabiata aşık olan doğulu sanatkarlar elinde adeta dile gelmiştir (Birol ve Derman, 1991 :17). Midyat telkari geleneğinde de en çok kullanılan motiflerden biridir. Ustalar yaprağı çeşitli şekillerde işlemektedirler (Resim 3.9.).

Resim 3.9. Yaprak motifli broş

Lale Motifi: Batı kaynaklarına dayalı mitolojide lale çiçeğinin güneş ve bitki tanrısı olan Adonis'in akan kanlarıyla sulanmış toprakta yeşeren bitki olduğu söylenmektedir (Ersoy, 2011: 1). Anadolu'da da çeşitli efsanelere konu olan lale çiçeği Osmanlı Devleti'nde bir döneme ismini verecek kadar gündeme gelmiş bir çiçektir. Tasavvufi anlamları da bulunan lale çiçeği motifi Midyatlı ustalar tarafından da sık sık işlenen bir motiftir (Resim 3.10.).

Resim 3.10. Lale motifli kolye ve küpe

Üzüm Motifi: Bereketin, bolluğun sembolü olarak kullanılan üzüm motifi binlerce yıllık bir geçmişe sahiptir ve günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. Farklı dinlere mensup ustaların ortak kullandığı motiflerden biridir.

Telkari ustası Murat Aslan'a ait üzüm motifli kolye ucu, üç kez üst üste sarılmış 50 mikron kalınlığındaki üç telden oluşan halkalardan kaynakla birleştirilerek elde edilmiştir (Resim 3.11.).

Resim 3.11. Üzüm motifli kolye ucu

Kışniş Motifi: Midyat telkari ustalarının en dikkat çeken geleneksel motiflerinden bir tanesi kışniş motifidir. Bölgede yemeklerin vazgeçilmez baharatlarından olan kışniş, ustalara ilham kaynağı olmuş ve telkari takılarda motif olarak kullanılmıştır.

Midyat telkarisinin yaşayan en önemli ustalarından Melek Akyol’a ait kışniş motifli telkari takım (set); gerdanlık kolye, küpe ve bileklikten oluşmaktadır. Zinciri dahil tamamı el yapımıdır. Küçük halkalarla birbirine bağlı olan, birkaç telin üst üste getirilip ucuna minik gümüş toplar yerleştirilen kabartmalarla etkileyici bir zenginlik elde edilmiştir. Aşağıya sarkıtılan kışniş görünümlü gümüş toplar iki yarım kürenin kaynakla birleştirilmesiyle sağlamlaştırılmıştır. Midyat telkari ustaları tarafından günümüzde nadir üretilen bir motiftir (Resim 3.12.).

Resim 3.12. Kışniş motifli takım (set)

Hayvan Motifleri

Hayvan Motifleri: Birçok milletin mitolojisinde hayvanlar çok eski tarihlerden beri önemli bir yer tutmaktadır. Bazen güç ve kudretin sombolü, bazen güzel duyguların ifadesi, bazen de korkutucu ve kötü duyguları anlatmada kullanılan hayvan motifleri sanatta, edebiyatta ve diğer halk bilimi ürünlerinde karşımıza çıkmaktadır. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde kelebek, güvercin, şahmeran ve tavus kuşu motifleri en sık görülen motiflerdir.

Kelebek Motifi: Kelebek, mitolojide ve edebiyatta ateşi simgeler. Eski Yunan'da ise ruhun beden üzerindeki etkisini ve bu etkinin yarattığı büyük değişimleri simgeler. Kelebeğin en güçlü anlamlarından biri değişimi simgelemesidir (<https://www.wattpad.com/50352436-kelebek>).

Midyat telkari geleneğinde kelebek motifi daha çok broş ve kolye gibi ürünlerde işlenmektedir. Kanatları, omurgası ve antenleri dahil kelebeğin bütün incelikleri ustalar tarafından işlenmektedir (Resim 3.13.).

Resim 3.13. Kelebek motifli broş

Şahmeran Motifi: Türk-İran mitolojisinde yılanların şahı anlamında kullanılan şahmeran motifine yörede daha çok basmacılıkta ve taş işlemeciliğinde rastlanmaktadır. Midyat telkari ustaları bu motifin telkaride az kullanıldığını ifade etmişlerdir. Şahmeran motifi daha çok kolye ve broş olarak üretilmektedir (Resim 3.14.).

Resim 3.14. Şahmeran motifli broş

Güvercin Motifi: Güvercin motifi en eski motiflerdendir. Telkari ustalarından nakledilen hikayeye göre, Nuh'un gemisi dağın üzerine oturduğunda, Hz. Nuh, kuşlardan aşağılardan suyun çekilip çekilmediğiyle ilgili işaret getirmelerini istemiş. Rivayete göre diğer kuşlar gördükleri hayvan leşlerini yerken güvercin Hz. Nuh'a bir zeytin dalını getirmiştir. Midyat ve yöresinde güvercin sevilen ve beslenen bir kuş türüdür. Telkari ustaları kolye ve broş gibi küçük parçaların yanında gelin tacı ve vazo gibi büyük parçalarda da güvercin motifini süsleme figürü olarak kullanmaktadırlar (Resim 3.15.).

Resim 3.15. Güvercin motifli kolye ucu

Tavus Kuşu Motifi: Erken Hristiyan sanatında tavus cennet bahçeleri ile yaşam ötesinin kutsallığının simgesi olarak kabul edilip dini kompozisyonlarda önemli bir yer tutmuştur. Tavus, Hint ve Pers sanatlarında da sevilen ve karmaşık üsluplaştırmalarla işlenen bir motiftir (Türe, 2004: 83). Tavus kuşu Zerdüştlerde de kutsal anlamlar içeren bir motiftir. Midyat'ta yaşayan Yezidilerin melek-i tavus dedikleri tavus kuşu masumiyeti ifade eder. Yörede kullanılan en eski motiflerden

biri olan tavus kuşu motifi, özellikle Midyatlı eski ustaların işlediği bir motiftir (Resim 3.16.).

Resim 3.16. Tavus kuşu motifli broş

Sembolik Motifler

Güneş, ay ve yıldızlar insanoğlunun yaratılışından beri ilgi çekmiş ve toplumların onlara yüklediği çeşitli anlamlarla günlük hayatın, dini ve sosyal hayatın vazgeçilmez birer unsuru olmuşlardır. Midyat telkari ustaları güneş, ay ve yıldızlar gibi astrolojik unsurlarla kapı tokmağı, su yolu, kalp ve damla motiflerini ürünlerinde işlemektedirler.

Güneş Motifi: Işığın kaynağı olan güneş, hemen hemen bütün antik kültürlerde ve günümüz ilkel toplumlarında Tanrı olarak kabul edilmiş ve genellikle altın bir disk şeklinde tanımlandırılmıştır (Türe, 2004: 48). Midyat telkari ustalarına göre güneş gücü temsil etmektedir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde büyük parçalarda süsleme figürü, küçük parçalarda ana motif olarak güneşin işlendiği görülmüştür (Resim 3.17.).

Resim 3.17. Güneş motifli broş

Yıldız Motifi: Antik Çağ'ın yıldız tanrıları içinde en önemlisi Babil ve Assur mitolojilerinin sabah ve akşam tanrıçası İstar'dır. Sembolü olan yıldız, gün batımının alacakaranlığı içinde tan yerinden yükselen ve şafak vakti doğudan batan Venüs Gezegeni'dir (Türe, 2004: 55). Yıldız da güneş ve ay gibi insanlık tarihinde öteden beri çeşitli inançlarda kutsallık atfedilen, sanatçılara ilham kaynağı olan en önemli sembollerden biridir. Yıldız motifi el sanatlarında, folklorik eserlerde çokça karşılaşılan motiflerden biridir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde de yıldız motifi büyük parçalarda aplike çalışmalarda ve küçük parçalarda ana motif olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 3.18.).

Resim 3.18. Yıldız motifli kolye

Ay- Yıldız Motifi: Hilal ve yıldız İslam kimliğinin sembolüdür. Bu kompozisyonda en çok kullanılan beş köşeli yıldız bazı antropologlara göre elin beş parmağını ifade etmektedir. İslam ülkelerinin takılarındaki en yaygın şekli de budur (Türe, 2004: 55). Ay-yıldızın telkari tekniği ile işlenmiş ya da gümüş plakadan ajur tekniğiyle kesilmiş örnekleri küçük parçalarda daha çok kolye, rozet ve anahtarlıklarda; büyük parçalarda ise silah kabzalarında görülmektedir. Midyat telkari ustaları, ay-yıldız motifli rozetlerin oldukça rağbet gördüğünü belirtmişlerdir (Resim 3.19.).

Resim 3.19. Ay yıldız motifli kolye ucu

Su Yolu Motifi: Yörenin önemli geçim kaynaklarından olan tarım ve çiftçilikte suyun geçiş güzergahı olan bağ bahçe arklarından esinlenerek tasarlanan su yolu motifiyle kolye, bileklik ve küpe gibi küçük parçalar işlenmektedir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde hemen hemen her ustanın işlediği güncel bir motiftir (Resim 3.20.).

Resim 3.20. Su yolu motifli kolye ve küpe

Kapı Tokmağı Motifi: Midyat ve yöresinde avlusu olan müstakil evlerin kapısında bulunan kapı tokmakları daha çok eski taş evlerde karşımıza çıkmaktadır. Yöredeki geleneksel uygulamalara göre; kapı tokmağı 3 kez çalındığında hane halkının, 2 kez çalındığında misafirin geldiği anlaşılır. Geleneksel Midyat kapı tokmağından esinlenerek küpe ve kolye gibi küçük parçalar üretilmekte ve yörenin folklorik özellikleri takılara yansıtılmaktadır (Resim 3.21.).

Resim 3.21. Kapı tokmağı motifli küpe

Kalp Motifi: Kalp; düşüncenin, belleğin, iradenin ve duygunun merkezi ve ahiret için de hayati bir önemdeyken Antik Mısırlılar beyni pervasızca bir kenara atarlar. Antik Mısırlılar gibi Aristoteles de belleğin “ortak duyu ve phantasiyanın merkezi olan kalpte” bulunduğunu düşünmektedir (Akdeniz 2020: 12).

Kalp, aşkın, muhabbetin ve sevginin kaynağı ve sembolü olarak hem günlük hayatımızda hem folklörümüzde hem de edebiyatımızda önemli bir metafor olarak asırlardır kullanılmaktadır. Telkari ustalarının elinde de kalp motifi aşkın ve sevginin sembolü olarak işlenmektedir. Kolye, küpe, bileklik, broş ve yüzük gibi küçük parçalarda daha çok kullanılmaktadır (Resim 3.22.).

Resim 3.22. Kalp motifli kolye ucu

Damla Motifi: Suyun damlasından ilhamla oluşturulan damla motifi günümüz Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde en sık kullanılan motiflerdendir. Damla suyu, bereketi ve bolluğu temsil eder. Yörede bulunan tarihi taş yapıların işlemelerinde de dikkati çeken damla motifinin kullanımı eskilere dayanmaktadır. Tepsi, şekerlik, vazö, kemer gibi büyük parçalarda da; yüzük, broş, küpe, kolye ve bileklik gibi küçük parçalarda da çokça kullanılmaktadır. Telkari işlemeli kolye ucunda damla motifi kullanılmıştır. (Resim 3.23.).

Resim 3.23. Damla motifli kolye ucu

Geometrik Motifler

Eski çağlardan beri kare, üçgen, dikdörtgen, daire, köşegen ve bileşimlerden elde edilen geometrik şekillere sembolik anlamlar yüklenmiş; evrenin temel unsurları ile süreklilik ve sonsuzluk gibi kozmik anlamlar ifade ettiklerine inanılmıştır (Türe,

2004: 56). Dini, felsefî ve toplumsal anlamlar yüklenen geometrik motiflerin sıklıkla Midyat telkari geleneğinde de kullanıldığı görülmüştür.

Yuvarlak (Daire) Motif: Simgelerin dilinde sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü ifade eden daire, İslam sanatlarında mükemmellik anlamında kullanılmıştır. Dünyanın şeklinden başlayarak birçok efsane ve mitolojide daire şekline özel anlamlar yüklenmiştir. Midyat telkari ustaları da hem büyük parçalarda hem küçük parçalarda daire motifini kullanmışlardır. Ayrıca Midyat telkarisinde iç dolgu motifleri olarak kullanılan ve yörede teker denilen motif yuvarlak daire biçimindedir. Telkari ustası Aziz Dilmeç'in işlediği telkari şekerlik daire motiflidir (Resim 3.24.).

Resim 3.24. Yuvarlak motifli şekerlik

Üçgen Motif: Bronz çağı başlarından itibaren geliştirilen hiyeroglif ve çivi yazısı gibi yazı sistemlerinde, başlangıçta göz şematik bir üçgenle gösterilmiştir. Bu nedenle üçgen motifleri bereket amacının yanı sıra nazara (kem göze) karşı koruyucu amaçlarla da kullanılmıştır (Türe, 2004: 57). Midyatlı ustalar ürünlerinde üçgen motifini kullanmaktadırlar (Resim 3.25).

Resim 3.25. Üçgen formu takı seti

Kare Motifi: Eski inançların çoğunluğunda; hava, toprak, su ve ateşin evrenin dört temel elementi olduğu, kare ve eşkenar dörtgenin dört eşit kenarları ile bu zıt unsurlar arasındaki kozmik dengeyi ifade ettikleri kabul edilir (Türe, 2004: 58). Kare motifi diğer geometrik motifler gibi telkari geleneğinde büyük ve küçük parçalarda kullanılan bir motiftir. (Resim 3.26.).

Resim 3.26. Kare formlu kol düğmesi

Dikdörtgen Motif: Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde daha çok büyük parçalarda kullanılan dikdörtgen motifi mücevher kutusu, sigara kutusu, kemer gibi ürünlerde ürünün ana formunu oluşturmaktadır. İki uzun ve iki kısa kenardan oluşan dikdörtgen motifli ürünlerde ustalar uzunluk ölçülerini kullanarak hassas davranmaktadırlar. Telkari ustası Aziz Dilmeç'in ürettiği büyük parçalarda dikdörtgen motifli ürünlere sık rastlanmaktadır (Resim 3.27.).

Resim 3.27. Dikdörtgen formlu sigara kutusu (Aziz Dilmeç Koleksiyonu)

Oval (Baklava Dilimi) Motif: Oval formda olan, ancak günlük kullanımda baklava dilimi şeklinde ifade edilen motif, büyük parçalarda süsleme unsuru, küçük parçalarda ürünün ana motifi olarak kullanılmaktadır. Midyat telkari geleneğinde sık kullanılan bir motiftir. Telkari ustası Fehmi Arslan ürettiği broşta oval motif kullanmıştır (Resim 3.28.).

Resim 3.28. Oval formulu broş

Haç Motifi: Yatay ve dikey kolları eşit uzunlukta olan haç motifi, Hint-Avrupa topluluklarında Bronz Çağı başlarından itibaren kutsal kabul edilen bir simgedir (Türe, 2004: 58). Hristiyanlığın bir kolu olan Süryanilikte de kutsallık ifade eden haç motifi farklı şekillerde tasarlanabilmektedir. Midyatlı Süryani telkari ustaları büyük parçalarda süsleme motifi, küçük parçalarda da ana motif olarak haç motifini kullanmaktadırlar (Resim 3.29.).

Resim 3.29. Haç motifli kolye ucu

3.4.2.2. Trabzon hasır telkarisi

Trabzon, telkarinin yapıldığı Karadeniz bölgesinde yer alan bir şehirdir. Hasır telkariye Trabzon işi de denilmektedir. Hasır telkari, inceltilmiş altın ve gümüş tellerin takı amaçlı kullanım için metal örgü haline getirilmesi işlemidir. Altın hasır takılar için 22 ayar altından 32 mikron kalınlığında teller kullanılır. Gümüş hasır takılar için ise 925 ayar gümüş ve 32 mikron kalınlığında teller kullanılır (Büyükyazıcı, 2008: 89). Hasır telkari takılar günümüzde Trabzon'da üretilmektedir. Hasır telkarinin geçmişiyle ilgili Trabzon'da yaşamış Rumlara dayandığı, Kafkaslardan gelen Türklere dayandığı ve Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'un fethine dayandığı şeklinde farklı rivayetler bulunmaktadır.

Haddeden geçirilmiş ince tellerle örülen örgüdür. En çok Trabzon yöresinde genç kızlar tarafından yapıldığı için bir adı da Trabzon işidir. Cımbızla biri öbürünün altından geçirilerek örülür. En çok kemer yapılmıştır. Günümüzde bu biçimle kemerden başka bilezik, boyun zinciri, küpe gibi çeşitli takılar yapılmaktadır (Kuşoğlu, 2006 :102).

Daha çok Trabzon yöresinde uygulanan bu teknikte altın ve gümüş teller 8 cm'ye kadar ende örülerek şeritler haline getirilmektedir. Daha sonra silindirler arasından geçirilen bu örgüler ezilerek tam bir örgü şerit haline dönüştürülmektedir. Bu şeritler ürün yapılacağı zaman uygun uzunlukta kesilerek bilezik ve kolye yapılmaktadır (Arlı, 1989: 3).

Hasır telkaride kullanılan araç ve gereçler, telin hazırlanma safhaları ve inceltme yöntemleri bakımından klasik telkariyle benzerlikler göstermektedir. Hammaddenin potada eritilmesi sonucu ortaya çıkan altın ve gümüş çubukların silindirden geçirilerek inceltilmesi aşamaları, hasır örgüde tellerin örülmesinin ardından ekleme, bükme ve kırılmalar için kaynak yapılması klasik telkariyle benzer süreçlerdir. Ancak klasik telkaride tel kalınlığı 22 mikrona kadar inceltilirken, Trabzon hasırında telin kalınlığı 32 mikrona kadar inceltilmektedir. Hasır örmede teller, iğne ve çift malzeme olarak kullanılırken, klasik telkaride kullanılan araç gereç sayısı daha fazladır. Ürün yelpazesi bakımından hasır örgüyle kemer, bilezik, kolye ve küpe gibi takılar yapılırken, klasik telkaride özellikle Midyat telkarisinde günlük kullanım eşyaları, süs eşyaları ve daha fazla takı çeşidi üretilmektedir.

3.4.2.3. Beypazarı telkarisi

Ülkemizde geleneksel yöntemlerle üretilen el yapımı telkari üretiminin yapıldığı merkezlerden birisi de Ankara'nın Beypazarı ilçesidir. Beypazarı'nda telkari işlemeciliğinin kökeniyle ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. Eski ustalar döküm gümüş ve altın işleri yaparken son 40-50 yılda telkari ile uğraşmaya başlamışlardır. Ancak bu eski ustaların yetiştirdiği ve onların bıraktığı yerden başlayan yeni ustalar yaklaşık son 10 yılda telkariyi Beypazarı'nda geliştirerek adını yurtdışına kadar duyurmuşlardır (Arlı, 1989: 5).

1980'li yıllarda yaklaşık 40 işyerinde 30'a yakın usta telkari işlemeciliği yapmış, 1986 yılında dönemin belediye başkanının destekleri ve projelerle telkarinin yurt içi ve yurtdışında tanıtımı yapılmıştır (Arlı, 1989: 5; Akyol, 2017: 95). 2000'li

yıllarda Beypazarı, güneydoğuda yaşanan terör olayları sebebiyle Midyat'tan avantajlı bir konuma gelerek telkari üretimi ve pazarlamasında ön plana çıkmaya başlamıştır.

2017 yılında yapılan bir araştırmaya göre Beypazarı'nda 100 gümüş ve altın atölyesi, 30'un üstünde usta ve 100'ün üzerinde kalfa ve çırak telkari sanatı ile ilgilenmiştir. Yine aynı çalışmada Beypazarı telkari ustası kaynak kişilerden 1864'te Beypazarı'nda Agop adında döküm işleri yapan gayrimüslim bir ustadan bahsedilmiştir. Agop ustanın yanında kalfa olarak çalışan İkrâm usta adında müslüman bir ustaya ait olduğu belirtilen 14 ayar altın bir kemerin varlığından söz edilmiştir. Günümüzde ise telkari ustalarının tamamının Beypazarı'nın yerlisi olduğu dile getirilmiştir (Akyol, 2017: 92-94).

Beypazarı'nda telkari gümüş işlemeciliğinin ne zaman başladığı konusunda bilgi veren kaynak kişilerden Melek Akyol; Midyat telkari işlemeciliğinin yaşayan en önemli ustalarından biridir. Melek Akyol 1968 yılında Midyat'tan İstanbul'a gitmiş ve Kapalıçarşıya yakın bir işhanında atölyesini açmıştır. Midyatlı telkari ustalarının İstanbul'a göçü 1960'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Akyol'a göre Beypazarı'nda telkari 1970'li yıllarda başlamıştır. Midyat telkari geleneğinin Beypazarılı ustalara nasıl öğretildiği konusunda şu bilgileri vermiştir:

“İstanbul Tavukpazarı Yeşilsaray İşhanı'nda Midyatlı Telkari ustası Sami Atıg'un atölyesi vardı. Yanında Beypazarılı birisini çalıştırmaktaydı. 1972 yılında Sami Atıg yanındaki Beypazarılı çalışanına bu sanatı öğretmiştir. Beypazarılı ustanın adı ise Vedat Yılmaz idi. Vedat Yılmaz Midyat telkari gümüş işlemeciliğini Sami Atıg'un yanında öğrendikten sonra İstanbul'dan ayrılıp Beypazarı'na gitmiştir. İlk telkari atölyesini Beypazarı'nda kuran odur.” (K.K. : Melek Akyol, 01.01.2023). Beypazarı'nda kuyumculuğun Osmanlı döneminden beri devam ettiği; özellikle döküm, mineleme ve savatlama teknikleriyle takı üretiminin yapıldığı, ancak telkari üretiminin yeni ustalar eliyle 1979-1989 yılları arasında geliştirilerek Beypazarı telkarisinin yurt içi ve yurt dışında adını duyurmaya başladığı kaynaklarda belirtilmektedir (Arlı, 1989: 5, World Gold Council, 2004: 44).

Aslında Beypazarı çok eski yıllardan beri kuyumculukla uğraşan bir merkez olarak da bilinmektedir. Ancak eskiden uğraşan bu sanat dalı içinde gümüş işlerinin önemli bir yeri olduğu ve sadece döküm, savatlama, mineleme gibi tekniklerle

gümüş takılar üretildiği, telkarinin kullanılmadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla telkarinin Beypazarı'nda geçmişi pek eskilere uzanmamaktadır. Bugün ise terkedilen eski teknikler üzerine telkari oturmuş ve gelişmiş durumdadır (Arlı, 1989: 57).

2010 yılında Beypazarı telkarisi üzerine yazılan bir yüksek lisans tezinde kuyumculuğun uzun bir geçmişe sahip olmasına karşın, telkari üretiminin çok eskilere dayanmadığı belirtilmiştir: “Beypazarı’nda Telkari işlemeciliği çok eski sayılmaz. Bu sanat 50-60 yıldır uygulanmakta, özellikle de son 20 yıldır adından söz ettirmektedir.” (Özdemir, 2010: 24).

Beypazarı telkarisi ile daha çok takılar üretilirken, turizmin etkisiyle süs eşyası ve hediyelik eşyalar da üretilmeye başlanmıştır. Her ne kadar takı sandıkları, kahve ve fincan setleri, tepsi ve çerçeve gibi büyük parçalar üretilmeye başlanmışsa da; gümüşün ayar derecesi, çatı teli kalınlığı ve motiflerde Midyat telkarisi ile farklı teknik özelliklere sahiptir.

Beypazarı telkarisi; 925 ayar, daha çok döküm olması, İncili telkari, tılsım örnekleriyle ön plana çıkarken, Midyat telkarisi; 950 ayar, el yapımı, büyük parçalar ve mitolojik eski motif özellikleriyle Beypazarı ve ülkemizdeki diğer telkarilerden ayrılmaktadır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Midyat İlçesinin Tarihsel Gelişimi

Tarihin tanıklık ettiği birçok medeniyetin izlerini taşıyan Midyat, en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Sümer, Asur, Urartu, Makedon, Pers, Roma, Abbasi, Artuklu ve Osmanlı dönemlerini görmüş; kilise, manastır, cami gibi farklı dinlerin mabetleri, tapınakları ve yeraltı şehirleriyle eski uygarlıkların izlerini taşıyan Midyat, yapılan arkeolojik kazılar ve kültürel çalışmalarla her geçen gün yeni bir özelliği keşfedilen gerçek bir medeniyet hazinesidir.

Midyat ve çevresi için tarih kaynaklarında; Kasieri (Kaşiyari), Tur Abdin, Matiate, Masius Dağı ve Cebel Tur gibi isimlere rastlanmaktadır (Demir, 2012: 43).

M.Ö. III. Binyılda Hurriler'in egemenliğinde bulunan Midyat ve çevresi daha sonra M.Ö. 1500'lerde Mitanniler'in egemenliğine girmiştir. Asurlular, Medler ve Persler sırasıyla bu topraklarda egemen olmuşlardır (Bülbül, 2012: 11).

Bölgenin ilk yerlilerinin Komuk Türkleri olduğu, Midyat'ta mağaralardan oluşan bir şehir kurup hayvanlarını buralarda barındırdıklarına dair rivayetler bulunmaktadır. M.Ö. II Binli yıllarda Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Eti Türklerinin Mezopotamya ovasına yerleştikleri ve bölgeden geçişleri sırasında Midyat şehrini kurdukları belirtilmektedir. Daha sonra bölgeye Orta Asya Türklerinin öncü göçebeleri olan Komuk Türkleri gelip yerleşmişler. Süryani Kadim tarihine göre de, Midyat'ın ilk kurucuları Komuk Türkleri. Buraya yerleşen Komuk Türkleri asırlarca Asurilerle savaşmışlar. Asuriler birkaç kez bölgeyi ele geçirmiş; ancak bu istilaları uzun sürmemiş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır (Dalkılıç, 2007 :74).

M.Ö. 13. yüzyıldan itibaren bölgede Asur varlığı etkili olmaya başlar. Asurlular Midyat ve çevresi için Kasieri (Asurca telaffuzu Kaşiyari'dir) ismini kullanmışlardır. M.Ö. 1300'lü yıllardan M.Ö. 800'lü yıllara kadar Midyat ve çevresi, Asur krallarının Arami ve Hurrilerle iktidar mücadelesine sahne olmuş ve M.Ö. 855 yılında Asur kralı III. Şalmaneser'in son seferi ile bölge tamamen Asur egemenliği altına girmiştir (Demir, 2012: 43).

Asur yazıtlarından anlaşıldığına göre Kaşiyari'nin de içerisinde yer aldığı Yukarı Dicle bölgesi, I. Salmanasar zamanında tamamıyla Asur hâkimiyetine girmiş

(M.Ö. 1260'lı yıllar) olup bazı boşluklarla birlikte Sin-şarra-işkun (623–612) dönemine kadar altı yüz elli yıldan fazla Asur İmparatorluğu'nun siyasi ve kültürel etki alanı içerisinde kalmıştır (Çevik, 2007: 105-140).

Kasieri Mezopotamya Ovası'nı (El-Cezire) Yukarı Dicle (Tigris) Vadisi'nden ayıran bir dağ sırasıdır. Kasieri'nin doğusu Kuzey Irak'a, batısı kesin olmamakla birlikte Karacadağ'a, güney hattı Mardin'den, Nusaybin ve Cizre yöresine kadar uzanmakta, kuzey ve doğu etekleri ise Dicle nehri tarafından şekillenen 200 km. uzunluktaki yükseltileri kapsamaktadır (Demir, 2012: 43).

Asur Kralı II. Asur-Nasir-Pal, M.Ö. 800'lü yıllarda Aramilere karşı savaşırken Matiate (Midyat) dahil civardaki birçok şehir, köy ve kasabayı yakıp yıkmış ve ardından bunları kendisine bağlayarak vergi almıştır.

Asur krallarıyla ilgili bilgilere adına yıllık denilen ve kralların 3 metre yüksekliğindeki büyük taş steller ile tapınak duvarlarına ve zeminlerine kazdıkları yazıtlardan ulaşılmaktadır. Kalheinz Kessler (1980) ve Mario Liverani (1992), tapınak duvarlarına ve zeminlerine kazıyarak yazılan yıllıklardan; II. Assurnasirpal'in 879 yılında Cudi Dağı eteklerinde ilerleyip Tille ve Kibaku kentlerini ele geçirdikten sonra Matiatu (Midyat)'ya geldiğini bildirmektedir.

“Kibaku'dan harekete geçerek Matiatu kentine yaklaştım. Kırsal alanı ile birlikte Matiatu kentini ele geçirdim. Onların 2800 savaşı adamını kılıçla yere serdim ve onlardan pek çok tutsağı alıp götürdüm. Benim silahlarımdan kaçmış olan birlikler bana boyun eğdi ve onları onların kentlerine yerleştirdim. Onların üzerine bağlayıcı haraç, vergiler ve işler empoze ettim. Kendimin bir imajını yaptım ve oranın üzerine benim görkemli zaferlerimin bir kaydını yazdım. Onu Matiatu'ya diktim.” (Demir, 2012: 57).

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, Asur Kralı II. Assurnasirpal'in Midyat'ta iki gece geçirdiği, ayrılırken Midyat'ta kendi heykelini yaptırdığı ve zaferlerini anlatan bir yazıt diktiği yıllıklarda belirtilmektedir. Ancak adı geçen heykel ve yazıt keşfedilmeyi beklemektedir.

Midyat ile ilgili ilk yazılı bilgilere, Asur kralı Asur-Nasir-Pal'in (M.Ö. 884-859) yıllıklarında “Matiate” adı ile rastlamaktayız. MÖ. 11. ve 10. yüzyıllarda meydana gelen Arami göçleri neticesinde tüm Mardin'de olduğu gibi Midyat ve

çevresinin de sosyal, iktisadi, dini, etnik ve kültürel yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Bülbül, 2012: 12).

Aramiler, Yukarı Mezopotamya'ya göçtükten sonra toprağa bağlanıp ziraatla iştigale başlayan dolayısıyla da medenileşen bir toplum olarak artık bölgenin asli sekencesini oluşturacaklardır (Çevik, 2007: 111). Midyat ve yöresi M.S. VII. yüzyıl başlarında İslamlaşmaya başlasa da M.S. XI. yüzyıla kadar Arami varlığına işaret edilen bir bölge olarak kayıtlarda yer aldığı görülmektedir.

Günümüzde yörede meskun Süryaniler'in Aramiler'in torunları oldukları kabul edilirse, bu etkinin hala devam ettiğini de söylenebilir. Bu gün her ne kadar "Süryani" tabiri çeşitli ırklara mensup bir Hristiyan mezhebi ve kilisesi taraftarlarının adı olarak anlaşıyorsa da gerçekte bu adlandırmanın Aramiler'in Hristiyanlaşmasıyla ilgili olduğu bilinmektedir (Çevik, 2007: 112). Süryaniler, Hristiyanlığı kabul ettiklerinde putperestlikte kalan Arami kardeşlerinden ayrılmak üzere Arami adından vazgeçip bu ismi putperest kalanlara bırakarak Süryani adı altında mezhep kabul etmişlerdir (Günel, 2021: 34).

Bölge Asurlular'dan sonra sırasıyla İskit (M.Ö. 653-625), Med (M.Ö. 625-550) ve Pers (M.Ö. 550-331) hakimiyetlerine girmiştir. M.Ö. 331 yılında Makedonyalı İskender'in eline geçen bölge, İskender'in ölümünü müteakip Selevkoslar'ın idaresine geçmiş ve Partlar'ın Mezopotamya'yı istila etmesinden sonra M.Ö. 140'tan itibaren Part (Arsakid), M.Ö. 85-69 yılları arasında da Ermeniye Kralı Büyük Tigran'ın hakimiyetine sahne olmuştur. Ancak Tigran hakimiyeti de uzun sürmemiş; kısa süre sonra bölge, Saka saldırılarını bertaraf ederek tekrar güçlenen Partlar/Pers ile onları Suriye ve dolayısıyla Akdeniz üzerindeki çıkarları için en büyük engel olarak gören Romalılar arasında sık sık el değiştiren bir mücadele alanı haline gelmiştir. Hatta bu durum adı geçen devletlerin halefleri olan Bizans – Sasani dönemlerinde de bütün hızıyla devam etmiş; ancak, VII. yüzyıldaki İslam fethiyle birinin tamamen tarih sahnesinden silinmesi, diğerinin de bir daha geri dönmemesine bölgeden çıkarılmasıyla son bulmuştur (Çevik, 2007: 112).

Midyat Tur Abdin bölgesinde yer almaktadır. Süryani kaynaklarda geçen ve ibadet edenlerin dağı anlamına gelen Tur Abdin; Mardin, Hasankeyf, Dargeçit, Cizre ve Nusaybin'i içine alan geniş bir bölgenin adıdır. Bazı Osmanlı dönemi kaynaklarında Midyat, Tur nahiyesi olarak geçmektedir (Güneş, 2012: 68-84).

Tur Abdin; Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının kesiştiği alandır. Midyat tarihsel dönemde, güneyden Diyarbakır ve Bitlis'e doğru giden yolların kavşağı olarak önemli bir istasyon görevi görmüştür. Bu gün de Cizre yönünden gelip Tur Abdini aşarak Diyarbakır ve Mardin'e giden yollar Midyat'tan geçmektedir (Daşdemir, 2009: 2).

M.Ö. 50'li yıllardan M.S. 220'li yıllara kadar Midyat ve çevresi, Perslerle Romalıların egemenlik mücadelesine sahne olmuştur. Pers ve Roma imparatorluklarının sınır bölgesinde yer alan Midyat ve çevresi; daha çok Roma hakimiyetinde kaldıysa da Perslerin yerine Sasanilerin gelmesi; Romalıların yerine de Bizanslıların gelmesiyle bu defa Sasani-Bizans mücadelesinin ortasında kalmıştır.

Özellikle Doğu Roma burada inşa ettirdiği ordugah şehir ve kalelerle bölgeyi Sasaniler'e karşı askeri bir tampon ve stratejik mevkileri tutulmuş bir hudut bölgesi haline getirmeyi amaçlamaktadır (Çevik, 2007: 113).

Bizanslılar bölgeyi İran merkezli Sasanilerden korumak için Tur Abdin içerisinde müstahkem kaleler kurmuşlardır. Bunlardan birisi bugünkü Hasankeyf'tedir. Bir diğeri de Nusaybin Cizre yoluna hakim Heysem Kalesi'dir. Bizanslıların kurduğu bir diğer kale de Nusaybin'deki Dara'dır.

Miladi VIII. yüzyıl İslam müelliflerinden Ebu Yusuf, Kitabı'l Harac adlı eserinde İslamiyet öncesi bölgenin durumuyla ilgili "Mardin dağları, Dara ve Tur Abdin Romalılarındı." ifadesini kullanmaktadır (Çevik, 2007: 117).

M.S. 600'lü yıllarda İslam ordularının bölgeyi fethine kadar daha çok Bizans sınırlarında kalan Midyat, Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İslam toprağı olmuştur. İslam toprağı olmasına rağmen Midyat ve yöresinin Tur Abdin adıyla anılmaya devam ettiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Halife Hz. Ömer zamanında Midyat ve çevresi İyad. B. Ganem komutasındaki İslam ordusu tarafından fethedilmiştir (Miladi 640). Midyat ve çevresini fetheden Müslüman komutanlar arasında Halid b. Velid ve Ebu Musa El- Eşari gibi sahabeler de bulunmaktaydı (Akbaş, 2012: 91-95).

Midyat'ta meskun Hristiyanlar (Süryaniler) kitleler halinde Müslüman olmamış, cizye ödemeyi ve diğer şartları kabul ederek Müslümanların siyasi nüfuzu altında yüzyıllarca birlikte yaşamayı seçmişlerdir. Hatta Bizans'ın mezhep

baskılarından, İranlıların din baskılarından bunalan Süryanilerin bölgedeki Müslüman hakimiyetini memnuniyetle karşıladıkları da kaynaklarda yer almaktadır.

Bizanslıların egemenliğinden kurtulduktan sonra rahat bir nefes alan Süryaniler, “Bizleri Bizans’ın zulmünden kurtaran ve Müslüman Arapların adil hükmü altına alan Tanrıya şükürler olsun!” demişler ve hatta iddiaya göre, Hz. Ömer’e kurtarıcı anlamında “Faruk” lakabını vermişlerdir (Akyüz, 2005: 417).

İslam’ın ilk yıllarında sadece Hristiyan Aramilerin (Süryanilerin) yaşadığı bir merkez olan Midyat yakınlarına, IX. asırda Abbasi Halifesi Memun döneminde Müslümanlar yerleşmeye başlamışlardır. Mardin ve çevresi, 692’de Emevilerin, 824’te Halife Memnun zamanında Abbasilerin hakimiyetine girmiştir.

Özellikle Abbasilerin hakimiyetiyle birlikte, bölgede çok geniş bir imar hareketi başlamış. Midyat’ın köylerinin çoğu, Abbasilerin en parlak dönemini yaşadığı Sultan Harun Reşit zamanında kurulmuş. Abbasiler döneminde bölgede yoğun bir imar ve kalkınma hareketi görülmüştür (Dalkılıç, 2007: 76).

M.Ö. IX. yüzyıldan itibaren Arami (Süryani) nüfusun ağırlıkta olduğu bu yöre, doğu Hristiyanlığının en önemli merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Midyat’a 30 km uzaklıkta bulunan ve inşası miladın başlangıcına tarihlenen Meryem Ana Kilisesi, Midyat sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Monofizit inançlarıyla başından beri batı Hristiyanlığından ayrılan Süryaniler, bilhassa IV-VI. yüzyıllarda bir taraftan Roma tazyiki diğer taraftan da İran saldırıları karşısında Tur Abdin dağlık bölgesini büyük merkezlerden uzak bir inziva alanı gibi görmüşler ve söz konusu yüzyıllar ve akabindeki dönemlerde de burada pek çok manastır inşa ederek bölgeyi doğu Hristiyanlığı’nın en önde gelen ruhani merkezlerinden biri haline getirmişlerdir (Çevik, 2007: 118).

Midyat merkezde bulunan Mor Abrohom Manastırı, Midyat’a 15 km. mesafede bulunan Deyrul Umur (Mor Gabriyel) (İnşa tarihi miladi 397) manastırı, Midyat-Dargeçit yolunun 15. kilometresinde bulunan Mor Hozoyel manastırı (miladi 5. yüzyıl), Midyat merkezde bulunan Mor Barsevmo manastırı; inzivaya dayalı manastır Hristiyanlığının ana merkezleri olarak görülmüştür. Midyat ve yöresinin Süryanice Tur (dağ), Abdin (abidler, kullar) adıyla anılması, ibadet eden Hristiyanların toplandığı ortak bir bölgeyi ifade etmektedir.

Midyat ve yöresinde meskun bir diğer millet de Araplardır. Bölgedeki Arap varlığı eski çağlara kadar dayanmaktadır. Arapların yüzyıllar boyunca Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bölgeye göç ettikleri kaynaklarda belirtilmektedir. IX. yüzyılda Arap yarımadasından göç ederek Fırat ve Dicle arasındaki bölgeye yerleşen Bekr b. Vail kabilesine mensup gruplar, Bekri Araplar ismiyle tarihi kaynaklarda yer almışlardır. Bekri Araplar, Diyar-ı Bekr, bugünkü adıyla Diyarbakır'dan Mardin, Hasankeyf, Siirt ve Tur Abdin bölgesi Midyat'ı da içine alan bir bölgede etkili olmuşlardır. Bekri Araplardan sonra Arap aşiretlerden Hamdaniler de bölgede bir asra yakın etkin olmuşlardır. Daha sonraki yıllarda bölge, Arap sünnesi olan Mervanilerle şii Ukayyoğullarının mücadelesine şahitlik etmiştir (Demircan, 2012: 469).

Midyat'ta günümüzde hala meskun Müslüman bir topluluk olarak Arap Mehalmi/ Mehallemlerinin kökenleri de X. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Abbasi halifesi Memun zamanında Türk-Arap karışımı büyük bir ordunun Cizre-Mardin arası geçiş yolu üzerindeki yüz karakola yerleştirildiği, Mahalmi kelimesinin yüz mahalle, yüz yer, yüz ordugah anlamına geldiği ve mahalmi adının burdan geldiği şeklinde rivayetler bulunmaktadır (Demircan,2012: 476).

Mehalmiler, XIV. yüzyıl başlarında liderleri Mesud idaresinde Hasankeyf'te Eyyubi Melikliğinde önemli görevler üstlenmişler ve Midyat'ın tarih ve sosyolojisinde bugüne kadar etkin olmuşlardır. Mehalmiler, Arapça'nın yerel bir şivesi olan ve mehalmice denilen bir dili günümüze kadar devam ettirmişlerdir.

1071 yılında Sultan Alparslan komutasındaki Selçuklu ordusunun Malazgirt'te Bizans'a karşı kazandığı zaferin ardından 1100'lü yıllarda Artuklular, Midyat'ı da içerisine alan Güneydoğu Anadolu bölgesinde hakimiyet kurarak yaklaşık 300 yıl sürecek bir dönemin kapılarını açmışlardır.

Anadolu Selçuklu sultanı Melikşah, 1085 yılında Diyar-ı Bekr'i ele geçirmiştir. Bu tarihten itibaren bölgeye yoğun bir Türkmen göçü gerçekleşmiş ve bölgenin tarihine damgasını vuran Artukoğulları'nın bölgeye hakim olmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Melikşah'ın ölümüyle Diyar-ı Bekr bölgesinde başlayan Türkmen beylikleri devrinin Tur Abdin'e yansıması üç asır sürecek olan Artuklu Beyliği hakimiyetidir (1102-1401). Bu durum Tur Abdin'in batı ve kuzey sınırlarında iki

stratejik mevki konumunda olan Mardin ve Hısn Keyfa kalelerinin XII. yüzyıldan itibaren birer Artuklu başkenti olarak ortaya çıkmalarıyla ilgilidir (Çevik, 2007: 125).

Artuklu döneminde faal olan kalelerden biri olan Heysem kalesi Midyat'ın güneyinde yer almaktadır. Dolayısıyla Midyat Artuklu döneminin önemli merkezleri olan Mardin, Hasankeyf ve Heysem kalesi üçgeninin tam ortasında yer almaktadır. Artuklular döneminde Anadolu'da kültür ve sanat faaliyetleri oldukça gelişmiş, Mardin, Midyat ve civarı Anadolu'nun en önemli maden sanatı merkezleri olmuştur. Artuklu hakimiyet alanı içerisinde kalan Tur Abdin bölgesinde Süryanilerin öteden beri kuyumculuk faaliyetleriyle iştigal ettikleri göz önünde bulundurulduğunda Midyat'ın Artuklu döneminde önemli bir merkez konumunda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Artuklu hükümdarlarının iyi idareleri, halka hizmet ve adaletleri üzerinde Müslüman ve Hristiyan kaynaklar mütteftiktir. Hatta haçlılara karşı büyük birer mücahid kabul edilen İlgazi ve Belek hakkında bile yerli Hristiyanlar aynı medhiyeleri dizerler (Taş, 2012; 257). Bu durum Süryanilerin de Artuklu hakimiyetinden memnun oldukları ve iyi ilişkiler geliştirdikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Artukluların ardından bir müddet Eyyübi hakimiyetinde kalan Tur Abdin bölgesi, Timur'un XIV. asırdaki istilasının ardından ikinci büyük Türkmen göçü dalgasına şahitlik ederek Akkoyunlu-Karakoyunlu devletlerinin hakimiyeti altına girmiştir.

Mardin ve çevresinde gelişen bu hadiseler, Mardin'in 63 km. güneyinde yer alan Midyat'ı da etkisi altına almıştır. Dolayısıyla 1409'da Mardin'de Artuklu devri sona ermiş, 61 yıl sürecek Karakoyunlu egemenliği başlamıştır. Daha sonra 1462'de başlayan Akkoyunlu hakimiyeti, Midyat'ı da içerisine alan bölgede, kültürel ve siyasi açıdan etkin olmuş ve bölge 1501 tarihinden sonra Safevilerin nüfuzu altına girmiştir.

Mardin'in Osmanlıların eline geçmesi Mısır seferini düzenleyen Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşmiştir. 7 Nisan 1517'de Mardin'e girilmiş ve çevresi ile birlikte 1518'de Mardin Sancağı yaratılmıştır. Merkez kazası ile Savur ve Nusaybin nahiyelerinden oluşan Mardin, uzun müddet Diyarbakır-Bağdat ve Musulun Sancağı durumunda kalmıştır. Osmanlı zamanında da halk inancları mühtelif olmuş ve

Yahudiler, Hristiyanlar (Ermeniler, Süryaniler ve Keldaniler), Müslimanlar ve bir kısım Şemsilerden (Güneşe tapanlar) oluşuyordu. (Aliyeva, 2007: 273).

Midyat'ın Osmanlı hakimiyeti altına girmesi, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferiyle gerçekleşmiştir. 1517'de Osmanlı ordularının bölgeye girmesi yeni bir siyasi tablonun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Midyat ve çevresindeki İslamlaşma faaliyetleri bu tarihten sonra hız kazanmıştır.

Osmanlılar tarafından tutulan tahrir defterleri, bize Midyat ve çevresinde yaşanan İslamlaşmanın mahiyetini net olarak görme imkanı vermektedir. Buna göre XVI. yüzyıla gelindiğinde Midyat, Hasankeyf sancağına bağlı Tur Abdin nahiyesinin bir köyü olarak görünüyor. Bununla birlikte Midyat'ın tahrir defterinde listenin hemen başında birinci sırada yer alması, onun nahiyesinin merkez köyü olduğunu gösteriyor (Erpolat, 2007:388).

XVI. Asırda Turabdin diye adlandırılan Midyat ve çevresindeki 26 köyden 16'sında gayrimüslimler yaşarken, 10'unda da Müslümanlar yaşamaktaydı. Midyat'ta başta Hristiyan Süryaniler olmak üzere, Ermeniler, Yezidiler, Keldaniler ve Müslümanlar'ın yaşadığı kozmopolit yapının hakim olduğu görülmektedir.

XVI. yüzyılda Midyat'ta İbrahim Kilisesi, Habab köyünde Deyr Melki, Zaz köyünde Deyr-ı Salib Kilisesi ve Deyr Musa kilisesi, Salah köyünde Salah kilisesi bulunmaktaydı. Bakisyan köyünde köyün gelirlerinin Baba Mahmut Kalender Zaviyesine vakfedildiğinden bahsedilmektedir (Erpolat, 2007: 389).

Diyarbakır ve çevresi Osmanlı Devleti sınırlarına dahil olduktan sonra yapılan tahrirlerde Midyat'ı, Diyarbekir eyaleti Hasankeyf sancağı Tur nahiyesine bağlı bir köy olarak görmekteyiz (Kankal, 2007:457). Midyat'ın bugün ilçe olarak bağlı bulunduğu Mardin'in, Osmanlı döneminde Diyarbakır'a bağlı bir sancak veya kaza olduğu yine kayıtlarda geçmektedir.

Midyat 1810'da kaza olur. 1839 yılındaki resmi belgelerde, 19 nahiyesi olan bir kaza olarak geçer (Dalkılıç, 2007: 76).

1894-95 salnamesine göre Midyat, Müslüman, Ermeni Katolik, Süryani Kadim, Protestan ve Yezidi nüfusun yaşadığı bir kaza durumundandır. Erkek ve kadın olmak üzere 22.281 Müslüman, 4.294 Süryani Kadim, 628 Protestan, 483

Yezidi ve 242 Ermeni birlikte toplam 27.928 nüfus bulunmaktadır (Kankal, 2007: 460).

1900 yılında Midyat kazasının 3 nahiyesi ve 273 köyü olup, bunların 204'ünde Müslümanlar, 40'ında Gayrimüslimler ve 29 tanesinde de her iki dini grup birlikte oturmaktaydılar. Burada yaşayan toplam nüfus 35.874'tür. Bu tarihte Midyat'ta 1 hükümet konağı, 1 cami, 2 Hristiyan ibadetgahı, 3 medrese, 1 rüşdiye, 3 ibtidai mektep, 4 sıbyan mektebi ve 4 tane de Hristiyan mektebi bulunmaktadır (Kankal, 2007:460).

1914'te yapılan nüfus sayımına göre Midyat'ta 42607 Müslüman, 67 Ermeni, 1385 Protestan Katolik, 13470 Süryani, 451 Kadim, 73 Keldani Süryani bulunmaktadır. Toplam nüfus 58053'tür (Dalkılıç, 2007: 70). 1915 yılında Midyat'ta görev yapan Osmanlı paşası Cevat Paşa; Kışla binası, Cevat Paşa camisi ve Estel Ulucamiyi inşa ettirerek kentteki en önemli İslami eserleri yaptırmıştır (Resim 4.1.).

Resim 4.1. Midyat ilçesi genel görünümü

Resmi kayıtlarda, 16. yüzyılda bir köy olduğu, bu durumun 19. yüzyılın başlarına kadar devam ettiği ve 1810'larda kaza olduğu bilinmektedir. 1839 yılında resmi belgelerde 19 nahiyesi olan bir kaza olarak geçmektedir. 1890 yılında ise belediye teşkilatı kurulmuştur. Midyat 1927 yılında Mardin'e bağlanmıştır. 1930 yılında Midyat ve Etsel Köyü, Midyat adı altında birleşmiştir (Daşdemir, 2009:56).

Cumhuriyet döneminin başlarında Midyat ve Estel olarak iki ayrı belediye şeklinde teşekkül eden Midyat'ın idari teşkilatı, ilk dönemlerde Estel kesiminde bulunmakta iken, 1932 tarihinde Midyat kesimine taşınmıştır. Mardin vilayetine

bağlı Midyat ve Estel belediyelerinin birleştirilmesi ise, 26.05.1935 tarihinin 11370 sayılı kararnamesi ile gerçekleştirilmiştir (Fedai, 2007: 219). Midyat Hükümet Konağı 1940 yılında Midyat'tan Estel'e taşınmış ve 1999 tarihinde bugünkü hükümet konağı Midyat ve Estel'in tam ortasında inşa edilmiştir (Resim 4.2.).

Resim 4.2. Midyat tarihi sokakları

2023 yılı TÜİK verilerine göre Midyat'ın nüfusu 122.308'dir. Yıllık nüfus artış hızı ise %18,5'tir (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684>). Yaklaşık 3000 Süryani ve 600 Yezidi Midyat'ta yaşamına devam etmektedir. Midyat'ın göç alan cazip bir merkez olduğu, turizm ve tarım başta olmak üzere diğer sektörlerde de her geçen gün büyüyen bir merkez olduğu yıllık nüfus artış oranından da anlaşılmaktadır. Midyat kamuoyu yerel basını ve dinamikleriyle il olma talebini her fırsatta dile getirmektedir.

4.2. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliğinin Tarihsel Gelişimi

Araştırmanın bu bölümünde telkarinin tarihine değinilmiş, ardından bölgede ele geçen bazı eserlerden hareketle Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin geçmiş dönemlerdeki teknik, form ve motif özellikleriyle, eski ürün örneklerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Artuklu ve Bizans etkileşimine Midyat yöresinde üretilen ürünler üzerinden örnekler verilmiş ve telkari geleneğinin günümüze kadarki gelişim süreci ve güncel durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tel ile yapılan bir sanat olan telkarinin tarihi, kuyumculuğun doğuşuyla başlamıştır. Eski çağlardaki her metalurjik keşif, yeni bir maden sanatı tekniğinin doğmasına yol açmıştır. Madenin ısıtıldığında eridiğinin fark edilmesi ise insanlık için yeni kapılarının açılması anlamına gelmiştir. İlk keşfedilen maden olan bakır ısıtıldıktan sonra suya daldırılıp yumuşatılmış, ardından şekil verilmeye başlanmıştır.

Bakırın tel formuna getirilmesi de ilk çağlarda ilkel yöntemlerle gerçekleşmiştir. Tel yapımında kullanılan en eski ve ilkel yöntem, bir metal parçasını sert bir zemin üzerinde döverek ince uzun bir çubuk haline getirmektir. Köşeli olan bu çubuk, daha sonra yine çekiçlenerek yuvarlak hale getirilmekteydi. Diyarbakır'da Ergani Bakır madenleri yakınında bulunan Çayönü Neolitik yerleşiminin, günümüzden 9500 yıl öncelere uzanan katmanlarında ele geçirilen, soğuk dövme yoluyla ile saf bakırdan yapılmış kısa tel parçaları bilinen eski tel buluntularıdır. Tunç çağı başlarında üstü kapalı döküm kalıplarının geliştirilmesi sonucu döküm yoluyla tel yapımına da başlanmıştır. Kuyumculukta, takının yüzeyine aplike telkari çalışmalarında ve takının birçok bölümünde kullanılan yarım daire kesitli dekoratif teller bu yöntemle üretilmiştir (Türe-Savaşçın, 2000: 29).

M.Ö. III. Binde Sümerler tarafından bulunan kakma, döküm, telkari, granülasyon gibi temel kuyumculuk tekniklerini, Mısır modellerinin yorumunda kullanıp bütün Akdeniz çevresine yayan Finikelilerin etkileri ile gelişen Batı Anadolu kuyumculuğu; Asur, Geç Hitit ve Urartu uygarlıklarının mitolojileri ve takı formlarından da esinlenmiştir (Türe, 2011/c: 87).

Troia'nın II. (M.Ö. III. Binin ikinci yarısı) katında ele geçen yapıtlarda kullanılan çalma, kabartma, ajur, kakma, telkari, granüle ve kaplama gibi bezeme ve yapım teknikleri, çok başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Troia II' ye ait altın süs eşyası, Anadolulu kuyumcuların telkari tekniğini ustalıkla uyguladıklarını kanıtlamaktadır. Son derece karmaşık ve gelişkin dövme ve döküm teknikleriyle üretilmiş olan bu eserler, Anadolu'daki maden ustalarının M.Ö. III. Bininin ikinci yarısı içinde sanatlarının doruğunda olduklarına işaret etmektedir (Başak, 2008 : 26).

Günümüzde teller hadde tekniği ile inceltilmektedir. İlk kez orta çağ başlarında bulunan bu yöntem, telin seri bir şekilde üretilmesine yol açmıştır. Anadolu'da Helenistik dönemde de kuyumculukta telkari kullanılmış, işçilik kalitesi yüksek takılarda telkari tekniği ile incelikli eserler üretilmiştir (Türe, 2011/a: 199).

Helenistik dönemde nitelikli eserler ve daha önce görülmemeyen bazı yenilikler dikkati çeker. İnsan ve hayvan figürleri bol olarak kullanılmaya başlamıştır. Bol granülasyon ve telkari ile zenginleştirilen süs eşyaları yapılmıştır (Bingöl, 1999: 17).

Klasik dönem Yunan kuyumcuları, M.Ö. 6. yüzyıldan gelen takı modelleri üzerinde çalışmıştır. Ayrıntıları değiştirerek formları geliştirmiş ve yeni çeşitlemeler yaratmışlardır. Uzun süre benzer takılar üzerinde çalışılması, detay işçiliğini mükemmelleştirmiştir. Bunun sonucu, ince telkari kompozisyonlar ve granülasyonlarla bezeli, az ama etkili şekilde kullanılan mine ve süs taşlarıyla renklendirilmiş kuyumculuk şaheserleri yaratılmıştır (Türe, 2011/a :184).

Bizans İmparatoriçesi Gisella'ya ait olduğu kabul edilen ve 1886'da Mainze'de bulunan bir define grubunda yer alan Bizans etkisi gösteren bir çift altın hilal küpede telkari süslemelere rastlanmıştır. Küçük taşlar ve incilerle de süslenen küpeler, Bizans döneminde telkari işlendiğini göstermektedir (Türe, 2011/ b :38).

Erken İslam devrinde, bir yandan Sasani devrine ait tas, tabak ve ibrik formlarının kullanılmasına devam edilmiş; diğer taraftan da sekizgen tepsi; kayık gibi ince uzun ve iri dilimli ayaklı-tas; horoz biçiminde emziği veya nar biçiminde parmak dayama çıkıntısı olan, kürevi gövdeli, ince uzun boyunlu ibrik gibi yeni kap formları geliştirilmiştir (Erginsoy, 1978: 498).

Anadolu Selçukluların XII. yüzyıl ortalarına kadar çeşitli mücadele ve karışıklık içinde geçen ilk devrinde belirli bir sanat faaliyeti olmamıştır. Sivas, Kayseri ve Malatya'da Danişmendliler (1092-1178), Hısnı Kehfa, Mardin, Harput ve Diyarbakır'da Artuklular (1098-1234), Erzurum'da Saltuklular (1092-1202), Erzincan, Kemah, Şebinkarahisar ve Divriği'de Mengücekliler (118-1252) gibi Türkmen devletleri, Anadolu'da ilk Türk mimari yapıtları ve taşınabilir eserler meydana getirme fırsatını bulmuşlardır (Aslanapa, 2011:101). Bu taşınabilir eserlerin önemli bir kolunu kuşkusuz madeni eserler oluşturmaktadır.

Selçuklu çağının Anadolu'sunda madeni eşya üretiminin merkezinin Artuklu bölgesi, yaratıcı okulunun da Musul okulu olduğunu vurgulamak gerekir. Konya'nın ikinci bir merkez olduğu anlaşılmaktadır (Erginsoy, 2008: 428).

Kaynaklarda Anadolu Selçuklu döneminde sanat alanında en olgun ve en güzel örneklerin 13. yüzyılın ikinci yarısında verildiğinden bahsedilmektedir. Bu dönemde

Artuklu bölgesi ve Konya en önemli maden sanatı merkezleri olarak kabul edilmektedir. 13'üncü yüzyılın ortasından sonra çeşitli etnik grupların birbirine karışarak yaşadığı Güneydoğu Anadolu bölgesinin çok karmaşık bir kültür yapısı vardır. Bu sebeple, "Anadolu Selçuklu Maden Sanatı" çerçevesi içinde incelenen 12 ve 13'üncü yüzyıllara ait Artuklu madeni eserleri, Anadolu'ya has özelliklerin yanı sıra Suriye, Mezopotamya ve İran etkileri de taşımışlardır (Erginsoy, 1978; 305).

Konya, Mardin, Hasankeyf, Diyarbakır, Cizre, Siirt, Harput, Erzurum ve Erzincan Anadolu'da gelişmiş maden sanatı atölyelerinin başında gelmektedir. Selçuklulara mal edilen eserlerin her biri olağanüstü bir işçilik, kap cinsleri, formları, malzeme yapımı teknikleri ve süslemeleri bakımından büyük çeşitlilik göstermektedir (Bodur, 1987: 33).

Güneydoğu Anadolu'da Siirt yöresine ait 14. yüzyıl başlarına tarihlendirilen havan şamdan, bronzdan yapılmış altın ve gümüş kakmalıdır. Geometrik yıldız geçmelerle bezeli olan ve ortalarına rozetler oturtulmuş şamdan, 14. yüzyılda Siirt yöresinde maden işlendiğini göstermesi bakımından önemlidir (Bodur, 1987: 34).

Anadolu Selçukluları döneminde Anadolu'daki en önemli madeni eserlerin Konya ve Artuklu bölgesine ait olması, Osmanlılar döneminde İstanbul, Şam, Halep ve Diyarbakır'ın en önemli maden merkezleri olması, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde maden işlemeciliğinde geçmişte önemli faaliyetlerin gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Artuklular'ın hakimiyet alanına giren kentlerden biri de Mardin'dir. Bu kentte çeşitli sanatsal faaliyetlerin yapıldığı günümüze ulaşan örneklerden anlaşılmaktadır. Başta abidevi mimari eserler olmak üzere maden sanatı açısından da döneme damgasını vurmuşlardır.

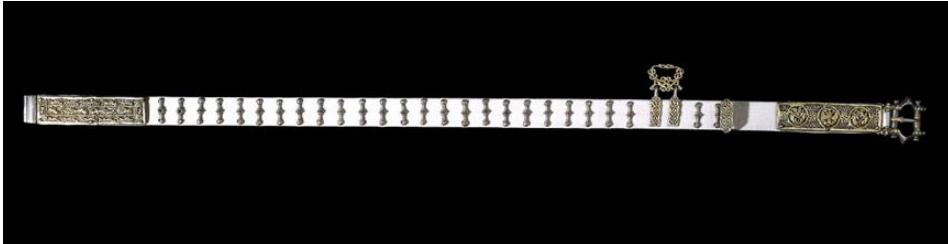
11. Yüzyılın sonlarında bölgede hakimiyet kurmaya başlayan Artuklular zamanında maden işlemeciliği oldukça gelişmiştir. Örnekler Artuklu maden ustalarının çeşitli süsleme tekniklerini kullandıklarına, zengin bir süsleme programına ve ikonografisine sahip olduklarına işaret etmektedir (Göktaş Kaya, 2020: 102).

Ortaçağ'da Bizans Devleti başkenti Konstantipolis dışında, Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kentlerde geleneksel olarak bakır ve bronz eşya üretimi yapan birçok madenci atölyesi bulunmaktadır. Çok gelişmiş tekniklerde üzerinde başarı ile çalışan ve aynı zamanda büyük bir sanat merkezi niteliği olan

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bu atölyelerin başında, Siirt, Diyarbakır, Antakya, Urfa, Harran, Hasankeyf, Cizre ve Mardin gelmektedir. Yazılı kaynaklar ne yazık ki, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin çeşitli yerleşim merkezlerinde bulunan bakır ve bronz atölyelerinin ne zamandan beri üretim yaptıkları konusunda şimdilik kesin bir bilgi vermemektedir. Ancak dünyaca ünlü bakır ve bronz atölyelerinin çeşitli eşya ve mutfak kaplarının üretimini geleneksel olarak sürdürdüklerini ve özellikle XII. yüzyılın başlarından itibaren Türkiye ve Avrupa'nın birçok müzesine sergilenen değerli sanat eserleri kanıtlamaktadır (Belli, 2006: 186).

Artuklu maden eserlerinden olduğu düşünülen örnekler arasında bir gümüş kemer tokası bulunmaktadır. Eser bugün British Müzesi'nde yer almakta ve envanter kayıtlarında Anadolu'da ele geçtiği yazmaktadır (Erginsoy, 1978: 310).

Selçuklu devri ziynet eşyalarının arasında, Anadolu'ya ait olması bizce daha mümkün görülen bir eser, British Museum'da bulunan ve müze idaresince Anadolu'da ele geçtiği belirtilen, gümüş tokalarla bezenmiş bir kemerdur. Kemerin ön kısmında yer alan, ince uzun dikdörtgen biçimindeki gümüş tokaların üzerine delik-işi ve yıldız teknikleri uygulanmıştır. Bu tokalardan biri, içlerinde çift-hayvan kompozisyonları bulunan ve çerçeveleri ile birbirine bağlanan üç yuvarlak madalyonla; diğeri içlerinde hayvan figürlerinin yer aldığı üç yatay frizle süslenmiştir (Erginsoy, 1978; 308). (Resim 4.3.).

Resim 4.3. Anadolu Selçuklu dönemine ait gümüş kemer

British Museum'da bulunan Artuklu dönemine ait olduğu kaynaklarda belirtilen gümüş kemerin Diyarbakır'daki Ermeni ustaların işi olduğu tahmin edilmektedir. Artuklu döneminde Diyarbakır'daki Ermeni varlığı bilinmektedir. Taş işlemeciliğinde ve maden işlemeciliğinde mahir olan Ermeni ustaların elinden çıktığı değerlendirilen gümüş kemerde ajur, kazıma ve yıldız teknikleri kullanılmıştır. Gümüş kemer, bir deri üzerine işlenmiştir. Toka kısmında telkari tekniği de

uygulanmıştır. Teller kaynakla sabitlenmiş, 50 mikron civarında olduğu tahmin edilen ince burgu tel kullanılmıştır (K.K.: Murat Aslan, 01.05.2023), (Resim 4.4.).

Resim 4.4. Gümüş kemerin toka ve gövde kısmı

British Museum’da bulunan 13. yüzyıl Artuklu dönemine ait gümüş kemerin toka kısmındaki madalyonlarda kullanılan çift başlı kartal figürleri, sfenksler ve grifon kompozisyonları, tarihte Turabdin bölgesi diye adlandırılan ve merkezi Midyat olan bölgede yaşayan Süryanilerin mimari eserlerinde ve madeni eserlerinde kullandıkları motiflerle ortak özellikler taşımaktadır. Günümüz Midyat telkari atölyelerinde de kartal, aslan ve ejder figürlü telkari ürünlere rastlamak mümkündür. Süryanilerin ataları olan Arami ve Asur kültürleri ile Turabdin bölgesinde hakimiyet kurmuş eski medeniyetlerin mitolojilerinde kutsal anlamlar taşıyan bazı figürlerin izlerini bugün hala Midyat eski taş binalarda da görmek mümkündür (Resim 4.5).

Resim 4.5. Çift başlı kartal figürlü gümüş kemer tokası

2009 yılında Mardin sınırları içinde Kızıltepe ilçesi Sürekli köyünde Mardin İl Özel İdaresi tarafından yapılan alt yapı çalışmaları sırasında madeni paralar bulunmuş, durumun Mardin Müzesi’ne bildirilmesi sonucu uzmanlar tarafından yapılan incelemeler sonucunda çeşitli ziynet eşyalarının yanı sıra 9. ile 14. yüzyıllarını kapsayan farklı devletlere ait 344 adet sikke ele geçmiştir. 7.10.2009 yılında Mardin ili Kızıltepe ilçesi Sürekli köyünde yapılan arkeolojik kazıda define buluntularına rastlanmıştır (Deniz, 2019: 57). Sürekli definesi buluntularında İlhanlı,

Artuklu, Eyyubi, Musul Atabeyliği (Zengi), Fatımi, Anadolu Selçuklu, Memluklu, Celayirli, Ağlebi, Timurlu gibi devlet ve beyliklere ait altın, gümüş ve bronz madeni eserler ve sikkeler ile Roma ve Bizans dönemlerine ait sikkelere ulaşılmıştır (Erdoğan, 2014: 3; Deniz 2019:1).

Sürekli definesi buluntuları arasında; gümüş muskalıklar, telkari altın kemer, altın kolye, gümüş kolyeler, nazarlık kolye uçları, gümüş boncuklar, gümüş kemer tokası, altın ve gümüş bilezikler, altın ve gümüş yüzükler ile farklı devlet ve beyliklere ait sikkelerden oluşan toplam 525 adet madeni eser yer almıştır (Deniz, 2019: 58). Bu eserler içinde telkari tekniği ile üretilen altın bir kemer bulunmaktadır. Mardin Kızıltepe’de yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen altın ve gümüş takılar, yörede eskiden beri maden sanatlarının işlendiğini göstermektedir.

Sürekli definesi buluntuları arasında en dikkat çeken eser telkari altın kemerdur. Mardin Müzesi envanterine kaydedilen ve sergilenen telkari altın kemer, 2011 yılında Mardin Müzesi’nden çalınmış ve bugüne kadar izine rastlanmamıştır. Eser 151,08 gr. ağırlığında ve 54,5 cm. çapındadır. Mardin Müzesi arşivinde bulunan yakın çekim görsellerinden, eserin nadide bir eser olduğu anlaşılmaktadır (Resim 4.6).

Resim 4.6. Telkari kemer

Sürekli definesinin estetik bir ahenk örneği olan telkari kemer, 11 ve 14. yüzyıllar arasında Mardin ve çevresinde kaliteli üretim yapan maden atölyelerinin varlığını da işaret etmektedir. Söz konusu eser, İslami dönem madeni el sanatlarında evrensel boyutlara ulaşan nadir bir altın telkari örneğidir. Anadolu coğrafyasında 11

ile 14. yüzyılın İslami dönem madeni el sanatlarının zirveye ulaştığı söz konusu eserden açıkça anlaşılmaktadır (Deniz, 2019: 93). Kızıltepe’de bulunan Sürekli Definesi buluntuları arasında yer alan telkari işlemeli altın kemer, Artuklu döneminde bölgede faal olan maden atölyelerinin takı işlevli eserlerin üretimine de katkı sağladığına işaret etmektedir.

Sürekli Definesi buluntusu telkari altın kemer, Artuklu bölgesi sınırlarında bulunmuş olup 11 ve 14. yüzyıllar arasında yörede telkari işlemeciliğinin geldiği noktayı göstermesi bakımından önemli bir eserdir. Kızıltepe ve Midyat arası uzaklık 80 km’dir. Artuklu döneminde Kızıltepe’de darphane bulunması, 80 km. uzaklıkta bulunan Midyat’ta el sanatlarının ve özelde altın ve gümüş işlemeciliğinin icra edilmesi, telkari kemerin Midyat atölyelerinde işlenmiş olma ihtimalini akla getirmektedir. Her ne kadar söz konusu eserin Midyat’ta üretildiğine dair kesin bir delil yok ise de; telkari altın kemerde bulunan motif ve işlemlerle günümüz Midyat atölyelerindeki işlemler arasında dikkat çekici benzerlikler tespit edilmiştir (Resim 4.7.).

Resim 4.7. Kare formlu dokuzlu damla motifi

Telkari altın kemerin parçalarının üç sıra halinde toplamda dokuzar damla motifinden oluştuğu, bu parçaların arasına üç halkadan oluşan çiçek motiflerinin yerleştirildiği görülmektedir. Resimde görülen damla motifinin aradaki zaman farkına rağmen Midyat telkarisinde işlenen damla motifiyle aynı biçim ve üsluba sahip olduğu anlaşılmaktadır. Altın kemer, Midyat telkarisinin asırlar önceki izlerini

sürmek ve mukayese yapmak bakımından önemli bir fırsat sunmuştur. Damla motifi çift taraflı yapılmıştır. Ortasında Midyat telkari ustalarının tırtır dedikleri zikzak ve kalp motifi görülmektedir (Resim 4.8.).

Resim 4.8. Çift taraflı örülmüş damla motifleri

Eserde kullanılan teknik, form ve motiflerle Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde kullanılan teknik, form ve motifler arasında önemli benzerlikler görülmektedir. İç dolgu telinde günümüz Midyat telkarisine oranla, daha kalın teller kullanılmıştır. Dokuzlu damla motiflerini birbirine bağlayan, yan yana dizilmiş üçlü çiçek motiflerinde; burgu telinden yapılmış 7 yapraklı çiçekler kullanılmıştır. Çiçeklerin arka yüzünde ise bir daire etrafına dizilmiş sonsuzluk ifade eden yatay sekiz şekilli tel örgüler yerleştirilmiştir. Dokuzlu damla motiflerinin aralarına yerleştirilen üçlü çiçek motifleri, kemere hareket verebilmek için ayrı parçalar olarak üretilmiştir. Günümüz Midyat telkari işlemeli kolyelerde ise 6 ve 8 yapraklı çiçekler yapılmaktadır. Kemerin iç yüzündeki dokuzlu damla motiflerinin içerisinde, küçük bir damla ve koç boynuzu şeklinde iki sarmal bulunmaktadır (Resim 4.9.).

Resim 4.9. Damla motif süslemeleri

Eserin üretildiği dönemin teknik şartlarında, telin mikron kalınlığının 45-50 mikrona kadar inceltilebildiği anlaşılmaktadır. Eser müzeden alındığı için herhangi bir fiziki inceleme imkanı bulunmadığından, fotoğraflar üzerinden eser incelenmiş ve

Midyat telkari ustalarıyla birlikte değerlendirme yapılarak yaklaşık mikron değerleri verilmiştir. Buna göre damla motifi içerisinde yer alan iç dolgu teli, tek parçadan ezilmiş ve kalınlığının 45-50 mikron civarında olduğu düşünülmektedir. Günümüzde Midyat telkari işlemeciliğinde ise dolgu teli 22 mikrona kadar inceltilebilmektedir. Damla ve çiçek motiflerinde dış çatı teli kalınlığı da 80-90 mikron kalınlığındadır.

Damla ve çiçek motiflerinin ön ve arka kısımlarını birleştiren burgu telinin kalınlığı da yaklaşık 50 mikrondur. Kemerin ön ve arkası arasındaki boşluk kısmının, yaklaşık 50 mikronluk tellerle kalp ve tırtır motifleriyle bezenmesi kemerin daha hacimli, daha gösterişli ve daha işçilikli bir görünüm kazanmasına sebep olmuş ve eserin zarafetini artırmıştır. Damla motifi Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde en çok kullanılan motiflerden biridir (K.K. : Murat Aslan ve Melek Akyol, 12.11.2023). (Resim 4.10., 4.11.).

Resim 4.10. Altın kemerde damla motifi

Resim 4.11. Günümüz damla motifi

Kadınlar için işlenen telkari kemerin, dönemin hanedan üyesinin, bir bey ya da komutanının eşi için, titiz bir işçilik ve ince işlemlerle özel olarak üretildiği anlaşılmaktadır. Kemerin uçlarında üçgen formlu iki kancalı kemer tokası bulunmaktadır. Kemerin iki ucunda birbirine tutturulan iki kanca bulunmaktadır. Kancanın tutturulduğu damla motifli üçgen parçanın ana gövdeye birleşiminde üç halka kullanılmıştır. Kemerin kancalarında kullanılan teller motiflerin iskelet ve iç dolgu tellerinden daha kalındır. Kemerin yapımında çubuk kaynak kullanılmış, toz kaynak kullanılmamıştır (K.K.:Murat Aslan, 12.11.2023). (Resim 4.12.).

Resim 4.12. Telkari kemerin kanca detayı

Kuyumcu atölyeleri Midyat ve çevresindeki varlığını Osmanlı döneminde devam ettirmiştir. Midyat ve çevresindeki bazı manastırlarda bulunan eski takılardan, telkari ustalarının elinde bulunan bazı eski eserlerden ve 2023 yılında açılan Midyat Telkari Müzesi'ndeki bazı ürünlerden; Osmanlı döneminde de Midyat'ta telkari üretiminin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı dönemi kuyumcu atölyeleri sadece İstanbul'da değildir. Trabzon, Samsun, Sivas, Van, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Midyat, Şam, Halep, Kıbrıs ve Rumeli Prizren'de de kuyumcu atölyeleri vardır. Bu kentlerde yetişip ustalaşan kuyumcular saray için çalışmak üzere başkente getirilmişlerdir (Köroğlu, 2004: 54).

Midyat merkez ve civarda bulunan kilise ve manastırlar oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Bu merkezlerde bulunan telkari gümüş işlemlerin de geleneğin ürünü olarak üretim tarihlerinin de eski olduğunu söylemek mümkündür. Midyat'ta bulunan ve günümüzde hala açık olan Mor Hobil-Mor Abrohom Manastırı'nda bulunan telkari ürünlerin teknik, form ve süslemeler bakımından çok yakın zamanda üretilmediğini söylemek mümkündür (Resim 4.13., 4.14., 4.15., 4.16., 4.17., 4.18).

Resim 4.13. Tepelik

Resim 4.14. Gerdanlık

Resim 4.15. Küpe

Resim 4.16. Bilezik

Resim 4.17. Hamayil (muskalık)

Resim 4.18. Kolye

Midyat telkari işlemeciliğinin yaşayan ve mesleği halen icra eden en yaşlı ustalarından Melek Akyol, telkarinin Midyat'ta eski bir geçmişe sahip olduğunu ve kendisinde 1800'lü yıllarda üretilmiş orijinal el yapımı telkari süslemeli zurnadan söz etmiştir. “Bende bir de 150 yıllık telkâri işlemeli bir zurna var. Zurnaya özel işleme yaptım. Bende hatıra olarak duruyor. Onu satmıyorum. El işi gümüş işlemeli bir ürün yaptım.” (Akengin, G., Büyükyazıcı, M. ve Demir T., 2021: 752-771) 1800'lü yıllara ait zurna, gümüş plaka ve telkari zincirle süslenmiştir. Zincirlerin uçlarına gümüşten yaprak motifli pullar yerleştirilmiştir (Resim 4.19.).

Resim 4.19. Telkari işlemeli zurna

Midyat gümüşçüler çarşısında telkari atölyesi ve satış mağazası bulunan yaşayan en tecrübeli telkari ustalarından 73 yaşındaki Melek Akyol, 1966 yılından bu yana telkari işlemeciliği yapmakta ve bu süre zarfında eski ürünlere olan merakı sebebiyle en eski telkari ürünleri elinde bulundurmaktadır. Melek Akyol'un atölyesinde muhafaza ettiği 1800'lü yıllara ait bazı telkari ürünler, Midyat telkari işlemeciliğinin son iki yüzyılı hakkında önemli ipuçları vermektedir (K.K. :Melek Akyol: 12.11.2023).

950 ayar gümüşten yapılan kemer tokası, geleneksel Midyat telkari geleneğine göre yörede teker (yuvarlak) ve mekik dolguların gösterişli örneklerinin kullanıldığı, papatya çiçeği motifi ve güverselerin işlendiği, kenar bordürlerinin küçük halkalarla süslendiği zarif bir üründür. 1800'lü yıllara ait olan üründe geniş yaprakların üzerine çiçek eklenerek üç boyutlu bir görünüm elde edilmiştir (Resim 4.20.).

Resim 4.20. Kemer tokası ön ve arka yüz

Telkari ustası Melek Akyol'un atölyesine gelen bir müşterisinden satın aldığı gümüş küpeler, işlemleri ve formlarıyla geleneksel ürün özelliği taşımaktadır. Küpelerdeki vav motifli sarkaçlar halkalarla gövdeye bağlanmıştır. Yörede en çok kullanılan spiral (yörede teker) dolgu ve güverse işlemlerle süslemelerin yapıldığı küpelerin kulağa geçirilen iğne bölümü halka şeklindeki iskelet telinden yapılmıştır. Melek Akyol, küpelerin en az 100 yüz yıllık olduğunu belirtmiştir (K.K. : Melek Akyol, 12.11.2023). (Resim 4.21., 4.22.).

Resim 4.21. Sarkaçlı küpe

Resim 4.22. Vav motifli eski küpe

Son 30-35 yıla kadar altın telkari işlemeciliğinin de yapıldığı Midyat'ta telkari ustası Melek Akyol'da bulunan bir diğer eski ürün de, altın suyuna batırılmış ve telkari tekniğinin yanında ajur ve taş süslemelerin kullanıldığı gümüş kolyedir. Renkli taşlarla süslenmiş orta gövdenin sağında ve solunda bulunan ve günümüz Midyat atölyelerinde üretilen tespih habbeleri formundaki gümüş toplar, iki uzun koni biçimli plakayla boyun zincirine birleşmektedir (Resim 4.23.).

Resim 4.23. Gümüş kolye

Eski ürünlere merakıyla bilinen telkari ustası Melek Akyol, yine atölyesine gelen bir müşterinin elinde eski bir vazo ve şekerlik getirdiğini ve bu iki ürünü satın aldığını ifade etmiştir. Ürünleri satan kişinin elinde bir kart bulunduğunu ve ürünlerin 1941’de Midyatlı telkari ustası Musa Aras tarafından üretildiğini belirtmiştir (K.K. : Melek Akyol, 12.11.2023). 1941 yılı üretimi telkari vazo ve şekerlik günümüz formlarına yakınlığı ve benzerliğiyle geleneğin 77 yıl önceki örnekleri olması bakımından önem taşımaktadır. Büyük parça geleneğinin ülkemizdeki en önemli kaynağı olan Midyat telkari gümüş işlemeciliği benzer örneklerle günümüzde varlığını devam ettirmektedir (Resim 4.24., 4.25.).

Resim 4.24. 1941 yapımı Musa Aras’a ait vazo

Resim 4.25. 1941 yapımı Musa Aras'a ait şekerlik

1960'lı Yıllarda ekonomik sıkıntı yaşayan Midyatlı bazı telkari ustaları çantalarıyla Adana başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli kentlerine; sonrasında da İstanbul'a gitmişlerdir. 1960'lı yıllarda Midyat'ta 70 civarında atölye bulunmaktaydı. Bu atölyelerde altın ve gümüş telkari ürünler üretilirdi. Ancak atölyeler çoğunlukla gümüş üzerine çalışmaktaydı.

1970'li yıllarda Midyat telkari ustalarından bazıları Avrupa'ya göç etmiştir. Bu göçün en önemli gerekçesi ekonomik gerekçelerdir. Atölye sayısı azalmaya başlamış ve 60 civarında atölyede gümüş işlemeciliği devam etmiştir. Midyat'tan 1970'li yıllarda İstanbul'a göç edip İstanbul Kapalıçarşı yakınlarındaki hanların birisinde atölyesini açan telkari ustalarından biri de Melek Akyol'dur. O yıllarda trenle birkaç günde gidilebilen İstanbul'a ustalar, ham gümüş ve tel gümüş almak için gitmekteydiler (K.K. : Melek Akyol, 12.11.2023).

"Midyatlı ustalar İstanbul'a gelirken ürettikleri gümüş tekari ürünleri de getiriyorlardı. Bu ustalardan biri İbrahim Altınsu idi. Midyat'tan işlediği gümüşleri İstanbul'a satmaya getirmiştir. 70'li yıllarda Midyatlı ustalar ürünlerini alarak Anadolu'yu dolaşırlardı. Çantalarına koydukları telkari gümüş ürünleri Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Mersin, Antalya, Sivas, Kayseri ve Konya dahil gidebildikleri her yerdeki kuyumculara satarlarmış" (K.K. : Aziz Dilmeç, 12.11.2023).

1980'li yıllarda Midyat'taki atölye sayısı 25-30'lara kadar düşmüştür. 1980'li yıllar telkari gümüş kemerin çokça satıldığı yıllardır. Zira Hakkari ve Van dolaylarında geline gümüş kemer hediye etme geleneğinden dolayı Doğu Anadolu taraflarından kuyumcular Midyat'tan gümüş kemer ve üçlü veya beşli telkari set almaya gelirlerdi. Telkari gümüş kemer ve takı setlerinin hazırlanması zaman

aldığından Midyatlı telkari ustaları kış aylarında gümüşleri işler, bahar ve yaz aylarında işledikleri gümüş kemer ve takı setlerini satarlardı. Doğu Anadolu’da o dönemlerde moda olan gümüş kemer ve gümüş set her gelinin olmazsa olmazı haline gelmişti. 1980’li yıllarda Hakkari’den gelen bir kuyumcunun 100-150 civarında gümüş kemer satın aldığı olmuştur. 150 adet gümüş kemerin bir atölyede üretilmesi mümkün olmadığından şehir dışından gelen kuyumcular bütün atölyeleri dolaşarak üretilen telkari ürünleri toplamaktaydılar (K.K. :Melek Akyol, 12.11. 2023). 1980 yılında İstanbul’daki kuyumcu atölyesini kapatarak Midyat’a dönen Melek Akyol, burada atölyesini açmış ve tekrar telkari gümüş ürünler üretmeye başlamıştır.

1980’li yıllarda Midyat telkari ürünler, artık Anadolu’yu dolaşmaya gerek kalmaksızın atölyelerde satılmaya başlanmıştır. Anadolu’yu dolaşarak çantacılık yapan eski telkari ustaları atölyelerinde işledikleri telkari ürünleri bu defa kendileri Anadolu’dan gelen kuyumculara satarak Midyat’ta bir pazar oluşmasına öncülük etmişlerdir.

1980’li yılların önemli bir özelliği de telkari üretiminde elektrikli makinelerin kullanılmaya başlanmasıdır. 1985’ten sonra elektrikli aletlerle üretim başlamıştır. Özellikle silindir makinesinin (yörede tel ve astar makinesi denilmekte) kullanılmaya başlanmasıyla telkari üretimi hız kazanmıştır. Geleneksel yöntemlerle tel üretme işi sonlandırılarak silindir makinesiyle gümüş teller inceltilmeye başlanmıştır.

1990’lı yıllarda kargo imkanlarının olmaması nedeniyle telkari ustaları ham gümüşü kendileri İstanbul’dan getirmek zorunda kalmışlardır. Ustalar tel ve plaka haline getirilmiş gümüşle ham gümüşü Midyat’a getirerek işlemeye devam etmişlerdir. 1990’lı yıllarda meydana gelen terör olayları nedeniyle atölye sayısında düşüşler devam etmiş ve atölye sayısı 1990’lı yıllarda 20’lere kadar gerilemiştir.

1990’lı yıllarda İstanbul, Beypazarı, Kahramanmaraş başta olmak üzere muhtelif yerlerden çantacılar Midyat’a daha yoğun gelmeye başlamışlardır. Bu kuyumcular Midyat’a gelip telkari ürünleri alarak Anadolu’da ve İstanbul’da satmışlardır. Çantacıların satın aldıkları ürünlerin 950 ayar el işlemeciliği ürünü telkariler olması geleneksel üretimi o dönem için teşvik eden bir unsur olmuştur. Yine Avrupa’dan da hatırı sayılır siparişler gelmeye başlamıştır. Avrupa’ya göç eden Midyatlıların kendileri için sipariş ettikleri ürünlerde artış yaşanmıştır.

Midyat gümüşçüler çarşısının bir turizm merkezi olarak tanınmasının temeli 1990'lı yıllarda atılmıştır. Anadolu'dan gelen çantacılar Midyat telkarisini Anadolu'ya duyurmuşlar ve 1990'lı yıllarda Midyat telkarisi Türkiye pazarına açılmaya başlamıştır. Yine 1990'lı yıllarda Midyat Endüstri Meslek Lisesi'nde Telkari ustalarının gönüllü çalışmasıyla telkari dersleri verilmeye başlanmıştır.

2000'li yıllarda atölye sayısı 15'lere düşmüştür. 2000'li yıllarda döküm ürünleri piyasaya çıkmış; Çin, Endonezya ve Hint işi hazır ürünler Midyat gümüşçüler çarşısında vitrinlerdeki yerini almaya başlamıştır. Dolayısıyla el yapımı orijinal ürünlerin yanında döküm ve yöredeki ustaların tabiriyle sahte ürünlerin satılmaya başlanması, geleneksel Midyat telkari üretimini tehdit etmiştir.

2000'li yıllarda yurt içinden turist kabileleri Midyat gümüşçüler çarşısını ziyaret etmeye başlamıştır. Bir turizm destinasyonu olarak zamanla tanınırlığını artıran Midyat, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerle, özellikle gümüşçüler çarşısıyla turistlerin ilgi gösterdiği bir merkez haline gelmiştir (Resim 4.26.).

Resim 4.26. Midyat Kuyumcular Çarşısının genel görünümü

2010'lu yıllardan itibaren Midyat ve Mardin'de görev yapan bazı mülki idare amirlerinin çabaları, bölgesel kalkınma projelerinin destekleri ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nin sahiplenmesiyle Midyat telkari gümüş işlemeciliği devlet desteği almaya başlamıştır.

2014 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu bünyesinde açılan Kuyumculuk ve Takı Tasarımı programı telkari temalı öğretim faaliyetine başlamıştır. 2014 Yılından itibaren her yıl en az 20 öğrenci Midyat telkarisinin geleneksel üretim sürecini öğrenmeye başlamıştır. Midyat Kaymakamlığı ve Midyat Meslek Yüksekokulu işbirliğiyle açılan telkari atölyesi, hem yüksekokul

öğrencilerine atölyede eğitim imkanı vermiş, hem de turistlere geleneksel yöntemle üretimi tanıtmaya fırsatı sunmuştur.

Yapılan bu araştırma Midyat, Mardin ve Beypazarı'nda telkari işlemeciliğinin eskisi kadar yoğun olmasa da hala uygulandığını göstermektedir. Midyat'ta mesleğe devam eden ustalar Artuklu Üniversitesinde dersler vererek sanatı gelecek nesillere aktarmaktadır (Saklavcı, 2023: 1448). Mardin merkez ile Midyat ilçesinde gümüş işlemeciliği ile uğraşan çok sayıda usta bulunmaktadır. Bu ustaların bir kısmı kendi özel atölyelerinde üretime devam ederken, bir bölümü de devlet kurumları çatısı altında açılan atölyelerde üretim yapmaktadır (Allak, 2021: 943).

2018 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi -Midyat Kaymakamlığı ve Dicle Kalkınma Ajansı işbirliğiyle geliştirilen güdümlü proje kapsamında Midyat'taki en donanımlı telkari atölyesi olan Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi kurulmuştur. Modern makineler ve geleneksel üretim aletleriyle 20 öğrencinin aynı anda telkari tasarım ve üretimini gerçekleştirebileceği bir atölye tasarlanmıştır. Söz konusu atölyede üretilen el yapımı telkari ürünler çeşitli fuarlarda sergilenmiş, İstanbul ve Venedik mücevher fuarlarında tanıtılmıştır (Resim 4.27., 4.28., 4.29., 4.30., 4.31.).

Resim 4.27. Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi atölyesi

Resim 4.28. 2016 Türkiye Tasarım Haftası Resim 4.29. 2018 Vicenza Mücevher Fuarı

Resim 4.30. 2019 Design Week Turkey Resim 4.31. 2019 Design Week Turkey-İstanbul

2018 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi, Midyat Kaymakamlığı ve Dicle Kalkınma Ajansı işbirliğinde gerçekleştirilen proje kapsamındaki en önemli faaliyetlerden biri de coğrafi işaret müracaatıdır. 2020 yılında dönemin Midyat Kaymakamı Tekin Dünder'ın özel gayretiyle Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılan müracaat neticesinde 09.08.2021 tarihinde Midyat Telkarisi, Coğrafi İşaret Tescil Belgesi'ni almaya hak kazanmıştır. Böylece kalitesi, gelenekselliği ve yerel niteliklere bağlı olarak telkarinin menşeinin Midyat'a ait olduğu tescillenmiştir. <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografisaretler/detay/3084> (Resim 4.32., 4.33.).

Midyat Telkârîsi

	
Cografî İşaretin türü	Mahreç İşareti
Dosya Numarası	C2020/430
Başvuru Tarihi	10.12.2020
Tescil Numarası	837
Tescil Tarihi	09.08.2021
Ürün Grubu	Hallılar, kılmter ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri
İl	Mardin
Başvuru Yapan/Tescil Ettiren	Midyat Kaymakamlığı
Durum	Tescilli
Adres	Bahçelievler Mah. Cumhuriyet Blv. Hükümet Konağı Midyat MARDİN

Resim 4.32. Coğrafi İşaret tescil bilgileri Resim 4.33. Coğrafi İşaret Belgesi

Midyat Belediyesi tarafından 2023 yılında Midyat Gümüşçüler çarşısında açılan Telkari Müzesi ülkemizde ilk telkari müzesi olması bakımından önemli bir gelişmedir. Midyat'ın sahip olduğu tarihi ve kültürel mirası gün yüzüne çıkarma konusunda özel çabalar gösteren Midyat Belediye Başkanı Veysi Şahin, 2023 yılında Türkiye'nin ilk telkari müzesini açmıştır. Midyat Belediyesi'ne bağlı olarak açılan Telkari Müzesi'nde Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait madeni eserlerin yanında el yapımı geleneksel ürünler yer almaktadır. İki katlı bir binanın zemin katında teşhir salonu, ikinci katta ise bir telkari atölyesi bulunmaktadır. Daha çok vazo, tepsî, şekerlik benzeri büyük parçaların bulunduğu müzede küçük parçalar da bulunmaktadır (Resim 4.34., 4.35., 4.36.)

Resim 4.34. Midyat Telkari Müzesi teşhir salonu

Resim 4.35. Midyat Telkari Müzesi atölye kısmı

Resim 4.36. Teşhirda manken üzerinde bulunan takılar

1996 Yılında kurulan Midyat Kuyumcuları Dayanışma ve Geliştirme Derneği'nin 34 üyesi bulunmaktadır. Midyat ilçesinde 2024 yılı itibariyle geleneksel telkari üretimi yapılan 25 telkari atölyesi bulunmaktadır. Bunların 19 telkari ustalarına, diğer 6'u ise kurum ve kuruluşlara bağlı atölyeler olarak üretim sürecini devam ettirmektedir.

Son yıllarda Midyat ÇATOM (Çok Amaçlı Toplum Merkezi) ve Midyat ADEM'de (Aile Destek Merkezi) İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü üzerinden kadınlara yönelik telkari eğitim kursları düzenlenmektedir. Midyat Telkari Mesleki ve Anadolu Teknik Lisesi Kuyumculuk bölümünde telkari eğitimi verilmektedir. 2022 yılında öğretim faaliyetine başlayan Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Sanat ve Tasarım Fakültesi Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımcılığı bölümüyle de geleneksel telkarinin yeni tasarımlarla güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin günümüzdeki en büyük sorunlarından biri Midyat'ta satılan döküm ve taklit ürünlerdir. Çin, Endonezya ve Hindistan'dan getirilen düşük ayarlı döküm ürünü gümüş takılar, Midyat markası adı altında pazarlanmaktadır. Yine yurt içinden özellikle Beypazarı'ndan getirilen telkari ürünler ve İstanbul'dan getirilen fabrikasyon gümüş takılar da Midyat telkarisi adı altında satışa sunulmaktadır. Taklit ürünlerin vitrinlerde daha fazla yer alması, orijinal Midyat telkari ürünlerinin üretim sürecini olumsuz etkilemektedir. Telkari ustaları, yaşanan bu gelişmeler karşısında her geçen gün daha da zorlanmaktadır (Aypek ve Demir, 2022).

Telkari ustası Melek Akyol, konuyla ilgili şu tespitleri aktarmıştır. “Günümüzde en büyük sorun dökümdür. Döküm ürünler telkari sanatını öldürmeye mahkum ediyor. Birisi emekli olmuş, diyelim ki parası var. Gelmiş dükkân açıp hazır mal satıyor. Döküm ve Uzakdoğu ürünler satıyor.”(K.K. :Melek Akyol, 14.03.2024). Telkari ustası Murat Aslan da döküm ürünlerin el işi geleneksel üretimi etkilediğini ifade etmiştir: “Makinelerle yapılan dökümler işlerimizi biraz azalttı. Fakat insanlar yavaş yavaş bilinçleniyor. Döküm ürünleri, taklit ürünleri gördükleri zaman el işine yöneliyorlar. El işinin değeri zaman geçtikçe daha iyi anlaşılıyor.” (K.K. : Murat Aslan, 14.03.2024).

Midyat gümüşçüler çarşısında bulunan dükkân, mağaza ve atölyelerin %98’inde geleneksel el işlemesi telkari ürünler bulunmakta, %75’inde telkari ürün tamiri yapılmakta ve % 25’inde telkari üretimi yapılmaktadır. Günümüzde Midyat atölyelerinde hem küçük parçaların hem de büyük parçaların üretimi devam etmektedir. Midyat’ta bulunan bütün telkari atölyelerinde takılardan oluşan küçük parçalar üretilirken; vazo, tepsi, şekerlik vb. büyük parçaların sadece Süryani telkari ustalarına ait atölyelerde üretildiği gözlenmiştir.

4.3. Midyat Gümüş Telkari İşlemeciliğinde Kullanılan Araçlar

Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde kullanılan araçlar; tel ve levha hazırlama aşamasında kullanılan araçlar, yapım aşamasında kullanılan araçlar ve bitirme işleminde kullanılan araçlar olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

4.3.1. Tel ve Levha Hazırlama Aşamasında Kullanılan Araçlar

Eritme Ocağı: Altın ve gümüş gibi madenlerin yüksek ısıda eritildiği tüplü ve elektrikli ocaklardır. Ham gümüş 961,9 °C’de erimektedir. Ham gümüşü eritmek için tüplü eritme ocağının sıcaklığının yaklaşık 1000 °C’ye kadar yükselmesi gerekmektedir. Midyat telkari ustaları günümüzde hala tüplü eritme ocağını kullanmaktadır (Resim 4.37). 1990’lı yıllara kadar Midyat telkari ustaları kömürlü eritme ocağını kullanmışlardır. Elle çevrilen körükle üflenerek eritme ocakları uzun zaman kullanılmıştır (K.K. : Murat Aslan, 18.03.2022).

Resim 4.37. Tüplü eritme ocağı

Elektrikli eritme ocağı ve soğutma ünitesi altın ve gümüş gibi değerli madenlerin yüksek ısıda eritildiği elektrikli ocaklardır. 2020 yılından itibaren Midyatlı ustalar elektrikli eritme ocağını telkari üretiminde kullanmaya başlamışlardır (K.K. : Murat Aslan, 18.03.2022),(Resim 4.38).

Resim 4.38. Elektrikli eritme ocağı

Eritme Potaları: Eritme potaları, yüksek dereceli ısıdan etkilenmeyerek içerisine konulan madenlerin eritildiği kaplardır. Elektrikli eritme ocağı potaları ve tüplü eritme ocağı potaları olmak üzere iki çeşittir. Elektrikli eritme ocağı potaları tüplü eritme ocağı potalarına göre biraz daha hacimlidir. Elektrikli eritme potaları 2,5 kg'a kadar gümüş alabilirken; tüplü eritme potaları 2 kg'a kadar gümüş alabilmektedir (Resim 4.39.).

Resim 4.39. Elektrikli ve tüplü eritme potaları

Tel ve Plaka Şideleri: Potada eritilen madenlerin çubuk ve plaka haline getirildiği çelik kaplardır. Tel şide yörede çubuk derece olarak ifade edilmektedir. Plaka şidesi de yörede astar ifadesiyle belirtilmektedir. Midyatlı ustalar potada eritilen gümüşü tel ve plaka (astar) haline getirmek için iki farklı şide kullanılmaktadır. Tel elde etmek için yörede çubuk denilen, ince ve uzun yatağı bulunan şide kullanılırken; plaka elde etmek için elle sıkıştırılan mengene mekanizmalı plaka şidesi kullanılmaktadır. Sıcak ve akışkan kıvamdaki gümüş, şidelere döküldükten sonra, içerisine kondukları şidelerin şeklini alan çubuk ve astarlar elde edilir (Resim 4.40.-4.41.).

Resim 4.40. Tel şidesi

Resim 4.41. Plaka şidesi

Yağdanlık: Potada yüksek dereceli ısıda eritilerek akışkan kıvama getirilen gümüş, şidelere dökülmeden önce şide yatağı yağlanır. Şidelerin yağlanmasında kullanılan, ağız kısmı ince, uzun borulu ve tutamaklı bir kaptır. Kullanım amacı gümüşün şide yuvalarına rahat akmasını sağlamaktır (Resim 4.42).

Resim 4.42. Yağdanlık

Maşalar: Yüksek ısıdaki potaları eritme ocağından çıkartmakta ve eriyen madeni potayla şidelere dökmekte kullanılan araçlardır. Elektrikli eritme ocağı potaları için kullanılan maşalarla, tüplü eritme ocağı potaları için kullanılan maşalar arasında küçük farklar vardır. Elektrikli eritme ocağı potası için potayı kavrayacak şekilde düz ve yuvarlak maşa kullanılırken, tüplü eritme ocağı potaları için ucu kıvrık maşalar kullanılmaktadır (Resim 4.43.).

Resim 4.43. Maşalar (elektrikli- tüplü)

Karıştırma Çubuğu: Maşanın iki ucu arasına sıkıştırılarak eritme ocağında pota içerisinde yüksek ısıda eriyen ham gümüşü karıştırmada kullanılan 5-20 cm aralığındaki boylarda çubuklardır. Hammaddesi folyo bakır sarılı kömürdür. Yüksek ısıya da dayanıklıdır. Ustaların kendileri tarafından hazırlanan bir araçtır (K.K. : Murat Aslan, 20.03.22). (Resim 4.44.).

Resim 4.44. Eritme ocağını karıştırma çubuğu

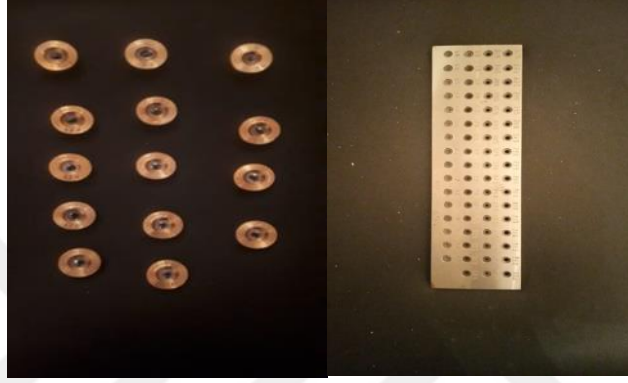
Silindir Makinesi: Gümüş çubuk ve plakaları belirli bir dereceye kadar inceltmek amacıyla kullanılan araçlardır. Ağır ve hacimli olan bu araçların düz ve dişli olmak üzere iki fonksiyonu vardır. Dişli silindirde çeşitli çaplarda gittikçe küçülen oluklar bulunmaktadır. Gümüş çubuk en büyük oluktan başlayarak en küçüğüne kadar makineden geçirilerek inceltir ve haddelemeye uygun tel inceliğine getirilir. Oluksuz düz silindirde ise kibrit kutusu hacminde makineden geçirilen gümüş, ince ve uzun bir plaka şekline getirilir. 700 milimetre kalınlığındaki gümüş plaka 25 mikrona kadar inceltilabilmektedir (K.K. : Murat Aslan, 18.03.2022).

Midyat telkari ustaları eskiden kol gücüyle çalıştırılan silindir makinelerini kullanırken (yörede tel çekme denilmekte); günümüzde elektrikli silindir makinelerini kullanmaktadırlar. Fren sistemi bulunan, aşamalı olarak hızlanabilen elektrikli silindir makineleriyle daha hızlı tel çekilmekte ve zaman tasarrufu sağlanmaktadır. Yine eskiden plaka elde etmek için kullanılan silindir makinesiyle (yörede ezme makinesi denilmekte), tel elde etmek için kullanılan silindir makinesi (yörede tel çekme makinesi denilmekte) iki ayrı makine halindeyken, günümüzdeki silindir makineleri iki fonksiyonlu olarak üretilmektedir (K.K. : Murat Aslan, 19.03.2022), (Resim 4.45.).

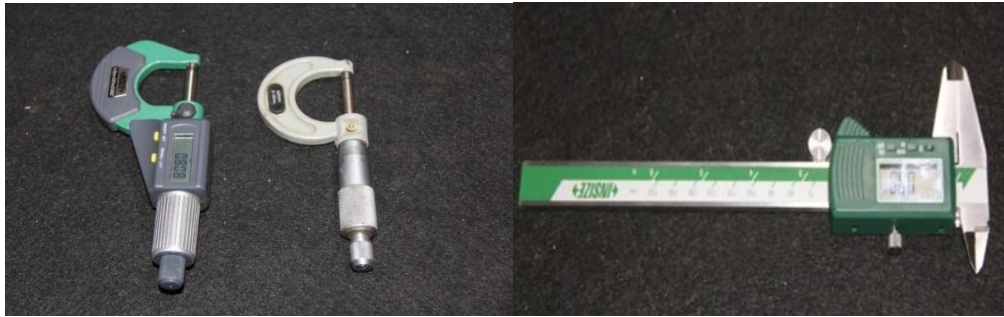
Resim 4.45. Elektrikli silindir makinesi

Haddeler: Silindirden geçirilerek 110 mikrona kadar inceltlen telleri daha da inceltmek için kullanılan çelik levhalardır. Giderek küçülen bir dizi delik ihtiva eden haddelerde deliklerin bir tarafı geniş, diğer tarafı dardır. Teller bu deliklerden geçirilmeden önce mumlanarak kaygan bir hale getirilir. Tellerin uç kısmı ise eğeyle sivri hale getirilmektedir. Yörede tekli haddelere pul hadde, toplu haddelere sıralı hadde denilmektedir. 110 mikron kalınlığındaki teller haddelerden geçirilerek 22 mikrona kadar inceltilebilmektedir (Resim 4.46.).

Resim 4.46. Haddeler (pul ve sıralı)

Mikrometre ve Kumpas: Mikrometre tel ve plakaların kalınlığını ölçmeye yarayan araçtır. Mikrometreler ile 1 milimetrenin %1'i ölçülmektedir. Midyat telkari ustalarının sıklıkla kullandıkları ölçüm aracıdır. Kumpas, çukurları ve tümsekleri olan kalıpların ölçülerini almaya yarayan pergel cinsi bir alet. Takıların mikron cinsinden kalınlıklarını ölçen hassas bir alettir (Kuşoğlu, 2006: 135). Telkari ürünlerin kalınlıklarını ölçmede kullanılır (Resim 4.47. – 4.48.).

Resim 4.47. Mikrometre

Resim 4.48. Kumpas

Tırtık Makinesi (Tırtık Tel Yapma Aracı) : Bir kol yardımıyla döndürülen biri büyük, biri küçük iki dişliden oluşan bir alettir. Düz bir tele tırtıklı (zikzaklı, kıvrımlı) bir görüntü kazandırmaya yaramaktadır. Ustalar düz teli sıkıştırıp kol ile dişleri çevirerek tele dekoratif bir görüntü kazandırır. Daha çok tepsi, vazo gibi

büyük parçaların yapımında kullanılan kıvrımlı telleri elde etmede kullanılmaktadır (Resim 4.49.).

Resim 4.49. Tırtık tel yapma aracı

Metal Pul Kesme Aracı: Gümüş pul plaka elde etmede kullanılır. Farklı büyüklükte yuvarlak yuvalara sahip mekanizma içerisine yerleştirilen gümüş plakalardan çelik zimbalar marifetiyle pul elde edilmektedir. Çelik zimbalar çekiçle yuvalara çakılmaktadır (Resim 4.50.).

Resim 4.50. Metal pul kesme aracı

4.3.2. Yapım Aşamasında Kullanılan Araçlar

Kuyumcu Tezgahı: Kuyumcu ustalarının çalışma masasıdır. Hazırlanan tel ve plakalarla her türlü dolgu, kaynak, tesviyeleme, birleştirme ve markalama işlemlerinin gerçekleştirildiği çoğunlukla ahşaptan imal edilen çalışma tezgahlarıdır. Ustaların kolay çalışabilmesi için yanlarda kol dayama aparatları, alt kısımda çekmece ve ön kısımda takoz yerleri bulunur. Son dönmlerde imal edilen ahşap kuyumcu tezgahlarında ustanın çalışacağı tezgah yüzeyine metal bir plaka yerleştirilmektedir. Amaç ahşap zeminin yanmamasıdır. Tamamen metalden imal

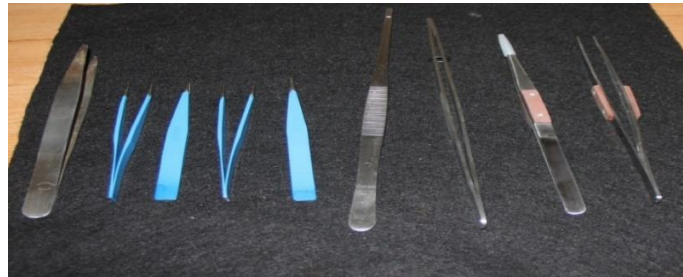
edilen tezgahlar da mevcuttur. Tek kişilik tezgahlardan 8 kişilik tezgahlara kadar farklı sayılarda kuyumcu tezgahları imal edilmektedir (Resim 4.51.).

Resim 4.51. Kuyumcu Tezgahı (eski- yeni) ve takozu

Kuyumcu takozu, kuyumcu tezgahında tezgah tablasına takılıp sökülebilen, ağaç veya plastikten yapılan bir kuyumculuk aparatıdır. Gümüş işlemeciliğinde kıl testerinin kullanımında ve telkari ürünlerin tesviyelenmesinde ihtiyaç duyulan bir araçtır. Tezgaha iki yönlü olarak takılabilen takozun, kıl testere kullanımı için düz tarafı, eğe ile tesviye yapmak içinse eğimli olan tarafı kullanılmaktadır (Resim 4.55).

Çift (pens): Tellerin şekillendirilmesinde, parçaların tutulmasında kullanılan uç kısmı sivri, çelikten üretilen cımbız benzeri el aletidir. Telkari ustalarının ana malzemelerindendir. Telkariye çift işi de denilmektedir. Telkaride farklı boy ve özelliklerde çeşitli çiftler kullanılmakla birlikte çiftleri ikiye ayırmak mümkündür. Şekil vermede kullanılan çift; İç dolgu ve çatı tellerine (iskelet) şekil vermek için kullanılır. İnce uçlu ve kısa boyludur. Mavi çift de denilir. Ateş çifti ise; ustaların elinin yanmaması için şalimoyla kaynak yapıldığında kullanılan çiftlerdir. Ateşe dayanıklı ve uzun boyludur (Resim 4.52.).

Resim 4.52. Çift örnekleri

Şalimo: Şalimo, Fransızca “chalumeau” kelimesinden Türkçe’ye geçmiştir. Fransızca telaffuzu şalimo şeklinde olup Türkçe’de farklı yazılışları mevcuttur;

şalome, şaloma, şalümo gibi. Ayrıca yörelerde de farklı söylenen ifadeler vardır. Bu çalışmada Fransızca telaffuzu esas alınarak kelime şalimo şeklinde kullanılmıştır. Gazla çalışan bir ısıtma aracıdır. Kuyumculukta sıkça kullanılır. Gümüş işlemeciliğinde tavlama eritmeye, kaynaktan kaynatmaya kadar birçok işlevi bulunmaktadır. Günümüzde teknik imkanların artmasıyla beraber daha çok kaynak yapmada kullanılmaktadır.

Midyat telkari ustaları eski zamanlarda körüklü ateşle kaynak işlemini yaparken günümüzde farklı başlıklarıyla şalimoyu kullanmaktadırlar. Halka şeklindeki telin haddelerden geçirilmeden önce tavlama sırasında, iç dolgu ile iskelet telinin kaynak yapılmasında, tel veya plaka her türlü tutturma işleminde telkari ustaları şalimoyu kullanmaktadır. Şalimo başlıkları yapılan işleme göre farklılaşabilmektedir. Tavlama büyük başlıklı şalimo kullanılırken, kaynak işleminde daha küçük başlık kullanılmaktadır. Kullanılan telin kalınlığına göre de şalimo başlıklarının büyüklüğü değişebilmektedir (Kuşoğlu, 2006 :210). (Resim 4.53).

Resim 4.53. Şalimo

Amyant Levha: Fransızca amiante sözcüğünden gelir. Isınmaya, aşınmaya ve kimyasal maddelere dayanıklı lifli yapıda, asbestten imal edilen bir levhadır. Midyatlı ustalar tezgahın uzun ömürlü olması için telkari ürünlerin tavlama ve kaynak işlemlerinde amyant levha kullanmaktadırlar (Resim 4.54).

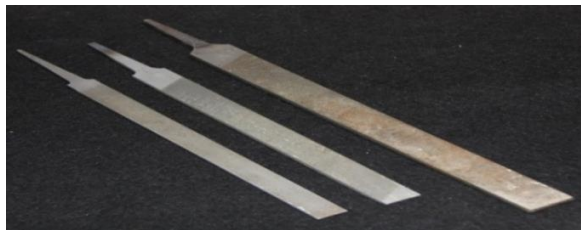
Resim 4.54. Amyant levha

Kargaburun ve Pense: Kuyumculukta nesneleri tutmak, germek, bükmek, sıkmak, kıvrırmak ve kesmekte kullanılan aletlerdir. Çeşitli büyüklükte uçları vardır. Telkari işlemeciliğinde ince ve sivri uçlu olanları tercih edilir (Resim 4.55).

Resim 4.55. Kargaburun

Eğeler: Maden, tahta vb.nin pürüzlerini düzeltmek için kullanılan, üzeri pürüklü, sert, ensiz, çelik araçtır (sözlük.gov.tr.). Kalın, orta ve ince dişli versiyonları bulunmaktadır. Kalın dişle telkari ürünün kabası alınırken, orta ve ince dişli eğelerle daha parlak ve pürüzsüz hale getirilmektedir. Eğelerin kesitlerine ve köşe biçimlerine göre de farklı çeşitleri kullanılmaktadır (Resim 4.56.).

Resim 4.56. Eğe örnekleri

Telkari İskelet Kalıpları: Telkari gümüş işlemeciliğinin el yapımı bir sanat olması, ürünlerde aynı simetriyi elde etmeyi zorlaştırmaktadır. Çiçeklerin yapraklarında, diğer ürünlerin motiflerinde aynı simetriyi elde edebilmek için

kullanılan tutamak kısmı ahşap, uç kısmı metal olan kalıplardır. İskelet kalıpları sayesinde ürünlerin kompozisyon ve oranlarında simetrik bir görünüm elde edilmektedir. Kalıplar Midyatlı telkari ustalarının kendileri tarafından farklı şekil ve boyutlarda hazırlanmaktadır (Resim 4.57.).

Resim 4.57. Telkari iskelet kalıpları

Makas: Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde tel ve düz plakaların kesilmesinde kullanılan, metal kesme özelliğine sahip makaslardır. Antep makası da denilmektedir. Farklı büyüklükte ve şekillerde çeşitleri bulunmaktadır (Resim 4.58.).

Resim 4.58. Tel ve plaka kesme makası

Kıl Testere: Telkari gümüş işlemeciliğinde plakalara (astar) desen verilmesinde kullanılan testere kolu ve testere kılından oluşan kesici alettir. Testere kılı çelikten imal edilen, 1 / 2 mm. incelikten 2 mm. kalınlığa kadar çeşitli diş kalınlıkları olan dişli testeredir (Kuşoğlu, 2006: 129). Telkari ve ajur tekniklerinin birlikteliğinde kıl testere en önemli araçlarda biridir. Gümüş plakadan harf ve motif elde etmede kullanılır (Resim 4.59.).

Resim 4.59. Kıl testere

Mengene: Gerek tırtık yapma aracını sıkıştırmada, gerek tel çekmede ve gerekse bir ürünün sabitlenerek çalışılması gereken durumlarda kullanılan bir kuyumculuk aletidir. Kuyumcu tezgahına monte edilerek kullanılan mengenerin eski versiyonları el mengenesidir. El mengeneleri tezgaha sabitlenmeyip ustanın elinde kullanılmaktaydı. Farklı mengene çeşitleri bulunmasına karşın Midyatlı ustalar daha çok büyük parçaların yapımında tezgah mengenesini kullanmaktadırlar (Resim 4.60.-4.61.).

Resim 4.60. El mengenesi

Resim 4.61. Tezgah mengenesi

Heştekte ve Zımbası: Küp şeklinde olup her yüzeyinde farklı ebatlarda oyuklar bulunan, çelikten imal edilen bir alettir. Gümüş plakalara veya yapımı tamamlanmış telkari ürünlere bombe şekli kazandıran heştektelerin oyukların büyüklüğüne uygun farklı büyüklükte zımbaları mevcuttur. Zımbalar oyukların üzerine tutulan ve ürüne bombe şekli kazandırmada çekiçle darbelenen aparata verilen isimdir. Süryani telkari ustaları yörede zımba için sibek ismini kullanmaktadırlar (K.K. :Melek Akyol, 20.03.2022). Küp biçimindeki heştekte altlığı ve yuvarlak uçlu heştekte zımbasıyla bir ürüne bombe kazandırma işlemine de heştekteleme denilmektedir (Resim 4.62.).

Resim 4.62. Heşte ve zımbaları

Tokmaklar: Farklı ebatlarda tamamen ahşaptan imal edilen bir alettir. Narin telkari ürünlerine kavis verilmek istendiğinde, ürünün tahrip olmaması ve ezilmemesi için ahşap tokmak kullanılmaktadır. Midyatlı ustalardan alınan bilgiye göre plastik versiyonları da bulunmasına karşın Midyatlı ustalar ahşap tokmağı tercih etmektedirler (Resim 4.63.).

Resim 4.63. Tokmaklar

Kuyumcu Frezesi ve Uçları: Kendi eksenini etrafında dönerek temizleme, delme ve cilalama işlerini yapan uçları bulunan motorlu bir alettir. Gümüş plakaların delinmesinde ve telkari ürünlerin temizlenmesinde kullanılır. Telkari ustalarının temel araçlarından biridir. Freze uçları, Freze motoruna takılan farklı şekil ve işlevleri olan küçük çelik matkap uçlarıdır. Kendi eksenini etrafında dönerek çalışan ferze uçları, zımpara taşları ve zımpara kağıdıyla bilenmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte hassas işlevleri artan ferze uçlarının çeşitleri her geçen gün artmaktadır. (Resim 4.64.).

Resim 4.64. Kuyumcu frezesi ve uçları

Örs ve Pleytler: Biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç şeklinde tanımlanan örsün meslek ve sanatlara göre farklı şekilleri mevcuttur (<https://sozluk.gov.tr/>). Örsler farklı şekil ve boyutlarda çeşitlilik göstermekle birlikte kare, dikdörtgen şekilli geniş zeminli örsler de bulunmaktadır. Midyat telkari ustaları örsü tezgah tablası olarak da kullanılmaktadırlar. Pleyt ise plaka ve levha benzeri düz ve sert zeminli nesneleri ifade eden ve örsle benzer anlamlara gelen bir kuyumculuk terimi olarak kullanılmaktadır (Resim 4.65.-4.66.).

Resim 4.65. Klasik örs

Resim 4.66. Telkaride kullanılan örs

Çekiç : Küçük, orta ve büyük boylarda; her türlü çakma, kabartma, heştekleme işlemlerinde kullanılan temel bir alettir. Yapılacak işin özelliğine göre darbelerden etkilenmeyen örs, pleyt veya heşte altlığıyla birlikte kullanılır (Resim 4.67.).

Resim 4.67. Çekiç

Malafa: Yüzük, bilezik ve benzeri ürün halkalarının çapını ölçmekte ve düzeltmekte kullanılan bir kuyumculuk aletidir. Konik biçimli yassı demir malafalar, çatı teli sarılarak istenen sayı ve eşit uzunlukta gümüş parçaların oluşmasını da sağlamaktadır (Resim 4.68.).

Resim 4.68. Malafalar

Yüzük ve Bilezik Büyütme Aracı: Yüzük ve bilezik benzeri takıları genişletmek ve büyütmek amacıyla kullanılan bir kuyumculuk aletidir. Yüzükler için daha küçük olanı kullanılır. Mekanizmanın yan kısmında bulunan kolun ileriye ve geriye hareket ettirilmesi suretiyle yüzük veya bileziğin halkası genişletilir (Resim 4.69.).

Resim 4.69. Yüzük ve bilezik büyütme aracı

Ayar Zımbaları: Uç kısmında gümüşün ayar derecesini gösteren rakamların bulunduğu kalem biçimli çelik aparatlardır. Çekiç yardımıyla ürünün arka kısmına basılır. Midyat telkari ustaları ayar zımbalarına ürünün Midyat orijinli olduğunu ifade etmek için genellikle “950 Midyat” ibaresini yazdırmaktadırlar. Amaç taklitlerden ayırt edebilmektir (Resim 4.70).

Resim 4.70. Ayar zımbaları

El Matkabı (El Gırgırı): Bazı bağlama ve birleştirme elemanları yapmaya yarayan telleri sarmada kullanılan el matkabıdır (Arlı, 1989: 17). Midyat telkari ustalarının küçük halka biçimli tel elde etmede kullandıkları bir araçtır. (Resim 4.71.).

Resim 4.71. El matkabı ve matkapla sarılan teller

Tel Çekme Makinesi: Silindir makinesinde 110 mikrona kadar inceltile ve kangal şeklinde sarılan gümüş tellerin haddeler kullanılarak daha seri bir hızda 22 mikrona kadar inceltildiği makinedir. Koni biçiminde iki yanda bulunan ve kendi etrafında dönen merdanelerin ortasında haddelerin yerleştirildiği yuva bulunmaktadır. Su ve deterjanla tellere kayganlık özelliği de verilerek tellerin haddelerden otomatik bir şekilde geçirilmesi sağlanmaktadır. Midyatlı ustalar eskiden karşılıklı iki kişiyle atölye dışına çıkarak mesafe gerektiren bir mekanda 20-30 metreden haddelerle tel çekmekteyken, günümüzde elektrikli tel çekme makinesi marifetiyle atölye ortamında aynı anda 12 haddeyle daha hızlı ve daha pratik tel inceltme imkanı elde edilmiştir (Resim 4.72.).

Resim 4.72. Elektrikli tel çekme makinesi

Zımpara Makinesi: Bir tarafında zımpara fırçası, bir tarafında keçe takılı bulunan motorlu parlatma aracıdır. Son aşamalarına gelen telkari ürünlerin, pürüzlerini gidermede ve parlak görünüm kazanmasında kullanılan bir araçtır. Yeni üretilen makinelerde, gümüş firesini aza indirmek amacıyla fırçanın alt kısmında vakumlu hazne de bulunmaktadır. Zımpara makinesi, Midyatlı telkari ustalarının mutlaka kullandığı ve her atölyede bulundurduğu bir makinedir (Resim 4.73.).

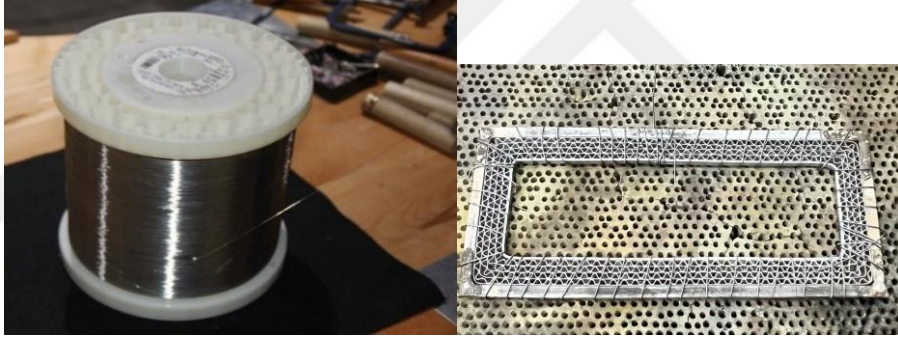
Resim 4.73. Zımpara makinesi

Pres Makinesi: Küre parçalar yapmak için ya da başka bir amaçla kullanmak üzere çeşitli çaplarda daire biçiminde parçalar kesmeye yarayan bir araçtır. Eksi ve artı değiştirilebilir iki başlığı en önemli parçalarıdır. İki başlık arasına konan gümüş levha, kolu bastırmak suretiyle daire parçaları şekline dönüşür (Arlı, 1989: 17). Son zamanlarda elektrikli granülasyon makineleriyle bu işlem daha hızlı gerçekleştirilmekte ve Midyatlı ustalar tarafından kullanılmaktadır (Resim 4.74.).

Resim 4.74. Pres Makinesi (Manuel ve elektrikli)

Çelik Bağlama Teli: Midyatlı ustalar; bazı telkari ürünlerde iç dolgu ve iskelet telini kaynaktan önce çelik telle bağlayarak ürünü sağlamlaştırırlar. Kaynak ateşinde erimeyen ve üründe fark edilmeyen çelik bağlama teli, kaynağın soğumasının ardından üründen sökülmetedir (Resim 4.75.).

Resim 4.75. Çelik bağlama teli

4.3.3. Bitirme İşleminde Kullanılan Araçlar

Kalemler (maskala): Kuyumculukta madeni ürünü kazıma, kabartma, düzeltme ve parlatma işlemlerinde kullanılan sivri uçlu çelik aletlerdir. Kalemlerin elle tutulan sap kısmı ahşaptandır. Telkari ürünlerde de son aşamalarına gelinen ürünlerin parlatılması ve tesviyesi işlemlerinde kullanılır. Değişik uç ve kalınlıklarda kullanılan kalemler yörede maskala veya maskal adlarıyla da anılmaktadır. Cila makinesine konulamayan büyük parçaların parlatılmasında bilye vazifesi görmektedir (Resim 4.76.).

Resim 4.76. Kalemler (maskala)

Fırçalar: Cila makineleri üretilmeden önce telkari ürünlerin üretimi sürecindeki oksit tabakası, pürüzler ve ürünlere yapışan küçük parçacıklar tel fırçalarıyla temizlenirdi. Günümüzde bu işlemler cila makinesiyle yapılmasına rağmen Midyat atölyelerinde değişik büyüklükte pirinç tellerden oluşan fırçalar hala kullanılmaktadır (Resim 4.77.).

Resim 4.77. Fırçalar

Cila Makinesi: Bilyeli parlatma makinesidir. Kaynak ve diğer işlemlerden dolayı kirlenmiş, oksitlenmiş ve şalimo yanıkları bulunan telkari ürünleri temizlemeye yarayan bir araçtır. Ürünler cila makinesinde parlak ve beyaz gümüş görünümüne kavuşur. Telkari ürünler, cila makinesi haznesinde bulunan su, deterjan ve amonyaklı çözeltide yüzlerce bilyeyle sürtünerek 10-15 dakika boyunca temizlenir. Elektrikli olan cila makinesi kapalı olarak çalışmaktadır. Midyatlı ustalar bu makineyi (bilyeli parlatma dolabı) şeklinde isimlendirmektedir. Daha çok küçük parçaların parlatılmasında tercih edilmektedir (Resim 4.78.).

Resim 4.78. Elektrikli cila makinesi

Terazi: Kuyumculuğun temel malzemelerdendir ve Midyatlı ustalar tarafından (hassas tartı) olarak isimlendirilir. Eskiden iki kefli küçük teraziler kullanılırken günümüzde dijital göstergeli teraziler kullanılmaktadır. Telkari ustaları gümüş ve bakır oranlarını belirlemede, üretimin ihtiyaç duyulan aşamalarında ve ürünlerin satışında teraziyi kullanmaktadır (Resim 4.79.).

Resim 4.79. Terazi

4.4. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliği Yapım Tekniği ve Aşamaları

Bu çalışmanın alt amaçlarından olan Midyat telkarisinin yapım aşamalarının incelenmesi, ürünlerin üretim süreçleri takip edilerek ele alınmıştır. Araştırmada, Midyat telkari gümüş işlemeciliği ürünlerinden olan mücevher kutusunun yapım süreci bütün ayrıntıları ile belgelenmiştir.

4.4.1. Mücevher Kutusunun Yapım Aşamaları

Araştırmada, Midyat'ta geleneksel yöntemle telkari gümüş işlemeciliği yapılan iki telkari atölyesinde, gözlem yöntemi ile telkari işlemeciliğinde, ham gümüşün tel ve plaka (astar) haline dönüşme süreciyle büyük parçalardan olan mücevher kutusunun üretim tekniği ve aşamaları fotoğraf ve video kayıtlarıyla belgelenerek kayıt altına alınmıştır.

Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde büyük parçalar ve küçük parçalar olmak üzere iki tür ürün üretilmektedir. Büyük parçalar ürün yapım aşamaları itibariyle küçük parçaları kapsamakla birlikte bazı farklı üretim tekniklerine de sahiptir. Araştırmada büyük parçalardan mücevher kutusunun yapım aşamaları beş maddede ele alınmaktadır:

- a- Tel ve plakanın (astar) hazırlanması
- b- Ana iskeletlerin hazırlanması
- c- İç dolgu tellerinin hazırlanması ve yerleştirilmesi
- d- Hareketli parçaların hazırlanması (büyük parçalarda)
- e- Son işlemler

4.4.1.1. Tel ve plakanın (astar) hazırlanması

Telkari tekniğinde işe ilk olarak gümüşün tel ve plaka (astar) haline getirilmesi ile başlanmaktadır. Ham madde olarak gümüş ve bakır kullanılmaktadır. Tel ve plaka hazırlama aşamasında ham gümüşün yanında artık gümüş de kullanılabilir. Ustalar ham gümüşün içerisine yapılacak ürüne göre bakır ilave etmektedirler. 1000 gr. ham gümüşe 25 gr. bakır ilave edildiği zaman 975 ayar gümüş, 50 gr. bakır ilave edildiği zaman 950 ayar gümüş elde edilmiş olur. Yörede telkari gümüş işlemeciliğinde genellikle 950 ayar gümüş kullanılmaktadır. Midyat telkari ustalarının kullandıkları ham gümüş, (1000 ayar) boncuk büyüklüğünde olup parlak bir görünüme sahiptir (Resim 4.80.).

Resim 4.80. 1000 ayar boncuk gümüş

Ham gümüşün içerisine bakır katılmadığında yumuşak olacağı için gümüşün işlenmesi zordur. Saf gümüşle yapılan takılar çok çabuk eğilip bükülme özelliğine sahiptir. Ham gümüşle örgü veya kolye ucu yapılabilir ancak ürünün bozulma riski çok yüksek olup tercih edilmemektedir. Araştırmada gümüşün boncuk halinden tel ve plaka şekline dönüşme süreci gözlemlenmiştir. Buna göre tel şeklinde alınan bakır, penseyle eritme potasına sığacak şekilde 5-6 cm. uzunluğunda kesilir. 200 gram ham gümüşe, 10 gram bakır eklenerek gümüşün sertlik oranı artırılmaktadır. Böylece elde edilen gümüşün ayar derecesi 950 olmaktadır (Resim 4.81.).

Resim 4.81. Gümüşe bakır eklenmesi

Gümüş ve bakır karıştırıldıktan sonra eritme potasına konur. Eritme potasına konulan gümüş ve bakır, tüplü eritme ocağına yerleştirilir (Resim 4.82.)

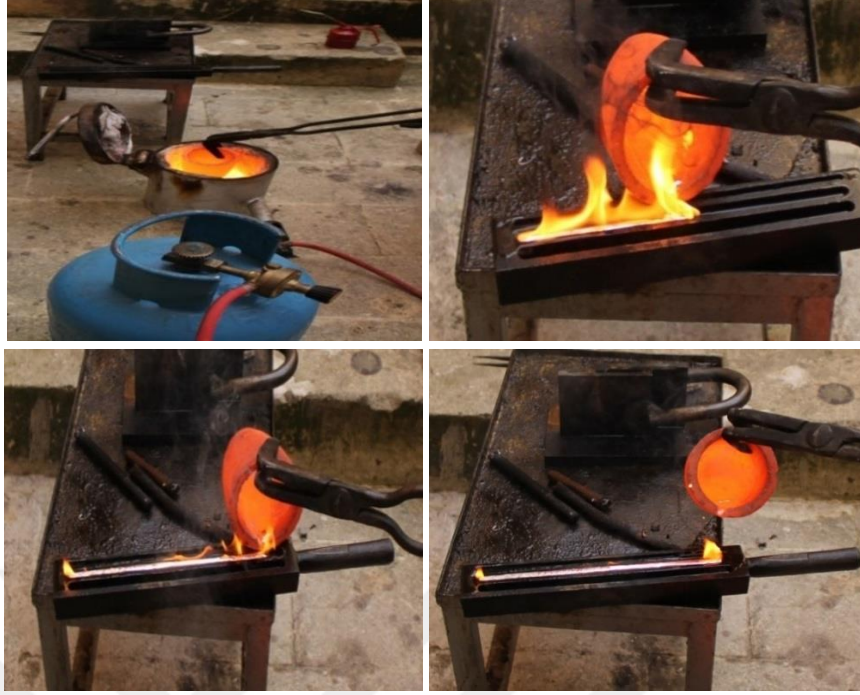
Resim 4.82. Potanın tüplü eritme ocağına yerleştirilmesi

Eritme ocağı yakıldıktan sonra kapağı kapatılır ve ısı 1000 dereceye kadar yükselmesi beklenir. 750 derecede erimeye başlayan gümüş, yaklaşık 15 dakikada 1000 derecede akışkan hale gelmektedir. Eritme ocağında akışkan kıvama gelen gümüş, karıştırma çubuğuyla potada karıştırılır. Maşa yardımıyla tutulan karıştırma çubuğu, potanın içerisinde hareket ettirilerek gümüş ve bakır alaşımının homojenleşmesi sağlanır (Resim 4.83.).

Resim 4.83. Erimeye başlayan gümüş ve bakırın karıştırılması

Erimekte olan gümüşün döküleceği tel ve plaka şideleri yağdanlık kullanılarak yağlanır. Bu işlem çubuk ve plaka şeklini alan gümüşün, kolay bir şekilde şidelerden çıkarılmasına yöneliktir. 1000 derecede eriyen ve akışkan hale gelen gümüşün içinde bulunduğu pota, maşa yardımıyla eritme ocağından çıkarılır. Potada eriyen gümüşün bir kısmı tel şideye alevler içerisinde dökülür (Resim 4.84.).

Resim 4.84. Potadaki gümüşün tel şideye dökülmesi

Tel şideye dökülen gümüş, yaklaşık 10 dakikada soğumaya başlamaktadır. Plaka şidesi için de (yörede astar denilmektedir), gümüş dökülmeden önce yağdanlık kullanılarak yağlanır. Plaka şidesi mengene şeklinde açılır ve kapatılır. Eritme potasında bulunan akışkan kıvamdaki gümüş, tel şideye döküldüğünde çubuk şeklini, plaka şidesine döküldüğünde plaka şeklini almaktadır. Eritme potasında bırakılan ve eritmeye devam edilen gümüş yine 1000 derece ısıda bu defa plaka şidesine dökülür (Resim 4.85.).

Resim 4.85. Potadaki gümüşün plaka şidesine dökülmesi

Tel ve Plaka şidesine yerleştirilen gümüşler, yaklaşık 10 dakika soğutulduktan sonra mengeneli plaka şidesinin kulplu kısmı açıldıktan sonra plaka şeklini alan gümüş, şideden çıkarılır. Tel Şidede soğutulan ve katılaşarak çubuk şeklini alan gümüş de çift yardımıyla şideden çıkarılır (Resim 4.86.).

Resim 4.86. Plaka ve çubuk gümüşün şidelerden çıkarılması

Tel ve plaka şidelerinden çıkarılan çubuk ve plaka formundaki gümüş, silindir makinesinden çekilmesinden önce tamamen soğuması sağlanır. Plaka için eritilen gümüş kibrit kutusu büyüklüğündeyken, tel için eritilen çubuk şeklindeki gümüş, kalıptan çıkarıldığında yaklaşık 15 cm. uzunluğundadır (Resim 4.87.).

Resim 4.87. Şidelerden çıkarılan plaka ve çubuk gümüş

Silindir Makinesinde Tel Haline Getirme: Tel şideden çıkarılan ve soğutulan çubuk gümüş silindirin en büyük dişlisinden en küçüğüne doğru geçirilerek kalınlık derecesi aşama aşama inceltilmektedir. Çubuk halindeki gümüş, silindir makinesinde 110 mikrona kadar inceltilebilmektedir. Gümüş çubuk, silindir makinesinde dişli taraftan inceltilirken, makinenin düz silindirik tarafıyla da plaka inceltilmektedir (Resim 4.88.).

Resim 4.88. Çubuk gümüşün silindir makinesinden geçirilmesi

Silindir makinesinde istenilen inceliğe getirilen telin uzunluğu arttıkça halka halinde birbiri üzerine sarılmaktadır. Yaklaşık 50 metre uzunluğundaki ve 110 mikron kalınlığındaki gümüş teller halka halinde sarılarak bir sonraki işlem için hazır hale getirilmektedir (Resim 4.89.).

Resim 4.89. Uzayan ve inceltlen telin halka biçiminde sarılması

Tavlama: Silindir maknesinesinden geçirilerek 110 mikron kalınlığına getirilen ve halka (kangal) biçiminde sarılan gümüşün uç kısmı eğe ile düzeltilerek haddeden geçecek inceliğe ve pürüzsüzlüğe getirilmektedir (Resim 4.90.).

Resim 4.90. Telin ucunun eğe ile düzeltilmesi

Ardından halka biçiminde sarılmış gümüş teller, mucur taşlarıyla doldurulmuş genişçe bir tabağın üzerinde önce şalimoyla ısıtılmaktadır. Taşlar gümüşün daha çabuk ısınmasını sağlamaktadır. Mucur taşlar erken soğumama özelliğine sahiptir. Midyat telkari ustaları eskiden bu işleri testi kırıkları üzerinde yaparlarmış. Şalimo ateşinde ayar derecesi yüksek gümüş (925 ayar ve üstü) renk değiştirmezken ayar derecesi düşük olan gümüş kararmaktadır (K.K. : Murat Aslan, 04.04.2022),(Resim 4.91.).

Resim 4.91. Halka telin mucur taşlar üzerinde tavllanması

Daha sonra halka biçiminde sarılmış gümüş teller balmumuna sürülmektedir. Balmumuna karıştırılan teller kayganlaştığından tellerin haddelerden geçişi kolaylaşmaktadır (Resim 4.92.).

Resim 4.92. Halka tele balmumunun sürülmesi

Haddeleme: Haddeler önce 10’ar mikron arayla dizilmektedir. Silindir makinesinde 110 mikrona kadar inceltilen gümüş tel, haddelerden 10 mikron arayla geçirilmektedir. Haddeden uç kısmı görünen tel, pense ile çekilerek telin inceltmesi sağlanmaktadır. Pul haddelerden kalından inceye doğru çekilen telin kalınlığı önce 50 mikrona kadar inceltilmektedir (Resim 4.93.).

Resim 4.93. Haddelerin büyükten küçüğe sıralanması

Gümüş tel 50 mikrona kadar inceltildikten sonra bir mumlama işleminden daha geçirilmektedir. Daha sonra 5’er 5’er düşürülerek en ince formu olan 22 mikrona kadar haddelerden geçirilmektedir. İç dolgu süslemelerinde kullanılan teller 50 mikrondan itibaren en ince hale getirilen tellerdir (Resim 4.94.).

Resim 4.94. Telin haddelerden geçirilmesi

Silindir Makinesinde Plaka Haline Getirme: Plaka şidesinden çıkarılan gümüş, silindir makinesinin düz silindirik tarafından çekilmektedir. Silindirden her geçişinde en ve boy olarak daha da genişleyen gümüş plaka, yaklaşık 15 dakikada istenen genişliğe ulaşmaktadır (Resim. 4.95.).

Resim 4.95. Silindir makinesinde gümüşü plaka haline getirme

Kibrit kutusu ebadında silindir makinesine yerleştirilen gümüş plaka, makineden çıkarıldığında kılıç boyuna ulaşmaktadır (Resim 4.96.).

Resim 4.96. Silindir makinesinde plaka çekme

4.4.1.2. Ana iskeletlerin hazırlanması

Boncuk şeklindeki ham gümüş önce çubuk, sonra tel haline getirilmektedir. Silindir makinesinden farklı kalınlıklarda tel elde edilmektedir. Mücevher kutusunun iskelet teli olarak 230 mikrondan 110 mikrona kadar çeşitli kalınlıklarda teller kullanılmaktadır (Resim 4.97.).

Resim 4.97. 230 mikron ve 110 mikron iskelet teli

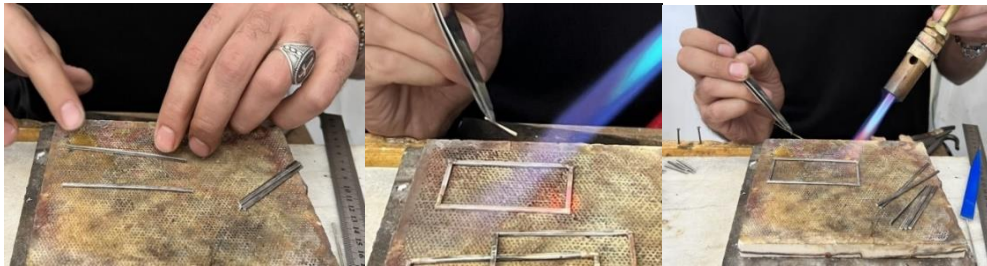
- Mücevher kutusunun gövde çerçevelerinin hazırlanması

Gövde çerçeveleri için öncelikle 230 mikron kalınlığındaki iskelet (çatı) teli halkası tavllanır. İskelet teli için 950 ayar gümüş kullanılır. İstenen yumuşaklığa geldikten sonra teller belirlenen uzunluklarda kesilir. 8 cm'lik uzun kenarlar ve 6 cm'lik kısa kenarlar için toplam dört adet tel kesilir. Ardından teller çubuk kaynakla birleştirilir (Resim 4.98.).

Resim 4.98. İskelet telinin tavllanması ve kesilmesi

230 mikron kalınlığında, 8 cm. boyunda iki uzun telle; 3,5 cm. boyunda iki kısa tel şalimo ateşinde çubuk kaynakla birleştirilir. Ortaya çıkan dikdörtgen çerçeve mücevher kutusunun uzun çerçevelerini oluşturmaktadır. Mücevher kutusunun kısa çerçeveleri ise 6 cm. boyunda, 3,5 cm. enindedir (Resim 4.99.).

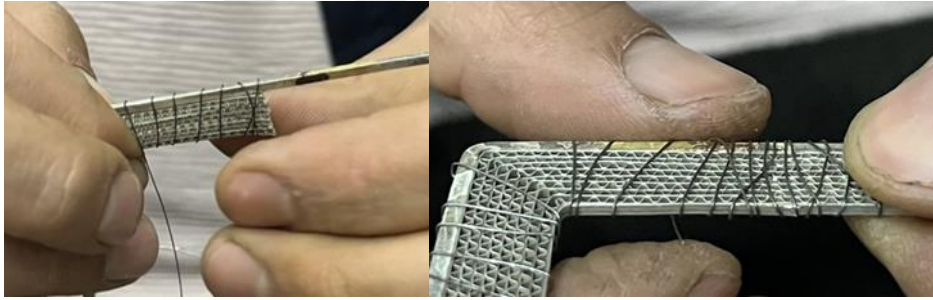
Resim 4.99. Uzun ve kısa tellerin birleştirilmesi

Çerçeve telleri kaynak yapıldıktan sonra örste dövülerek düzleştirilir ve mücevher kutusunun iki uzun, iki kısa çerçevesinin iskelet telleri hazırlanmış olur (Resim 4.100.).

Resim 4.100. Uzun ve kısa çerçeve tellerinin hazırlanması

İskelet tellerinin birleştirilmesinden sonra sıra kenar dolgularına gelir. Öncelikle düz ve zikzaklı (yörede tırtırlı) teller tavlanaarak işlenmeye hazır hale getirilir. Sırasıyla bir düz, bir zikzaklı (tırtırlı) teller, dıştan içe doğru daha önceden hazırlanan çerçeve iskeletine yerleştirilir. Tellerin dağılmaması için kısa aralıklarla iskelet teli ve kenar dolgu telleri çelik bağlama teliyle bağlanır (Resim 4.101.).

Resim 4.101. Kenar dolguların iskelet teline bağlanması

Düz ve zikzaklı (tırtırlı) kenar dolgu telleri iskelet telinin kenarlarına sırayla dizildikten sonra bağlandıkları çelik bağlama telleriyle birlikte şalimo ateşinde çubuk kaynakla kaynak yapılır (Resim 4.102).

Resim 4.102. Kenar dolguların iskelet teliyle birleştirilmesi

Kaynakla iskelet ve kenar dolguları sabitlenen kısa ve uzun çerçevelerin, kaynak sonrası kir ve kabarıkları eğe ve örsle düzeltilir ve temizlenir. Böylece kenar dolguları tamamlanan kutu çerçevelerinin diğer motif ve desenlerine sıra gelir. (Resim 4.103.).

Resim 4.103. Çerçevelerin eğe ve örsle düzeltilmesi

- Kutu çerçevelerine papatya çiçeği motifi

Kutuyu oluşturacak iki uzun, iki kısa çerçeve ortalarına papatya çiçeği motifleri yerleştirilecektir. Bunun için yörede ustaların kendi el kalıpları kullanılarak 110 mikron telden iskelet teli hazırlanır. Papatya çiçeği motifinin iskelet teli altı yapraklıdır (Resim 4.104.).

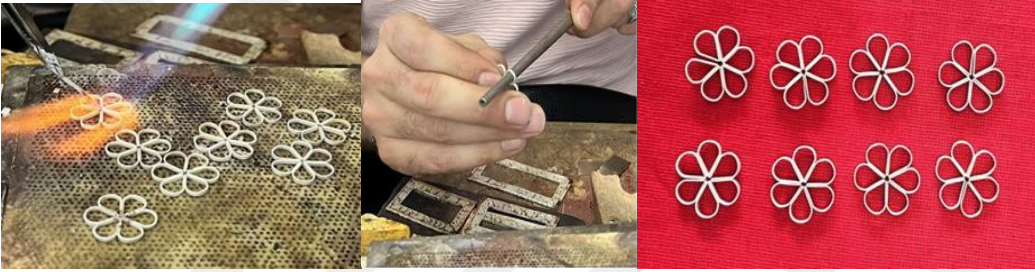
Resim 4.104. Papatya çiçeği iskeletinin el kalıbıyla hazırlanması

Çiçek yaprakları için hazırlanan teller kesildikten sonra çift yardımıyla uçlar birleştirilerek çiçek motifi oluşturulmaktadır (Resim 4.105.).

Resim 4.105. Papatya çiçeği iskeletinin şekillendirilmesi

Çiçek formuna getirilen teller şalimo ateşinde çubuk kaynakla kaynak yapılarak uçlar sabitlenmekte ve demir malafayla yaprak boşlukları aynı ölçüye getirilmektedir (Resim 4.106.).

Resim 4.106. Çiçek formunun oluşturulması

Mücevher kutusunun uzun çerçevelerine üçer papatya motifi, kısa çerçevelerine ise birer papatya motifi yerleştirilmektedir. Papatya motifleri uzun çerçevelerin içine şalimoyla çubuk kaynak kullanılarak sabitleştirilir (Resim 4.107.).

Resim 4.107. Uzun kenarlı çerçeve motiflerinin yerleştirilmesi

- Kısa gövde çerçevelerinin yapımı

Mücevher kutusunun kısa çerçevelerine bir papatya motifi iskeleti yerleştirildikten sonra çiçek ve iç çerçeve arasındaki boşluğa 110 mikron kalınlığındaki iskelet telinden üçgen şeklinde bir desen eklenmektedir. Papatya ve

üçgen motifinden oluşan iskelet tellerinin kaynakla sabitlenmesinin ardından sıra iç dolgulara gelmektedir (Resim 4.108.).

Resim 4.108. Üçgen motifli iskelet telinin kısa çerçeveye yerleştirilmesi

4.4.1.3. İç dolgu tellerinin hazırlanması ve yerleştirilmesi

İç dolgu telleri; telkaride iskelet tellerinin içine yerleştirilen ve iskelet telinden daha ince ve daha kolay şekil alabilen kıvrak tellerdir. Midyat telkarisinde özellikle büyük parçalarda sık rastlanan sim (zikkak, tırtır) dolgular ile çiçek, yaprak ve diğer motifler içerisine işlenen ince dolgular iç dolgu şeklinde adlandırılır (K.K.: Aziz Dilmeç, 07.05.2024).

990 ayar gümüşten hazırlanan iç dolgu telleri, telin istenen formda ve yumuşaklıkta işlenmesini sağlamaktadır. Geleneksel yöntemlerle gümüş işlemeciliğinin yapıldığı Midyat'ta gümüş tellerin 22 mikrona kadar inceltilmesi haddeler marifetiyle gerçekleştirilmektedir. Telin kopmaması için halka şeklinde sarılarak tavllanması gerekir. Zikkak teller ise inceltilmiş iki veya üç sıra telin birbirine sarılmasıyla elde edilir. Silindir makinesinden ve haddelerden geçirilen değişik kalınlıklardaki gümüş teller, iç dolgu teli olarak hazır hale getirilmektedir (Resim 4.109.- 4.110.- 4.111.).

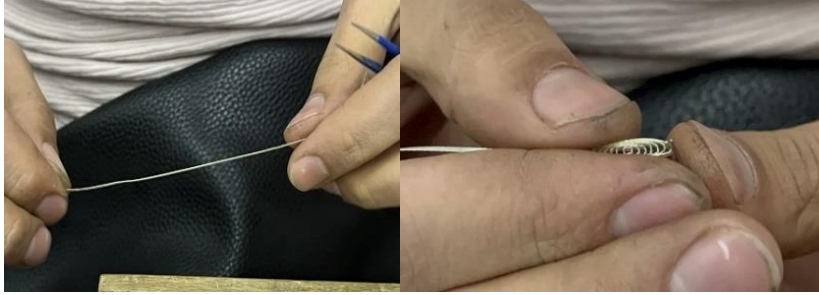

Resim 4.109. 65 Mikron iç dolgu zikkak tel Resim 4.110. 65 Mikron iç dolgu düz tel

Resim 4.111. 22 Mikron iç dolgu teli

Uzun ve kısa gövde çerçevelerinde, çiçek ve çerçeveler arasındaki boşluklara 22 mikron inceliğindeki gümüş tellerden iç dolgu motifleri işlenmektedir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde kullanılan 22 mikron tel, ülkemizde telkari işlemeciliği yapılan diğer yörelerde görülmeyen bir inceliğe sahiptir. İç dolgu tellerinin 990 ayar olması bükümünü kolaylaştırmakta ve ince bir işçiliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kaynak işleminden sonra iç dolgu telinin ayar derecesi 950'ye düşmektedir (K.K.: Aday Gürkan, 07.05.2024). Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde daha önce belirtildiği gibi mekik (yörede kahke ve kartal gözü), damla, spiral (yörede tekerlek), vav ve sim (yörede zikzak veya tırtır) iç dolgu motifleri uygulanmaktadır (Resim 4.112.).

Resim 4.112. İç dolgu telinin şekillendirilmesi

Çift yardımıyla telin ucu daire şeklinde kıvrılmaya başlanır. Belirlenen iç dolgu motifine göre ince teller parmaklarla şekillendirilir ve iskeletin içerisine yerleştirilir. İç dolgu teli yaprağın iskeletine sığacak şekilde sabitlendikten sonra diğer dolgular oluşturulur (Resim 4.113.).

Resim 4.113. Çift yardımıyla iç dolgu tellerinin sarılması

Damla motifli iç dolgu telleri çiftin arka ucu ve parmak desteğiyle kıvrılarak yaprak biçimli iskeletin içerisine yerleştirilmektedir. Papatya motifinin etrafına daha çok mekik (yörede kahke) iç dolgu motifi işlenmiştir (Resim 4.114.- 4.115.).

Resim 4.114. Papatya yapraklarına iç dolguların işlenmesi

Resim 4.115. Boşluklara iç dolguların işlenmesi

Kısa çerçeve iç dolguları da uzun çerçevedeki gibi işlenmektedir. Önce yapraklar doldurulmakta, ardından papatyanın etrafındaki boşluklar işlenmektedir. İç dolgu telleri motiflere dönüştüğünde ve iskeletlere yerleştirildiğinde; el, parmak ve çift üçlüsü en önemli araçlardır (Resim 4.116.).

Resim 4.116. Kısa çerçeve boşluklarına iç dolguların işlenmesi

Kaynağın Hazırlanması (Çubuk kaynak ve Toz kaynak)

Çubuk kaynak (Şerit kaynak)

Kaynak; altın, gümüş, pirinç gibi madenlerin yine aynı madenlerin ayarı düşürülmüş çubukları ile yapılırlar. Hazırlanan gümüş ne denli küçük parçalara ayrılırsa o oranda çabuk erir. Yapılan ürüne uygun biçimde hazırlanan kaynak gümüş sulandırılmış boraksa batırılır, ayrıca boraks kaynak yapılacak işin üzerine fırça ile sürülür ve üzerinden şalimo ateşi gezdirilerek kaynak yürütülür. Gümüş parçaların birleştirilmesinde kesinlikle ve yalnızca gümüş kaynağı yapılmalıdır (Kuşoğlu, 2006: 93).

Geleneksel Midyat telkarisinde çubuk kaynak; 50 gram gümüş ile 25 gram bakır ve 12,5 gram kadmiyumun potada eritilmesiyle elde edilir. Eritilen alaşım şideye dökülür ve daha sonra silindir makinesinde inceltilerek çubuk (şerit) halinde kesilerek kullanıma hazırlanır. Çubuk kaynak toz kaynağa göre daha pratik bir işlemdir (K.K. : Murat Aslan, 13.12.2023).

Bir kap içerisine kaynak çubuklarıyla birlikte konulan 2-3 gram toz boraksa su ilave edilir ve şalimo ateşinde kaynatılarak toz boraksın sıvılaşması, erimesi sağlanır. Buna sulandırılmış boraks denilmektedir. Çubuk kaynak, sulandırılmış boraksın içerisinde kaynak işlemine hazır hale getirilir (Resim 4.117.).

Resim 4.117. Çubuk kaynağa boraks ilave edilmesi ve sulandırılması
Toz kaynak

Geleneksel Midyat telkarisinde toz kaynak 750 ayar gümüşten hazırlanmaktadır. 2 gram gümüşe 1.25 gram bakır eklenerek eritme potasında eritilmekte ve şidede dökülmektedir. Şideden çıkarılan 750 ayar gümüş bir eğe yardımıyla toz haline getirilerek toz kaynak elde edilmektedir (K.K.: Murat Aslan,

12.11.2023). Toz kaynak ürünün üzerine serpiştirilir ve şalimo ateşiyle iç dolgu ve iskeletin birleştirilmesinde kullanılır (Resim 4.118.).

Resim 4.118. Toz kaynağın ürüne serpilmesi ve şalimoyla kaynak yapılması

- İç dolguların iskelet teline kaynatılması

İç dolgular iskelet tellerinin içerisine yerleştirildikten sonra borakslı su, parçanın üzerine sürülür. Daha sonra şalimo ateşinde eriyen kaynak çubuğuyla, iç dolgu telleri iskelet tellerine kaynakla birleştirilir (Resim 4.119).

Resim 4.119. Boraks sürülmesi ve kaynak yapılması

4.4.1.4. Hareketli parçaların hazırlanması (Büyük parçalar)

- Çerçevelerin birleştirilmesi

Mücevher kutusunun ana gövdesini oluşturan 8 cm'lik uzun çerçeveler ile 6 cm'lik kısa çerçeveler kaynak yapılarak kenarlardan birleştirilmektedir. Kaynak esnasında ağır cisimlerle sabitlenen çerçevelerin hareket etmemesine dikkat edilmektedir. Telkaride büyük parçaların işlenmesinde büyük şalimo başlıkları kullanılırken, küçük parçaların yapımında küçük şalimo başlıkları kullanılmaktadır (Resim 4.120.- 4.121.).

Resim 4.120. Kısa ve uzun çerçevelerin birleştirilmesi

Resim 4.121. Büyük parçalarda büyük şalimo başlığının kullanılması

- Mücevher kutusunun zemin plakasıyla (astar) birleştirilmesi

Silindir makinesinden plaka olarak geçirilerek hazırlanan 950 ayar gümüş plaka, ürünün kutu kısmının oturacağı büyüklükte kesilir. Hazırlanan gümüş plaka (astar) gövdeye birleştirilmeden önce tavllanır (Resim 4.122.).

Resim 4.122. Gümüş plakanın kesilmesi ve tavllanması

Zemin plakasına sulandırılmış boraks sürülür ve ardından plaka tekrar tavllanır. Birleştirilmiş kutu çerçeveleri tavlanan plakanın (astarın) borakslı zeminine oturtulur ve şalimo ateşinde kaynak yapılır. Kaynak işlemi esnasında zemindeki plakanın (astar) ve çerçevelerdeki ince işlemlerin aşırı ısınmaması için gövde kasası küçük bir yükseltinin üzerinde şalimo ateşine maruz bırakılmaktadır (Resim 4.123.).

Resim 4.123. Zemin plakasının kutu çerçevesine (gövde) kaynakla birleştirilmesi

Kaynak yapılan plakanın çıkıntı kısımları makasla kesilerek fazlalıklar alınır. Kesilen gümüşlerin fire vermemesi için işlem sırasında tezgahın üzerine tezgah derisi serilir (Resim 4.124.).

Resim 4.124. Fazlalıkların makasla kesilmesi

Zemin plakası kaynakla birleştirildikten sonra kutunun telkari işlemeli kenar çerçeveleri, zımpara makinesinde zımparalanır. Kaynakla iskelet telleri ve iç dolgu telleri tamamen birleştirilen kutu çerçeveleri üzerindeki kaynak artıklarının temizlenmesi için kutu, zımpara makinesinden geçirilerek pürüzler giderilmektedir (Resim 4.125.).

Resim 4.125. Zemin plakasıyla birleştirilen kutunun zımpara makinesinden geçirilmesi

Daha sonra telkari gümüş işlemeli mücevher kutusunun ayaklarının hazırlanması aşamasına geçilmektedir. Kutu tabanının köşeleri öncelikle tavlama yapılmaktadır (Resim 4.126.).

Resim 4.126. Mücevher kutusu taban plakasının tavlama işlemi

Zemin plakasının (astar) dört köşesine damla motifli ayaklar için 110 mikron kalınlığındaki iskelet teli çiçek kalıpla şekillendirilmekte ve ardından kesilerek uçlar damla biçimine getirilmektedir. Damla motifinin çatıları biçimlendirilip kaynak yapıldıktan sonra iç dolgulara geçilmektedir (Resim 4.127.).

Resim 4.127. Damla motifli ayak parçalarının hazırlanması

22 mikron kalınlığındaki iç dolgu telleri çift yardımıyla sarılmakta ve hazırlanan damla motifli iskeletin içerisine yerleştirilerek kaynak işlemi yapılmaktadır (Resim 4.128.).

Resim 4.128. Damla motifli ayakların iç dolgularının hazırlanması

Mücevher kutusunun alt taban köşelerine iki damla motifi birleştirilerek ayak yapılmaktadır. Dört köşe için damla motifli toplam sekiz parça kullanılmaktadır (Resim 4.129.).

Resim 4.129. Ayak parçalarının kutunun zeminine birleştirilmesi

Ayak kısmı tamalanan mücevher kutusunun yüksekliği de 0.5 cm. artmış olmaktadır (Resim 4.130.).

Resim 4.130. Mücevher kutusunun ayaklarla yükseklik kazanması

- Kapak kısmının oluşturulması

Mücevher kutusunun kapağı için 230 mikron kalınlığında iskelet teli kullanılmaktadır. İskelet teli önce tavllanır. Telin kalınlığına göre tavlamada kalın uçlu şalimo kullanılır. Ardından çekiçle tel düzleştirilir ve kutu üzerinde ölçüleri alınarak kıl testere ile kesilir (Resim 4.131.-4.132.).

Resim 4.131. Kapak iskelet telinin hazırlanması

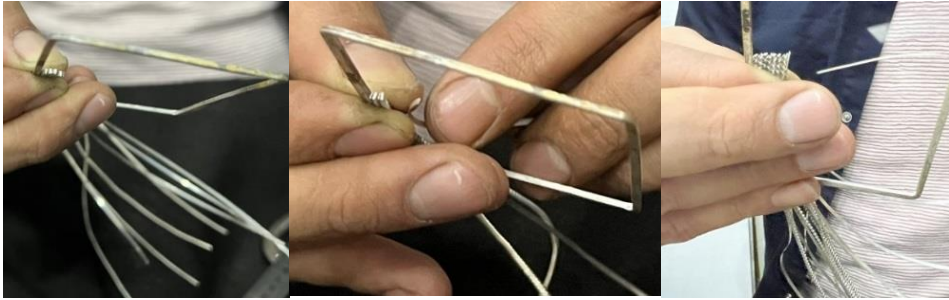
Resim 4.132. Kapak iskeletinin ölçüsünün alınması ve kıl testere ile kesilmesi

Kapağı oluşturacak çerçeve teli mücevher kutusuna uygun ölçülerde kesildikten sonra kaynakla iki uç birleştirilmekte ve çerçeve çekiç, tokmak ve penseyle düzleştirilerek iç dolguya hazır hale getirilmektedir (Resim 4.133.).

Resim 4.133. Kapak iskeletinin birleştirilmesi

Kapağın kenar süslemeleri için zikzaklı (yörede tırtır) teller ve düz teller sırayla dizilmektedir (4.134.).

Resim 4.134. Düz ve zikzaklı tellerin dizilmesi

Geleneksel Midyat telkarisinde büyük parçaların çoğunda görülen kenar dolgular, çoğunlukla sim (zikzak ve tırtır) motiflidir. Kenar süsleme dolgularında görülen sim motifi Midyat telkarisini diğer telkarilerden ayıran önemli bir özelliktir. Telkari ustaları bu motifi tırtır şeklinde isimlendirmektedirler (K.K: Melek Akyol ve Aziz Dilmeç, 08.05.2024). (Resim 4.135.).

Resim 4.135. Düz ve zikzaklı tellerin birleştirilmesi

Kapak çerçevesinin kenar süslemesi için; 65 mikron kalınlığında bir düz , bir zikzaklı toplam 18 tel bir araya getirilerek yan yana dizilmekte ve tellerin dağılmaması için çelik bağlama teliyle bağlanmaktadır. 18 telin sırt sırta dizilerek dağılmadan birleştirilmesi ve sabitlenmesi ince bir işçilik gerektirmektedir. Zikzaklı tel, tırtık makinesinden geçirilen düz telden elde edilmektedir (Resim 4.136).

Resim 4.136. Düz ve zikzaklı tellerin dizilmesi ve çelik telle bağlanması

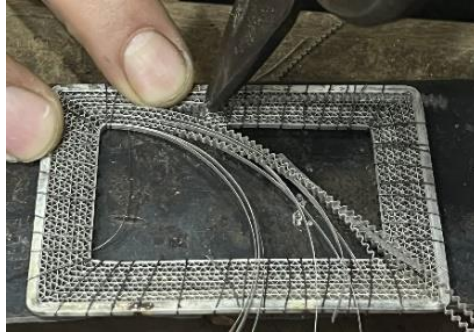
Kapak çerçevesinin köşeleri ayrı bir ustalık gerektirmektedir. Köşelerin de düz kenarlar gibi düzgün sıralanması için çift yardımıyla köşeler düzeltilmektedir. Düz ve zikzaklı teller tek tek çift yardımıyla köşeye oturtulmaktadır (Resim 4.137.).

Resim 4.137. Köşelerin işlenmesi

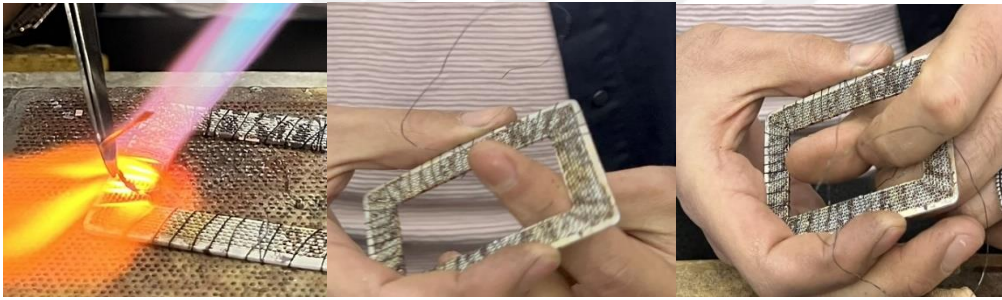
Kapak çerçevesine bir düz, bir tırtırlı toplam 18 tel, sırt sırta dizildikten sonra çift yardımıyla sıkıştırılmakta ve yerleştirme işleminin tamamlanmasının ardından

makasla tellerin uzun kısımları kesilmekte ve kaynak işlemine geçilmektedir (Resim 4.138.).

Resim 4.138. Kapağın kenar süslemesinde düz ve zikzaklı tellerin örgüsünün tamamlanması

Düz ve tırtırlı tellerin iskelet teline kaynakla birleştirilmesinin ardından, çelik bağlama telleriyle bağlanan çerçevenin çelik telleri sökülmektedir (Resim 4.139.).

Resim 4.139. Kenar dolguların kaynak yapılması ve bağlama telinin çıkarılması

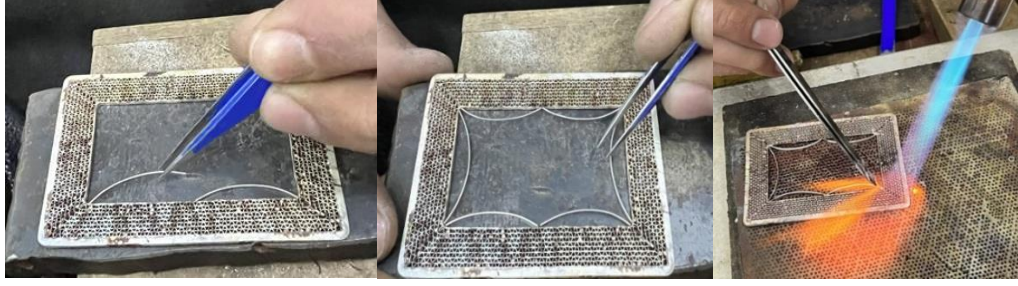
Kaynak yapılan ve çelik bağlama telleri çıkarılan kapak çerçevesi, çekiçle düzeltilmekte ve eğeyle tesviye yapılarak pürüzleri giderilmektedir (Resim 4.140.).

Resim 4.140. Kapak çerçevesinin çekiçle düzeltilmesi ve eğeyle pürüzlerinin giderilmesi

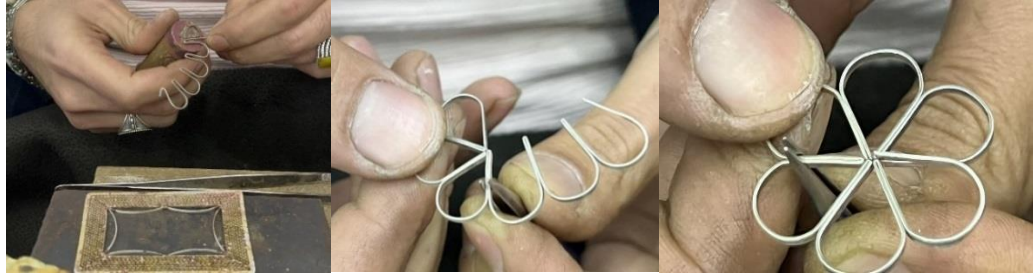
Kapağın iç desenleri için 110 mikron kalınlığındaki iskelet telleri bombeli hale getirilerek iç çerçeve içerisine yerleştirilmektedir. İç desen tellerinin

yerleştirilmesinin ardından teller çerçeveye kaynakla birleştirilmektedir (Resim 4.141.)

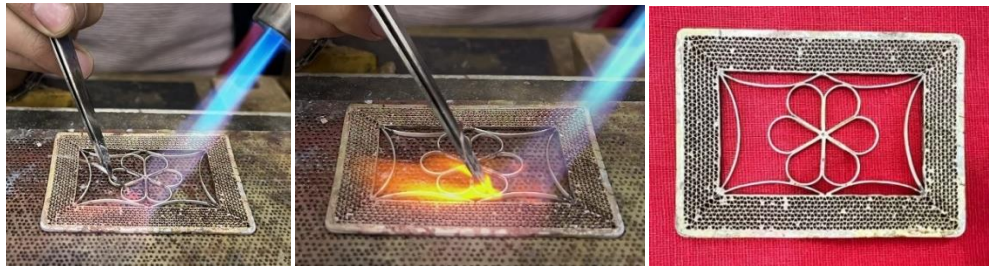
Resim 4.141. Kapak çerçevesine iç desen tellerinin yerleştirilmesi ve kaynakla birleştirilmesi

Kapak çerçevesinin ortasına kutu gövdesinde olduğu gibi altı yapraklı papatya motifi yerleştirilmektedir. 110 mikron kalınlığındaki iskelet teli el kalıbında şekillendirilmekte ve ardından makasla kesilerek çiçek formuna getirilmektedir (Resim 4.142.).

Resim 4.142. Kapak için papatya motifi iskeletinin oluşturulması

Yaprak uçları birleştirilen çiçek motifi, kapak çerçevesinin tam ortasına yerleştirilmekte ve kaynakla birleştirilmektedir (Resim 4.143.).

Resim 4.143. Papatya motifi iskeletinin kapağa birleştirilmesi

Kapağa yerleştirilen papatya motifinden sonra 110 mikron kalınlığındaki iskelet telinden desen yapılmaktadır. İç çerçevenin dört köşesinden papatya çiçeğine birleştirilen düz iskelet telinin kapağa kaynak yapılmasının ardından iç dolgu süslemelerine geçilmektedir (Resim 4.144.).

Resim 4.144. Kapağa iskelet telinden desen yapılması

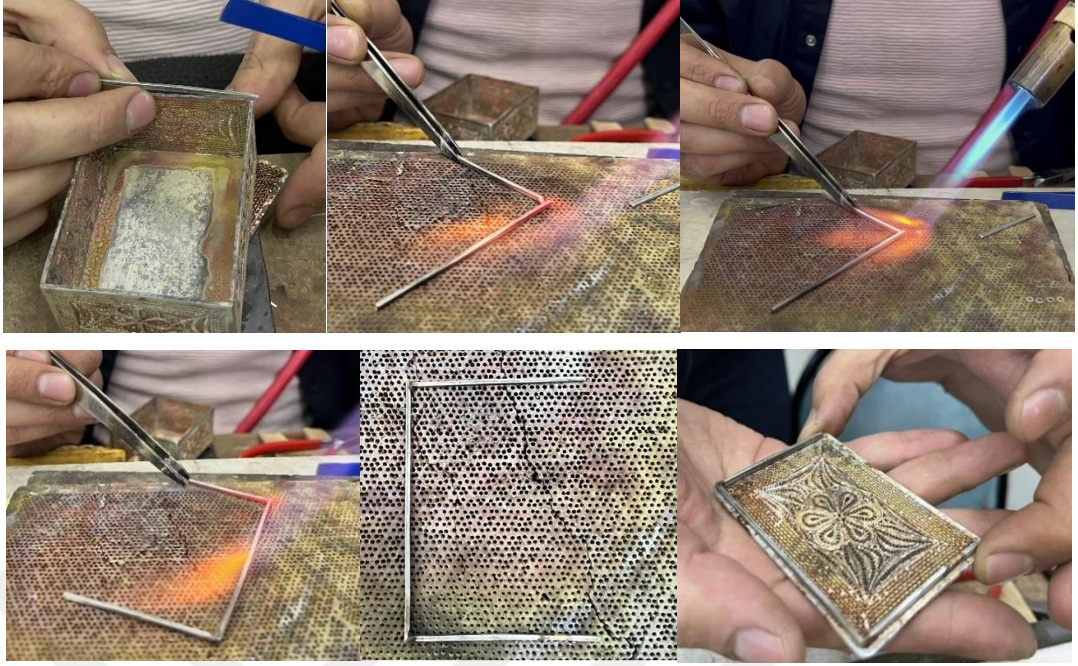
- Mücevher kutusu kapağı iç dolguları

Kapağa ana desenler yerleştirildikten sonra mekik motif, kenardaki boşluklara yerleştirilmektedir. Mekik motifli ince dolgu telleri, çift yardımıyla iskeletlerin içerisine sıkıştırılmaktadır. Papatyanın dört köşesine ayrıca küçük spiral (teker) dolgular işlenmektedir. Papatya çiçeğinin yapraklarının içerisine de damla motifli iç dolgu telleri yerleştirildikten sonra kapak çerçevesi işlemleri bitirilmektedir. Çubuk kaynak ve büyük şalimo başlığı kullanılarak kapak çerçevesi işlemlerinin iskelet telleriyle birleştirilmesi sağlanmaktadır (Resim 4.145.).

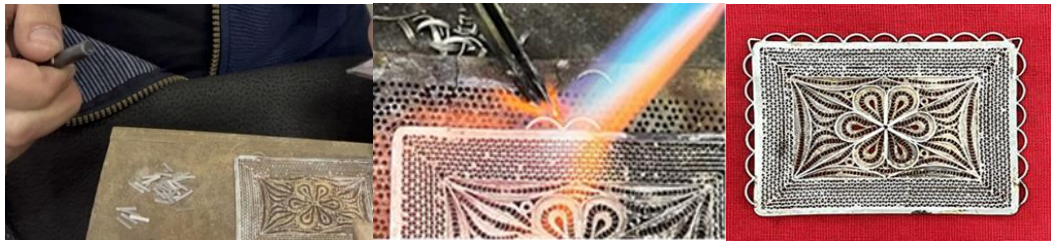
Resim 4.145. Kapakta papatya etrafına ve yapraklarına iç dolgu süslemelerin işlenmesi

Motif ve dolguları işlenen kapağın alt kısmının üç kenarına U biçimli bir iskelet hazırlanır. Kapağın menteşe takılacak tarafı boş bırakılır. 230 mikron kalınlığındaki iskelet teli kapağın ebatlarına uygun şekilde kesilir ve iki kısa bir uzun üç tel üç kenara, kaynakla birleştirilir (Resim 4.146.).

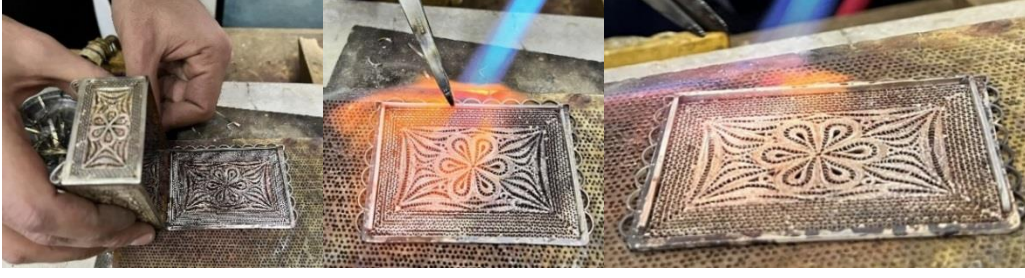
Resim 4.146. Kapak altı kenar tellerinin hazırlanması

Geleneksel Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde tepsî, vazo, mücevher kutusu benzeri büyük parçaların üst kısmında yörede adına ev denilen bombeli bir çerçeve işleme geleneği bulunmaktadır. Kapak çerçevesinin etrafına da bombeli bir görüntü vermek için 110 mikron kalınlığındaki teller kesilmekte ve şarnele sarılarak yay haline getirilmektedir. Yörede ev denilen bombeli kapak çerçevesinin yayları çubuk kaynakla çerçeveye birleştirilmekte ve köşelere de üçgen biçimi verilmektedir (Resim 4.147.).

Resim 4.147. Kapağın dış kenarlarının süslenmesi

Kapağın, kutunun gövdesine oturacak alt kısmına daha önceden hazırlanan U biçimli üç taraflı iskelet, kaynakla birleştirilir. Böylece mücevher kutusunun kapağı, kutu gövdesine monte edilmeye hazır hale gelmektedir (Resim 4.148.).

Resim 4.148. İskelet tellerin kapağın alt kısmına birleştirilmesi

- Kapak Menteşesinin Hazırlanması

Mücevher kutusu ile kapak, menteşe ile birleştirilmekte, ürüne hareket menteşe ile kazandırılmaktadır. Menteşenin hazırlanması için öncelikle 300 mikron kalınlığında şerit halinde kesilen gümüş plaka, şalimo ateşinde tavlanarak yumuşatılmaktadır. Şerit halindeki gümüş plaka tavlandıktan sonra haddelerden kolay geçebilsin diye mumlanmakta ve ardından penseyle uç kısmından itibaren uzun kenarından bükülerek haddelerden geçebilecek ince boru haline getirilmektedir (Bkz Resim 4.149.).

Resim 4.149. Gümüş plakanın boru şekline dönüştürülmesi

Haddenin en büyük boşluğundan geçebilecek inceliğe getirildikten sonra gümüş borunun (şarnel) sivri ucu haddelerden pense yardımıyla çekilmekte ve kalından inceye doğru 145 mikron inceliğe erişene kadar sıralı haddelerden geçirilmektedir (Resim 4.150.).

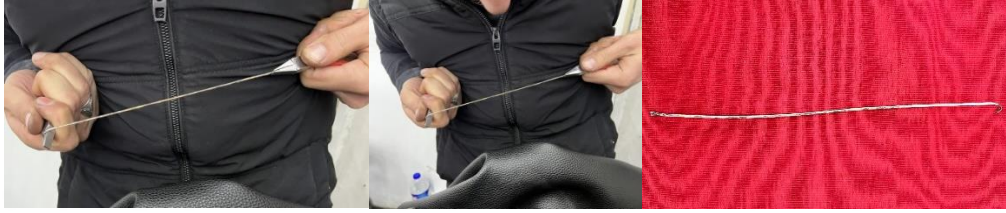
Resim 4.150. Şarnelin haddelerden geçirilerek inceltilmesi

145 Mikron kalınlığındaki şarnelin kıvrılan iki tarafının birleşmesi için kaynak yapılır. Böylece şarnel, bir ucundan diğerine tamamen kaynayarak içi boş kapalı bir boru haline getirilmektedir (Resim 4.151.).

Resim 4.151. Şarnelin hazırlanması

Kaynak işleminin bitirilmesinin ardından penseyle iki uç karşılıklı şekilde gerdirilerek düzleştirilmektedir. Bu işleme yörede esnetme denilmektedir (K.K. : Aday Gürkan, 20.12.2023). İçerisine yerleştirileceği kutu ve kapak bölgesi düz bir yüzey olduğundan, şarnelin pürüzsüz olması gerekmektedir (Resim 4.152.).

Resim 4.152. Şarnelin gerdirilmesi

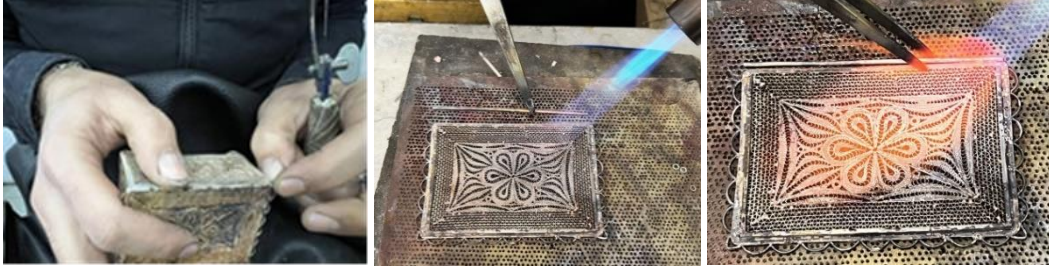
- Şarnel için kapaktaki yuvanın hazırlanması

Hazırlanan şarnel ikiye bölünerek kapağa ve kutuya iki parça halinde takılmaktadır. Bunun için de öncelikle kapağın ve kutunun şarnel takılacak kenarlarına, 45 derecelik açıyla bir eğim kazandırılmaktadır. Bu işlemde eğe kullanılmaktadır. Kapak ve kutu gövdesi eğelenirken tezgaha monte edilen takozdan yararlanılmaktadır (Resim 4.153).

Resim 4.153. Şarnel takılacak kutu ağzının eğelenmesi ve ölçüsünün alınması

Kapağa takılacak şarnelin ölçüleri alınıp kesildikten sonra, kapağın açık bırakılan kenarına kaynakla birleştirilir (Resim 4.154.).

Resim 4.154. Şarnelin kapağa birleştirilmesi

Şarnel, tavlandıktan sonra kutunun şarnel takılacak kenarına kaynak çiftiyle oturtulur ve çubuk kaynakla kutuya birleştirilir (Resim 4.155.).

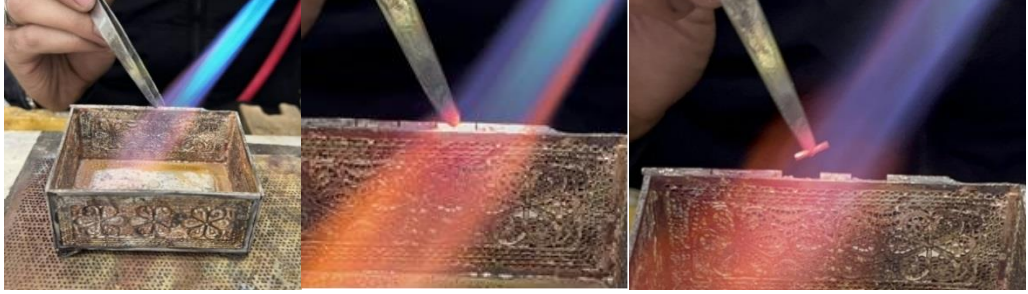
Resim 4.155. Kutuya şarnel takılması

Kutu gövdesine kaynak yapılan şarnele önce freze ucuyla işaret konur. İşaret konulan kısımlar kıl testere yardımıyla kesilir ancak kesilen parçalar kutu gövdesinden henüz ayrılmaz. Yapılan bu işlemin amacı hem kutudaki hem de kapaktaki şarnele erkek- dişi boşluklar açarak menteşe mekanizması oluşturmaktır. Bu işlem yapılırken kapak kutunun üzerine oturtulur ve telkari ustası elleriyle sıkıştırarak kapak ve kutuyu aynı hizada sabitler (Resim 4.156.).

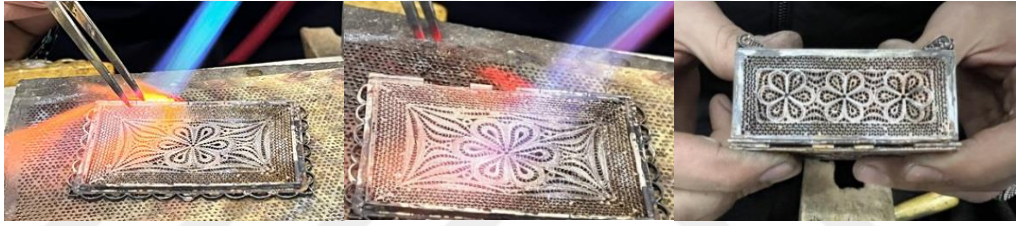
Resim 4.156. Şarnelin işaretli kısımlarının kıl testere ile kesilmesi

Kıl testere ile kesilen şarnel boru parçaları yüksek şalimo ateşinde kutudan çıkarılır. Menteşe mekanizmasının oluşması için gerekli olan boşluklar bu şekilde açılmış olur (Resim 4.157.).

Resim 4.157. Kıl testere ile kesilen şarnel parçalarının çıkarılması

Kutuda yapıldığı gibi, kapaktaki şarnelin kıl testere ile kesilen parçaları yüksek şalimo ateşine maruz bırakılarak kapaktan koparılır ve çıkarılır (Resim 4.158.).

Resim 4.158. Kapaktaki şarnel parçalarının çıkarılması

Menteşe mekanizması yapılırken milimetrik hesaplama yapılması gerekmektedir. Kapak ve kutudaki şarnel boruda erkek-dişi boşluklar açıldıktan sonra menteşe mekanizmasının oturabilmesi için kaynak artıkları temizlenmekte ve milimetrik düzeltmeler yapılmaktadır. Telkari ustasının en dikkatli olduğu aşamalardan biridir (Resim 4.159.).

Resim 4.159. Kutu ve kapaktaki şarnel boşluklarının kontrol edilmesi

Kutu ve kapakta menteşe mekanizmasının tamamlanabilmesi için, şarnel boşluğundan geçirilerek menteşe telinin hazırlanması gerekmektedir. 80 mikron kalınlığında hazırlanan gümüş menteşe telinin şarnel borudan geçip geçmediği

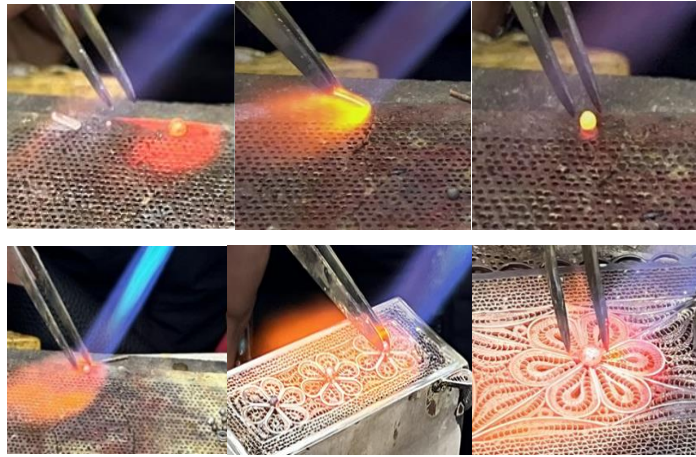
kontrol edilmektedir. Menteşeden geçirilen gümüş tele yörede menteşe iğnesi veya menteşe pimi denilmektedir. Pense yardımıyla menteşe iğnesi şarnelden geçirilmektedir. Menteşe iğnesinin sabit olarak yerleştirilmesi, parlatma işleminden sonraya bırakılmaktadır (K.K. : Aday Gürkan, 20.12.2023). (Resim 4.160).

Resim 4.160. Menteşe iğnesinin menteşeye geçici olarak yerleştirilmesi

- Güverse (yörede güverse, gümüş top)

Güverseye dönüşen küçük parçacıklar 1 cm. uzunluğunda ve 110 mikron kalınlığında gümüş tellerdir. Mücevher kutusunda bulunan papatya çiçeklerine güverse süslemesi yapmak için, küçük gümüş parçacıklar yüksek şalimo ateşinde gümüş toplar haline getirilmektedir. Kaynak çifti yardımıyla güverseler papatya çiçek motiflerinin ortasına yerleştirilmektedir (Resim 4.161).

Resim 4.161. Güverse yapımı ve yerleştirilmesi

4.4.1.5. Son işlemler

- Parlatma

Parlatma işleminde öncelikle asitli su (yörede zaç yağı) hazırlanır. Su ve asitten oluşan karışım, bakır bir kap içerisine konur. Bu karışım hazırlanırken dikkat edilmesi gereken husus; suyun asitten önce kaba boşaltılması ve suyun soğuk olmasıdır. Suyun asitten sonra kaba dökülmesi durumunda kimyasal bir tepkime sonucu ustaların yaralanmasına kadar giden sonuçlar oluşabilmektedir. Geleneksel Midyat telkari üretiminde bu karışıma bir miktar kaya tuzu da eklenmektedir. Parlatılan ürünlerdeki boraksı ve kimyasalları temizleyebilmesi için kaya tuzuna ihtiyaç duyulmaktadır (K. K. : Aday Gürkan, 12.11.2023). (Resim 4.162).

Resim 4.162. Asitli suyun hazırlanması

Su ve sülfirik asit karışımı sıvı, tüp ateşinde kaynadıktan sonra henüz birleştirilmemiş olan mücevher kutusu ve kapağı ayrı ayrı kaynayan sıvının içerisine atılır (Resim 4.163.).

Resim 4.163. Kutu parçalarının asitli suya konulması

Kaynayan asitli suda 5-6 dakika bekletilen kutu ve kapak, daha sonra kaynak çifti yardımıyla bakır kabın içerisinden çıkarılır (Resim 4.164).

Resim 4.164. Kutu ve kapağın asitli sudan çıkarılması

Mücevher kutusu parçaları zaç yağından çıkarıldığında beyaz ve daha parlak bir görünüm elde edilir. Zaç yağından çıkarılan ürün parçaları plastik bir leğenin içerisinde bulunan deterjanlı suya konulur (Resim 4.165.).

Resim 4.165. Zaç yağından çıkarılan ürünlerin deterjanlı suya konulması

Deterjanlı suya batırılan ürün tel fırça ile fırçalanır. Fırçalama işlemi bittikten sonra ürün suyla yıkanır (Resim 4.166.).

Resim 4.166. Kutu ve kapağın deterjanlı suda yıkanması

Yıkanan kutu ve kapak, talaş dolu bir leğenin içerisinde dolaştırılır. Talaş yöntemi, kuyumculuk alanında kullanılan ve yörede eskiden beri uygulanan bir kurutma yöntemidir. Talaş suyu çekmekte ve gümüş ürünlerin kurumasını sağlamaktadır. Gümüş ürünlerin ıslak kalması durumunda kararma ve oksitlenme

oluşmaktadır. Bu yüzden parlatma işleminin devamı için mücevher kutusu ve kapağının tamamen kurutulması sağlanmaktadır (Resim 4.167).

Resim 4.167. Talaş yöntemi ile kurutma

Talaş içerisinde iyice kurutulan ürün parçalarında, talaşın ürünün tüm girintili ve çıkıntılı yerlerine temas etmesine gayret gösterilmektedir. Kutu ve kapak fırçayla temizlenmekte ve işlemler arasında sıkışan talaş parçaları çıkarılmaktadır (Resim 4.169.).

Resim 4.168. Ürünün talaş parçalarından temizlenmesi

İyice kurutulan ürün, maskala ile parlatılmaktadır. Kalemle parlatmada kullanılan çelik kaleme yörede maskala veya maskal da denilmektedir. Maskala ile; kapağın ön ve arkasıyla kutunun dış kısımları parlatılmaktadır. Büyük parçaların cila makinesinde zarar görmesi tehlikesi sebebiyle kutu ve kapak bilye vazifesi gören çelik kaleme parlatılmaktadır. Ustalardan alınan bilgiye göre; günümüzden 35-40 yıl önce bilye dolabının olmadığı dönemlerde çelik kaleme parlatma işlemi yapılmaktaydı. Bilye dolabı telkari atölyelerinde kullanılmaya başlandığında çoğunlukla sadece küçük parçalar bu dolaplarda parlatılmıştır. Büyük parçaların çelik kaleme parlatılması işlemine günümüzde halen devam edilmektedir (K.K. : Murat Aslan, 21.12.2023).

Mücevher kutusu ve kapağı temiz bir zeminde çelik kaleme parlatılmaktadır. Bu işlemin amacı yüzeylerde leke bırakmamaktır. Parlatma esnasında ürünü kir,

yağ vb. leke tehlikelerinden korumak son derece önemlidir. Bu sebeple telkari ustası ürünü, beyaz ve temiz bir zeminde parlatmaktadır (Resim 4.169.).

Resim 4.169. Büyük parçaların maskala ile parlatılması

- Bilye ile Parlatma

Kutunun iç kısımlarını maskala ile parlatma imkanı olmadığından kutunun içerisi bilyelerle doldurulur. Ardından bulaşık deterjanı ve suyla bilyeler karıştırılır. Kapak elle kapatılarak bilyelerin kutunun iç girintilerine temas edebilmesi için hafifçe sallanır. Telkari gümüş kutunun işlemelerinin bilyelerden zarar görmemesi için sallama işlemi nazik bir şekilde yapılmaktadır. Mücevher kutusu ve kapağının bilye dolabına konulmamasının sebebi de ürünlerin zarar görmemesidir. Bu işlem 2-3 dakika sürmektedir (Resim 4.170.).

Resim 4.170. Kutunun iç kısmının bilyelerle parlatılması

Bilye ile parlatma işleminden sonra ürün tekrar suyla durulanmakta ve talaşın içerisine konularak kurutulmaktadır (Resim 4.171.).

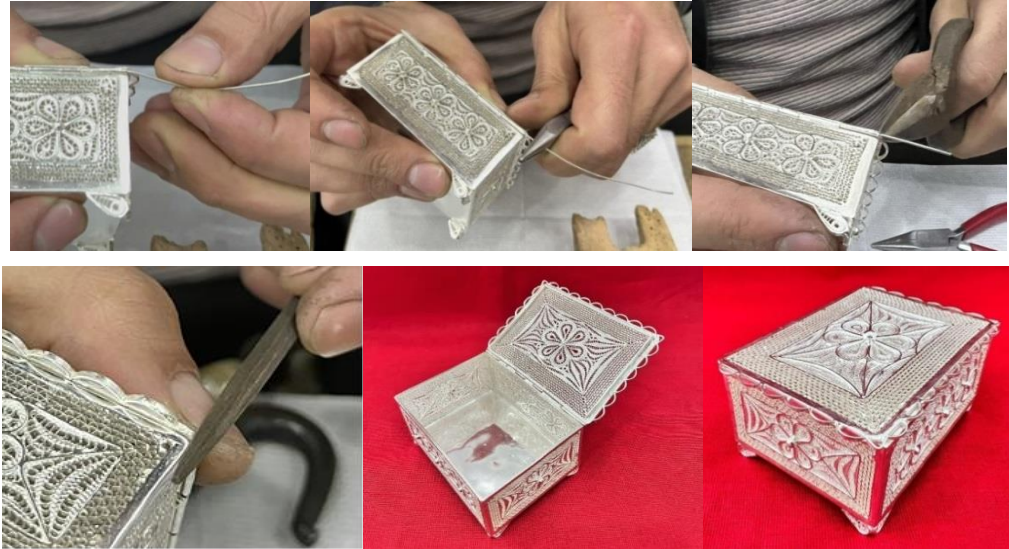

Resim 4.171. Bilye ile parlatma işleminden sonra ürünlerin son kez yıkanması

- Menteşe mekanizmasının tamamlanması

Mücevher kutusu üretim sürecinin en son aşaması menteşe iğnesinin (menteşe pimi) şarnelden geçirilmesidir. Kapak kutuya oturtulur ve daha önce hazırlanan 80 mikron kalınlığındaki tel, şarnel boşluğundan geçirilir. Önce elle itilen tel, daha sonra kargaburun yardımıyla şarnele yerleştirilmektedir.

Menteşe iğnesinin mekanizmaya geçirilip kapağın oturup oturmadığı ve hareket kabiliyeti kontrol edildikten sonra menteşe iğnesinin dışta kalan uçları iki taraftan tel makasıyla kesilir ve kargaburunla düzeltilir. Ürün, kontrolü yapıldıktan sonra kullanıma hazır hale getirilmiş olur (Resim 4.172).

Resim 4.172. Menteşe iğnesinin takılması ve tesviyesinin yapılması

4.5. Telkari Tekniği ile Yapılan Ürünler

El sanatı ürünler yerine göre günlük kullanım eşyasından süs eşyasına, çeyizlik eşyadan hediyeelik eşyaya, pek çok ürünü içine alan dayanıklı tüketim malları olarak tanımlanabilir. Bu tür ürünler, el emeğine dayalı üretildiği için biri diğerinin aynı değildir ve her ürün tektir (Öztürk, 1998: 7). El sanatı ürünlerinin ortak özellikleri, işlev ve kullanım alanları göz önüne alınarak sınıflandırılmasında farklı başlıklar ve isimlendirmelerle karşılaşılmaktadır. El sanatı ürünler; ham maddesine, üretim tekniğine ve kullanım amaçlarına göre farklı isimlendirmelerle sınıflandırıldığı gibi, bazen bir sanatı icra eden ustaların isimlendirmeleri de ürünleri kategorize etmede belirleyici olabilmektedir. Telkari ürünlerin gruplandırılmasında da farklı isimlendirmelerle karşılaşılmıştır.

Bazı araştırmalarda telkari ürünler; giyim aksesuarı, ev aksesuarı ve kullanım amaçlı aksesuarlar şeklinde gruplandırılırken; bazı kaynaklarda ise; takı yapımı, günlük kullanım eşyası-aksesuar yapımı ve mutfak eşyası yapımı olarak üç grup şeklinde gruplandırılmaktadır. Bazı kaynaklarda da doğrudan ürün isimleriyle telkari ürünler doğrudan ele alınmaktadır; bilezikler, yüzükler, kemerler, tokalar vb. (Arlı, 1989: 9; Kamiloğlu, 2008: 82).

Ürün çeşitliliği bakımından geniş bir yelpazeye sahip olan Midyat telkarisinde, yöredeki ustaların gruplandırmasıyla küçük parçalar ve büyük parçalar olmak üzere iki tür ürün üretilmektedir. Telkari tekniğiyle üretilen ürünlerin kullanım sahası her geçen gün daha da genişlemektedir. Kadınların süslenme aracı olarak kullandıkları takı ve dekoratif amaçlı telkari ürünlerinin yanında erkeklerin de aksesuar amaçlı kullanımı yaygınlaşmaktadır.

Bu araştırmada telkari ürünlerin isimlendirilmesinde ve sınıflandırılmasında Midyat telkari ustalarının yörede yaptığı sınıflandırma esas alınmıştır. Midyatlı ustalar telkari ürünleri büyük parçalar ve küçük parçalar olarak iki ana gruba ayırmaktadır. Bu sınıflandırmada telkari ustalarının üretim sürecinde harcanan emek, zaman ve malzemeyi göz önünde bulundurarak üretimi zaman alan, yoğun emek gerektiren ve daha çok ham madde kullanılan ürünlere büyük parça ismini verdikleri; üretimi daha kısa süreli olan ve daha az malzemeyle işlenen ürünleri küçük parça şeklinde isimlendirdikleri gözlenmiştir (K.K. : Melek Akyol, Aziz Dilmeç ve Murat Aslan, 05.06.2022).

- Büyük parçalar; tepsi, vazo, gondol, tabanca kabzası, masa isimliği, şekerlik, mücevher kutusu, sigara tabakası, tespih, ayna çerçevesi, çanta, gelin tacı, kemer, tarak, toka ve baş süsleri, telkari kalemlik, telkari peçetelik, fincan zarfı, resim çerçevesi, baston ve asa sapları, küçük dekoratif eşyalar (takunya-çaydanlık-masa-sandalye vb.), çakmak kılıfı vb. ürünlerden oluşmaktadır.
- Küçük parçalar ise; küpe, kolye, yüzük, bilezik, bileklik, yaka iğnesi, takı seti, halhal, hızma, anahtarlık, yaka rozeti, kol düğmesi vb. ürünlerden oluşmaktadır.

Midyat telkari gümüş işlemeciliğini ülkemizdeki diğer telkarilerden ayıran en önemli fark, telkari ustalarının işlediği büyük parçalardır. Midyat telkarisinde büyük parçalar zaman ve emek bakımından daha uzun süreli işlemlerdir. Tepsi, vazo, gondol, mücevher kutusu gibi ürünlerden bir tanesinin yapımı bir haftayı bulabilmektedir. Büyük parçalar, küçük parçalara göre daha zengin bir ürün çeşitliliğine sahiptir. Büyük parçalarla küçük parçaların üretim süreçleri ve aşamaları büyük ölçüde aynı olmakla birlikte, büyük parçaların üretiminde kullanılan tellerin kalınlığı ve bazı mekanizmaların yapılışında kullanılan teknik özellikler bakımından arada farklar bulunmaktadır. Küpe, kolye, bilezik, yaka iğnesi, anahtarlık gibi ürünlere Beypazarı, Trabzon ve başka yörelerde rastlanmasına karşın; tepsi, vazo, gondol, masa isimliği ve dekoratif amaçlı el yapımı bazı büyük parçalara ülkemizin diğer yörelerinde nadir rastlanmaktadır. Genellikle takılardan oluşan küçük parçaların döküm ve fabrikasyon üretimlerine rastlanmasına karşın; el yapımı, 950 ayar Midyat gümüş telkari büyük parçaların benzerlerine rastlanmamaktadır. Büyük parçaların üretimi Midyat'ta büyük oranda Süryani telkari ustalarında görülmektedir.

Büyük parçaların üretimi esnasında; parçaların birleştirilmesinde ve süslenmesinde farklı bazı teknikler uygulanmakta, 1-2 kiloya varan miktarda gümüş kullanılabilmekte ve çoğunlukla sipariş üzerine üretim yapılmaktadır. Küçük parçaların üretimi büyük parçalara göre daha kolay ve daha hızlı gerçekleşmektedir. Büyük parçaların üretimi ise daha ince bir ustalık gerektirmektedir. Midyatlı ustalar tepsi, vazo, gondol, tespih, kemer vb. büyük parçaların üretimini bilmeyeni, telkari ustası olarak saymamaktadırlar (K.K. : Melek Akyol ve Aziz Dilmeç, 05.06.2022).

Büyük parçaların iskelet ve iç dolgu teli kalınlığı ile küçük parçaların iskelet ve iç dolgu teli kalınlıkları farklıdır. Büyük parçalarda 180 mikron tel alt ve üst tabakaların birleşiminde kullanılırken, 120 mikron kalınlığındaki teller de ürünlerin üst çatı kısımlarında kullanılmaktadır. Büyük parçalarda gümüş tellerin yanında gümüş plakalar (astar) da kullanılarak tepsi, vazo, gondol vb. ürünlere yükseklik verilmektedir.

Bazı telkari ustalarının yaptığı dekoratif eşyalar (masa, sandalye, koltuk, masa süsü vb.) da büyük parça sınıfından kabul edilmektedir. Kullanılan gümüş miktarı, üretim süresi ve emek yoğunluğu gibi faktörler, bu ürünlerin takı gibi küçük parçalardan farklı grupta değerlendirilmesine sebep olmuştur. Araştırmada bu ürünler büyük parçalar sınıfına dahil edilmiştir.

4.5.1. Büyük Parçalar

Midyat telkari ustaları büyük parça olarak; tepsi, vazo, gondol, masa isimliği, şekerlik, mücevher kutusu, çanta, sigara tabakası, tespih, gelin tacı, kemer, tabanca kabzası, ayna çerçevesi, tarak, toka ve baş süsleri, resim çerçevesi, fincan zarfı, kalemlik, peçetelik, baston ve asa sapı, çakmak kılıfı ile çeşitli dekoratif eşyalar üretmektedirler.

4.5.1.1. Tepsi

Geçmişte yoğun olarak kullanıldığı ustalarca ifade edilen tepsiler, Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin en önem verilen ürünlerindendir. Günlük hayatta pek kullanılmamakla birlikte özel günlerde ve özel misafirlere ikramda kullanılan bir üründür. Genellikle evlerin vitrininde saklanan gümüş tepsiler, özel sipariş üzerine üretilmektedir.

Gümüş tepsilerde üç çeşit çatı (iskelet) teli kullanılmaktadır. 120 mikron tel, yörede adına ev denilen dış çerçeve çatısında (iskeletinde) kullanılmaktadır. 180 mikron tel ise alt ve üst tabak birleşiminde, 80 mikron ise iskelet ile iç dolguda sim (tırır) motifinde kullanılmakta, en ince ölçü olan 24 mikron tel ise tepside yer alan motiflerin iç dolgusu olarak kullanılmaktadır. Teker ve mekik iç dolgu motifleri tepsi üretiminde en çok tercih edilen iç dolgu motifleridir. Genellikle 80 mikron kalınlığında 4 adet plaka (astar) kullanılarak tepsilere yükseklik verilmektedir (K.K. : Aziz Dilmeç, 06.06.2022). (Resim 4.173.).

Resim 4.173. Telkari gümüş tepsi

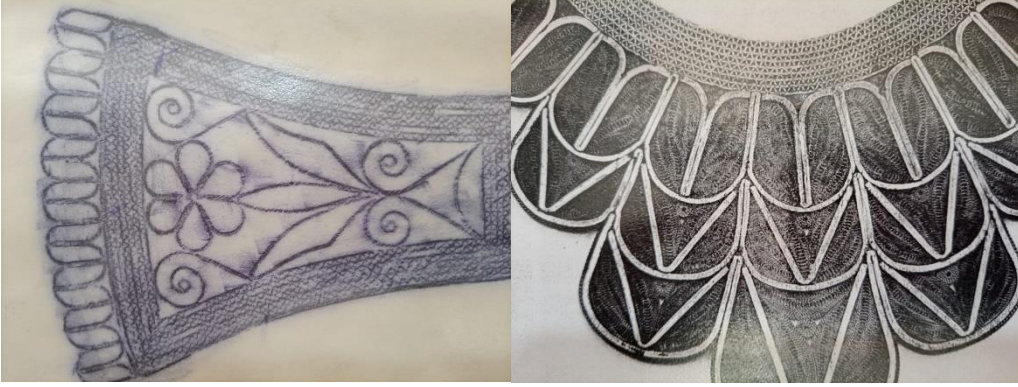
4.5.1.2. Vazo

Midyat'ta telkari ustalarının önem verdiği ürünlerden olan el işi vazo, günümüzde daha çok sipariş üzerine üretilmektedir. Ülkemizde telkari işlemeciliği yapılan diğer yörelerde üretimine pek rastlanmaz. Midyatlı ustalar vazo tasarımını bazen bir kağıda çizerek bazen de çizmeden yapabilmektedirler (Resim 4.174.).

Resim 4.174. Telkari vazo

Ustalar vazonun yapımına başlarken, önce bir kağıda bire bir aynı ölçülerde prototip çizimi yaparak vazonun gerçek ölçülerini belirler. Ardından çatı tellerinden başlayarak çizime uygun şekillerde vazonun iç dolgularını ve motiflerini işlemeye devam ederler. Bazı telkari ustalarının tuttuğu kendilerine özel çizim defterleri de mevcuttur (Resim 4.175.).

Resim 4.175. Telkari ürün çizimleri

4.5.1.3. Gondol

Yassı ve iki başı yukarıya kıvrık kayık anlamına gelen gondol Midyat telkari ustalarının ürettiği büyük parçalardandır. Ana gövdenin yapımında sıklıkla sim dolgu denilen zikzak (tırtır) motifi kullanılır. Dekoratif bir obje olarak diğer büyük parçalar gibi daha çok sipariş üzerine üretilmektedir. Vitrinlerde süs objesi olarak kullanıldığı gibi özel misafirler için meyvelik olarak da kullanılmaktadır (Resim 4.176.).

Resim 4.176. Telkari gondol

4.5.1.4. Masa isimliği

İsimlikler genellikle iki parçadan oluşmaktadır. Birincisi alt kaide, ikincisi ise üst isimlik. İsimler, üst kısımda bulunan plaka üzerine yazılmaktadır. İsmi oluşturan harfler, kıl testere ile kesilerek tek tek plaka üzerine kaynakla birleştirilmektedir. Makam odalarında, ofislerde kullanılmak üzere çoğunlukla sipariş üzerine üretilmektedir (Resim 4.177.).

Resim 4.177. Telkari isimlik örnekleri

4.5.1.5. Şekerlik

En çok tercih edilen ürünlerden biridir. Midyatlı ustaların ustalık maharetlerini gösterdikleri şekerliklerde her ustanın kendine göre tercih ettiği motif ve işlemler kullanılmaktadır. Daha çok bayramlarda ve özel günlerde kullanılan şekerlikler genellikle sipariş üzerine üretilmektedir. 950 ayar gümüşten el işlemesiyle üretilen şekerlik, kapağıyla birlikte genellikle iki parçadan oluşur. Kapakta genellikle kullanılan büyük küre biçimli gümüş toplar, kapak kulpu vazifesi görmektedir. Şekerliğin iki yanında bulunan tutamaklar ise şekerliğin kullanımını kolaylaştırmaktadır (Resim 4.178.).

Resim 4.178. Telkari şekerlik

4.5.1.6. Mücevher kutusu

Küçük takıların, tokaların vb. özel ürünlerin saklandığı mücevher kutuları, genellikle iki parçadan oluşmaktadır. Kapak ve kutu (hazne) kısmı. Kapaklar kulplu olabileceği gibi, kulpsuz kapaklar da üretilmektedir. Mücevher kutuları farklı büyüklükte üretilmektedir. Daha çok sipariş üzerine üretilmekte ve kadınlar tarafından tercih edilmektedir (Resim 4.179.).

Resim 4.179. Mücevher kutusu

4.5.1.7. Çanta

Günlük hayatta kullanımı zor olduğundan daha çok süs eşyası olarak kullanılmaktadır. Özel ustalık gerektiren telkari çanta üretiminde hacimli çantalarda bir kilograma varan gümüş miktarı kullanılabilir. Çantanın açılır ve kapanır kapak kısmının yapımında kullanılan menteşeler çantaya hareket kazandırmaktadır. Çantanın kapağının açılıp kapanması için genellikle kalın tellerin ucuna birleştirilen iki gümüş top, klips vazifesi görmektedir. Çantaya ayrıca gümüşten bir zincir de eklenerek kolda taşınması sağlanmaktadır. Telkari çantalar da diğer büyük parçalar gibi, sipariş üzerine özel olarak üretilmektedir (Resim 4.180.).

Resim 4.180. Telkari çanta

4.5.1.8. Sigara tabakası

Günlük kullanım objesi olarak kullanılabildiği gibi süs eşyası olarak da üretilmektedir. Derin olmayan alt hazne kısmı ile üzerini kapatmakta kullanılan üst kapak kısmı birleşik vaziyettedir. Kapak kısmı menteşe mekanizmasıyla kutu kısmına eklenmektedir. Yakın geçmişe kadar yörede eşraftan kimselerin ceplerinde

taşıdıkları telkari sigara tabakaları, günümüzde daha çok süs eşyası ve hediyelik eşya olarak kullanılmaktadır (Resim 4.181.).

Resim 4.181. Telkari sigara tabakası

4.5.1.9. Tespih

Üretimi meşakkatli bir diğer ürün de telkari tespihtir. Ortalama 80 mikron kalınlığındaki tellerden önce küçük halkalar yapılmakta, ardından bu halkalar birleştirilerek tespihin taneleri oluşturulmaktadır. Ortalama bir tespihte 500-550 arası küçük halkalar kullanılmaktadır. Halkaların aynı simetride birleştirilmesi, tanelere bombe şeklinin kazandırılması ise ayrı bir ustalık gerektirmektedir. Tanelerin dizildiği tespih ipi de genellikle 925 ayar gümüşten ve 40 mikron inceliğinde gümüş zincirden oluşmaktadır. İmamenin ucu sarkaçlı veya püsküllü olabilmektedir (Resim 4.182).

Resim 4.182. Telkari tespih

4.5.1.10 Gelin tacı

Gelin tacı, Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde geçmişten bu yana üretilen ürünlerdendir. Geçmişe eskilere dayanan, özellikle Süryani düğünlerinin olmazsa olmazı olan gelin tacının taş süslemeli çeşitleri de bulunmaktadır. Gelin taçlarında genellikle Süryani mitolojisinde önemli yeri olan motifler ve semboller kullanılmaktadır. Süryani gelinler genellikle düğün yadigarı olarak damat tarafından kendilerine hediye edilen tacı saklamaktadırlar. Gelin taçları başın üzerine oturan

halka bölümü ve halka üzerine işlenen süsleme bölümünden oluşmaktadır. Günümüzde kullanımı azalan gelin taçları, daha çok sipariş üzerine üretilmektedir (Resim 4.183.).

Resim 4.183. Telkari gelin tacı

4.5.1.11. Kemer

Gelin tacıyla birlikte gümüş kemer de geçmişte yöredeki düğünlerin vazgeçilmez telkari ürünü olarak kullanılmaktaydı. Günümüzde kullanımı azalan gümüş kemerlerde ustalar maharetlerini göstermişler, farklı model ve tasarımlarla üretim yapmışlardır. Gümüş kemerler, toka ve gövde kısmı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Toka, kemerin diğer ucuna takılan kanca mekanizmasıyla kullanılmaktadır. Toka kısmı, kemerin en süslemeli bölümünü oluşturmaktadır. Kemerin gövde kısmını oluşturan geleneksel motifli parçalar, hareketli geçişlerle birbirine bağlanmaktadır. Kemerlerde daha çok papatya motifli çiçekler tercih edilmektedir. Gümüş kemer üretimi diğer büyük parçalar gibi siparişlere bağlı olarak gerçekleşmekte, bir telkari gümüş kemerin üretimi ortalama bir haftayı bulmaktadır (Resim 4.184).

Resim 4.184. Telkari gümüş kemer örnekleri

4.5.1.12. Tabanca kabzası

Tabanca ve özel eşyaları telkari tekniğiyle süsleme, eskiden beri devam eden bir gelenektir. Günümüzde oldukça azalmakla birlikte, sipariş üzerine tabancanın kabzalarına uygun ölçülerde telkari süsleme yapılmaktadır. Geleneksel motiflerin kullanıldığı süslemelerde isteğe göre özel sembol ve amblemler de kullanılabilmektedir (Resim 4.185.).

Resim 4.185. Telkari tabanca kabzası

4.5.1.13. Ayna çerçevesi

Ayna geleneksel kültürlerde özellikle kadınların kullandığı önemli bir gündelik eşyadır. El yapımı gümüş işlemeli telkari ayna kadınlar için özel bir öneme sahiptir. Eskiden daha çok kullanılan telkari işlemeli aynalara günümüzde daha az rastlanmaktadır (Resim 4.186.).

Resim 4.186. Telkari ayna

4.5.1.14. Tarak

Saça tutturulan tarak biçimli tokalarla, saç taramaya yarayan büyük gümüş taramalar şeklinde yörede iki türlü tarak kullanılmaktadır. Tarak görünümlü tokaların

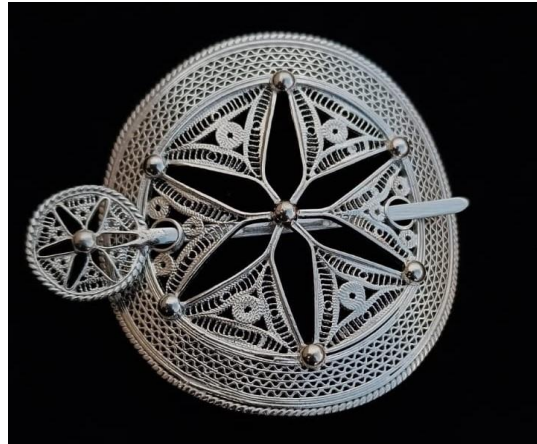
tarak dişleri gümüş plakaların inceltilmesi suretiyle elde edilirken, süsleme kısımlarında iskelet teli, iç dolgu telleri ve taşlarla süslemeler yapılmaktadır (Resim 4.187.).

Resim 4.187. Telkari tarak örnekleri

4.5.1.15. Toka ve baş süsleri

Toka telkaride en çok rağbet gören ürünlerden biridir. Farklı modellerde ve tasarımlarda çeşitli tokalar bulunmaktadır. 2000’li yıllarda Midyat’ta çekimleri yapılan yerli bir dizide telkari toka kullanılmış ve tanınır hale gelmiştir (Sıla tokası). Tokaların arkasında iğne kısmı bulunmaktadır. Bazı tokalarda ise, iğnesi ayrı bir parça olarak ürüne eklenmektedir (Resim 4.188.).

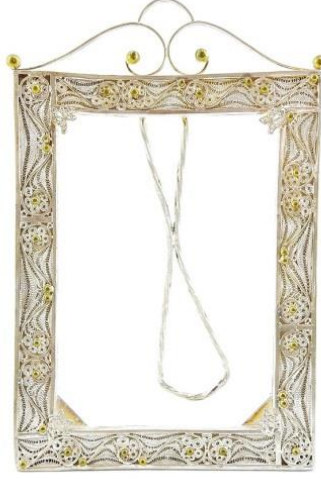

Resim 4.188. Telkari toka

4.5.1.16. Resim çerçevesi

Günümüzde çok kullanılmayan ve sipariş üzerine üretilen telkari resim çerçevelerinde farklı süslemeler işlenmektedir. Resim çerçevelerinin arka dayama

aparatları da kalın iskelet tellerinden yapılmaktadır. Kenar çerçevelerinde geleneksel desen ve motifler tercih edilmektedir (Resim 4.189).

Resim 4.189. Resim çerçevesi

4.5.1.17. Fincan zarfı

Çay bardağı ve kahve fincanlarına gümüş telkari kılıf işleme geleneği eskiden beri var olan bir süsleme geleneğidir. Telkari ustalarının ve varlıklı kimselerin evlerinde görülebilen el işi telkari fincan zarfları döküm modellerin üretimi sebebiyle günümüzde çok az üretilmektedir. Eskiden telkari tepsi, telkari şekerlik ve fincan zarflarıyla takım olarak da üretilmekteydi (Resim 4.190.).

Resim 4.190. Telkari fincan zarfı

4.5.1.18. Kalemlik

Resmi ve özel işyerlerinde kullanılan kalemlik daha çok sipariş üzerine üretilmektedir. Kaide ve kalem yuvasından oluşan kalemliklere, tercihe göre kartvizit bölmesi de eklenebilmektedir. Telkari ustaları isimlik ve kalemliği bazen aynı üründe birleştirmektedir (Resim 4.191.).

Resim 4.191. Telkari kalemlik

4.5.1.19. Peçetelik

Modern zamanlarda hayatımıza giren peçeteler ile yemek masası mendillerinin içerisine konulacağı çeşitli malzemeler üretilmektedir. Telkari peçetelik az kullanılan özel bir üründür (Resim 4.192.).

Resim 4.192. Telkari peçetelik

4.5.1.20. Baston ve asa sapı

Baston ve asaların tutamak kısımlarının telkari işlemelerle süslenmesi, yörede eskiden beri görülen bir süsleme özelliğidir. Günlük hayatta kullanılabilen bir süsleme çeşididir. Genellikle eşraftan kimselerin kullandığı telkari baston ve asa sapları sipariş üzerine üretilmekte ve az kullanılmaktadır (Resim 4.193.).

Resim 4.193. Telkari baston ve asa sapı

4.5.1.21. Çakmak kılıfı

Günlük kullanım eşyası olarak kullanılan çakmak kılıfı menteşeli bir mekanizmayla birbirine bağlanan alt ve üst iki parçadan oluşmaktadır. İki parçanın birleştiği dış çerçevede daha kalın düz teller kullanılmaktadır (Resim 4.194.).

Resim 4.194. Telkari çakmak kılıfı

Ev Aksesuarı Ürünler

Midyat telkari ustalarının dekoratif amaçlı ürettikleri ürünlerdir. Bu ürünler de telkari ustaları tarafından büyük parça kabul edilmektedir. Koltuk, kibrit kutusu, küçük şamdan vb. ürünler günlük hayatta kullanım pratikliği olmayıp vitrinlere süs amaçlı konulan telkari işlemeli ürünlerdir (Resim 4.195).

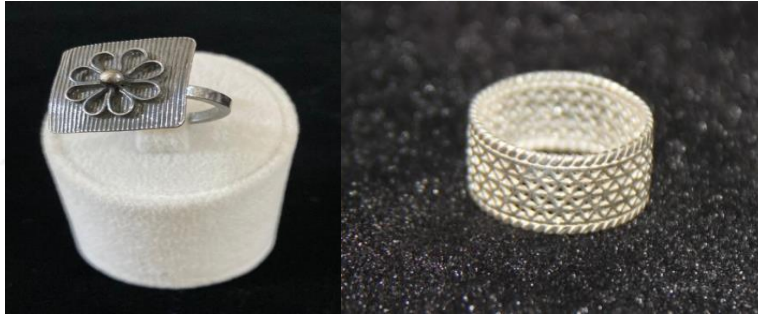
Resim 4.195. Ev aksesuarı ürünler

4.5.2. Küçük Parçalar

Midyat telkari ustaları küçük parçalar olarak yüzük, küpe, kolye ucu, kolye, broş, bilezik, bileklik, takı seti, anahtarlık, yaka rozeti, halhal, kol düğmeleri vb. ürünler üretmektedirler.

4.5.2.1. Yüzük

Telkari yüzüklerde daha çok geleneksel motifler tercih edilmektedir. Yarı değerli taşlar kullanılabildiği gibi, taşsız telkari yüzükler de oldukça yaygındır. Yüzükler genellikle üçlü veya beşli takı setinin vazgeçilmez ürünü olabildiği gibi tek başına da Midyat vitrinlerini süsleyen önemli bir takı çeşididir. Yüzüklerde daha çok, yörede çiçek denilen bitkisel motif tercih edilmektedir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde yüzük; takılar içerisinde kadınların dışında erkeklerin de rağbet ettiği bir takı çeşididir. Erkekler için hem taş süslemeli, hem de taşsız ve sade gümüş yüzükler üretilmektedir (Resim 4.196.).

Resim 4.196. Telkari yüzük örnekleri

4.5.2.2. Küpe

Telkari küpelerde daha çok sarkaçlı modeller tercih edilmektedir. Bitkisel motifler ağırlıkta olup taşlı ve taşsız küpeler çalışılmaktadır. Küpeler, üçlü ve beşli setlerde yer alan yaygın bir takıdır (Resim 4.197.).

Resim 4.197. Telkari küpe örnekleri

4.5.2.3. Kolye Ucu

Kolye uçları, ince bir zincire takılarak kullanılır. Geleneksel bitkisel motifler daha çok tercih edilmektedir. Taş süslemeli kolye uçlarının yanında telkari gümüş işlemeciliğinin taş süslemesiz zarif örneklerine de rastlanmaktadır. Kolye uçları, arka kısımlarına eklenen klipslerle broş (yaka iğnesi) olarak da kullanılabilir (Resim 4.1998.).

Resim 4.198. Telkari kolye ucu örnekleri

4.5.2.4. Kolye

Gerdanlık kolyeler telkaride en çok rağbet gören ürünlerdendir. Midyat'ta geleneksel motiflerin yanında modern tasarım örneği kolyeler de üretilmeye başlanmıştır (K.K. : Yılmaz Bozkurt, 05.06.2022). (Resim 4.199).

Resim 4.199. Telkari kolye örnekleri

4.5.2.5. Broş (Yaka iğnesi)

En çok kullanılan telkari ürünlerdendir. Tek ürün olarak kullanılabildiği gibi, takı seti ürünü olarak da kullanılmaktadır. Arka yüzde bulunan klipsle kıyafete tutturulmaktadır. Daha çok bitkisel motifler tercih edilmekle beraber sembolik değeri olan motifler de çalışılmaktadır (Resim 4.200.).

Resim 4.200. Telkari broş örnekleri

4.5.2.6. Bilezik

Yörede üretilen bileziklerin bazıları halka biçiminde olup tek parça olarak kola geçirilmektedir. Bazı bilezikler ise yine halka biçiminde olup, iki parçadan oluşmakta ve parçalar menteşeli bağlantıyla birleştirilmektedir. Diğer bilezikler ise, iki ucu açık birleştirilmemiş ve her kola takılabilen özelliktedir. Bileziklerde, iskelet teli ile iç dolgu telleri geleneğe bağlı olarak farklı kalınlıklarda olup; telkariyle birlikte granülasyon, ajur ve mine teknikleri de kullanılmaktadır (Resim 4.201.).

Resim 4.201. Telkari bilezik örnekleri

4.5.2.7. Bileklik

Bileziklerden farklı olarak daha hareketli geçişlere sahiptir. Çeşitli kalınlıklarda zincirlerin kullanıldığı bilekliklerde daha çok iç dolgu süslemeli geleneksel motifler kullanılmaktadır. Kadınların yanı sıra erkeklerin de kullandığı bileklikler üretilmektedir (Resim 4.202.).

Resim 4.202. Telkari bileklik örnekleri

4.5.2.8. Takım (Set)

Üçlü telkari seti kolye, küpe ve yüzükten oluşurken; beşli takı seti kolye, küpe, yüzük, bileklik ve broştan oluşmaktadır. Üçlü ve beşli takı setini oluşturan tüm ürünlerde genellikle aynı motifler ve teknikler kullanılır. Takı setleri yakın geçmişe kadar düğünlerde gelinlere takılmaktaydı. Günümüzde kullanımı azalmakla birlikte; düğün benzeri özel günlerde kadınların tercih ettiği bir ürün çeşididir. Hediyeelik eşya olarak da yerli turistlerin tercih ettiği bir üründür (Resim 4. 203.).

Resim 4.203. Takı seti örnekleri

4.5.2.9. Anahtarlık

Yörede daha çok erkeklerin tercih ettiği bir günlük kullanım objesidir. Klips, zincir ve pendentif olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Pendentif kısmında talebe göre isim, sembol ve geleneksel motifler kullanılır. Yörede hediyelik eşya olarak en çok tercih edilen ürünlerden biridir. El yapımı 950 ayar gümüş anahtarlıklara sadece geleneksel yöntemlerle üretim yapan Midyat telkari atölyelerinde rastlanmaktadır (K.K. : Murat Aslan, 15.12.2023). (Resim 4.204).

Resim 4.204. Telkari anahtarlık

4.5.2.10. Yaka rozeti

El yapımı rozetlerde ince bir işçilik kullanılır. Yakaya takılabilmesi için arka kısımda iğne bulunmaktadır. Yaka rozetleri içerisinde en çok ay yıldızlı rozetler tercih edilmektedir. Ay yıldızlı rozetlerin döküm ve taklit üretimleri mevcut

olduğundan geleneksel el işi üretimlerine sadece telkari atölyelerinde rastlanmaktadır (Resim 4.205.).

Resim 4.205. Telkari rozet

4.5.2.11. Halhal

Günümüzde yaygın olmayan halhal, kadınların kullandığı geleneksel bir üründür. Ayakların bilek kısmına takılmaktadır. Halhalın kullanımı oldukça eskiye dayanır. Tarihte köleleri kontrol eden bir mekanizma olarak kullanılırken, Anadolu kültüründe çocukları kontrol eden bir işlev üstlenmiştir. Süs ve zerafetin sembolü olarak Siirt ve Mardin yörelerinde eskisi kadar olmasa da halen kadının ayağına altın halhal takıldığı, ancak kızın ayağına halhalı eğer erkek takcaksa sadece evleneceği erkeğin takabileceği, başka bir erkeğin takmasına izin verilmediği şeklinde bir gelenekten bahsedilmektedir (Solmaz, 2022 :132). (Resim 4.206.).

Resim 4.206. Telkari halhal

4.5.2.12. Kol düğmesi

Günlük hayatta kullanılan kol düğmeleri erkeklerin rağbet ettiği telkari ürünlerdendir. Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde ince ve zarif işlemlerle kişiye özel olarak da üretilmektedir (Resim 4.207).

Resim 4.207. Telkari kol düğmeleri

4.6. Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliğiyle Uğraşan Ustaların Özellikleri

Çalışmanın alt amaçları doğrultusunda Midyat'ta telkari gümüş işlemeciliğiyle uğraşan ustalara, karşılıklı görüşme ile yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formlarından elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve ustaların demografik özellikleri, meslek bilgileri, çalışma koşulları, sağlık sorunları ile pazarlama durumlarına dair veriler elde edilmiştir. Görüşme formunda birden fazla seçenek işaretlenen sorularda toplam sonuç verilmemiştir.

Telkari Ustalarının Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan telkari ustalarının cinsiyet bilgilerine dair veriler Tablo 4.1'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Erkek	55	78.5
Kadın	15	21.5
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.1. Araştırmaya katılanların cinsiyeti

Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere Midyat'ta telkariyle uğraşanların %78.5'ini erkekler, %21.5'ini de kadınlar oluşturmaktadır. Büyükyazıcı'nın (2008), Trabzon'da altın ve gümüş işlemeciliğiyle uğraşan kadınların oranıyla, Kamiloğlu'nun (2009) Mardin'de gümüş işlemeciliğiyle uğraşan kadınların oranı aynı değerde % 8 olarak tespit edilmiştir. Midyat'ta kadın usta sayısında önceki yıllara göre bir artış olduğunu söylemek mümkündür. Bu artışta 2014 yılında MAÜ Midyat Meslek Yüksekokulu'nda başlayan telkari eğitimi ile ilçedeki diğer telkari kurslarının önemli rolünün bulunduğu dile getirilmektedir (K.K. : Murat Aslan, 13.05.2024).

Araştırmaya katılan Midyat telkari ustalarının yaş analizi verileri Tablo 4.2'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
20 yaş ve altı	2	2.8
21-30 yaş	19	27.1
31-40 yaş	16	22.8
41-50 yaş	22	31.4
51 ve üzeri	11	15.9
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.2. Telkari Ustalarının Yaşı

Araştırmaya katılan ustaların yaşı incelendiğinde Midyat telkari ustalarında en yüksek değer %31.4 ile 41-50 yaş aralığında görülmektedir. İkinci yüksek değer 21-30 yaş aralığında %27.1 oranında tespit edilmiştir. 51 yaş ve üzeri ustaların oranı %15,9'dur. Sular'ın 1998 yılında yaptığı araştırmada Midyatlı ustaların yaşlarına ilişkin değerlerde 20-25 yaş aralığı % 24 oranında; 26-31 yaş aralığı %20 ve 32-37 yaş aralığı % 28 olarak tespit edilmiştir. Aradan geçen 26 yıllık süreçte araştırmada tespit edilen değerlere yakın sonuçlara ulaşılmıştır. Midyatlı ustaların yaş ortalamasının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, araştırmaya katılan ustalarda en düşük yaş 20, en yüksek yaş 76 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan Midyat telkari ustalarının dini inançlarına dair veriler Tablo 4.3'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
İslam	47	67.1
Hristiyan (Süryani)	23	32.9
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.3. Dini İnanç

Araştırmaya katılan Midyat telkari ustalarının %67.1'inin dini inancının İslam, %32.9'unun dini inancının ise Hristiyan (Süryani) olduğu görülmektedir. Geçmişte Midyat'ta daha çok Süryanilerin uğraştığı sanat olan telkariyi zamanla Müslümanlar da öğrenmişlerdir. 40-50 yıl öncesine kadar çok az sayıda Müslüman telkariyle meşgul olurken, günümüzde bu oran tersine dönmüştür.

Araştırmaya katılan ustaların öğrenim durumlarına ilişkin veriler Tablo 4.4'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Okur-yazar	1	1.4
İlkokul mezunu	6	8.6
Ortaokul mezunu	14	20
Lise ve dengi okul mezunu	31	44.2
Üniversite mezunu	18	25.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.4. Ustaların Öğrenim Durumu

Tablo 4.4'te araştırmaya katılan ustaların öğrenim durumları incelendiğinde eğitim seviyesinin önceki yıllara göre yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Lise ve dengi okul mezunu olanların oranı %44.2 ve üniversite mezunu olanların oranı da %25.7'dir. Araştırmada geçen üniversite maddesi kapsamına ön lisans ve lisans mezunları girmektedir. Lise ve üniversite mezunu ustaların toplamı %70'i bulmaktadır. Sular'ın (1998) Midyat'ta yaptığı araştırmada ise lise ve üniversite mezunu ustaların toplam oranı %24'tür. Oranların yükselmesinde Midyat'taki lise ve üniversitenin kuyumculuk bölümlerinde telkari eğitiminin verilmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ortaokul mezunu olanların oranı %20'dir. İlkokul mezunu olan %8.6 ile okur-yazar olanların %1.4'ü çoğunlukla Midyat'taki en yaşlı telkari ustalarıdır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının sosyal güvence durumlarına dair veriler Tablo 4.5'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	52	74.2
Hayır	18	25.8
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.5. Ustaların Sosyal Güvence Durumu

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan telkari ustalarının %74.2'sinin sosyal güvencesinin olduğu, %25.8'inin sosyal güvencesinin olmadığı anlaşılmaktadır. Kamiloğlu (2009), Mardin gümüş işlemeciliğiyle uğraşanların %81.3'ünün sosyal güvencelerinin bulunduğunu, %18,7'sinin sosyal güvencelerinin bulunmadığını bildirmiştir. Büyükyazıcı (2008), Trabzon'da altın ve gümüş işlemeciliğiyle uğraşanların %73.6'sının sosyal güvencesinin olduğunu, %26.4'ünün

ise sosyal güvencesinin olmadığını belirtmiştir. Bu değerler, bu araştırmada elde edilen değerlere yakınlık göstermektedir.

Telkari Ustalarının Meslekleri ile İlgili Bilgiler

Araştırmaya katılan ustaların gümüş işlemeciliğini öğrendikleri kişi ve kaynağa dair veriler Tablo 4.6’da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Ustamdan	21	30.0
Yüksekokuldan	18	25.7
Aileden	17	24.3
Kurstan	7	10.0
Meslek lisesinden	6	8.5
Hobi olarak yapan kişilerden	1	1.4
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.6. Gümüş İşlemeciliğinin Öğrenildiği Kişi ve Kaynak

Tablo 4.6’da telkari ustalarından gümüş işleme işini ustasından öğrenenlerin oranı %30, yüksekokul’dan öğrenenlerin oranı % 25.7, aileden öğrenenlerin oranı %24.3 olarak tespit edilmiştir. Kurstan öğrenenlerin oranı ise %10 ve meslek lisesinden öğrenenlerin oranı %8.5 olarak belirtilmiştir. Kamiloğlu’nda (2009) aileden öğrenenlerin oranı % 29.3, ustadan öğrenenlerin oranı %44 ve kurstan öğrenenlerin oranı %20’dir. Sular, 1998 yılındaki araştırmasında telkariyi yapan kişiden (ustadan) öğrenenlerin oranını %60, aileden öğrenenlerin oranını %20, kurstan öğrenenlerin oranını da %20 olarak tespit etmiştir. Kamiloğlu ve Sular’da kurstan öğrenenlerin oranı %20’dir. Günümüzde Midyat’ta kursların yanı sıra yüksekokul ve meslek lisesi gibi eğitim kurumlarının sanatla ilgili bölümlerinde telkari eğitimi verilmektedir. 1998 yılından 2024 yılına kadarki süreçte eğitim kurumlarının telkari işlemeciliğine verdikleri önem ve emek gözle görülür biçimde artmış ve bu kurumlardan yeni ustaların yetişmeye başladığı görülmektedir. Telkari gümüş işlemeciliğinin Midyat’ta usta-çırak ilişkisiyle öğrenmenin yanında eğitim kurumundan öğrenme suretiyle de devam ettiğini söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının mesleği seçme nedenlerine dair veriler Tablo 4.7’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Yöreye özgü el sanatı olması	19	27.1
Mesleğe olan ilgi	18	25.7
Kuyumculuk mezunu olmak	16	22.9
Baba mesleği olması	11	15.7
Gelirinin yüksek olması	6	8.6
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.7. Mesleği Seçme Nedeni

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere mesleği seçme nedeni olarak yöreye özgü olduğu için diyenlerin oranı %27.1, mesleğe olan ilgi diyenlerin oranı %25.7, kuyumculuk mezunu olduğu için diyenlerin oranı %22.9, baba mesleği diyenlerin oranı %15.7, gelir yüksek olduğu için diyenlerin oranı ise %8.6’dır. Baba mesleği oranının düşük olması baba zorlamasının olmadığını göstermektedir. Araştırma esnasında atölyelerde yapılan gözlemlerde, geçmişte daha çok Süryanilerin uğraştığı bir meslek olan telkari işlemeciliğinin aile bazında devam eden bir meslek iken, son 40 yılda tabloda belirtilen oranlarda aile dışında yeni ustaların yetişmeye başladığı görülmektedir. Kuyumculuk mezunu olan kesim, ilçede bulunan Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı programından mezun olanları ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının mesleğe ne şekilde devam ettiklerine ilişkin verileri Tablo 4.8’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet, düzenli üretiyorum	22	31.4
Hobi olarak ilgileniyorum	19	27.1
Hayır, artık üretmiyorum	12	17.1
Sipariş aldıkça üretiyorum	12	17.1
Ders olarak veriyorum	5	7.1
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.8. Mesleğe Devam Etme Durumu

Tablo 4.8 incelendiğinde telkari ustalarının %31.4’ünün düzenli olarak telkari üretimi yaptığı, %27.1’inin hobi olarak telkari üretimine devam ettiği, %17.1’inin telkari üretimini bıraktığı, %17.1’inin sipariş aldıkça üretim yaptığı ve %7.1’inin yüksekokul ve halk eğitim merkezi gibi kurumlarda ders vererek devam ettiği

anlaşılmaktadır. Veriler, %31.4'lük düzenli üretim yapan ustaların dışındakilerin düzenli üretim sürecinde olmadıklarını göstermektedir. Artık üretmeyen ustaların ise ekonomik gerekçelerle üretim sürecini bıraktıklarını söylemek mümkündür (K.K. : Melek Akyol, 22.03.2023).

Araştırmaya katılan ustaların telkari gümüş işlemeciliğinin gelirinden memnun olma durumlarına ilişkin veriler Tablo 4.9'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Hayır	42	60
Evet	28	40
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.9. Gelirden Memnun Olma Durumu

Tablo 4.9'da görüldüğü üzere gümüş işlemeciliği gelirinden memnun olanların oranı %40 iken, gümüş işlemeciliği gelirinden memnun olmayanların oranı %60 olarak tespit edilmiştir. Kamiloğlu (2009), Mardin'de ustaların gümüş işlemeciliği gelirinden memnun olma oranını % 56 olarak tespit etmiştir. Ustaların gelirden memnuniyet oranlarında yakın değerler söz konusudur. Midyat gümüşçüler çarşısında el yapımı orijinal telkarinin yanında döküm ve taklit ürünlerin satılmaya başlanmasıyla ustaların gelirinde düşüşler yaşanmıştır (K.K. : Melek Akyol ve Aziz Dilmeç, 22.03.2023).

Araştırmaya katılan ustaların telkari ürettikleri atölyenin aitlik durumunu gösteren veriler Tablo 4.10'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Eğitim kurumuna ait	32	45.7
Kendime ait	25	35.7
Başkasına ait	13	18.6
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.10. Telkari Üretilen Atölye

Tablo 4.10 incelendiğinde eğitim kurumuna ait diyenlerin oranının %45.7, telkari atölyesi kendime ait diyen ustaların oranının 35.7, başkasına ait diyenlerin oranının da %18,6 olduğu görülmektedir. Eğitim kurumlarına ait atölyelerin oranının yüksek olması dikkat çekmektedir. Midyat ilçesinde son yıllarda mülki idarenin, belediyenin ve eğitim kurumlarının çabalarıyla telkari eğitime özel bir önem

verilmesi ve yeni açılan atölyelerin sayısında bir artış yaşanması buna gerekçe olarak gösterilmektedir (K.K. : Murat Aslan, 18.07.2023).

Araştırmaya katılan telkari ustalarının mesleklerinin geleceğiyle ilgili düşüncelerine dair veriler Tablo 4.11’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Gerekli ilgi gösterilmezse kaybolur	50	71.4
Daha iyi duruma geleceğine inanıyorum	17	24.3
Bu düzeyde kalır	3	4.3
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.11. Mesleğin Geleceğiyle İlgili Düşünceler

Tablo 4.11 incelendiğinde; gerekli ilgi gösterilmezse kaybolur diyenlerin oranı %71.4’tür. Daha iyi duruma gelecek diyenlerin oranı ise % 24.3’tür. Büyükyazıcı’da (2008), Trabzon’da altın ve gümüş işlemeciliğiyle uğraşanlarda daha iyi duruma geleceğine inananların oranı % 69.8, gerekli ilgi gösterilmezse kaybolur diyenlerin oranı % 30.2’dir. Oranlara bakıldığında Midyatlı ustaların mesleklerinin geleceğiyle ilgili kaygı içerisinde bulundukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan ustaların ham maddeyi nereden temin ettiklerine dair veriler Tablo 4.12’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
İstanbul Etibank’tan	28	40
İstanbul gümüşçü esnafından	22	31.4
Midyat gümüşçü esnafından	20	28.6
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.12. Ham maddenin Nereden Temin Edildiği

Tablo 4.12 incelendiğinde Midyat telkari ustalarının %40’ının ham maddeyi İstanbul Etibank’tan, %31.4’ünün İstanbul gümüşçü esnafından ve %28.6’sının Midyat gümüşçü esnafından temin ettiği anlaşılmaktadır. Araştırmada, Midyat’ta gümüş ham maddesinin çoğunlukla İstanbul’dan temin edildiği anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının üretimi nasıl gerçekleştirdiğine dair veriler Tablo 4.13'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Tüm parçaları kendim ürettiyorum	45	64.3
Bazı parçaları kendim ürettiyorum	12	17.1
Bazı parçaları fason üretim yaptırıyorum	8	11.4
Tüm parçaları fason üretim yaptırıyorum	5	7.2
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.13. Üretim Şekli

Tablo 4.13 incelendiğinde telkari ustalarının %64.3'ünün tüm parçaları ürettiği, %17.1'inin bazı parçaları ürettiği, %11.4'ünün bazı parçaları fason üretim yaptırdığı ve %7.2'sinin tüm parçaları fason üretim yaptırdığı anlaşılmaktadır. Büyükyazıcı'da (2008), tüm parçaları kendileri üretenlerin oranı % 81.1 iken, araştırmada Midyatlı ustalarda %64.3 oranında daha düşük değer tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ustaların ürün tasarımlarını nasıl oluşturduklarına dair veriler Tablo 4.14'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Model tasarımını kendimiz yapıyoruz	38	54.2
Eski takılardan esinlenerek	18	25.7
Modelleri başkalarından temin ediyoruz	6	8.6
Sipariş üzerine çalışıyoruz	6	8.6
Kitap, dergi vb. kataloglardan yararlanıyoruz	2	2.9
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.14. Takı Tasarımlarının Nasıl Oluşturulduğu

Tablo 4.14 incelendiğinde model tasarımını kendileri yapanların en yüksek değer olan %54.2 oranında olduğu görülmektedir. Eski takılardan esinlenerek tasarım yapanların oranı % 25.7'dir. Bu iki veriye bakıldığında, telkaride geleneksel tasarımın daha etkin olduğunu söylemek mümkündür. Modelleri başkasından temin ediyoruz diyenlerle sipariş üzerine çalışıyoruz diyenlerin oranı eşit şekilde % 8.6'dır. Kitap, dergi ve katalog vb. kaynaklardan yararlanıyoruz diyenlerin oranı ise %2.9'dur.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının gümüş işlemeciliğinde daha çok kullandıkları motiflere dair veriler Tablo 4.15’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Bitkisel motifler	35	50
Sembolik motifler	20	28.6
Hayvansal motifler	7	10
Geometrik motifler	4	5.7
Toplarla yapılan motifler	4	5.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.15. Telkari Gümüş İşlemede Kullanılan Motifler

Tablo 4.15 incelendiğinde bitkisel motifleri kullanan ustaların %50, sembolik motifleri kullanan ustaların % 28.6, hayvansal motifleri kullanan ustaların %10, geometrik ve toplanla yapılan motifleri kullananların aynı değerde % 5.7 oranında olduğu tespit edilmiştir.

Kamiloğlu (2009), araştırmasında Mardin’de bitkisel motiflerin kullanım oranının %42.6 olduğunu ve bunun en yüksek değer olduğunu bildirmiştir. Büyükyazıcı (2008), Trabzon’da %84.9 oranında bitkisel motiflerin kullanıldığını tespit etmiştir. Araştırmamız bitkisel motiflerin en yüksek değer olarak ortaya çıkması bakımından her iki araştırma ile benzer özellik taşımaktadır. Farklı dinlere mensup ustaların bir arada yaşadığı Midyat’ta bitkisel motiflerin daha çok tercih edilmesini, diğer inançlara olan saygının bir ifadesi olarak anlamak mümkündür. Zira herkesin üzerinde birleştiği bitkisel motifler ortak duygu ve düşünceleri dile getirmektedir.

Araştırmaya katılan ustaların arşiv çalışmasına ilişkin verileri Tablo 4.16’da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Ürünler fotoğraflanmakta	46	65.7
Hayır	15	21.4
Tasarım çizimleri saklanmakta	8	11.4
Orijinal ürünlerden üretilip saklanmakta	1	1.4
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.16. Ürünlerin Arşiv Çalışması

Tablo 4.16 incelendiğinde Midyatlı ustaların çoğunlukla yaptıkları ürünün fotoğrafını çektikleri %65.7'lik orandan anlaşılmaktadır. Bu oran Büyükyazıcı'da (2008) %28.3 iken Kamiloğlu'nda (2009) % 20'dir. Araştırmada elde edilen değer her iki araştırmaya göre daha yüksektir. Teknolojik imkanlara paralel olarak ustaların yaptıkları ürünün fotoğrafını çekme oranında da zaman içerisinde artış görülmektedir. Telkari ustalarının %21,4'ünün ise arşiv çalışması yapmadığı anlaşılmaktadır. Arşivleme yapmayan Trabzonlu ustaların oranını Büyükyazıcı (2008), % 23 olarak tespit ederken, arşivleme yapmayan Mardinli ustaların oranını Kamiloğlu (2009), % 38.7 olarak tespit etmiştir. Arşiv çalışması yapmayan ustaların sayısında zamanla düşüş yaşandığı tespit edilmiştir. Tasarım çizimlerini saklayan %11.4 oranındaki ustaların çoğunlukla Midyat'ta yaşayan yaşlı Süryani ustalar olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ustaların telkari üretiminde hangi süsleme tekniklerini kullandıklarına dair veriler Tablo 4.17'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Süslemesiz sade telkari	40	57.1
Gümüş topar (Güverse)	10	14.2
Ajur işi	8	11.4
Taşlı süsleme	8	11.4
Mine	3	4.2
Savat	1	1.4
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.17. Telkari üretiminde yapılan süslemeler

Tablo 4.17 incelendiğinde Midyat telkari üretiminde sade telkari süslemenin % 57.1 oranında en çok tercih edilen üretim çeşidi olduğu görülmektedir. Bunu % 14.2 oranında güverse (gümüş top) süslemeler takip etmektedir. Midyatlı ustaların büyük oranda sade telkari üretmeyi tercih ettikleri, güversenin diğer süslemeler arasında daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Ajur işi süsleme ile taşlı süslemenin oranı aynı değerde % 11.4 olarak tespit edilmiştir. Ajur işi süsleme oran olarak düşük değerde olmasına rağmen telkari geleneğinde eskiden beri kullanılan önemli bir tekniktir. Mine tekniği %4.2, savat ise % 1.4 değerinde tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ustaların küçük parçalarda ürettikleri ürünlere dair veriler Tablo 4.18’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Küpe, kolye, yüzük, bileklik, takım set	62	88.5
Anahtarlık, yaka iğnesi, halhal	46	65.7

Tablo 4.18. Midyat’ta Üretilen Küçük Parçalar

Tablo 4.18 incelendiğinde telkari ustalarının % 88.5’inin küpe, kolye, yüzük, bileklik ve yörede set denilen takımları daha çok ürettikleri anlaşılmaktadır. Yörede küçük parçaların en önemli örnekleri olan bu ürünler; hediyelik olarak taşınma kolaylığı ve ekonomik olması bakımlarından daha çok tercih edilmektedir. Ayrıca üretim kolaylığı, üretim süresinin büyük parçalara göre daha kısa olması, daha az gümüş kullanılması vb. sebepler de küçük parçaların rağbet görmelerinde etkili olmaktadır. Anahtarlık, yaka iğnesi ve halhalın da üretilme oranı %65.7 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ustaların büyük parçalarda ürettikleri ürünlere dair veriler Tablo 4.19’da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Kemer, tarak, tespih, gelin tacı, baş süsleri	42	60
Gondol, vazı, isimlik, tepsi	41	58.5
Pano, çerçeve	39	55.7
Şekerlik, çaydanlık, peçetelik, kalemlık	38	54.2
Tabanca kabzası	36	51.4

Tablo 4.19. Midyat’ta Üretilen Büyük Parçalar

Tablo 4.19 incelendiğinde kemer, tarak, tespih, gelin tacı, baş süsleri ve düğmenin %60 oranında en çok üretilen büyük parçalar olduğu anlaşılmaktadır. Azalan değerlerle bu ürünleri %58.5 oranla gondol, vazı, masa isimliğı ve tepsi takip etmektedir. Telkari ustaları büyük parçaların maliyetli olması sebebiyle daha çok sipariş üzerine üretim yaptıklarını, atölye ve satış mağazalarında kemer, gondol, vazı ve tepsi gibi ürünleri hazır bulmanın zor olduğunu ifade etmişlerdir (K.K. : Melek Akyol ve Aziz Dilmeç, 12.07.2023). Pano ve çerçeve %55.7, şekerlik, çaydanlık, peçetelik, kalemlık %54.2, tabanca kabzası %51.4 oranında tespit edilmiştir.

Telkari Ustalarının Gümüş Ürün Ticaretine İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan telkari ustalarının ürünlerini nasıl pazarladıklarına dair veriler Tablo 4.20’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Kendimiz pazarlıyoruz	41	58.6
Satış mağazalarına veriyoruz	13	18.5
Sipariş üzerine üretim yapıyoruz	12	17.1
Toptan çalışıyoruz	4	5.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.20. Ürünlerin Pazarlanma Durumu

Tablo 4.20 incelendiğinde Midyat telkari ustalarının %58.6’sının ürünlerini kendilerinin pazarladığı görülmektedir. Kamiloğlu da (2009) Mardin gümüş işlemeciliğiyle uğraşan ustaların %58.7’sinin ürünlerini kendilerinin pazarladığını ortaya koymuştur. Kendi ürünlerini pazarlayan ustaların oranında Kamiloğlu (2008) ile benzer değerler tespit edilmiştir. Ürünlerini satış mağazalarına verenlerin oranı %18.5, sipariş üzerine çalışanların oranı ise %17.1’dir.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının gümüş işlemeciliğinde karşılaştıkları güçlüklerle dair veriler Tablo 4.21’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Emeğimin karşılığını alamıyorum	48	68.5
Pahalıya mal oluyor	10	14.2
Çok vakit alıyor	7	10.0
Yapımı zor oluyor	5	7.1
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.21. Gümüş İşlemeciliğinde Karşılaşılan Güçlükler

Tablo 4.21 incelendiğinde Midyat telkari ustalarının % 68.5’inin emeğinin karşılığını alamadığını düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Pahalıya mal oluyor diyen %14.2’lik oran ekonomik sıkıntılara dikkat çekerken, çok vakit alıyor diyen %10’luk kesim üretim süresinin uzunluğundan, yapımı zor oluyor diyen %7,1’lik kesim ise üretim sürecinin zorluğundan yakınmaktadır. Kamiloğlu (2009), Mardin’de gümüş işlemeciliğiyle uğraşanlarda emeğinin karşılığını alamadığını düşünenlerin değerini

% 57.3 olarak tespit etmiştir. Araştırmada Midyatlı ustalarla ilgili % 68.5 olarak daha yüksek bir değer elde edilmiştir. Ustaların çoğunun emeğinin karşılığını alamadıklarını düşündükleri tespit edilmiştir.

Telkari Ustalarının Çalışma Ortamlarına İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan telkari ustalarının çalışma ortamlarının gümüş işlemeciliğine uygunluğuna dair veriler Tablo 4.22’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	54	77.1
Kısmen	12	17.1
Hayır	4	5.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.22. Çalışma Ortamının Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu

Tablo 4.22 incelendiğinde telkari ustalarının %77.1’ine göre çalışma ortamlarının gümüş işçiliğine uygun olduğu, %17.1’ine göre kısmen uygun olduğu, %5.7’sine göre ise çalışma ortamlarının gümüş işlemeciliğine uygun olmadığı görüşünde olduklarını söylemek mümkündür. Elde edilen veriler, Midyatlı ustaların çoğunlukla atölye ortamlarının üretim için yeterli şartları haiz olduğunu düşündüklerini ortaya çıkarmaktadır. Üretim ortamının uygun olmadığını düşünen %5.7’lik kesimin aydınlatma, havalandırma ve temizlik bakımlarından atölye ortamını yetersiz gördükleri ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının çalışma ortamında aydınlatma durumunun uygunluğuna ilişkin veriler Tablo 4.23’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	56	80.0
Kısmen	11	15.7
Hayır	3	4.3
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.23. Aydınlatmanın Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu

Tablo 4.23 göz önüne alındığında telkari ustalarının %80’ine göre çalışma ortamlarının aydınlatmasının gümüş işlemeciliğine uygun olduğu, %15,7’sine göre kısmen uygun olduğu ve %4,3’üne göre uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Midyatlı ustaların atölye ortamını aydınlatma bakımından büyük oranda yeterli gördüğü

anlaşılmaktadır. Eskiye oranla zemin altında olan atölye sayısı oldukça azalmış, gün ışığının yanında elektrikli aydınlatma imkanları artmıştır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının çalışma ortamında havalandırma durumunun gümüş işlemeciliğine uygunluğuna ilişkin veriler Tablo 4.24'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	51	72.9
Kısmen	14	20.0
Hayır	5	7.1
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.24. Havalandırmanın Gümüş İşlemeciliğine Uygunluğu

Tablo 4.24 incelendiğinde telkari ustalarının %72,9'una göre çalışma ortamlarının havalandırma konusunda gümüş işlemeciliğine uygun olduğu, %20'sine göre kısmen uygun olduğu ve %7,1'ine göre ise uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Geçmişe göre daha ferah ve daha bakımlı ortamlarda gümüş işlemeciliğinin yapılması, Midyatlı ustaların büyük oranda atölye ortamlarının havalandırmasını yeterli görmelerine sebep olmuştur. Ancak hala havalandırması yeterli olmayan atölyelerin varlığı elde edilen diğer verilerden anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının çalışma ortamında temizlik durumunun gümüş işlemeciliğine uygunluğuna ilişkin veriler Tablo 4.25'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	56	80.0
Kısmen	10	14.3
Hayır	4	5.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.25. Çalışma Ortamında Temizlik Durumu

Tablo 4.25 incelendiğinde telkari ustalarının %80'nine göre çalışma ortamlarının temizlik konusunda gümüş işlemeciliğine uygun olduğu, %14.3'üne göre kısmen uygun olduğu ve %5.7'sine göre ise uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Elde edilen değerler ışığında ustaların büyük kısmının atölyelerin temizlik durumundan memnun oldukları tespit edilmiştir. Çırak ve yardımcı eleman bulmakta sorun yaşayan bazı ustaların temizlik sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının üretim yaparken giysi kullanıp kullanmadıklarına dair veriler Tablo 4.26’da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	22	31.4
Hayır	48	68.6
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.26. Üretim Yaparken Özel Giysi Kullanma

Tablo 4.26 incelendiğinde telkari ustalarının %68.6’sının özel giysi kullanmadığı görülmektedir. Ustaların %31.4’ünün üretim yaparken özel giysi kullandığını ve özel giysi kullanan ustaların çoğunun eğitim kurumlarına ait atölyelerde çalışan ustalar olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının üretim yaparken malzeme ve ürün muhafazasında dikkat ettikleri hususlara dair veriler Tablo 4.27’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Havalandırma	15	21.4
Kimyasal Maddeler	14	20
Güneş ışığı	12	17.1
Depolama	12	17.1
Toz	9	12.9
İklim	8	11.5
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.27. Malzeme ve Ürün Muhafazasında Dikkat Edilen Hususlar

Tablo 4.27 incelendiğinde % 21.4 ile ustaların en çok havalandırmaya dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Nemli ortamda gümüş ürünlerin oksitlenmesi sebebiyle havalandırmaya daha çok dikkat edildiğini söylemek mümkündür. Azalan değerlerle; kimyasal maddelere dikkat edenler %20, güneş ışığına %17.1, depolamaya %17.1, toza % 12.9 ve iklime dikkat edenler %11.5 olarak tespit edilmiştir.

Telkari Ustalarının Sağlık Sorunlarına İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan telkari ustalarının fizyolojik engel durumlarına ilişkin veriler Tablo 4.28’de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Hayır	69	98.6
Evet	1	1.4
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.28. Ustaların Fizyolojik Engel Durumu

Tablo 4.28 incelendiğinde telkari ustalarının %98.6'sının herhangi bir fizyolojik engelinin olmadığı; buna karşın %1.4'ünün bir fizyolojik engelinin bulunduğu anlaşılmaktadır. İşitme ve konuşma engelli bir telkari ustasının Midyat Telkari Tasarım ve Uygulama Merkezi'nde çalıştığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının gümüş işlemeciliğinden kaynaklanan sağlık sorunu yaşıyıp yaşamadıklarına dair veriler Tablo 4.29'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Hayır	52	74.3
Evet	18	25.7
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.29. Gümüş İşlemeciliğinden Kaynaklanan Sağlık Sorunu Durumu

Tablo 4.29'a göre telkari ustalarının %74.3'ünün bugüne kadar gümüş işleme sürecinde herhangi bir sağlık sorunu yaşamadığı, %25.7'sinin ise bugüne kadar gümüş işleme sürecinde sağlık sorunları yaşadığı anlaşılmaktadır. Kamiloğlu (2009), Mardin'de gümüş işlemeciliğiyle uğraşanların % 74.7'sinin sağlık sorunu yaşamadığını, % 25.3'nün ise sağlık sorunu yaşadığını bildirmektedir. Bu değerler araştırmada elde edilen değerlerle benzer özellikler taşımaktadır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının mesleğin neden olduğu rahatsızlıklarına dair veriler Tablo 4.30'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Rahatsızlık yaşamadım	52	74.2
Göz bozuklukları	8	11.4
El ve parmak rahatsızlıkları	6	8.5
Duruş bozuklukları	2	2.8
Zehirlenmeler	2	2.8
TOPLAM	70	100,0

Tablo 4.30. Mesleğin Neden Olduğu Rahatsızlıklar

Tablo 4.30 incelendiğinde telkari ustalarının % 74.2'sinin gümüş işlemeciliğinden kaynaklı sağlık sorunu yaşamadıkları tespit edilmiştir. Telkari ustalarının % 11,4'ünün göz bozuklukları yaşadıkları anlaşılmaktadır. Azalan değerlerle ustaların % 8.5'inin el ve parmak rahatsızlıkları, % 2.8'inin duruş bozuklukları ve diğer % 2.8'inin de zehirlenme yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının gümüş işlemeciliğinde yaşadıkları iş kazalarına dair veriler Tablo 4.31 'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Yanıklar	30	42.8
Kesikler	17	24.2
Zehirlenmeler	14	20
Araç Kazaları	9	12.8
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.31. Gümüş İşlemeciliğinde Yaşanan İş Kazaları

Tablo 4,31 incelendiğinde % 42.8'lik oranla Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde en fazla görülen iş kazasının yanıklar olduğu anlaşılmaktadır. Azalan değerlerle ustaların %24.2'sinde kesikler, % 20'sinde zehirlenmeler ve % 12.8'inde de araç kazaları görüldüğü anlaşılmaktadır. Yaşanan yanık vakalarının şalimo kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan telkari ustalarının gümüş işlemeciliğinde aldıkları önlemlere dair veriler Tablo 4.32'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Havalandırma	23	32.8
Eldiven kullanımı	21	30
Gözlük kullanımı	18	25.7
Maske kullanımı	8	11.4
TOPLAM	70	100.0

Tablo 4.32. Gümüş İşlemeciliğinde Alınan Önlemler

Tablo 4.32 incelendiğinde Midyat telkari ustalarının en önem verdikleri önlemin %32.8 ile havalandırma olduğu ortaya çıkmaktadır. Şalimo kullanımı, asitli su ve eritme potası gibi unsurların bu önlemi gerekli hale getirdiği anlaşılmaktadır. İkinci sırada %30 ile eldiven kullanımı yer almaktadır. Telkari ustalarının % 25,7'sinin ise üretim esnasında gözlük kullandığı tespit edilmiştir. Gözlük kullanımı,

Büyükyazıcı (2008) tarafından Trabzon’da altın ve gümüş işleyen ustalarda %39,6 oranında; Kamiloğlu (2009) tarafından Mardin’de gümüş işleyen ustalarda %30,7 oranında tespit edilmiştir. Gözlük kullanımı bakımından her iki araştırma ile yakın değerlerler tespit edilmiştir. En düşük değer olarak %11.4 ile maske kullanımı tespit edilmiştir.

4.7. Midyat Gümüşçü Esnafına İlişkin Bilgiler

Midyat Gümüşçüler çarşısı ile Estel kesiminde bulunan dükkan ve satış mağazalarını işleten 40 gümüşçü esnafına, karşılıklı görüşme ile yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formlarından elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve gümüşçü esnafının el yapımı geleneksel telkari ile olan münasabetine dair veriler elde edilmiştir. Görüşme formunda birden fazla seçenek işaretlenen soruların toplam sonucu verilmemiştir. Gümüşçüler çarşısında bulunan dükkan ve satış mağazaları işletme olarak ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının telkari ustası olup olmadıklarına dair veriler Tablo 4.33’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Hayır	26	65
Evet	14	35
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.33. Esnafın Telkari Ustası Olma Durumu

Tablo 4.33 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %65’inin telkari ustası olmadığı, %35’inin telkari ustası olduğu anlaşılmaktadır. Esnafın verdiği bilgiye göre, Midyat’ta turizm hareketliliğinin yaşanmasıyla birlikte gümüş ürünleri satışına ticari olarak bakmaya başlayan bazı tüccarlar, telkari geleneğini bilmemesine rağmen gümüş satış mağazası açarak telkari ustası olmayan esnafın oranının yükselmesine neden olmuştur.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmesine ait telkari atölyesinin bulunma durumuna dair veriler Tablo 4.34’te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	SAYI	%
Hayır	30	75.0
Evet	10	25.0
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.34. İşletmeye Ait Telkari Atölyesi Bulunma Durumu

Tablo 4.34 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %25'inin işletmelerine ait telkari atölyesinin bulunduğu, %75'inin işletmelerine ait telkari atölyesinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Atölyeler satış yapılan dükkanın altında, üstünde veya yakınında bulunabildiği gibi dükkanın bir köşesine kurulmuş küçük bir tezgah şeklinde de olabilmektedir. İşletmelere ait telkari atölyesinin azlığını geleneksel üretimin, döküm üretim karşısında ayakta kalma mücadelesi verdiği şeklinde yorumlamak mümkündür.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmesinde geleneksel telkari ürün satma durumuna ilişkin veriler Tablo 4.35'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	39	97.5
Hayır	1	2.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.35. İşletmede Telkari Ürünü Satılma Durumu

Tablo 4.35 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %97,5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü sattığı, %2,5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü satmadığı anlaşılmaktadır. Araştırma değerlerine göre, Midyat gümüşçüler çarşısı esnafının geleneksel telkari ürün konusunda hassasiyet sahibi olduklarını söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmede satışı yapılan geleneksel Midyat telkari ürünleri nereden temin ettiklerine dair veriler Tablo 4.36'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Başkasına ait atölyeden	29	72.5
Kendime ait atölyeden	10	25
Midyat telkari ürün satmıyorum	1	2.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.36. Telkari Ürünlerin Temin Edilme Yeri

Tablo 4.36 incelendiğinde gümüşçü esnafının ürünleri %72.5 oranında başkasına ait atölyeden temin ettiği, % 25'inin telkari ürünleri kendisine ait atölyeden temin ettiği ve %2.5'inin işletmesinde geleneksel ürün satmadığı anlaşılmaktadır. Elde edilen verilere göre gümüş ürünleri sattığı halde, kendisine ait telkari atölyesi bulunmayan işletmeler çoğunluktadır. Esnafın verdiği bilgiye göre ise telkari atölyesi bulunan bazı işletmeler usta arayışından dolayı kapalı tutulmaktadır.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmesinde geleneksel Midyat telkari dışında gümüş ürün satılma durumuna dair veriler Tablo 4.37'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	38	95
Hayır	2	5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.37. Telkari Dışında Gümüş Ürün Satılma Durumu

Tablo 4.37 incelendiğinde gümüşçü esnafının %95'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü dışında gümüş ürün sattığı, %5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü dışında gümüş ürün satmadığı anlaşılmaktadır. Midyat gümüşçü esnafının %95'inde telkari dışında gümüş ürün bulunmasının, geleneksel telkari üretimini olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte müşteri taleplerine cevap verebilmek için bu yolu seçtikleri düşünülmektedir. Sadece geleneksel telkari ürünü satan %5'lik işletme sayısının her geçen gün daha da azalma eğiliminde olduğu işletme sahipleri tarafından dile getirilmiştir.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmesinde geleneksel Midyat telkarisi dışında hangi tür gümüş ürünlerin satıldığına dair veriler Tablo 4.38'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Yerli döküm gümüş takılar	23	57.5
Yurtdışı menşeli döküm ürünler	9	22.5
Beypazarı- Trabzon'dan gelen gümüş takılar	8	20
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.38. Midyat Telkarisi Dışında Satılan Ürünler

Tablo 4.38 incelendiğinde gümüşçü esnafının %57.5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü dışında yerli döküm gümüş takılar sattığı, %22.5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü dışında yurtdışı menşeli fabrikasyon ürünler sattığı, %20'sinin işletmesinde ise geleneksel Midyat telkari ürünü dışında Beypazarı-Trabzon'dan gelen gümüş ürünlerin satıldığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin gümüş takı ve mücevher üreten büyük firmalarından gelen ürünler İstanbul'dan gelen gümüş takılar adı altında Midyat gümüşçüler çarşısında satılmakta, hatta bazı işletmelerin, bu ürünleri web üzerinden sattıkları da bilinmektedir. Beypazarı-Trabzon işi gümüş ürünlerle Hindistan, Endonezya ve Çin gibi yurt dışı menşeli döküm ürünlerin Midyat pazarında hatırı sayılır bir payının bulunduğu da anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının küçük ve büyük parçaların satış durumuna dair verileri Tablo 4.39'da sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Küçük parçalar	19	47.5
Her ikisi	18	45.0
Büyük Parçalar	2	5.0
Hiçbiri	1	2.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.39. Midyat Telkari Ürünlerinin Satış Durumu

Tablo 4.39 incelendiğinde gümüşçü esnafının %47.5'inin işletmesinde geleneksel Midyat telkari ürünü olarak küçük parçalar sattığı, %5'inin büyük parçalar sattığı, %45'inin her iki türden ürün sattığı ve %2.5'inin hiçbirini satmadığı anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında tespih ve kemer gibi parçaların bulundurulması "Büyük parçalar" cevabı için yeterli bir ölçüt olarak kabul edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, küçük parçaların daha çok satıldığını söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının geleneksel telkari ürünlerde talep gören gümüş ayarına dair verileri Tablo 4.40'ta sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
950	27	67.5
925	13	32.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.40. Midyat Telkari Ürünlerinde Gümüş Ayar Durumu

Tablo 4.40 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %67,5'inin işletmesinde 950 ayar gümüşün talep gördüğü, %32,5'inin işletmesinde ise 925 ayar gümüşün rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. 950 ayar gümüş işlemeli ürünlerin, Midyat telkarisini ülkemizdeki diğer telkarilerden ayıran en temel farklardan biri olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının, 2021 yılında Midyat telkarisinin coğrafi işaret olarak tescillenmesinden haberdar olma durumlarına dair veriler Tablo 4.41'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	29	72.5
Hayır	11	27.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.41. Midyat Telkarisinin Coğrafi İşaret İle Tescillenmesini Bilme Durumu

Tablo 4.41'e göre Midyat gümüşçü esnafının %72.5'inin Midyat telkarisinin 2021 yılında coğrafi işaret olarak tescillendiğini bildiği, %27,5'inin ise konudan haberdar olmadığı tespit edilmiştir. Geleneksel üretimin öneminin farkındalığının anlaşılması ve döküm ürünlerin Midyat telkarisi adı altında satılmasının önüne geçilmesi bakımından coğrafi işaret konusu büyük önem taşımaktadır.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmesinde dah çok hangi tür gümüş ürünlerin talep edildiğine dair veriler Tablo 4.42'de sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Geleneksel Midyat telkarisi	30	75.0
Yerli döküm ürünler	5	12.5
Yurtdışı menşeli ürünler	5	12.5
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.42. Talep Gören Ürünler

Tablo 4.42 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %75'ine göre daha çok geleneksel Midyat telkari ürünleri talep edilmekte, %12.5'ine göre yerli döküm ürünler, %12.5'ine göre de yurtdışı menşeli ürünler talep edilmektedir.

Geleneksel Midyat telkarisinin en çok talep edilen ürün olması, en çok satılan ürünün Midyat telkarisi olduğu anlamına gelmemektedir. Midyatlı telkari ustaları, Midyat telkarisi adı altında diğer döküm ve taklit ürünlerin bazı işletmelerde satıldığını ve geleneksel ürünleri korumaya yönelik tedbirlerin alınmadığını ifade etmişlerdir (K.K : Murat Aslan ve Melek Akyol, 14.07.2023).

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmelerinde geleneksel telkari ürün temin etmekte zorlanma durumlarına dair veriler Tablo 4.43'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Hayır	22	55.0
Evet	18	45.0
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.43. Telkari Ürün Temin Etmede Zorlanma Durumu

Tablo 4.43 incelendiğinde gümüşçü esnafının % 55'inin geleneksel Midyat telkari gümüş ürünü temin etmekte zorlanmadığı, % 45'inin ise geleneksel Midyat telkari gümüş ürünü temin etmekte zorlandığı anlaşılmaktadır. Elde edilen verilere göre gümüşçü esnafının yarıdan fazlası telkari ürünlere kolaylıkla ulaşmaktadır. Diğer % 45'lik kesiminin ise isteği anda, talep geldiği anda telkari ürünlere ulaşamadığı ortaya çıkmıştır. Esnafın verdiği bilgiye göre telkari üretiminin zaman alması, bazı ürünlerin sipariş üzerine üretilmesi ve istenen sayıda atölyenin bulunmaması nedenleriyle telkari ürün temin etmekte zorluklar yaşanmaktadır.

Araştırmaya katılan gümüşçü esnafının işletmelerinde gümüş ürünler dışında satışı yapılan ürünlere dair veriler Tablo 4.44'te sunulmuştur

SEÇENEKLER	n	%
Muhtelif hammaddelerden tesbihler	14	35,0
Hediyelik eşyalar (dekoratif)	14	35,0
Altın takılar	12	30,0

Tablo 4.44. Gümüş Ürünler Dışında Satılan Ürünler

Tablo 4.44 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %35'inin işletmesinde muhtelif ham maddelerden tesbihler, %35'inin hediyelik (dekoratif) ürünler sattığı; %30'unun da işletmesinde altın takılar sattığı tespit edilmiştir. Bu değerlerden Midyat gümüşçüler çarşısında bulunan işletmelerde sadece gümüş ürünlerin satılmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan esnafın işletmelerinde gümüş ürün tamiri yapma durumuna dair veriler Tablo 4.45'te sunulmuştur.

SEÇENEKLER	n	%
Evet	30	75.0
Hayır	10	25.0
TOPLAM	40	100.0

Tablo 4.45. Telkari Ürün Tamiri Yapılma Durumu

Tablo 4.45 incelendiğinde Midyat gümüşçü esnafının %75'inin işletmesinde telkari gümüş ürün tamiri yaptığı, %25'inin işletmesinde telkari gümüş ürün tamiri yapmadığı anlaşılmaktadır. Midyat gümüşçü esnafının mağazasında genellikle küçük bir kuyumcu tezgahı bulunmaktadır. Esnafın çoğu telkari gümüş ürün satışı yaptığından bazı müşteriler, satın aldıkları ürünlerdeki yamulma, eğrilme, kırılma vb. deforme durumlarında ürünü mağazaya getirerek tamir ettirmek istemektedir. Esnafın telkari ürüne küçük müdahalelerde bulunması telkari ustası olduğu anlamına gelmemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel sanatlar bir toplumun köklü kültürünü, yaşam biçimini, tabiata ve eşyaya bakışını yansıtır. Anadolu topraklarında binlerce yıllık geçmişin izlerini görmenin; bu topraklarda hüküm süren medeniyetlerin yaşam biçimlerine, dini inançlarına, gündelik hayatlarına ve sanatsal aktivitelerine dair fikir edinmenin yollarından biri de geleneksel sanatlardaki faaliyetleridir. Madencilik faaliyetlerinde, altın ve gümüş işlemeciliğinde Anadolu, tarihin ilk merkezlerinden biridir. Daha antik çağlarda bile Anadolu topraklarının bu alanlardaki ilk üretim faaliyetlerine kaynaklık ettiği bilinmektedir. Telkari gümüş işlemeciliğinde de antik çağlardan miladın başlangıcına, Erken İslami dönemden Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine kadar Anadolu coğrafyası hep bir üretim yeri olarak bilinmektedir. Türklerin daha Orta Asya'dan itibaren maden sanatları alanında ileri düzeyde bir tecrübeye sahip olmaları, Anadolu topraklarına göç ettikten sonra Selçuklu devriyle birlikte madeni eserlerin üretim sürecini hızlandırmıştır.

Özellikle Anadolu Selçukluları döneminde Konya ve Artuklu bölgesi en önemli madeni eser üretim merkezleri olarak dikkati çekmektedir. Mardin, Midyat ve civarı Anadolu'nun en önemli maden sanatı merkezleri olmuştur. Artuklu hakimiyet alanı içerisinde kalan Tur Abdin bölgesinde Süryanilerin öteden beri kuyumculuk faaliyetleriyle iştigal ettikleri göz önünde bulundurulduğunda Midyat'ın Artuklu döneminde önemli bir merkez konumunda bulunduğu anlaşılmaktadır. Ülkemizde telkari gümüş işlemeciliğinin en önemli merkezi konumundaki Midyat'ta altın ve gümüş telkari işlemeciliğinin geçmişi oldukça eskilere dayanır. 1980'li yılların sonlarına kadar altın ve gümüş telkari işlemeciliği birlikte yapılırken, 1990'lı yıllardan itibaren Midyat'ta sadece gümüş telkari işlemeciliği devam etmiştir.

Artuklu döneminden ele geçen bazı eserler, Midyat kilise ve manastırlarında bulunan bazı ürünler ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Midyat'ta üretilen bazı gümüş ürünler; telkari gümüş yapımının Midyat'ta uzun bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. 2009 yılında Mardin Kızıltepe'de gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda ele geçirilen ve 11. ile 14. yüzyıllar arası döneme ait olduğu belirtilen telkari altın kemerin, teknik ve motifleri bakımından Midyat telkari gümüş işlemeciliğiyle ortak özellikler taşıdığı tespit edilmiştir.

Kızıltepe Sürekli definesinde bulunan telkari altın kemer ile Midyat telkari gümüş ürünleri arasında form, motif ve teknik özellikler bakımından ortak üslup özellikleri görülmektedir. Bundan hareketle; Kızıltepe ve Midyat arasında bulunan 80 km’lik coğrafi yakınlık da göz önünde bulundurularak; Artuklular döneminde Süryanilerle Müslümanlar arasında çok yönlü bir münasebetin kurulduğunu, kuyumculuk ve el sanatları zemininde ortak bir sanat ve kültür ortamının tesis edildiğini söylemek mümkündür.

MAÜ Midyat Meslek Yüksekokulu bünyesinde 2014 yılında öğretime başlayan Kuyumculuk ve Takı tasarımı programı ile her yıl en az 20 ön lisans öğrencisi telkariyi öğrenmeye başlamış, açılan iki atölye ile geleneksel üretim yaşatılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında Midyat Telkari Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi kuyumculuk bölümü, Halk eğitim merkezi ve ÇATOM gibi kurumlar bünyesinde açılan telkari kurslarında telkari eğitimlerinin düzenli biçimde verildiği tespit edilmiştir. Midyat eğitim kurumlarında açılan atölyelerle, geleneksel üretim yeni nesillere aktarılmaya çalışılmıştır. Midyat’ta son 10 yılda geleneksel telkariyi ustadan öğrenmenin yanında eğitim yoluyla öğrenme süreci de yaşanmaktadır.

Araştırma konusu olan “Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliği” geleneksel yöntemleriyle Midyat’ta halen üretilmeye devam etmektedir. Üretimde kullanılan malzemelerin bir kısmı çağın gelişimine uyumlanmıştır. Gümüş teli eritmek için eskiden kömürlü eritme ocağı kullanılırken, günümüzde elektrikli eritme ocağı kullanılmaya başlanmıştır. Tel inceltmek için kullanılan silindirler eskiden tel silindirleri ile plaka silindirleri şeklinde iki ayrı makine halindeyken, günümüzde her iki fonksiyonlu silindir makineleri üretilmiş ve Midyatlı ustalar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Diğer taraftan eritme potaları, tel ve plaka şideleri, maşalar, haddeler, çift, pense, ege, kıl testere, heşteke ve örs gibi geleneksel malzemelerin kullanımına devam edilmiştir.

Geleneksel Midyat telkarisinde gelişen teknolojiyle birlikte üretim süreçlerinde kullanılan modern makine ve ekipmanlar tespit edildiği gibi, geleneksel yöntemlerle devam eden bazı geleneksel üretim yöntemleri de tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Elektrikli bilye dolabının küçük parçaların parlatılması işleminde kullanılmasına karşın, büyük parçalarda en eski yöntemlerden olan çelik kalemle parlatma işleminin hala devam ettiği tespit edilmiştir.

Midyat telkari atölyelerinde Müslüman telkari ustaların sayısının geçmişin aksine Süryani telkari ustalarından fazla olduğu tespit edilmiştir. Ustaların büyük çoğunluğunun erkek olduğu, buna karşın kadın usta sayısında da artış yaşanmaya başladığı ortaya çıkmıştır. Sayıları bakımından ustaların en çok 41-50 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Ustaların telkariyi daha çok ustadan ve aileden öğrendikleri, son yıllarda eğitim kurumundan ve kurslardan öğrenmeye başlayanların sayısında da artış yaşandığı gözlenmiştir.

Telkari ustalarında üniversite mezunlarının oranı %25, lise mezunu oranının %44 olması eğitim seviyesinin yükseldiğini ortaya çıkarmıştır. Gümüş işlemeciliğine başlama yaşında da makas aralığı açıktır. En düşük yaş 6, en yüksek yaş 38 olarak tespit edilmiştir. Gümüş işlemeciliğinin öğrenildiği kaynak olarak aile ve ustadan öğrenenlerin toplam oranı %54 iken; lise, yüksekokul ve kurslardan öğrenenlerin toplam oranının % 44 civarında olduğu tespit edilmiştir.

Ustalarda telkarinin geleceği konusunda; gerekli ilgi gösterilmezse geleneğin kaybolacağı kanaatinin hakim olduğu görülmüştür. Ustaların yarıdan fazlasının kendi ürünlerini kendilerinin pazarladığı ortaya çıkmıştır. Bazı atölyelerin satış mağazalarının da bulunduğu gözlenmiştir. Ustaların kendi ürünlerini atölyelerinde, sahibi oldukları satış mağazalarında veya üretim yaptıkları kurumlarda sattıkları tespit edilmiştir.

Ustalar gümüş işlemeciliğinde karşılaştıkları en büyük güçlük olarak, emeklerinin karşılığını alamadıklarını belirtmişlerdir. Çalışma ortamlarının aydınlatma, havalandırma ve temizlik konularında büyük oranda gümüş işlemeciliğine uygun olduğunu düşündükleri görülmüştür.

Midyat telkari ustalarının en çok bitkisel motifleri kullandıkları tespit edilmiştir. Daha sonra sırasıyla sembolik, hayvansal ve geometrik motifler kullanılmaktadır. Telkari üretiminde en çok süslemesiz sade telkari üretilmektedir. Bunu güverse (gümüş top), ajur işi, taşlı süsleme, mine ve savat takip etmektedir.

Midyat'ta gümüş işlemeciliğinde telkari tekniğinin geniş bir kullanım alanına sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada Midyat telkari gümüş işlemeciliği ürünleri küçük parçalar ve büyük parçalar adı altında sınıflandırılmıştır. Ustaların küçük parça olarak küpe, kolye, yüzük, bilezik, bileklik, yaka iğnesi, takı seti, halhal, hızman, anahtarlık, yaka rozeti ve kol düğmesi ürettikleri tespit edilmiştir. Büyük

parça olarak ise; tepsi, vazo, gondol, tabanca kabzası, masa isimliği, şekerlik, mücevher kutusu, sigara tabakası, tespih, ayna çerçevesi, çanta, gelin tacı, kemer, tarak, toka ve baş süsleri, telkari kalemlik, telkari peçetelik, fincan zarfı, resim çerçevesi, baston ve asa sapları, küçük dekoratif eşyalar (takunya-çaydanlık-masa-sandalye vb.) ve çakmak kılıfı ürettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmada küçük parçaların büyük parçalara oranla daha çok üretildiği görülmüştür. Küçük parçalardan küpe, kolye, yüzük, bileklik ve takımların (yörede set denilmekte) daha çok üretildiği tespit edilmiştir. Büyük parçalardan ise kemer, tarak, tespih, gelin tacı ve baş süslerinin en çok üretildiği, daha sonra gondol, vazo, masa isimliği ve tepsinin üretildiği ortaya çıkmıştır.

Beyazarı, Trabzon ve Mardin il merkezinde işlenen el ürünü telkari ürünlerin küçük parçalar olduğu ve Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin, büyük parça üretimiyle Anadolu'daki diğer yörelerden ayrıldığı tespit edilmiştir. Büyük parça işleyebilen ustalara Midyat'ta rastlanmış ve büyük çoğunluğunun Süryani olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca 22 mikrona varan tel inceliğinin iç dolgu işlemlerinde kullanılması da diğer yörelerde görülmeyen bir özellik olarak tespit edilmiştir. Mardin'de işlenen en ince tel 24 mikron, Beyazarı ve diğer yörelerde işlenen en ince tel 30 mikrondur.

Büyük parçalardan olan mücevher kutusunun üretim aşamaları gümüşün granül (tane) biçiminden tel haline getirilmesine, tellerin farklı motif ve süslemelerle bir araya getirilmesinden kutunun kapakla birleştirilmesine, ürüne yükseklik verilmesinden parlatma ve son müdahalelere kadar bütün üretim süreçleri tespit edilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Böylece ilk defa Süryani ustalar tarafından yapılan büyük bir parçanın (mücevher kutusu) geleneksel yöntemlerle üretimi, araştırmada belgelenerek kaydedilmiştir.

Araştırmada Midyat gümüşçü esnafının 1/4'ünün işletmesine ait telkari atölyesi bulunduğu, 3/4'ünün ise atölyesinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Midyat gümüşçü esnafının satış mağazalarının büyük çoğunluğunda değişik yoğunluklarda geleneksel telkari ürünlerin satıldığı tespit edilmiştir. İşletmelerin küçük bir kısmında ise sadece geleneksel ürün satıldığı tespit edilmiştir.

950 ayar gümüşün rağbet gördüğü satış mağazalarında en çok geleneksel Midyat telkari ürünlerin talep edildiği ortaya çıkmıştır. Ancak yurt içi ve yurt dışında

üretilem gümüş döküm ürünlerin de vitrinlerde yerini aldığı ve yoğun bir talep gördüğü gözlenmiştir. Midyat gümüşçüler çarşısında bulunan gümüş satış mağazalarında sadece gümüş ürünlerin değil altın takılar, muhtelif ham maddelerden tespihler ve hediyelek dekoratif eşyaların da satıldığı gözlemlenmiştir.

20. Yüzyılın başlarından itibaren teknolojinin gelişmesiyle el işçiliğinin yerini makine ve döküm ürünlerin almasıyla diğer el sanatlarında olduğu gibi Midyat telkari gümüş işlemeciliğinde de döküm ürünler, geleneksel üretimi olumsuz etkilemeye başlamıştır. Geleneksel üretimin devam ettiği Midyat'ta telkari ustaları, taklit ve döküm gümüş ürünlerin Midyat markası adı altında satılmasını en büyük sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yurt içinden ve yurt dışından getirilen düşük ayarlı fabrikasyon gümüş ürünlerin Midyat gümüşçüler çarşısında satılmasının, geleneksel yöntemlerle üretim yapan ustaları ekonomik yönden olumsuz etkilemeye başladığı tespit edilmiştir.

2014 yılında açılan Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu Kuyumculuk ve Takı Tasarımı programında, telkari gümüş işlemeciliğinin geleneksel yöntemlerle öğretildiği ve üretildiği gözlemlenmiştir. 2022 yılında öğretim faaliyetine başlayan MAÜ Midyat Sanat ve Tasarım Fakültesi Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımı bölümünde de telkari gümüş işlemeciliğine özel bir önem verildiği tespit edilmiştir. Böylece Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin; ilçede ön lisans ve lisans düzeyinde verilen eğitimle desteklendiği, yüksekokul ve fakültesiyle geleneksel telkari sanatına sahip çıkıldığı anlaşılmıştır. 2021 yılında Midyat Kaymakamlığı tarafından yapılan müracaat neticesinde Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından Midyat telkarisine Coğrafi İşaret Tescil Belgesi verilmiştir. 2023 yılında Belediye Başkanı Veysi Şahin'in özel gayretleriyle Midyat Belediyesi tarafından gümüşçüler çarşısında Midyat Telkari Müzesi açılmış ve telkari işlemeciliğinin geleceğe taşınması konusunda önemli bir adım daha atılmıştır.

Araştırmada disiplinler arası bir yaklaşımla; Midyat ilçesinin tarihi, sosyolojisi ve geleneksel takıları ele alınmış, telkari gümüş işlemeciliği kuyumculuk teknik ve ilkeleri doğrultusunda incelenmiş, sanat tarihi perspektifiyle ürünlerin özellikleri tespit edilmiş ve farklı tasarım örneklerinden hareketle yeni ürünler üretilmiştir.

Midyat telkari gümüş işlemeciliğinin korunması ve geleceğe taşınması konusundaki tedbirlerin başında, Midyat gümüşçüler çarşısında el yapımı geleneksel

ürünlerle döküm ürünleri ayıracak bir kontrol mekanizmasının hayata geçirilmesi gelmektedir. Coğrafi İşaret Tescil Belgesinin standartlarına uyan geleneksel ürünler, adı belirlenmiş ayrı standlarda satışa sunulabilir. Döküm ve fabrikasyon diğer gümüş ürünler de ayrı standlarda satılabilir. Midyat'ı ziyaret eden turistlere ve müşterilere geleneksel ürün standıyla döküm ürün standları ayrı ayrı tanıtılabilir. Gümüşçü esnafı, bu ayrımı yapmadığı takdirde Kaymakamlık veya Belediye bu konuda yaptırım uygulamalı ve ürün satış sürecini kontrol etmelidir. Böyle bir sistem hayata geçirildiği takdirde; Midyat telkarisi adı altında satılan taklit ve döküm ürün satışının önüne geçilerek geleneksel üretim yapan atölyeler koruma altına alınmış olacaktır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı uhdesinde yürütülen Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri çalışması kapsamında ömrünü telkari gümüş işlemeciliğine adan ve mesleklerinde 40 yılı geride bırakan birkaç Midyatlı telkari ustasının (Aziz Dilmeç, Melek Akyol ve Murat Aslan) Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanterine dahil edilmesi, Midyat telkari gümüş işlemeciliğini destekleyecek bir adım olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, M. (2012). Midyat ve Çevresinin İslam'ın Hakimiyetine Girişi, Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Akdeniz, E. (2020). *İbn Sînâ'nın Hafıza Teorisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı.
- Akengin, Büyükyazıcı ve Demir (2021). Midyat Telkari Ustaları, Turkish Academic Research Review, cilt 6, sayı 2, s. 752-771
- Aktaş, S. (2019). *Gümüş Endüstrisi Cevher ve Atıklarında Bazı Elementlerin ICP-OES ile Tayini*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akyol, E. (2017). Kültürün Korunması ve Aktarımı Bağlamında Beypazarı'nda Telkari Sanatı ile Ustaları Üzerine Bir Derleme ve Değerlendirme, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18/40, s. 90-109.
- Akyüz, G. (2005). *Tüm Yönleriyle Süryaniler*, Mardin.
- Aliyeva, M.A. (2007) "Mardin ve Çevresini İçine Alan Türk Devletleri Tarihi", *Makalelerle Mardin Cilt I* (Tarih- Coğrafya), Haz: İ.Özcoşar, İstanbul.
- Allak, F. (2021). Mardin Olgunlaşma Enstitüsünde Geleneksel Gümüş İşlemeciliğiyle Üretilen Ürünlerden Örnekler, Tam Metinli Bildiri, 7. *Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi*, 10-12 Aralık, Mardin, 2021.
- Allak, F. (2022). Anadolu'daki Kilim Motiflerinin Gümüş-Telkari Alanına Uygulanması: Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Örneği, *International Journal of Mardin Studies*, 3 (1), 55-72
- Allak, F. (2023). *İstanbul Türbeler Müzesi'nde Bulunan Madeni Eserler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Allak, F. (2024). Mardin'deki Gümüş Telkârî Atölyeleri ve Ustaları Üzerine Bir Araştırma, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 1370-1391.
- Altunbay, M. (2002). "Klasik Dönemde Osmanlı'da Madencilik" *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 10, s. 791-799, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Aral, S. (2005). *Konya İl Merkezinde Bulunan Madeni Takılar ve Üretim Yapan Bir Gümüş Takı Atölyesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Ana Sanat Dalı.
- Arlı, M., (1989). *Beypazarı'nda Telkârî Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Arseven, C.E., (1970). *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi.
- Aslanapa, O., (2005). *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi.
- Atasoy, S. (2010). Anadolu'da Maden Sanatı, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 52-59.
- Avcı, A. (2019). Enflasyon ve Döviz Kurlarının Altın Fiyatlarına Etkileri: Türkiye ve Dünyada Altın ve Kuyumculuk Sektörü, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Cilt 6, Sayı 14.
- Aypek, A. ve Demir, T. (2021). Midyat Telkari Sanatı ve Teknoloji, *Kalemişi Dergisi*, 18, 1-11
- Başak, O. (2004). *Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Tarancı Müzesinde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Gurup Madeni Eser*, Doktora tezi,

- Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.
- Başak, O. (2008). Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da Maden Sanatının Gelişimi ve Kullanımı, *Görsel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 21, s. 15- 33, Erzurum.
- Belli, O. (2006). Mardin'de Geleneksel Üretim Yapan Bakır ve Bronz Atölyeleri, (Bildiri), İbrahim Özcoşar – Hüseyin Güneş (Ed.), *I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul.
- Bingöl, F.R. I. (1999). *Antik Takılar*, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü yayını, Ankara.
- Biröl, İnci A. ve Derman Ç. (1991). *Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bodur, F. (1987). *Türk Maden Sanatı*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları 2, İstanbul.
- Bülbül, C. (2012). Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Midyat ve Çevresi, *Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Büyükyazıcı M.E. ve Altuntaş O. (2019). *Kuyumculuk Sanatında Mıhlama Tekniği*, International Social Sciences Studies Journal, 5 (32): 1765-1774
- Büyükyazıcı, M. E. (2008). *Trabzon İlinde Altın ve Gümüş İşlemeciliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, M. (2022). *Kuyumculukta Mine Tekniği Uygulamaları ve Yeni Tasarımlar*, Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Çalışması, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, R. F. (2021). *Dünyada ve Türkiye'de Gümüş*, MTA, Fizibilite Etütleri Daire Başkanlığı yayını, Ankara.
- Çelik, M. ve Karakaya N. (1998). *Sistemik Mineroloji*, Konya.
- Çevik, A. (2007). “İlkçağlardan Ortaçağın Sonuna Kadar Midyat ve Yöresi (Turabdin)'nin Tarihi Coğrafyası”, Makalelerle Mardin Cilt I (Tarih-Coğrafya), Haz: İ.Özcoşar, İstanbul.
- Çolak, H.I. (2017). *Türkiye Altın-Gümüş Envanteri*, MTA Genel Müdürlüğü yayını, Ankara
- Dalkılıç, N. (2007). *Midyat Kültürel Zenginliği Korunması*, Çekül Yayınları, İstanbul.
- Daşdemir, D. (2009). *Midyat İlçe Merkezinin Coğrafyası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demir, M. (2012). *Asur Kaynakları Işığında Tur Abdin (Kasieri)*, Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Demircan, A. (2012). *Mıhallemilerin Etnik Kökeni Etrafındaki Tartışmalar*, *Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Demirezen, R. A. (2012). *Sivas İl Merkezinde Gümüş İşlemeciliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı
- Deniz, M. (2019). *Mardin Müzesindeki Sürekli Definesine Ait Madeni Eserler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- El-Bîrûnî, E. (2020). *Kıymetli Taşlar ve Metaller Kitabı (El Cemahir fî Marifettîl – Cevahir)*, (Çev. Emine Sonnur Özcan). Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, N. (2014). *Mezopotamya'nın Bilge Şehri Mardin'i Aydınlatan Sürekli Definesi*, Mardin.
- Erginsoy, Ü. (1976). *Türklerin İslam Maden Sanatına Katkıları*, İslam Sanatında Türkler, (İslam Kongresi Tebliğleri), Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi (Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar)*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 225, Türk Sanat Eserleri Dizisi:4, İstanbul.
- Erginsoy, Ü. (1997). "Maden Sanatı" Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.2, İstanbul, YEM Y. s.1138-1147.
- Erginsoy, Ü. (2008). "Maden Sanatı", *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Ed. Doğan Kuban, YKY Yayınları.
- Ergün, B. (2022). Kuyumculukta Döküm Tekniği (Kayıp Mum Tekniği) İle Yapılan Ürünün Üretim Aşamaları, *Erciyes Akademi*, 36 (3), s. 1149-1166.
- Erpolat, M.S. (2007). "Tapu-Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Midyat" Makalelerle Mardin Cilt I (Tarih- Coğrafya), Haz: İ.Özcoşar, İstanbul.
- Ersoy, E. (2011). Lale Üzerine Notlar, Düşünüyorum- Anadolu Aydınlanma Vakfı Sosyal ve Kültürel Bülteni, sayı 10.
- Eruz, F. (1993) *Konuşan Maden*, Yapı Kredi Yayınları Madeni Eserler Koleksiyonu, İstanbul.
- Fedai, A. (2012). Midyat Halkevi ve Faaliyetleri, *Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Fırat, Y. (2010), *Mardin İli Gümüş Telkari Kadın Takıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Göktaş Kaya, L. (2020). "Anadolu'da Maden Sanatı İçinde Artukluların Yeri", Artuklular, Cilt 2, Ed; İbrahim Özcoşar, İkinci Baskı, Mardin Sesi Matbaacılık.
- Günel, Aziz. (2021). *Türk Süryaniler Tarihi*, Gerçeğe Doğru Kitapları yayınları, İstanbul
- Güneş, H. (2012). "İslamlaşma Sürecinde Midyat", *Uluslararası Midyat Sempozyumu-Sempozyum Bildirileri Kitabı*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, Mardin.
- Kamiloğlu, İ. E., (2009). *Mardin İli Gümüş İşlemeciliği ve Yörede Yapılan Ürünlerin Bazı Özellikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kankal, A. (2007). Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Midyat, *Makalelerle Mardin Cilt I (Tarih- Coğrafya)*, Haz: İ.Özcoşar, İstanbul.
- Kaptan, E. (1981). *Türkiye Madencilik Tarihi İçinde Kalayın Önemi ve Kökeni*, Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Ankara.
- Keskiner, C. (1991). *Türk Motifleri*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını, İstanbul.
- Komisyon. (2009). *Anadolu Madenciliğinde İlk Adımlar*, MTA Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Komisyon. (2015). *Midyat- Güneş Uygarlığında Bir Nefes*, Gülermat Matbaa ve Yayıncılık, İzmir.
- Komisyon. (2016). *Türkiye'de ve Dünyada Bakır*, MTA Fizibilite Etütleri Dairesi Başkanlığı.

- Kortel, E. (1996) *Geç Dönem Osmanlı Gümüş Sanatı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Köymen, G. (2013). *Eti Gümüş A.Ş.'de Siyanürle Gümüş Üretimi Ve Gümüş Veriminin Artırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Kuşoğlu M. Z. (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kuşoğlu, M.Z. (2014). *Türk Sanatında Gümüş*, İBB yayınları.
- Meriçboyu, Y.A. (2001). *Antik Çağ'da Anadolu Takıları*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69, İstanbul.
- Özdemir, M.F. (2010). *Beyazarı Telkari İşlemeciliği ve Takı Örneklerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M.F. (2024). Kuyumculukta Geleneksel Yüzey Süsleme Yöntemi Olarak Granülasyon Tekniği ve Yeni Uygulamalar, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 12 (36), 865-879.
- Öztürk, İ. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*, Ürün Yayınları, Ankara.
- Saklavcı, F. (2023). Sivas İlinde Telkari İşlemeciliği ve Son Temsilcilerinden Niyazi Arslanhan'ın Çalışmaları, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16 (43), 1429-1449.
- Sevin, V. (1991). *Anadolu Arkeolojisinin ABC'si*, İstanbul.
- Sevin, V. (2003). *Eski Anadolu ve Trakya-Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sevindi C.-D. Daşdemir (2011 Kuruluşu Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Açısından Midyat Şehri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 11, sayı 46, Haziran 2011, 135-182.
- Solmaz, M. (2022). Kölelik ve Zarafetin Birleştiği Halka: Halhal, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (10), 31, 127-136.
- Sözen M. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatları*, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Sular, G. (1998), *Mardin İli Midyat İlçesi Telkari Gümüş İşçiliği Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şekerci, H. (2014). *İstanbul İlindeki Gümüş İşlemeciliği*, Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şemsettin, S. (2004). *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, 13. Baskı, İstanbul.
- Tanrıöğen, A. (2021). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.
- Taş, K. (2007). “Midyat ve Çevresinde Türk Hakimiyetinin Tesisi”, Makalelerle Mardin Cilt I (Tarih-Coğrafya), Haz: İ. Özcoşar, İstanbul.
- Tekin, H. (2015). *Eski Anadolu Madenciliği*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Telli, E. (2009), *Mardin Altın Telkari İşçiliği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.
- Temizocak, Y. (1988). *Türk Kuyumculuğunun Dünü ve Bugünü*, I. Ulusal Sanat Sempozyumu, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Temur, S. (1997). *Metalik Maden Yatakları*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya

- Thomsen J. (2007). The Assyrians/Syriacs of Turkey: A Forgotten People (Tez Çalışması), Malmö University.
- Tızlak F. (2002). “Osmanlılardan Önce Türklerde Madencilik”, Türkler Ansiklopedisi, cilt7, 2002, Yeni Türkiye Yayınları, s.407,414.
- Türe, A. (2004). *Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili*, Goldaş Kültür Yayınları.
- Türe, A. (2011/a). *Dünya Kuyumculuk Tarihi I*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları, İstanbul.
- Türe, A. (2011/b). *Dünya Kuyumculuk Tarihi II*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları, İstanbul.
- Türe, A. (2011/c). *Altın Ülke Lydia*, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Manisa.
- Türe, A. ve Savaşçın, M.Y. (2000). *Kuyumculuğun Doğuşu*, Goldaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Türe, A. ve Savaşçın, M.Y. (2002). *Anadolu Antik Takıları*, Goldaş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, S. (1993). “*Maden Sanatı ve Kuyumculuk*”, Geleneksel Türk Sanatları, İstanbul.
- Uygur, H.K. (2008). *Midyat Halk Kültürü Monografisi*, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Uysal, S. (2015). *Gaziantep İli Gümüş İşlemciliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- World Gold Council, Yaşayan Anadolu Takıları, Atasay Kuyumculuk Yayınları, 2004, İstanbul
- Yalçın, Ü. (2003). Anadolu Madenciligi, Arkeo Atlas.
- Yalçın, Ü. (2016). “Anadolu Madencilik Tarihine Toplu Bir Bakış”, Mtbilimsel-Yer Altı Kaynakları Dergisi, sayı 9, s. 1-13.
- Yeşilbaş, E., Yeşilmen N. ve Alıcı, E. (2017). Mardin Çarşıları ve El Sanatları, Mardin Artuklu Üniversitesi yayınları, Mardin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin yayınları, Ankara.
- Yılmaz, T. (1999). Osmanlı Maden Sanatı, Osmanlı, 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Yücel, M.B. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Altın, MTA Genel Müdürlüğü-Fizibilite Etütleri Daire Başkanlığı.

İnternet Kaynakları

- <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/37990> (Erişim Tarihi: 12. 11.2023)
- <https://www.mta.gov.tr/v3.0/metalik-madenler/gumus> (Erişim tarihi: 14.02.2023).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/sah--rumuz> (Erişim tarihi: 06.02.2024)
- <https://www.artuklutelkari.com/urun/31-sira-trabzon-hasiri-bileklik> Erişim Tarihi: 19.11.2023
- https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/wwwdogakagovtr_623_up2r45kn_kuyumculuk-sektor-raporu-2015.pdf. Erişim Tarihi: 06.04.2024
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/76-insan-suresi> (Erişim Tarihi: 11.02.2024)
- <https://www.visitizmir.org.tr/destinasyon/12944#gallery-6> (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

<https://www.bende.com.tr/22-ayar-altin-13-sirali-trabzon-hasir-bilezik> (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

(<https://www.wattpad.com/50352436-kelebek>) (Erişim tarihi: 17.04.2024)

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.05.2024; 12.05.2024)

<https://www.yararmakina.com/ors-ors-imalati-metal-capa-motoru-tekeri.htm> (Erişim Tarihi: 03.05.2024)

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/76-insan-suresi> (Erişim Tarihi:03.04.2024)

<https://www.wattpad.com/50352436-kelebek> (Erişim Tarihi: 15.03.2024)

<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/328cb531-395d-4057-bc03-62a8494eb7ef.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2024)

Kaynak Kişiler

1.Kaynak Kişi: Aziz Dilmeç

Doğum Tarihi: 1948

Doğum Yeri: Midyat

Eğitim Durumu: Ortaokul

2.Kaynak Kişi: Melek Akyol

Doğum Tarihi: 1958

Doğum Yeri: Midyat

Eğitim Durumu: Ortaokul

3.Kaynak Kişi: Murat Aslan

Doğum Tarihi: 1974

Doğum Yeri: Cizre

Eğitim Durumu: Ortaoku

4. Kaynak Kişi: Aday Gürkan

Doğum Tarihi: 08.02.1991

Doğum Yeri: Midyat

Eğitim Durumu: Lisans

5. Kaynak Kişi: Suphi Hindiyeirli

Doğum Tarihi: 1947

Doğum Yeri: Mardin

Eğitim Durumu: İlkokul

Görsel Kaynaklar

-Aziz Dilmeç Koleksiyonu : (Resim 3.2.), (Resim 3.5.), (Resim 3.6.), (Resim 3.24.), (Resim 4.75.), (Resim 4.178.), (Resim 4.180.).

-Melek Akyol Koleksiyonu : (Resim 3.13.), (Resim 3.21.), (Resim 4.19.), (Resim 4.20.), (Resim 4.21.), (Resim 4. 22.), (Resim 4.23.), (Resim 4.24.), (Resim 4.25.), (Resim 4.183.), (Resim 4.200.).

- Murat Aslan Fotoğraf Arşivi : (Resim 3.15.), (Resim 4.186.), (Resim 4.190), (Resim 4.193.).

- Aday Gürkan Fotoğraf Arşivi : (4.187.)

-Mardin Müzesi Arşivi : (Resim 4.6.), (Resim 4.7.), (Resim 4.8.), (Resim 4.9.), (Resim 4.10.), (Resim 4.12.).

-Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi: (Resim 4.179), (Resim 4.189.), (Resim 4.191).

- Midyat Telkari Müzesi : (Resim 4.34), (Resim 4.35.), (Resim 4.36.). (Resim 4.206.)
- British Museum Arşivi : (Resim 4.3.), (Resim 4.4.), (Resim 4.5.).
- Mesut Aksoy Arşivi : (Resim 4.1.), (Resim 4.2.).
- Türkiye Patent Kurumu Web Sayfası : (Resim 4.13.), (Resim 4.14.), (Resim 4.15.), (Resim 4.16.), (Resim 4.17.), (Resim 4.18.), (Resim 4.32.).

Dijital Kaynaklar

https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1959-0722-1 : (Resim 4.3.), (Resim 4.4), (Resim 4.5.) Erişim tarihi: 02.05.2022

<https://www.bende.com.tr/22-ayar> : (Resim 3.3) Erişim Tarihi : 07.05.2024

<https://www.visitizmir.org/tr/destinasyon/12944#gallery-6> : (Resim 3.4.) Erişim Tarihi: 08.05.2024

- Tarık Demir Fotoğraf Arşivi : (Resim 3.1.), (Resim 3.7.), (Resim 3.8.), (Resim 3.9.), (Resim 3.10.), (Resim 3.11.), (Resim 3.12.), (Resim 3.14.), (Resim 3.16.), (Resim 3.17.) (Resim 3.18.), (Resim 3.19.), (Resim 3.20.), (Resim 3.22.), (Resim 3.23.), (Resim 3.25.), (Resim 3.26.), (Resim 3.27.), (Resim 3.28.), (Resim 3.29.), (Resim 4.26.), (Resim 4.27.), (Resim 4.28.), (Resim 4.29.), (Resim 4.30.), (Resim 4.31.), (Resim 4.33), (Resim 4.37.), (Resim 3.38.), (Resim 4.39.), (Resim 4.40.) (Resim 4.41.), (Resim 4.42.), (Resim 4.43.), (Resim 4.44.), (Resim 4.45.), (Resim 4.46.), (Resim 4.47.), (Resim 4.48.), (Resim 4.49.), (Resim 4.50.), (Resim 4.51.), (Resim 4.52.), (Resim 4.53.), (Resim 4.54.), (Resim 4.55.), (Resim 4.56.), (Resim 4.57.), (Resim 3.58.), (Resim 4.59.), (Resim 4.60.) (Resim 4.61.), (Resim 4.62.), (Resim 4.63.), (Resim 4.64.), (Resim 4.65.), (Resim 4.66.), (Resim 4.67.), (Resim 4.68.), (Resim 4.69.), (Resim 4.70.), (Resim 4.71.), (Resim 4.72.), (Resim 4.73.), (Resim 4.74.), (Resim 4.75.), (Resim 4.76.), (Resim 4.77.), (Resim 3.78.), (Resim 4.79.), (Resim 4.80.) (Resim 4.81.), (Resim 4.82.), (Resim 4.83.), (Resim 4.84.), (Resim 4.85.), (Resim 4.86.), (Resim 4.87.), (Resim 4.88.), (Resim 4.89.), (Resim 4.90.), (Resim 4.91.), (Resim 4.92.), (Resim 4.93.), (Resim 4.94.), (Resim 4.95.), (Resim 4.96.), (Resim 4.97.), (Resim 3.98.), (Resim 4.99.), (Resim 4.100.) (Resim 4.101.), (Resim 4.102.), (Resim 4.103.), (Resim 4.104.), (Resim 4.105.), (Resim 4.106.), (Resim 4.107.), (Resim 4.108.), (Resim 4.109.), (Resim 4.110.), (Resim 4.111.), (Resim 4.112.), (Resim 4.113.), (Resim 4.114.), (Resim 4.115.), (Resim

4.116.), (Resim 4.117.), (Resim 3.118.), (Resim
4.119.), (Resim 4.120.) (Resim 4.121.), (Resim
4.122.), (Resim 4.123.), (Resim 4.124.), (Resim
4.125.), (Resim 4.126.), (Resim 4.127.), (Resim
4.128.), (Resim 4.129.), (Resim 4.130.), (Resim
4.131.), (Resim 4.132.), (Resim 4.133.), (Resim
4.134.), (Resim 4.135.), (Resim 4.136.), (Resim
4.137.), (Resim 3.138.), (Resim 4.139.), (Resim
4.140.) (Resim 4.141.), (Resim 4.142.), (Resim
4.143.), (Resim 4.144.), (Resim 4.145.), (Resim
4.146.), (Resim 4.147.), (Resim 4.148.), (Resim
4.149.), (Resim 4.150.), (Resim 4.151.), (Resim
4.152.), (Resim 4.153.), (Resim 4.154.), (Resim
4.155.), (Resim 4.156.), (Resim 4.157.), (Resim
3.158.), (Resim 4.159.), (Resim 4.160.) (Resim
4.161.), (Resim 4.162.), (Resim 4.163.), (Resim
4.164.), (Resim 4.165.), (Resim 4.166.), (Resim
4.167.), (Resim 4.168.), (Resim 4.169.), (Resim
4.170.), (Resim 4.171.), (Resim 4.172.), (Resim
4.173.), (Resim 4.174.), (Resim 4.176.), (Resim
4.177.), (Resim 4.181.), (Resim 3.182.), (Resim
4.184.), (Resim 4.185.) (Resim 4.188.), (Resim
4.189.), (Resim 4.192.), (Resim 4.194.), (Resim
4.195.), (Resim 4.196.), (Resim 4.197.), (Resim
4.198.), (Resim 4.199.), (Resim 4.201.), (Resim
4.202.), (Resim 4.203.), (Resim 4.204.), (Resim
4.205.) (Resim 4.207.).

EKLER

EK 1. Bilgi Formları

BİLGİ FORMU-1

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım Tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Şekerlik (yörede gondol)
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 12 cm / Boy: 27 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel ve Geometrik
: Şekerlik kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Oval biçimli kutunun zemin kısmı da telkari işlemeli olup kutuya dört gümüş topla yükseklik verilmiştir. Şekerliğin ağız kısmı ile taban kenarlarında zikzak çerçeve oluşturulmuştur. Şekerliğin gövde kısmına sim (yörede tırtır, zikzak) dolgular, hat dilimli şerit teller ile mekik ve spiral (teker) iç dolgularla süslemeler yapılmıştır. Oval formulu şekerliğin iki yan ucuna vav motifli burgu tel ve bu telin sırtına ucu mekik dolgulu üç yapraklı kalın bir tel eklenerek tutamak (kulp) yapılmıştır. Kapağın orta kısmı papatya motifinden oluşmaktadır. Bu motifin üzerine eklenen ortası güverseli lale çiçeği de kapağın kulpunu oluşturmaktadır. Kapakta da sim (tırtır) dolgu ve hat dilimli şerit tel ile kenar süslemeleri; mekik, teker ve damla motifleriyle de iç dolgu süslemeleri yapılmıştır.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-2

Ürün Çeşidi

: Gondol

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 7 cm. /Boy: 18 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

:Gondolun iki ucu yukarıya doğru bakmaktadır. Gondolun ön ve arka yüzeyine geleneksel Midyat telkrisinde büyük parçalarda sık görülen zikzak dolgu (sim, tırtır) motifi işlenmiştir. Zikzak dolguların aralarında kat izi verilmiş şerit halinde gümüş tel kullanılmıştır. Gondolun ağız kısmı iskelet telinden yapılan zikzakla çevrilmiştir. Gondolun iki ucuna vav formu burgu telle tutamak yapılmış, ön ve arka yüzeye simetrik şekilde üç papatya çiçeği yerleştirilmiştir. Ortadaki daha büyük olduğu papatya çiçekleri taç yapraklıdır. Papatyaların ortasında bir güverse bulunmaktadır. Gondolun tabanı da telkari işlemeli olup sim dolgu (tırtır) ve mekik dolgu kullanılmıştır. Tabanın yere temas eden orta kısmına 4 tane gümüş top yerleştirilerek gondola yükseklik verilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-3

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Şekerlik
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 7 cm. / Boy: 9 cm
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel
: Şekerlik kutu ve kapak olmak üzere iki parçadır. Kutu yuvarlak formdadır. Yüzey Midyat telkarisinde büyük parçalarda sıklıkla kullanılan sim (tırtır, zikzak) dolgulardan oluşmaktadır. Sim dolguların arasına kat izi verilmiş şerit ve içleri mekik dolgular ile doldurulmuş iskeletler yerleştirilmiştir. Şekerliğin iki tarafına vav motifli burgu tel ve bu telin sırtına ucu mekik dolgulu üç yapraklı kalın bir tel eklenerek tutamak (kulp) yapılmıştır. Şekerliğin ağız kısmıyla taban kenarları iskelet telinden yapılan zikzak motifleriyle süslenmiştir. Şekerliğin taban kısmı da sim (yörede tırtır) dolguyla örülmüştür. Tabanın tam ortasında ise 18 yapraklı papatya çiçeği motifi bulunmaktadır. Ayrıca tabana üç gümüş topla yükseklik verilmiştir. Şekerliğin kapağının orta kısmına papatya motifi işlenmiştir. Bu motifin üzerine eklenen ortası güverseli lale çiçeği de kapağın kulpunu oluşturmaktadır. Kapağın yüzeyinde sim (tırtır) başta olmak üzere mekik, damla ve spiral (yörede teker) iç dolgu motifleri kullanılmıştır.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-4

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Tepsi
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 21 cm. / Boy: 40 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel
: Oval formda olan tepsinin taban kısmında damla dolgular ile doldurulan 18 yapraklı 6 büyük papatya motifi yer almaktadır. Papatya motifleri madalyona benzeyen bir formun ortasında olup etrafı sim (tırtır) dolgulu iki şerit plaka ile çevrelenmiştir. Taban parçasının kenarları sim (tırtır) dolgu ile örülmüştür. Sim (tırtır) dolgularda 80 mikron tel kullanılmıştır. Tepsinin tabanı ile üst kenarı birleşiminde ortasında 130 mikron kalın iskelet teli bulunan iki kat halinde sim (tırtır) dolgu kullanılmıştır. Sim (tırtır) dolgular hem süslemede hem de büyük parçalara yükseklik vermede kullanılan önemli bir fonksiyona sahiptir. Tepsinin kenarlarında ise lale motifli mekik dolgulu dilimler kullanılmıştır. Geleneksel Midyat telkarisinde ev adı verilen dilimlere tepsinin uçlarında üçer dilim daha eklenerek tutamak oluşturulmuştur.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-5

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Kemer
: Giyim aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 5 cm. / Boy: 91 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel, Sembolik
: Kemer, toka ve gövde kısmından oluşmaktadır. Gövde 32 dilimlidir. İskelet telinden yapılan köşelerden halkalarla birbirine bağlanan kemer dilimlerinde vav, teker ve sim (tırtır) dolgular kullanılmıştır. Dilimlerin uç kısımlarına yörede yarım papatya denilen üç yaprak işlenmiş ve dilimlerin ortasına güverse yerleştirilmiştir. Toka üç kat telkari işlemeden oluşmaktadır. En alttaki işleme yarım halkalardan oluşan iskelet teliyle çerçevelenmiştir. Toka sim (tırtır) ve mekik dolgularla süslenmiştir. Tokanın en üstteki üçüncü katına mekik dolgudan altı yaprakla üç boyut kazandırılmış ve yaprakların tam ortasına yarı değerli mavi bir taş yerleştirilmiştir. Tokaya halkalarla bağlanan tespih taneleri formundaki üçlü sarkaçla kemere püskül yapılmıştır. Tokanın arkasına eklenen kanca; diğer uçtaki üçgen formlu dilimle arkasındaki ortası boş bırakılan beş dilime takılabilmektedir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-6

Ürün Çeşidi

: Çanta

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 12 cm. / Boy: 8 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Çanta kapak, gövde ve zincir olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kapak ile gövdenin ön ve arka yüzünde iri güverselerin kullanıldığı çiçek motifleri kullanılmıştır. Farklı kalınlıklardaki iskelet ve dolgu telleriyle girift ve seyrek süslemelerle birlikte damla ve mekik motifleri de kullanılmıştır. Çantanın ön yüzündeki çiçek motifinin ortasında buluna iri güverse kapaktan sarkıtılan kalın tellerle klips oluşturmuştur. Çantanın iki yanından bağlanan zincir el yapımıdır.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-7

Ürün Çeşidi

: Şekerlik

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Ağız çapı 15 cm. / Boy: 8 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Şekerliğin tabanının ortasında bulunan 18 yapraklı papatya motifinin etrafı sim (tırtır) dolgu ile örülmüştür. 70 mikronluk bir düz, bir zikzaklı (tırtır) 17 katlı sim dolgu örgüyle tabanda zarif bir görünüm elde edilmiştir. Şekerliğin hazne kısmı 8 sütunun kaynak yapılarak birbirine tutturulmasıyla oluşmuştur. Sütunlarda aynı motif ve süslemeler kullanılmıştır. Her sütunda damla dolgulu papatya motifi ve onun etrafında mekik, yuvarlak ve sim (tırtır) dolgular kullanılmıştır. Şekerliğin kulpu düz, dilimli ve zikzaklı iskelet tellerinden oluşmaktadır. Kulp halkasının iki yanına küçük ve tepe noktasına damla dolgulu büyük bir çiçek motifi kondurulmuştur.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-8

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Vazo
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 8 cm. / Boy: 15 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Geometrik
: Vazo alt, gövde ve ağız olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Alt kısımda sim (tırtır) dolguların ortasına kat izi verilmiş şerit tel yerleştirilmiştir. Alt kısımda üçgen formlu iskelet tellerinden ayaklar yapılmış, ayakların içi teker (spiral) dolgu ile doldurulmuştur. Alt kısmın üzerine vazo gövdesinin oturtulduğu daire biçimli gümüş levhadan oluşan kaide yerleştirilmiştir. Vazonun gövde kısmı tırtır (sim) ve mekik dolgularla süslenmiş ve yukarıdan aşağıya doğru 6 gümüş plaka incelerek alt kısma kadar indirilmiştir. Vazonun ağız kısmında ise araya dilimli şerit tel yerleştirilmiş tırtır (sim) dolgular ve bu dolguların üzerine yörede ev denilen mekik dolgulu oval dilimler bulunmaktadır.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-9

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Çanta
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 4 cm. / Boy: 12 cm
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel
:Çanta gövde, kapaklar ve zincirden oluşmaktadır. Gövde kısmında ön ve arka yüzde simetrik şekilde tırtır (sim), mekik (kahke), teker (yuvarlak) ve damla dolgularla süslemeler yapılmıştır. Hat dilimli şerit teller hem gövdenin çerçevesinde hem de ortasında kullanılmıştır. İskelet telleriyle de volüt (sarmal) ve damla motifleri formunda desenler yapılmıştır. Kapak için çantanın iki ağzına menteşeli bağlantılarla hareketli kapaklar yapılmıştır. Kapak kanatlarına kalın iskelet saplarının ucuna yapılan güverselerle klips oluşturulmuştur. Kapak kanatlarının süslemesinde tırtır(sim), mekik ve teker (yuvarlak) dolgunun yanı sıra hat dilimli şerit tel kullanılmıştır. El ürünü olan çanta zinciri de iki yan taraftan takıştırma halkasıyla çantaya ilştirilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-10

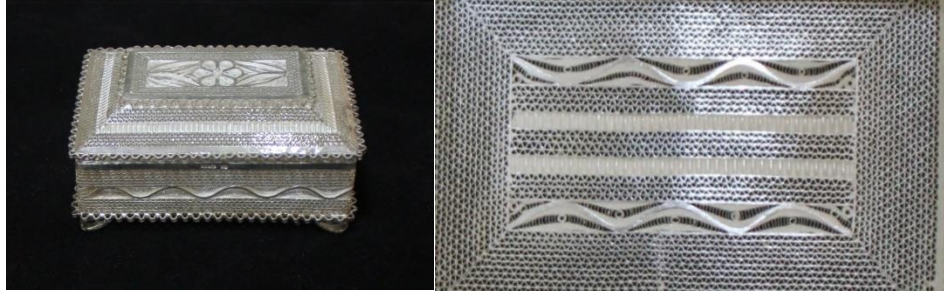
Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: İsimlik
: Aksesuar (Büyük parça)
: Telkari
: En: 9 cm. / Boy: 17 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel
: Masa isimliği kaide, kalemlik, isimlik ve isimlik yuvası olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Kaide kısmında Midyat'ta büyük parçaların vazgeçilmez süslemesi olan tırtır (sim) dolgu ile kenar süslemesi yapılmış, damla, mekik ve teker (spiral) dolgu ile de orta kısımlar süslenmiştir. İskelet teliyle de sarmal desenler yapılmıştır. Kalemlikler ise dolgu teli ve şerit tellerle aşağıya doğru daralan bir spiral formunda kaideye kaynakla tutturulmuştur. Etrafı tırtır (sim) dolguyla çevrelenmiş isimlikte mekik dolgunun yanı sıra teker (spiral) dolgu da kullanılmıştır. İsim yazılacak levha ise ağaç kabuğu formunda pürüzlü bırakılmıştır. İsimliğin oturtulduğu yuva ise simetrik şekilde ön ve arka iki parçadan oluşmaktadır. Parçalar sarmal desenli iskelet telleri, teker ve mekik dolgularla süslenmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-11

Ürün Çeşidi

: Mücevher Kutusu

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 5.5 cm. / Boy: 12 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Geometrik

Kompozisyon

: Mücevher kutusu kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Dikdörtgen formlu üründe, parçalar kutu ve kapağa yerleştirilen gümüş şarnel borulardan yapılan menteşe mekanizmasıyla birleştirilmektedir. Kutunun gövde kısmında tırtır (sim) dolgu hatları ile bu hatlar arasında bulunan iskelet telinin kıvrımları arasına yapılan mekik ve teker dolgular bulunmaktadır. Taban kenarları ile kapağın ağız kısmı zikzak modeli verilen iskelet teliyle çerçevelenmiştir. Kutunun taban kısmı klasik Midyat telkari geleneği özelliklerine göre büyük parçalarda sık kullanılan tırtır dolgu ile örülmüştür. Tırtır dolgu aralarına mekik dolgu ile hat dilimli iki şerit telden süslemeler yapılmıştır. Kapak kısmında ise yine tırtır dolgu hatlarıyla yükseklik verilen iki katlı bir görünüm elde edilmiştir. Hat dilimli şerit tel, tırtır dolgu işlemlerin ortasına yerleştirilmiştir. Kapağın tam ortasında teker dolgulu papatya çiçeği ile mekik dolgular kullanılmıştır.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-12

Ürün Çeşidi

: Tespih

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Boy: 16 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Geometrik

Kompozisyon

: 925 ayar gümüş telden yapılan halkalardan tespihin taneleri oluşmaktadır. Her tespih tanesinde ? halka birleştirilmektedir. Tespihin yapımında toplam 539 adet küçük halka kullanılmıştır. Gümüş zincire dizilen 33 habbeden oluşan tespihin imamesinde de habbeler kullanılmıştır. Arka arakaya dizilen diğer üç habbe ise tespihin tanelerinin birleştirildiği takıştırma halkasına bağlanmaktadır. İmamenin ucunda sarkaç şeklinde sarkıtılan üç ayrı habbe tespihin püskülünü oluşturmaktadır.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-13

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Vazo
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 11 cm. / Boy: 20 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Geometrik
: Vazo ayak, orta gövde ve üst gövde olmak üzere üç kısımda oluşmaktadır. Üst gövde 9 bombeli parçanın birleşmesiyle oluşmuştur. Vazonun bombeli ağzında 100 mikron kalınlığında burgulu tel kullanılmıştır. Üst gövdeyi oluşturan 9 bombe ağızlı sütunların iskelet teli kalınlığı ise 80 mikrondur. Vazoda bulunan mekik (yörede kartal gözü) iç dolgu motifi her üç kısımda kullanılmıştır. Mekik dolgu ürünün tamamında kullanılan ana iç dolgu süslemesidir. Orta ve üst gövdenin birleşme yerinde, vazonun belini saran 120 mikronluk iki kalın tel ve bu tellerin arasına yerleştirilmiş zikzak (tırtır) motifi bulunmaktadır. Ayak kısmı da çiçek motifli ve mekik dolguludur.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-14

Ürün Çeşidi

: Şekerlik

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 12 cm. / Boy: 17 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

:Şekerlik iki parçadan oluşmaktadır: Kutu ve kapak. Kutunun tabanı telkari süslemelidir. Taban, 6 yapraklı 3 papatya çiçeği ile bu çiçekleri saran sim (tırtır) dolgulu dairelerden oluşmaktadır. Kutunun gövde kısmında da papatya motifleri ve bu motifleri çerçeveleyen sim (tırtır) dolgulu daireler bulunmaktadır. Ortası papatya motifli dairler arasında mekik (kartal gözü) dolgular kullanılmıştır. Şekerlik gövdesinin iki tarafına iskelet ve dolgu tellerden örülen tutamaklar yerleştirilmiştir. Kapağın ortası; büyükçe bir papatya motifi ve bu motifin etrafına yerleştirilen teker (spiral), sim (tırtır) ve mekik (kartal gözü) dolgularla süslenmiştir. Tellerden oluşturulan gümüş top, kapağın kulpu işlevindedir.

Kaynak

: Midyat telkari ustalarından Musa Aras tarafından 1941 yılında üretilen vazo, Cumhuriyet dönemine ait bir eserdir (Kaynak kişi Melek Akyol).

BİLGİ FORMU-15

Ürün Çeşidi

: Sigara Kutusu

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 8 cm. / Boy: 12 cm./Yükseklik: 2.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motif/ler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ürün kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kutunun zeminine büyük ölçüde sim (tırtır) dolgulu kenar süslemeleri işlenmiştir. Zeminin ortasında iki bölüm halinde tırtır dolgular arasına işlenen mekik ve teker iç dolgular bulunmaktadır. Kutunun gövdesi de tırtır dolgulu motiften oluşmaktadır. Gövdenin tam ortasına hat dilimli şerit tel yerleştirilmiştir. Kapak, menteşe ile kutuya birleştirilmiştir. Kapakta da tırtır dolgulu kenar süslemeleri, hat dilimli şerit tel ve ortaya yerleştirilen iki lale motifli çiçek bulunmaktadır. İki lale motifinin ortasına teker iç dolgulardan yapılan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kapak ve kutu zikzaklı iskelet teliyle çevrelenerek süslenmiştir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-16

Ürün Çeşidi

: Zurna

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Zincir boy: 70 cm.

Kullanılan Malzeme

: Gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Geometrik

Kompozisyon

: Zurnanın üst ağız kısmı ile geniş alt kısmı gümüş plaka ile kaplanmıştır. Boru kısmının üst ve alt kısımları üç şeritli plaka ile kapatılmıştır. Zurnanın geniş alt kısmı ise iskelet telinden desenler ve taşlı çiçek motifleriyle süslenmiştir. Zurnanın ağız kısmından alt kısmına kadar uzanan ve gümüş plakalara tutturulan zincirlerden halka tellerle bağlanmış ucu yaprak formunda ince gümüş pullar sarkıtılmıştır. Zurnanın alt kısmından zincirle sarkıtılmış helezonik tellere, daire formunda seyrek dolgulu telkari işlemlerden sarkaçlar yapılmıştır. Aralara yer yer mavi boncuklar serpiştirilmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-17

Ürün Çeşidi

: İsimlik

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 4 cm. / Boy: 12 cm. / Kaide çap: 6.5

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Geometrik

Kompozisyon

: İsimlik, alt kaide ve üst isimlik olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Alt kaide yuvarlak formdadır. Kafesi andıran sim (tırtır) dolgularla ortası çiçek motifli kaideye alttan bombe verilmiştir. Çiçeğin yapraklarında damla motifi yaprak uçlarında teker iç dolgu süslemesi kullanılmıştır. İsim plakasının üzerine oturtulacağı kısım, ortası açılmış kalın bir gümüş toptan oluşturulmuştur. Üst İsimlik dikdörtgen formdadır. Harflerin yazılacağı plaka sim (tırtır), mekik (kartal gözü) ve seyrek motiflerle süslenmiştir. Hem kaide hem de isimlik kalın iskelet teliyle ile çevrelenmiştir.

Kaynak

: Sami Akyol

BİLGİ FORMU-18

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Tepsi takımı
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: Tepsi en: 30 cm. / Boy: 60 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş teller
: Bitkisel, Geometrik
: Midyat telkari ustası Aziz Dilmeç'e ait el işi gümüş telkari tepsi takımı 13 parçadan oluşmaktadır. Tepsinin dış çerçevesinde yerel ifadeyle ev denilen bombeler vardır. Dış çatı teli kalınlığı 90 mikron, iç dolgu teli kalınlığı 24 mikron olan telkari tepside mekik ve teker iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Tepsinin iç kısım çerçevesi 80 mikron kalınlığında olup, çiçek motifleriyle bezenen iç zeminde yörede tırtır denilen zikzak modeli uygulanmıştır. Tepsi takımında yer alan ince ayaklı 6 bardak ve 6 bardak altlığı da telkari işlemelidir.

Kaynak

: Aziz Dilmeç- 1992

BİLGİ FORMU-19

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Masa Üstü Obje

: Aksesuar (Büyük parça)

: Telkari, mihlama

: En: 10 cm. / Boy: 11 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, ahşap ve sedef

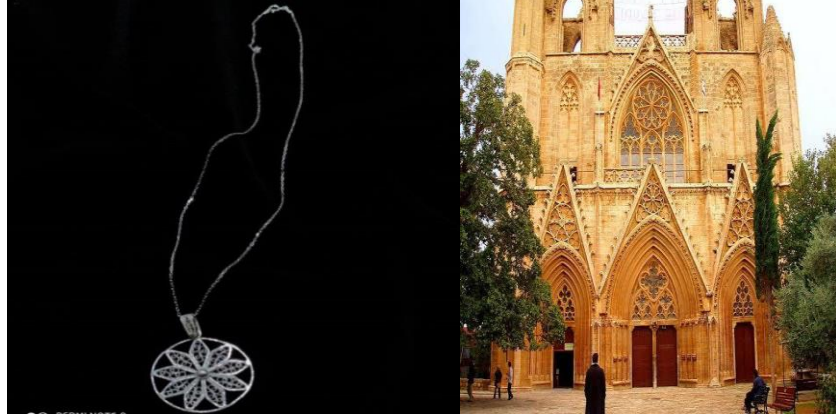
: Çiçek ve kapı tokmağı motif

:Sedef kakmalı ahşap üzerine yerleştirilen telkari işlemler ay yıldız formundadır. Ay ve yıldız formunun çerçeveleri burgu tellerden yapılmıştır. Ay kısmında kapı tokmağı desenli iskelet tellerinin uç kısımlarına güverseler konulmuş; mekik (kartal gözü) ile teker iç dolgularla zarif bir görünüm elde edilmiştir. Ayın uç kısımlarına birleştirilen yıldız motifinin ortasına kırmızı yakut yerleştirilmiş ve etrafında mekik dolgu örülmüştür.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-20

Ürün Çeşidi

: Kolye ucu

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 3.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Kıbrıs Lala Mustafa Paşa Camii'nin duvar süslemelerinde bulunan bir motiften esinlenerek telkari kolye formunda üretilen bir üründür. Sekiz yapraklı çiçek motifinin ortasına bir güverse yerleştirilmiştir. Yaprakların iç dolguları küçük seyrek daireler biçimindedir. Yaprakları çevreleyen iskelet teli ile yapraklar arasında boşluklar bırakılmıştır. Kolye zinciri, kolye ucuna telkari işlemeli taşıtırma halkasıyla bağlanmıştır.

Kaynak

: Veysel Paksak

BİLGİ FORMU-21

Ürün Çeşidi

: Kemer

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 5 cm. / Boy: 92 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Sembolik

Kompozisyon

:Ürün toka ve kemer gövdesi olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kemer gövdesi telkari işlemeli 56 dilimden oluşmaktadır. Mekik dolgulara bombe biçimi verilerek dilimler sıralanmış ve her dilimin ortasına güverse yapılmıştır. Dilimler birbirine her iki uçtan el yapımı zincirle bağlanmıştır. Kemer gövdesinin uç kısmına tokanın ilâştirileceği oval formu, mekik dolgulu kanca yuvası eklenmiştir. Toka üç boyutlu olarak çalışılmıştır. En üst kısma çiçek, çiçeğin ortasına ve uzun yaprakların iki ucuna güverse yerleştirilmiştir. Çiçeğin üzerine yerleştirildiği telkari işlemeli orta kısım fyonk biçimindedir ve tokaya yükseklik bu kısım üzerinden verilmiştir. Tokanın en alt ve en geniş kısmı gümüş plaka üzerine telkari işlemelidir. Burgu teli ve iç içe geçmiş halkalarla tokaya montür oluşturulmuş, iç kısımlar ise yuvarlak, mekik dolgular ve seyrek desenlerle süslenmiştir. Tokanın kenarından 4 gümüş toptan oluşan püskül sarkıtılmıştır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-22

Ürün Çeşidi	: Tabanca Kabzası
Kullanım Özelliği	: Aksesuar (Büyük parça)
Yapım tekniği	: Telkari
Ürün Boyutları	: En: 3 cm. / Boy: 5 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka
Kullanılan Motifler	: Sembolik, Geometrik
Kompozisyon	: Telkari işlemler kabzanın ön ve arka yüzüne simetrik şekilde iki yönlü işlenmiştir. Kenarlar sim (tırır) dolguyla çevrelenmiş, iç kısımlar ise sarmal biçimli iskelet telinin etrafına işlenen mekik ve teker iç dolgularla süslenmiştir. Kabzanın alt kısmında ise gümüş plaka üzerine ay yıldız motifi işlenmiş ve kırmızıya boyanmıştır.
Kaynak	: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-23

Ürün Çeşidi

: Tepsi

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 15 cm. / Boy: 33 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Oval formda olan tepsinin taban kısmında damla dolgular ile doldurulan 6 büyük papatya motifleri yer almaktadır. Papatya motifleri madalyona benzeyen bir formun ortasında olup etrafı sim (tırtır) dolgularla çevrelenmiştir. Taban parçasının kenarları sim (tırtır) dolgu ile örülmüştür. Sim (tırtır) dolgularda 80 mikron tel kullanılmıştır. Tepsinin tabanı ile üst kenarı birleşiminde ortasında 130 mikron kalın iskelet teli bulunan iki kat halinde sim (tırtır) dolgu kullanılmıştır. Sim (tırtır) dolgular hem süslemede hem de büyük parçalara yükseklik vermede kullanılan önemli bir fonksiyona sahiptir. Tepsinin kenarlarında ise lale motifli mekik dolgulu dilimler kullanılmıştır. Geleneksel Midyat telkarisinde ev adı verilen dilimlere tepsinin uçlarında iki sıra daha eklenerek tutamak oluşturulmuştur.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-24

Ürün Çeşidi

: İsimlik

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Ajur

Ürün Boyutları

: En: 9 cm. / Boy: 9 cm./ Kaide çap: 9 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve zirkon taş

Kullanılan Motifler

: Sembolik, Geometrik

Kompozisyon

: İsimlik, kaide, isimlik ve isimlik yuvası olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Alt kaide daire formundadır. Kafesi andıran sim (tırtır) dolgularla örülen kaidenin ortasında plaka üzerine kıl testere ile kesilmiş ortasında kırmızı zirkon taş bulunan kilim motifli bir süsleme yer almaktadır. Kaideye alttan bombe verilmiş ve kaidenin etrafına iskelet telinden mekik dolgulu geometrik süslemeler yapılmıştır. İsimliğin oturtulduğu yuva ise simetrik şekilde ön ve arka iki plakadan oluşmaktadır. Üst İsimlik dikdörtgen formdadır. Harflerin yazılacağı plakanın altında teker (spiral), mekik dolgular ve güherse süslemelerle sarmal biçimli süsleme yer almaktadır. Üst isimlik plakasının kenar süslemeleri sim (tırtır) motifiyle yapılmış ve yivli kalın telle etrafı çevrelenmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-25

Ürün Çeşidi

: Taç (Gelin tacı)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Mıhlama

Ürün Boyutları

: En: 4.5 cm. / Boy: 55 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve kırmızı yakut taş

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Sembolik

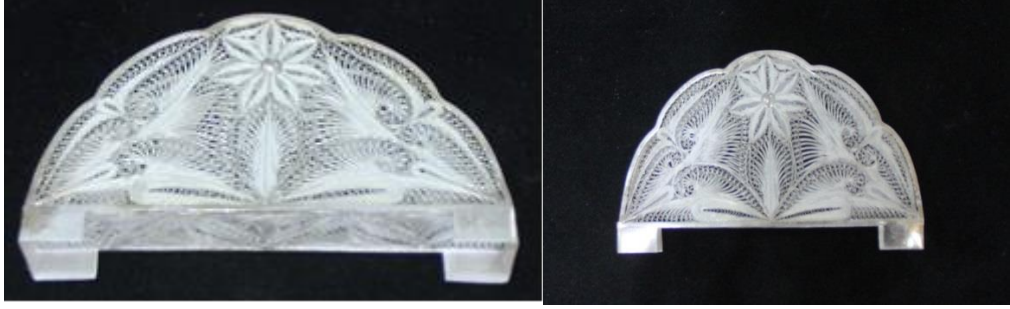
Kompozisyon

: Gelin tacı, başı saran kemer bölümü ile üst süsleme bölümü olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Alt kemer hat şeritli tel, sim (tırtır) dolgu ve mekik (kahke) dolgularla süslenmiştir. Üst kısımda ise en tepede Süryanilerin kutsal haç motifi, yaprak, çiçek ve salkım motifleriyle mekik ve teker dolgularla süslemeler yapılmıştır. Yine üst kısım süslemelerde, dört yakut taşı ve güverseler kullanılmıştır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-26

Ürün Çeşidi

: Peçetelik

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 10 cm. / Boy: 15 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ön ve arka yüzü simetrik şekilde aynı süslemelere sahip olan peçeteliğin ortasında 2 cm. boşluk bulunmaktadır. Peçetenin kanatları oval biçimlidir. Üst kısımda ortasında irice bir güverse bulunana çiçek motifi, bu motifin etrafında ise yaprak motifleri bulunmaktadır. İç dolgu telleriyle de mekik ve seyrek dolgulu süslemeler yapılmıştır. Peçetinin zemininde ise iri mekik (kartal gözü) dolgular yer almaktadır. Peçeteliğin ayakları u biçimli plakalardan oluşmaktadır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-27

Ürün Çeşidi

: Sigara Kutusu

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 12 cm. / Boy: 5.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Sigara kutusu iki parçadan oluşmaktadır: kutu ve kapak. Kutunun zemini telkari işlemelidir. Zeminin ortasında çiçek motifi ve onun etrafında sarmal (volüt, koç başı) iskelet teller ve bu tellerin aralarına teker ve mekik dolgular işlenmiştir. Kutunun zemini sim (tırtır) dolguyla çevrelenmiştir. Kutunun haznesi derin olmayıp zemini saran kalın telin üzerine işlenen sim dolgu ve bu dolgular arasına yerleştirilen zikzak biçimi verilmiş iskelet teliyle kutuya yükseklik verilmiştir. Kapak, zeminle simetrik şekilde aynı desen ve motiflerle işlenmiştir. Kapağın ortasında büyükçe çiçek motifi, iç dolgulu süslemeler ve sim dolgulu kenar süslemesi bulunmaktadır.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-28

Ürün Çeşidi

: Kolye ucu

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 6 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Kolye ucu üç boyutlu formdadır. En üstte ortasında güverse bulunan küçük yapraklar, kendilerinden biraz daha büyük içi boş iskelet telinden şekillenen yaprakların üzerine kondurulmuştur. En altta ise üstteki yapraklara göre oldukça iri olan daha büyük yapraklar bulunmaktadır. Bu yapraklara dilimli iç dolgu telinden mekik dolgular işlenmiştir. İçinden kolye zincirinin geçirilmesi için hazırlanan telkari işlemeli takıştırma halkası, başka bir tel halkayla kolye ucuna iliştilmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-29

Ürün Çeşidi	: Broş (Yaka iğnesi)
Kullanım Özelliği	: Giyim aksesuarı (Büyük parça)
Yapım tekniği	: Telkari
Ürün Boyutları	: En: 3 cm. / Boy: 7 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve değersiz taş
Kullanılan Motifler	: Bitkisel
Kompozisyon	: Kıvrımlı forma sahip broşun bir ucu yukarı diğer ucu aşağı yönlüdür. Broşun ortasında altı yapraklı papatya motifi, yaprakların ortasına da küçük bir mavi taş yerleştirilmiştir. Broşun iki ucundan papatya çiçeğine doğru uzanan sarmal (koç başı, volüt) biçimli iskelet telinin etrafına mekik ve teker iç dolgular işlenmiştir. Broş burgulu iskelet teliyle çevrelenmiştir.
Kaynak	: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-30

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Broş (Yaka iğnesi)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

:Telkari, Mıhlama

: En: 5 cm. / Boy: 6 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve değersiz taş

: Geometrik

: Broş yuvarlak formdadır. Tam ortada yer alan taş ve onu çevreleyen burğu tellerinin etrafına bombeli seyrek dolgulu iskelet teller yerleştirilmiştir. Bu telleri zikzak ve düz çizgili kalın iskelet teller sarmaktadır. Daire biçimli bu tellerden sonra yine bombeli kalın tellerden şekillendirilen içlerine dolgu teli işlenmiş dilimli bir görünüm elde edilmiştir. Bombeli dilimler sağ ve sol yanlarda iki sıra halini almaktadır.

Kaynak

: Melek Usta

BİLGİ FORMU-31

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Eldiven

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 2 cm. / Boy: 20 cm

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Geometrik

: Eldiven burgulu telden yapılan büyük halkalar ile bu halkaları birbirine bağlayan düz iskelet telinden yapılan daha küçük ikili halkalardan oluşmaktadır. Elin dış yüzeyinden orta parmağa el yapımı bir zincir ile geçirilen eldiven, kolun başlangıcına kadar indirilmektedir. Kolun başlangıcında sağa ve sola doğru ayrılan halkalar arka bilekte bir zincirle birleşmektedir.

Kaynak

: Aysun Başaran

BİLGİ FORMU-32

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Kemer
: Giyim aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari, Ajur, Mıhlama
: En: 4 cm. / Boy: 90 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve zirkon taş
: Sembolik
: Rozet formunda 22 parça ile toka kısmından oluşmaktadır. Toka oval formudur. Tokanın ortasına gümüş tırnaklarla sarılan kırmızı zirkon taş yerleştirilmiştir. Etrafına iskelet telinden ucu güverseli sarmal (volüt) desen, iç dolgu teliyle de mekik ve teker iç dolgu süslemeleri işlenmiştir. Sim (tırtır) dolgulu çerçevenin üzerine taş yapraklı iç dolgulu süslemeler yapılmıştır. Tokaya zincirle iliştirilen ucu gümüş top ve zirkon taşlı sarkaçlar eklenmiştir. Kemerin gövdesini oluşturan rozet formlu parçalar sırayla kıl testereyle kesilen plaka, telkari işlemeli rozet ve hem plaka hem telkarili rozet şeklinde üç farklı biçime sahiptir. Ajur tekniğiyle yapılan plakaların ortasına küçük zirkon taş yerleştirilmiştir. Telkari işlemeli rozetlerde ise sarmal (volüt) desen, mekik ve teker dolgulu süslemeler işlenmiştir. Hem plaka hem telkari işlemeli rozetlerde ise kıl testere ile kesilen boşluklara mekik dolgular işlenmiştir. Kemerin toka takılacak en sondaki rozetine kanca için bir boşluk bırakılmıştır.

Kaynak

: Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi (Aday Gürkan, Semiha Kocaoğlu, İbrahim Cırık)

BİLGİ FORMU-33

Ürün Çeşidi

: Kolye

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Ajur

Ürün Boyutları

: En: 1.5 cm. / Boy: 50 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Geometrik

Kompozisyon

: Kolyenin sağ ve sol uçlarında geniş ağızdan dar ağza doğru küçülen huni biçimli gümüş plakalar ve bu plakalara birleştirilen gümüş topar bulunmaktadır. Gümüş toparların arasına kalın telden şekil verilen küçük çiçekler yerleştirilmiştir. Sağlı sollu gümüş toparların tam ortasına, farklı renklerde küçük boncuklar yerleştirilmiş oval kolye ucu yerleştirilmiştir. Kolyenin iki ucu el yapımı kalın zincirle birleştirilmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-34

Ürün Çeşidi

: Bilezik

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Ajur, Mıhlama

Ürün Boyutları

: En: 5 cm. / Boy: 17 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, kırmızı ve mavi taşlar

Kullanılan Motifler

: Bitkisel, Sembolik (Mardin Şuha Konağı'nın duvar motifleri)

Kompozisyon

:Bileziğin tam ortasında büyükçe bir çiçek motifi, çiçeğin yapraklarının birleşme noktasına da kırmızı taş yerleştirilmiştir. Yapraklar sivri uçlu ve iç dolguludur. Çiçek ve onu çevreleyen iskelet teli arasında boşluk bırakılmıştır. Çiçeğin iki tarafına uçları mavi taşlı sarmal kalın tellerden desen yapılmıştır. Bileziğin uçları açıktır. Bileziğin ana iskelet teli 130 mikron kalın telden yapılmış ve çiçeğe yakın kısımlarına dilimli görünüm verilmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü)

BİLGİ FORMU-35

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 6 cm. / Boy: 7 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Hayvansal

Kompozisyon

: Ürün kelebek formundadır. Kelebeğin kanatları simetri olacak şekilde birleştirilmiştir. Her bir kanatta ön ve arka olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır. Ön kanatlarda zikzaklı ve mekik iç dolgulu süslemeler, arka kanatlarda ise mekik iç dolgulu süslemeler işlenmiştir. Kanatların ortasında bulunan kelebeğin karın kısmı, kalın telle yukarıdan aşağıya incelerek şekillendirilmiştir. İki kalın iskelet telinden kelebeğin antenleri yapılmıştır. Broşun elbiseye takılabilmesi için arka kısma iğnelik takılmıştır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-36

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 5.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Broş yuvarlak çiçek formundadır. Üç boyutlu bir görünüme sahiptir. En üstte ortasında güverse bulunan küçük yapraklar ve onları içine alan iç dolgulu daha büyük yapraklar bulunmaktadır. En altta ise zarif görümlü daha büyük yapraklar yer almaktadır. Yapraklara teker ve seyrek iç dolgular işlenmiştir. Broşun arka kısmına iğnelik takılmıştır.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-37

Ürün Çeşidi

: Takım (Üçlü Set)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

:Telkari, Mıhlama

Ürün Boyutları

: En: 1.5 cm / Boy: 2.5 cm. (Her bir parça)

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve değersiz taş

Kullanılan Motifler

: Geometrik

Kompozisyon

: Küpe, yüzük ve kolyeden oluşan üçlü set yuvarlak formdadır. Teker iç dolgulu çerçeve içerisine iri taş yerleştirilmiştir. Kolyeye iç dolgulu takıştırma halkası eklenmiştir. Küpeler ise kulağa geçirilen ince tel ve çiçek formunda ara bölüm ile taşlı sarkaç olmak üzere üç kısımdan oluşmuştur.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-38

Ürün Çeşidi

: Tepelik

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Gövde çapı: 14,5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

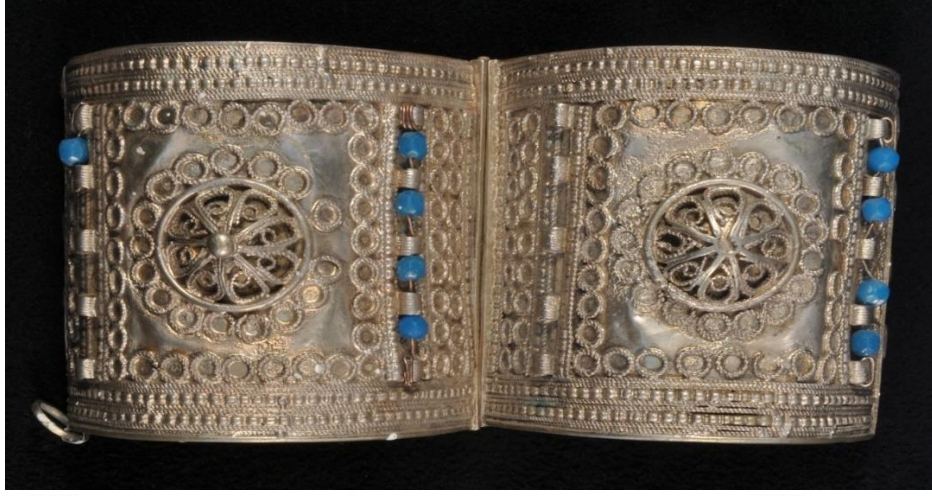
Kompozisyon

:Tepelik yuvarlak formda üretilmiştir. Ön yüzeyi telkari ve çivileme teknikleriyle oluşturulmuştur. Stilize bitkisel ve hafif kabartmalar mevcuttur. Dairesel formda oluşturulmuş, papatya çiçeği ve kabaralarla süslenmiş, merkez noktasından etrafa damla motifi ve vav motifli süslemelerle genişleyen ve madalyonu andıran daha büyük bir çerçeve halinde işlenmiştir.

Kaynak

: Mardin Müzesi Arşivi

BİLGİ FORMU-39

Ürün Çeşidi

: Bilezik

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari (Astar üzerine telkari)

Ürün Boyutları

: En: 6 cm. Boy: 22 cm. Çap: 7 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve boncuklar

Kullanılan Motif/ler

: Geometrik

Kompozisyon

:Bilezik menteşeyle birbirine bağlanmış aynı süslemelere sahip simetrik iki parçadan oluşmaktadır. Bileziğin diğer uçtan birleşimi ise erkek dişi girintileri olan halkalarla sağlanmıştır. Gümüş plaka zeminine tellerden halkalar, hat dilimli kabartmalar ve mavi boncuklarla süsleme yapılmıştır. Ayrıca iç dolgulu, ucu güverseli kubbemsi işlemlerle bileziğe yükseklik verilmiştir.

Kaynak

: Mardin Müzesi Arşivi

BİLGİ FORMU-40

Ürün Çeşidi

: Sigara Tabakası

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 7,7 cm. /Boy: 10,4 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

:Ürün dikdörtgen formdadır. Kapak ve kutu olmak üzere iki parçadır. Parçalar uzun kenarların birinden meneteşe ile diğerinden ortası firuze taşlı klipsle birleşmektedir. Kapak ve kutu simetrik şekilde süslenmiştir. Kapağın tam ortasında çiçek motifi, etrafında burgulu telden daire bulunmaktadır. Kapağın ön yüzüne serpiştirilmiş sarmal (volüt, koç başı) desenli iskelet telinin etrafına teker, damla ve seyrek iç dolgularla süslemeler yapılmıştır.

Kaynak

: Mardin Müzesi Arşivi

BİLGİ FORMU-41

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Boyun süsü (Kıstı boyun süsü)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 5.4 cm. / Boy: 26.9 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, değersiz taş

: Sembolik

: İskelet telleriyle sarılarak bir kumaş üzerinde yan yana dizilmiş parmak kalınlığındaki parçaların uçlarına halkalar, toplar ve vav motifli süslemelerin sarkıtılmasıyla gösterişli bir görünüm elde edilmiştir. Boyun süsünün tam ortasında mavi taşlarla süslenmiş papatya motifi plaka üzerine işlenmiştir.

Kaynak

: Mardin Müzesi Arşivi

BİLGİ FORMU-42

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Takım (Beşli set)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 3.5 cm. / Boy: 45 cm. / Bilekik: 18 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Bitkisel

:Takım küpe, kolye, yüzük, broş ve bileklik beşlisinden oluşmaktadır. Bütün parçalarda aynı şekilde papatya ve salkım motifi işlenmiştir. Ortada güverseli papatya çiçeği, altında kalın iskelet tellerinden yapılan halkaların kaynakla birleştirilmesiyle oluşan salkım görünümlü süsleme yer almaktadır. Damla ve teker iç dolgularla bakalava dilimi küçük plakalar her parçada görülen ortak süslemelerdir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-43

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım Tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Takım (Üçlü set)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 3 cm. / Boy: 45 cm. Bileklik: 18 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Bitkisel

:Takım küpe, kolye ve bileklik üçlüsünden oluşmaktadır. Takı seti Midyat yöresinde bulunan kişniş bitkisi model alınarak kişniş motifli gümüş toprak ve onları birbirine bağlayan halkalardan meydana getirilmiştir. Kişniş motifli bileklikte ucu güverseli zincirli sarkaç bulunmaktadır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-44

Ürün Çeşidi

: Takım (Beşli set)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 2.5 cm. / Boy: 45 cm. / Bileklik: 19 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motif/ler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Takım set küpe, yüzük, broş, kolye ve bileklikten oluşmaktadır. Bütün parçalarda papatya çiçeği ana motif olarak kullanılmıştır. Altı yapraklı alt zemine ortası güverseli altı iç dolgulu ince yapraklarla yükseklik verilmiştir. Kolye ortadan yanlara doğru küçülen beş papatya çiçeği motifinden oluşmaktadır. El yapımı zincirle çiçekler birbirine bağlanmıştır. Bileklik ise eşit büyüklükte yedi papatya çiçeğinden oluşmaktadır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-45

Ürün Çeşidi

: Takım (Üçlü set)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 3.5 cm. / Boy: 45 cm. / Bileklik: 18 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motif/ler

: Geometrik

Kompozisyon

:Takım set küpe, kolye ve bileklik üçlüsünden oluşmaktadır. Kolye mekik dolgular, güverseler ve hilal motifli dairelerle süslenmiştir. Bileklikte halkalarla birbirine bağlanan mekik dolgular kullanılmıştır. Küpede ortası güverseli hilal motifli daireler kalp motifliyle kulak teline bağlanmıştır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-46

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motif/ler
Kompozisyon

: Kolye (Sonsuzluk kolyesi)
: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
: Telkari
: En: 1.5 cm. / Boy: 47 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Geometrik
: Mekik dolgulu kıvrımlı iki parçanın birleştirilmesiyle parçalar ortaya çıkarılmıştır. Ürün, sağlı sollu dörder parçanın ortasından aşağıya sarkan bir parçayla toplam 9 parçadır. Kolyenin uçları el yapımı zincirle birbirine bağlanmaktadır.

Kaynak

: Daniel Aslan

BİLGİ FORMU-47

Ürün Çeşidi

: Kemer (Gümüş kemer)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 2.5 cm. / Boy: 92 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Geometrik

Kompozisyon

: Kemer, toka ve gövde olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Toka oval formdadır. Plaka üzerine mekik dolgu ve iskelet telinden sarmal süslemeler işlenmiştir. Tokaya telkari işlemeli parçadan köprü yapılarak yükseklik verilmiştir. Kemerin gövdesi düz plaka zeminine telkari işlemeli köprü yapılmış dikdörtgen formunda 20 parçadan oluşmaktadır. Bütün parçalar mekik dolgular ve iskelet telinden sarmal desenerle benzer şekilde işlenmiştir. Parçalar birbirine uçlardaki halkalarla bağlanmıştır. Kemer tokasının takılabilmesi için uçtaki son dört parçada boşluk bırakılmıştır. Kemerin gövde parçaları zikzaklı telle çevrelenmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-48

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari, Mıhlama

: En: 4 cm. / Boy: 6 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve oniks taşı

: Sembolik

: Kolye ucu kalp formundadır. Ortasına oval bir oniks taş yerleştirilmiştir. Taş yuvası bükülmüş iskelet telleriyle çevrelenmiştir. Taşın etrafına vav motifli dolgu telleriyle desen yapılmıştır. Kolye ucuna iç dolgu süslemeli takıştırma halkası eklenmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-49

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Mıhlama

Ürün Boyutları

: En: 4 cm. / Boy: 5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve firuze taşı

Kullanılan Motif/ler

: Hayvansal

Kompozisyon

: Broş ahtapot formundadır. Göz kısmına firuze taşı yerleştirilmiştir. İçi zikzak dolgulu ince uzun teller, merkezde bulunan gözden etrafa dağılan ahtapotun kollarına benzetilmiştir. Kolların ucu kıvrımlıdır. Broşun elbiseye takılabilmesi için, arkasına iğnelik takılmıştır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-50

Ürün Çeşidi

: Kemer (Gümüş kemer)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 3 cm. / Boy: 92 cm. Toka çap: 6 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Kemer toka ve kemer gövdesinden oluşmaktadır. Toka ve gövde parçaları papatya formundadır. Bütün papatyalar aynı desen ve formda işlenmiş olup tokenin büyüklüğü gövde parçalarından daha iridir. Papatyalar taç yapraklıdır ve her papatyada altı yaprak yer almaktadır. Yapraklarda mekik ve teker iç dolgu süslemeleri kullanılmıştır. Yaprakların üzerine ortasında güverse bulunan iç dolgulu altı ince yaprak kondurularak papatyaya yükseklik verilmiştir. Papatyalar birbirine iki uçta halkalarla bağlanmıştır. Gövdenin ucuna eklenen güverseli yarım papatya ile klips oluşturulmuştur.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-51

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 3 cm. / Boy: 6 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Hayvansal

Kompozisyon

: Broş kuğu formundadır. Kuğu formundaki iskelet telinin içerisine teker ve vav iç dolgu süslemeleri işlenmiştir.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-52

Ürün Çeşidi

: Kolye ucu

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motiler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Kolye ucu iç içe geçmiş papatya formundadır. Ortada bulunan papatya altı yapraklıdır. Üzerine güverse kondurulmuş, güversenin etrafı küçük yapraklarla çevrelenmiştir. Ortada bulunan papatya düz ve yassı bir telle daire içine alınmış ve etrafına papatya yaprakları işlenmiştir. Yaprakların arasına teker, içine ise mekik iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Kolye ucuna zincir için iç dolgulu takıştırma halkası ilâştirilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-53

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Fotoğraf çerçevesi
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 12,7 cm. / Boy: 20 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve boncuk
: Sembolik, Bitkisel
: Çerçeve dikdörtgen formdadır. Yörede kapı tokmaklarında kullanılan ucu güverseli sarmal başlı iskelet telinden oluşturulan desenler, çerçevenin dört kenarında kullanılmıştır. Sarmal başlı iskelet telinin etrafına mekik (yörede kahke) ve teker iç dolgu süslemeler yapılmıştır. Yine sarmal başlı iskelet telinin her iki ucuna sarı renkli boncuklar yerleştirilmiştir. Çerçevenin iç köşelerine içi sıra halinde güverseli lale motifi işlenmiştir. Çerçevenin tepe noktasına içi boş iskelet telinden kapı tokmaklarında kullanılan sarmal başlı desen işlenmiştir. Çerçevenin arka tarafına üst kısma birleşen kalın telden ayak yapılmıştır.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-54

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Mücevher Kutusu
: Aksesuar (Büyük parça)
: Telkari
: En 8 cm. / Boy: 15 cm. / Yükseklik 4 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel, Sembolik
: Kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kutu dikdörtgen formdadır. Kutunun iki uzun ve iki kısa gövde çerçevesi bulunmaktadır. Uzun çerçevelere üçer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçekler 8 yapraklı ve ortası güverselidir. Yapraklar mekik dolguludur. Çiçeklerin etrafına sarmal başlı iskelet telinden desenler yapılmış, desenlerin etrafına da teker ve mekik dolgular işlenmiştir. Kısa çerçevelere ise bir çiçek ile aynı desenler işlenmiştir. Uzun ve kısa çerçevelerin birleşme noktaları burgulu kalın telle süslenmiştir. Kapak kutudan ayrı bir parça olup kutunun üzerine oturtulmaktadır. Kapakta zikzak (sim) dolgulu kenar süslemelerinin içerisine kutuda olduğu gibi sarmal başlı iskelet teli ile teker ve mekik iç dolgu süslemeler yapılmıştır. Kapağın ortasına zikzak dolgu çerçeveli çiçek motifi yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-55

Ürün Çeşidi

: Toka

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Mıhlama

Ürün Boyutları

: Çap: 7 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve turkuaz taşlar

Kullanılan Motif/ler

: Geometrik, Sembolik

Kompozisyon

: Üründe Mardin Artuklu'da 6. yüzyılda inşa edilen Kırklar kilisesi duvar motiflerinden esinlenilmiştir. Toka yuvarlak formdadır. Ortada büyükçe turkuaz taş yerleştirilmiştir. Etrafına ucu kırmızı taşlı mekik dolgulu süslemeler yapılmıştır. Kalın iskelet telinden zikzak motifli olan dış çerçeve, turkuaz küçük taşlar ve mekik iç dolgularla süslenmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-56

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Kolye (12’li kolye ucu)
: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
: Telkari, Ajur, Mıhlama
: En: 4 cm.(Ortadaki büyük parça) / Boy: 47 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve turkuaz taşlar
: Bitkisel, Sembolik
: 1155-1156 yılında inşa edilen Cizre Ulu Cami harim kapısı girişi üzerinde yer alan on iki süsleme detayı esas alınarak yapılmıştır. Kolyenin ortasında bulunan ve kıl testere ile şekil verilen gümüş plaka altıgen formdadır. Kolyenin en büyük parçası olan plakada bulunan yıldız motifi turkuaz taşlıdır. Kolye ucunun sağına ve soluna telkari işlemeli üçer çiçek dizilmiştir. Bir çiçek motifi de kolye ucundan aşağıya sarkıtılmıştır. Telkari işlemeli çiçekler üç boyutludur ve zemindeki yaprakların üzerine işlenen altı küçük yaprakla yükseklik verilmiştir. Kolye ucu ve çiçekler turkuaz taşlıdır. Kolye zinciri el yapımıdır.

Kaynak : Aday Gürkan, Semiha Kocamanoğlu, İbrahim Cırık
(Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-57

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Fotoğraf Çerçevesi
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari, Ajur
: Çap: 20 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka
: Geometrik, Sembolik
: Ürün Siirt ve Şırnak yöresindeki kilim motiflerinden esinlenerek üretilmiştir. Çerçeve yukarılak formdadır. Ortası kilim motifli plakanın etrafına zikzak (sim) dolgularla çerçeve yapılan 16 yuvarlak parçadan oluşmaktadır. Her parçada farklı bir kilim motifi ajur tekniğiyle şekillendirilmiştir. Yuvarlak parçaların arasına sivri uçlu mekik dolgulu telkari süsleme yapılmıştır.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-58

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Broş (Yaka iğnesi)
: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
: Telkari
: Çap: 6 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve zirkon taş
: Sembolik
: Şırnak yöresi kilim motiflerinden olan el parmak tarak motifi esas alınarak üretilmiştir. Kıl testere ile kesilen boşluklara seyrek, mekik ve teker dolgular işlenmiştir. Broşun tam ortasındaki boşluğa zirkon taş yerleştirilmiş olup etrafı seyrek dolguludur. Labirenti andıran boşluklara işlenen teker dolgulara güverse yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan, Semiha Kocamanoğlu, İbrahim Cırık
(Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-59

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Toka (Taşlı toka)

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

: Telkari, Ajur, Mıhlama

: Çap: 6 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve zirkon taş

: Sembolik

: Şırnak yöresi kilim motiflerinden olan yılan tarağı motifi esas alınarak üretilmiştir. Kıl testere ile yılan başı formunda kesilen plaka uçlarının ortasındaki kare boşluğa telkari süslemeler yapılmıştır. Sarmal başlı iskelet telinin etrafına mekik ve teker iç dolgu süslemeleri işlenmiştir. Tokanın sağ ve sol köşelerine iki büyük kırmızı zirkon taş yerleştirilmiştir. Tokanın yukarı ve aşağı köşeleriyle tam ortasına küçük kırmızı zirkon taşlar yerleştirilmiştir. Yılan başlı plaka uçlarında ve iç süslemelerde güverseler kullanılmıştır.

Kaynak

: Aday Gürkan, Semiha Kocamanoğlu, İbrahim Cırık
(Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-60

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Toka (Mor yeşil taşlı toka)

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

: Telkari, Ajur, Mıhlama

: Çap: 6 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve zirkon taşlar

: Sembolik, Geometrik

: Şırnak yöresi kilim motiflerinden olan yılan tarağı motifi esas alınarak üretilmiştir. Kıl testere ile sivri uçlu üçgen formunda kesilen plaka uçlarının ortası mekik ve teker iç dolgulu telkari işlemlerle süslenmiştir. Sarmal uçlu uzun iskelet tellerin etrafına işlenen telkari süslemelerin tam ortasına büyükçe mor renkli zirkon taş yerleştirilmiştir. Tokanın yukarı ve aşağı uçlarına ise küçük yeşil zirkon taşlar yerleştirilmiştir. Sivri uçlu üçgen formlarda ve iç süslemelerde güverseler kullanılmıştır.

Kaynak

: Aday Gürkan, Semiha Kocamanoğlu, İbrahim Cırık
(Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-61

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kalemlik (Masa üstü kalemlik)

: Aksesuar (Büyük parça)

: Telkari, Ajur, Mıhlama

: En: 8 cm. / Boy: 13 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka ve zirkon taşlar

: Bitkisel

: Kalemlik alt kaide, kalemlik ve kartvizit bölmesi olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Alt kaide kısmı geniş ve zarif süslemelidir. Zikzak (sim) dolgulu kenar süslemelerinin içerisine iki çiçek motifi, çiçeklerin etrafına mekik (kahke), teker ve damla iç dolgular ile kırmızı zirkon taşlar işlenmiştir. Kalemlik kısmı ise kaideye oturtulan kalemlik yuvası ve telkari işlemeli mekik dolgulu kalemden oluşmaktadır. Kartvizit bölümünün zemin ve arka yüzü plakadan oluşurken, ön yüzüne ise mekik dolgular, güverseler ve kırmızı zirkon taşlarla süslenmiş yaprak motifleri işlenmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-62

Ürün Çeşidi

: Fincan Zarfı

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Fincan zarfı çap: 6.5 cm / Alt tabak: çap: 11 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Fincan yuvası, fincan altlığı ve kapak olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Fincan yuvasında sim (zikzak) dolgulu bölümler arasına mekik (kahke) dolgular ve yaprak motifleri işlenmiştir. Üst kısımda ise güverseli bombeli süslemeler bulunmaktadır. Kalın ve burgulu iki telden fincan tutamağı yapılmıştır. Fincan kapağında sim (zikzak) dolgular üzerine işlenen mekik dolgular, güverseler ve iskelet telinden yapılan desenler bulunmaktadır. Fincanın kapak tutamağı Mardin bölgesindeki mimari yapılarda yer alan dilimli kubbe esas alınarak yapılmıştır. Fincan altlığına diğer iki parçada olduğu gibi; güverseli bombeli bölümler, yaprak motifleri, mekik ve teker iç dolgulardan oluşan süslemeler işlenmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-63

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Fotoğraf çerçevesi

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

: Telkari

: Çap: 13 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve zirkon taşlar

: Bitkisel, Geometrik

: Ürün yuvarlak formdadır. En dışta burgulu ve düz iki telle çevrelenmiştir. Çerçevenin ana zeminin oluşturan sim (zikzak, tırtır) dolgu üzerine, dallı budaklı iki çiçek motifi işlenmiştir. Çiçeklerin ortası yeşil, etrafı kırmızı zirkon taşıdır. Her iki çiçeğin iskelet telinden yapılan dalları alt tarafta birleşmektedir. Dalların ucuna yeşil zirkon taş yerleştirilmiştir. Fotoğraf çerçevesinin iç daire kısmına bir üçgen, bir bombeli figürler dizilmiştir. Üçgen ve bombeli figürlere mekik ve teker iç dolgu süslemeler işlenmiştir.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-64

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları

: Koltuk Takımı ve Masa
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari, Ajur
: Tekli koltuklar: En 6 cm. /Boy: 9 cm.
Büyük koltuk: En 15 cm. /Boy 9 cm.
Masa: En 4 cm./ Boy 4 cm. ,

Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka
: Bitkisel, Sembolik
: Mardin ahşap oyma kanepelerinden esinlenerek yöredeki çiçek motifleri ve kapı tokmağı motiflerinden esinlenerek üretilmiştir. Koltukların üst kısımları ajur tekniğiyle şekil verilmiş gümüş plakadan, koltuğun sırt kısımlarıyla oturak bölümleri ise telkari işlemelerden oluşmaktadır. Koltukların kol dayama kısımlarıyla ayak kısımları da gümüş plakalardan oluşmaktadır. İskelet teliyle sarmal şekil verilmiş desen boşlukları arasına işlenen mekik ve teker iç dolgu süslemeleri işlenmiştir. Masanın ortasında ajur tekniğiyle şekil verilmiş plaka ve etrafına işlenmiş telkari süslemeler yer almaktadır.

Kaynak

: Aday Gürkan (Mardin Olgunlaşma Enstitüsü Arşivi)

BİLGİ FORMU-65

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari, Ajur

: Çap: 5 cm.

: Farklı kalınlıklard gümüş tel ve plaka

: Bitkisel

: Kolye ucu yuvarlak formdadır. Kıl testere ile bir düz, bir zikzaklı şekilde kesilen kalın hatların arasına işlenen telkari mekik ve teker dolgulardan süsleme yapılmıştır. Kolye ucunun tam ortasında gemi dümenine benzeyen ortası güverseli küçük bir daire motifi kullanılmıştır. Kolye ucu bir halkayla zincire geçirilen takıştırma halkasına bağlanmıştır.

Kaynak

: Aday Gürkan

BİLGİ FORMU-66

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Toka
: Giyim aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari, Ajur, Mıhlama
: En: 6 cm. / Boy: 8 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel, plaka, değersiz taşlar
: Bitkisel
: Toka gümüş plakadan kıl testere kesimiyle oluşturulan tarağın dişleri ve üst süsleme bölümünden oluşmaktadır. Tarağın dişlerinin üst süslemelerle birleşen düz zeminine yaprak motifleri işlenmiştir. Üst kısımda ise birbirine eklenen damla motifli çiçek yaprakları bulunmaktadır. Tarak biçimli tokenin süsleme kısmının sağına ve soluna küçük turkuaz taşlar, en tepe noktasına da büyükçe mavi bir taş yerleştirilmiştir. Tokenin arka kısmında ise saça tutturulan toka iğnesi bulunmaktadır.

Kaynak

: Aday Gürkan

BİLGİ FORMU-67

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: İsimlik-Kalemlik
: Aksesuar (Büyük parça)
: Telkari
: En: 5 cm. / Boy: 9 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Sembolik, Geometrik
: İsimlik yuvarlak formdadır. Alt kaide, üst isimlik ve kalemlik olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Kaide ve isimliğin ikisinde de ana süsleme unsuru zikzaklı kenar süslemeleridir. Yuvarlak formu iki parça kalın bir iskelet teliyle çevrelenmiştir. Kaide kısmının ortasında mekik ve teker dolgulu telkari süslemeler kullanılmıştır. Kaide kısmında ayrıca, isimliğin üzerine oturacağı ortasında boşluk bulunan kalın bir gümüş top kullanılmıştır. İsimliğin ortasında ay yıldız motifi kullanılmış ve etrafı kırmızıya boyanarak bayrak oluşturulmuştur. Bayrağın etrafında üzerine harflerin birleştirileceği zikzaklı kenar süslemeleri bulunmaktadır. Telkari süslemeli kalemlik ise alt kaideye birleştirilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-68

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Toka
: Giyim aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: Çap: 8 cm. / İğne boy: 9 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Sembolik
: Toka yuvarlak formdadır. Toka ve iğne kısmı olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Yuvarlak tokenın dış kenarı iskelet burğu telle çevrelenmiştir. Kenar süslemeleri sim (zikzak, tırtır) motiflidir. Tokenın ortasına altı köşeli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın ortasında ve köşe uçlarında güverseler bulunmaktadır. İçi boş bırakılmış iskelet telinden yapılan yıldızın kenarlarına mekik ve teker iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Tokaya bombe biçimi verilerek, sağına ve soluna iğnenin geçirileceği yuvarlak iki boşluk bırakılmıştır. Toka iğnesi ayrı bir parça olarak tasarlanmıştır. Küçük yuvarlağın içerisine yerleştirilen ortası güverseli yıldız motifi ve iç dolgu süslemeleri bulunan iğnenin tutamak kısmına iğne vazifesi gören uzun ve yassı bir tel birleştirilmiştir.

Kaynak

: Fehmi Arslan

BİLGİ FORMU-69

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Anahtarlık
: Aksesuar (Küçük parça)
: Telkari
: Çap: 4.5 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Sembolik, Bitkisel
: Anahtarlık isim yazılabilen pendent, birleştirme zinciri ve anahtar takılan tel çerçeveden oluşmaktadır. Anahtar takılan tel dikdörtgen formadır ve bir klipsle halkalardan oluşan bağlantı zincirine birleştirilmiştir. Yine iskelet telinden yapılan dört halkadan oluşan bağlantı zincirinden sarkıtılan yuvarlak formu pendent, sim dolgulu (zikzaklı, tırtırlı) kenar süslemelidir. Ortada bulunan çiçek motifi Midyat telkarisinde kullanılan klasik motiftir. Çiçek motifinin ortasında güverse bulunmaktadır. Pendentin zikzaklı kenar süslemelerinin üzerine tercihe göre isim de yazılmaktadır.

Kaynak

: Melek Akyol

BİLGİ FORMU-70

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 4.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Broş çiçek motiflidir. Midyat telkari geleneğinde en çok rastlanan motiflerden biri olan çiçek motifi uzun yapraklara sahiptir. Uzun yapraklara mekik iç dolgu süslemesi yapılmıştır. Çiçeğin ortasında etrafı iskelet teliyle çevrelenmiş güverse bulunmaktadır. Broşun elbiseye tutturulan iğne kısmı arka tarafa yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-71

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Bakraç

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

: Telkari

: En: 5 cm. / Boy: 6 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Bitkisel

: Yörede içerisinde yoğurt mayalanan bakır bakraçlardan esinlenerek yapılan ürün, gövde kısmı ve tutamak kısmı olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Gövdede farklı büyüklükteki yapraklardan oluşan çiçek ana motifi kullanılmıştır. Yaprakların birleşme noktasında büyükçe bir güverse bulunmaktadır. Simetrik şekilde bakracın diğer yüzünde de aynı motifler kullanılmıştır. Yapraklara mekik iç dolgular işlenmiştir. Yaprakların etrafına çeşitli iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Gövdenin yere temas eden alt kısmına ve üst kısmına damla motifli yapraklar işlenmiştir. Gövdenin ağız kısmı kalın iskelet telinden oluşmaktadır. Bakracın tutamak kısmını oluşturan kalın burgu tel, bakracın sağına ve soluna yerleştirilen halkalara geçirilmiştir. Burgu telin gövdeye bağlandığı iki halkadan birine iç dolgu süslemeli yapraklar yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-72

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Şekerlik
: Ev aksesuarı (Büyük parça)
: Telkari
: En: 16 cm. / Boy: 10 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
: Bitkisel
: Alt kaide, yükseklik sütunu ve hazne olmak üç parçadan oluşmuştur. Alt kaide yuvarlak formdadır ve büyük oranda zikzaklı (tırtır) kenar süslemelidir. Kaidenin ortasında iç dolgu süslemeli yapraklar bulunmaktadır. Yaprakların ortasına ürüne yükseklik veren telkari işlemeli sütun yerleştirilmiştir. Sütunda sim dolgulu (zikzaklı,tırtırlı) ve hat işlemeli kalın telden süslemeler yapılmıştır. Şekerliğin üstte bulunan hazne kısmı yörede ev denilen bombeli ağızlıdır. Haznede çiçek motif, zikzaklı kenar süslemeleri ile mekik ve teker iç dolgu süslemeleri kullanılmıştır.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-73

Ürün Çeşidi

: Şekerlik

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 5 cm. / Boy: 18 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Geometrik, Bitkisel

Kompozisyon

: Şekerlik kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kutuda iskelet telinden alt ve üst tırtırlı dış kenar süslemeleri bulunmaktadır. Kutunun gövdesinde tırtırlı, hat dilimli ve mekik iç dolgulu süslemelere yer verilmiştir. Kutunun alt ve üst dış kenarları da tırtırlı iskelet teliyle çevrelenmiştir. Kutunun iki tarafında kalın burğu telden yapılan tutamaklar bulunmaktadır. Kapak ise ayrı bir parça olarak kutuya oturmaktadır. Kapağın tam ortasında güverseli çiçek motifi, onun etrafında tırtırlı süsleme ile ucu sarmal iskelet telinin desenleri arasında yerleştirilen mekik ve teker iç dolgu süslemeleri bulunmaktadır. Kapağı çevreleyen tırtırlı kenar süslemeleri arasına hat dilimli kalın tel yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-74

Ürün Çeşidi

: Masaüstü İsimlik

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Kaide: En: 8 cm./ Boy: 18 cm.

İsimlik: En: 5 cm. / Boy: 14 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ürün kaide ve isimlik olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kaide kısmının kenarları tırtırlı motif ve hat dilimli kalın teller süslenmiştir. İç kısımda sarmal uçlu kalın iskelet tellerinin arasına mekik ve teker iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Kaidenin ortasına uzun yapraklı çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motifinin ortasında üzerine isimliğin gümüş plakadan yapılan yuva bulunmaktadır. İsimlik kısmının kenarlarına da kaidede olduğu gibi tırtırlı ve hat dilimli süsleme yapılmıştır. İsimliğin ortasında üzerine ismin yazıldığı plaka ve plakanın etrafında da mekik ve teker iç dolgu süslemeleri bulunmaktadır.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-75

Ürün Çeşidi	: Bileklik
Kullanım Özelliği	: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
Yapım tekniği	: Telkari
Ürün Boyutları	: En: 1.5 cm. / Boy: 16 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
Kullanılan Motifler	: Geometrik
Kompozisyon	:Bileklik uzun kenarları bombeli, kısa kenarları düz beş parçadan oluşmaktadır. Parçalar sarmal başlı iskelet teli ve etrafına işlenen mekik iç dolgularla süslenmiştir. Parçalar dört köşeye yerleştirilen halkalarla birbirine bağlanmıştır. Bilekliğin iki ucuna zincir ve klips takılmıştır.
Kaynak	: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-76

Ürün Çeşidi	: Bileklik
Kullanım Özelliği	: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
Yapım tekniği	: Telkari, Mıhlama
Ürün Boyutları	: En: 1.5 cm. / Boy: 15 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
Kullanılan Motifler	: Geometrik
Kompozisyon	: Bileklik yuvarlak formda beş parçadan oluşmaktadır. Sim (tırtır) dolgulu parçaların ortasına birer değersiz taş yerleştirilmiştir. Ortadaki parçaya kırmızı, diğerlerine turkuaz taş yerleştirilmiştir. Parçalara iskelet teliyle bir çerçeve oluşturulmuş ve bu çerçevelerin dört köşesine yapılan halkalar parçaların birleştirilmesini sağlamıştır. Bilekliğin iki ucu zincire içi spiral (teker) dolgulu kalp formunda bir süslemeyle bağlanmıştır. Zincire klips takılmıştır.
Kaynak	: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-77

Ürün Çeşidi

: Telkari Sürahi

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 5 cm. / Boy: 13 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ürün sürahi formundadır. Sürahinin boyun kısmına simetrik şekilde önlü ve arkalı büyük yapraklar işlenmiştir. Yapraklar mekik dolguludur. Sürahinin hazne kısmına yine büyük yapraklar, bu yaprakların üzerine de küçük çiçekler serpiştirilmiştir. Çiçekler güverseli ve yaprakları iki katlıdır. Sürahinin yere oturan alt kısmı bombeli iç dolgu süslemeli ayaklardan oluşmaktadır. Sürahinin kol kısmı damla motifli yapraklarla süslenmiştir. Sürahini ağız kısmı öne doğru sivrilen bir yapıya sahiptir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-78

Ürün Çeşidi

: Sigara kutusu

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 8 cm. / Boy: 14 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ürün kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kutu gövdesinde iskelet tellerinin kıvrımlı desenleri arasına iç dolgu süslemeler işlenmiştir. Kutunun dört ayağı heştekle bombe verilmiş gümüş plakadan oluşmaktadır. Kutunun zeminine yuvarlak iki çiçek motifi işlenmiştir. Çiçeklerin etrafı sim (tırtır) dolgularla süslenmiştir. Kapak kısmı ise ortada büyük bir çiçek, çiçeğin etrafına iki küçük çiçek ve yaprak motifleri işlenmiştir. Kapakta sim (tırtır) ve mekik iç dolgu süslemeleri kullanılmıştır. Kapaktaki büyük çiçeğin ortasına yaprakları yukarıya bakan ve tutamak vazifesi gören turkuaz taşlı bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kutu ve kapak kısa bir kenardan menteşe ile birleştirilmiştir.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-79

Ürün Çeşidi	: Çakmak Kılıfı
Kullanım Özelliği	: Aksesuar (Büyük parça)
Yapım tekniği	: Telkari
Ürün Boyutları	: En: 2 cm. / Boy: 5.5 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
Kullanılan Motifler	: Geometrik
Kompozisyon	: Çakmak kılıfı iki gövde ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Gövde ve kapağa, sim (tırtır) dolgular, hat dilimli kalın tel süsleme ile mekik iç dolgu süslemeleri işlenmiştir. Kapak ayrı bir parça olarak çakmağın baş kısmına oturtulmaktadır.
Kaynak	: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-80

Ürün Çeşidi

: Masa sandalye takımı

Kullanım Özelliği

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Sandalye En: 2.5 cm. / Boy: 7 cm.

Masa: Çap: 5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Geometrik, sembolik

Kompozisyon

: Ürün bir masa ve dört sandalyeden oluşmaktadır. Masa yuvarlak formda ve tamamen sim (tırtır) dolguyla süslenmiştir. Masanın kenarları bir düz, bir burkulu kalın telle çevrelenmiştir. Masanın dört ayağı burgulu kalın telden yapılmıştır. Sandalyelerde oturak ve sırt dayama kısımlarına sarmal başlı iki iskelet teli ve boşluklarına da mekik iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Sandalyelerin ayakları da masanın ayakları gibi burgulu kalın telden yapılmıştır. Ürün oksitlendirilmiştir.

Kaynak

: Aykat Kuyumculuk

BİLGİ FORMU-81

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: Çap: 4 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

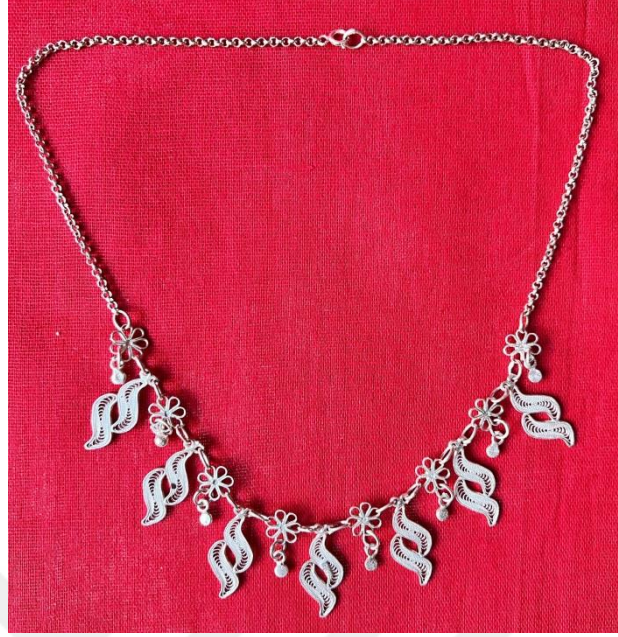
: Bitkisel

: Kolye ucu çiçek formundadır. Çok yapraklı alt zemine üst yapraklı bir kat eklenerek çiçeğe yükseklik verilmiştir. Çiçek üç boyutludur. Zmenindeki yapraklar mekik iç dolgu süslemelidir. Çiçeğin ortasında buluna üst yaprakların ortasına ucu küçük güverseli ince tellerle tomurcuk görünümü elde edilmiştir. Kolye ucunun zincire bağlantısı iç dolgu süslemeli takıştırma halkasıyla sağlanmıştır.

Kaynak

: Aykat Kuyumculuk

BİLGİ FORMU-82

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 3 cm. / Boy: 17 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Bitkisel

: Kolye yörede su yolu motifi denilen kıvrımlı 7 parça ve bu parçaların aralarına yerleştirilen sarkaçlı küçük çiçek motiflerinden oluşmaktadır. Mekik iç dolgulu kıvrımlı parçalar kolye zincirine uç kısmından birleştirilmiştir. Küçük çiçek motifleri ise iskelet telinden yapılmış ve iki tarafından kolye zincirine bağlanmıştır.

Kaynak

: Midyat Telkari Müzesi

BİLGİ FORMU-83

Ürün Çeşidi

: Toka

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Mıhlama

Ürün Boyutları

: Çap: 8 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve değersiz taşlar

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Toka yuvarlak formdadır. Toka ve iğne kısmı olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Yuvarlak tokenin dış kenarı iskelet burgu telle çevrelenmiştir. Kenar süslemeleri sim dolgu (zikzak) motiflidir. Tokenin ortasına altı köşeli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın ortasında ve köşe uçlarında güverseler bulunmaktadır. Yıldızın ortasına ve üç köşesine güverse büyüklüğünde mavi taşlar yerleştirilmiştir. İçi boş bırakılmış iskelet telinden yapılan yıldızın kenarlarına mekik ve teker iç dolgu süslemeleri yapılmıştır. Tokaya bombe biçimi verilerek, sağına ve soluna iğnenin geçirileceği yuvarlak iki boşluk bırakılmıştır. Toka iğnesi ayrı bir parça olarak tasarlanmıştır. Küçük yuvarlağın içerisine yerleştirilen ortası güverseli yıldız motifi ve iç dolgu süslemeleri bulunan iğnenin tutamak kısmına iğne vazifesi gören uzun ve yassı bir tel birleştirilmiştir.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-84

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Takım (set)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 3 cm. / Boy: 47 cm. / Bileklik: 20 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Geometrik

: Takım (yörede set) kolye, küpe ve bileklikten oluşmaktadır. Kolyede üçgen motifli beş parça bulunmakta ve aralara iki halkayla sarkıtılan güverse uçlu sarkaçlar yerleştirilmiştir. Kolyenin ön kısmı zincir yerine oval motifli mekik iç dolgulu 7 parçadan oluşmaktadır. Kolyenin uçları zincirli ve klipslidir. Küpeler de kolyede kullanılan üçgen motifli mekik iç dolgu işlemelerden oluşmaktadır. Bileklik kolyede bulunan oval motifli mekik iç dolgulu 6 parçadan oluşmaktadır. Parçalar uçlarına takılan halkalardan birleşmektedir. Bilekliğin iki ucu zincirle birleşmekte ve bir ucuna yıldız, diğer ucuna klips takılmıştır.

Kaynak

: Murat Aslan

BİLGİ FORMU-85

Ürün Çeşidi

: Telkari süslemeli pipo

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 2 cm. / Boy: 6 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motif/ler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ahşap pipoya telkari işlemeli uç kısmı yerleştirilmiştir. İçerisine tütün konulan pipo haznesi lale motifli telkari işlemeden yapılmıştır. Lale motifli tütün haznesi eğimli bir boruyla pipoya bağanmıştır. Lale motifli hazne, birinin ucu yukarıya doğru kıvrılan, diğerinin ucu aşağı doğru kıvrılan iki büyük yaprağın arasına yerleştirilmiştir.

Kaynak

: Sami Alptekin

BİLGİ FORMU-86

Ürün Çeşidi

: Yüzük

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 3.2 cm. / Kol: 2.2 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Geometrik

Kompozisyon

: Yüzük yuvarlak formdadır. Yüzüğün ortasında boş bir daire, dairenin etrafına ise büyüklü ve küçüklü teker dolgular işlenmiştir. Teker dolguları kalın iskelet teli çevrelemiştir. Yüzüğün kolu ise daha kalın telden yapılmış süslemesiz sade bir iskelet telidir.

Kaynak

: Aykat Kuyumculuk

BİLGİ FORMU-87

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Çaydanlık

: Ev aksesuarı (Büyük parça)

: Telkari

: En: 8 cm. / Boy: 11 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Bitkisel

: Üst demlik, alt demlik, demlik kapağı, çaydanlık altı ve tabak olmak üzere ürün beş parçadan oluşmaktadır. Alt ve üst demliğe lale motifli süslemeler ile mekik, spiral ve seyrek dolgular işlenmiştir. Alt ve üst demliğin ülükleri yılan başlıdır. Demliklerin sap kısmında iskelet telinden yapılan desenlerin arasına spiral ince dolgular işlenmiştir. Çaydanlığın alt kısmı yüksek ve ayaklıdır. Üst demliğin kapağı piramit görünümlü ve ucu tutamaklıdır. Tabak ise geniş ve lale motiflidir.

Kaynak

: Aykat Kuyumculuk

BİLGİ FORMU-88

Ürün Çeşidi

: Toka

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 3.5 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Sembolik

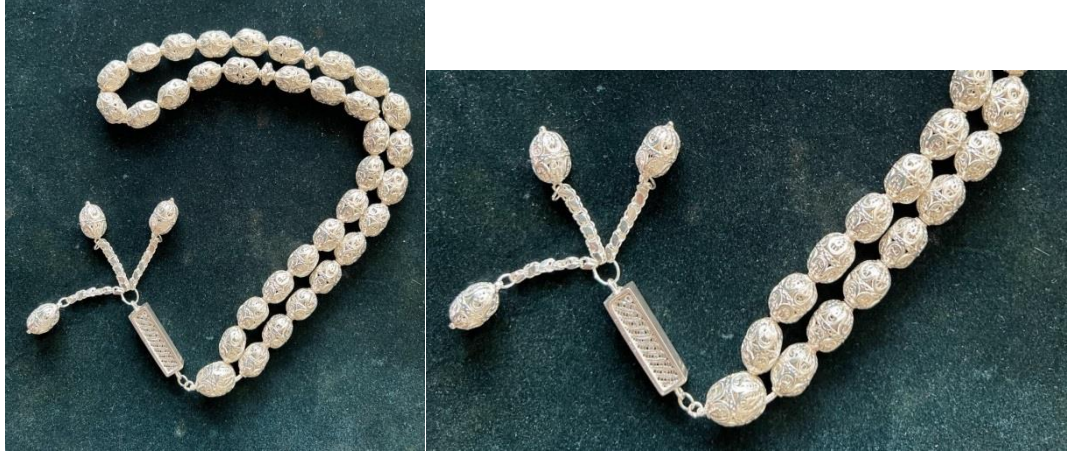
Kompozisyon

: Toka fötr şapka biçimindedir. Şapkanın kenar kısımlarında iskelet telinden oluşturulmuş desenler ve spiral (teker) motifli süslemeler yapılmıştır. Şapkanın yüksek kısmına da aynı desen ve motifler işlenmiş, tepe kısmı ise gümüş plakada üzerine işlenen dört damla motifi, bu motiflerin ortasına yerleştirilen bir güverse ile süslenmiştir. Tokanın iğne kısmı şapkanın alt kısmında bulunmaktadır.

Kaynak

: Musa Ergin

BİLGİ FORMU-89

Ürün Çeşidi

: Tespih

Kullanım Özelliği

: Aksesuar (Büyük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 0.5 cm. /Boy: 35 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Sembolik

Kompozisyon

: Tespih 33 tanelidir. Tespihin taneleri damla motifli parçaların birleştirilmesinden oluşturulmuştur. Belli sayıda taneler arasına iki telkari işlemeli pul yerleştirilmiştir. Taneler gümüş izncire dizilmiştir. Tespih tanelerinin iki ucunda daha büyük hacimde imame bulunmaktadır. Tespihin imamesine küçük halkayla birleştirilen iki tane uzunluğunda telkari işlemeli parça bulunmaktadır. Parçanın ucunda ise yine tanelerden oluşan püskül bulunmaktadır. Gümüş pullardan oluşan bağlantı halkalarının ucuna takılan üç tespih tanesi püskül vazifesi görmüştür.

Kaynak

: Kerim Aslan

BİLGİ FORMU-90

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları

: İsimlik
: Aksesuar (Büyük parça)
: Telkari
: Kaide En: 4 cm. / Boy: 6 cm.
İsimlik: En 4.5 cm. / Boy: 12 cm.

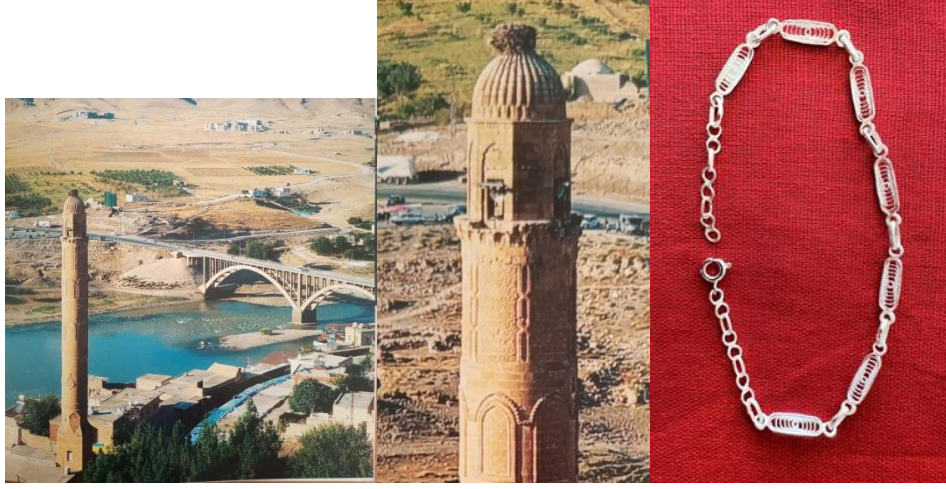
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka
: Bitkisel
: Ürün, kaide ve isimlik olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Alt kaide kısmına piramit şeklinde yükseklik verilmiştir. Sim (tırır) dolgu ve hat dilimli telle kenar süslemesi yapılan kaidenin ortasında çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçek motifinin yaprakları damla motfli, kenarları ise mekik ve teker iç dolgu süslemelidir. Kaideye birleştirilen yuvarlak yuva, üst isimliğin üzerine orutması içindir. İsimlik yuvasına iskelet telinden tıp motifi işlenmiştir. Üst isimliğin kenarları tırır dolgu ve hat dilimli telle süslenmiştir. İsimliğin ortasında harflerin ekleneceği ağaç kabuğu formunda plaka bulunmaktadır.

Kaynak

: Adnan Dilmeç

BİLGİ FORMU-91

Ürün Çeşidi

: Kolye

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: En: 0.4 cm./ Boy: 22 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Geometrik

Kompozisyon

: Ürün, Hasankeyf'teki en önemli tarihi eserlerden olan Er-Rızk cami minaresindeki şerefenin hemen altında bulunan taş süsleme motifinden esinlenerek tasarlanmıştır. Bileklik dikdörtgen formundaki yedi parçadan oluşmaktadır. Parçalar mekik dolguyla süslenmiş ve uçlarındaki halkayla birleştirilmiştir. Bilekliğin iki ucunda bulunan zincirlerin bir ucundaki klips dipper uçtaki zincir halkasına geçirilmektedir.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-92

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 1 cm. / Boy: 2 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Sembolik

: Ürün, Hasankeyf'te bulunan Er-Rızk cami minaresinin alt kısmında bulunan damla motifli taş süslemeden esinlenerek üretilmiştir. Kolye ucu olarak tasarlanan ürüne, mekik iç dolgu süslemesi yapılmıştır.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-93

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: En: 2 cm./ Boy: 3.5 cm

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Sembolik

: Ürün, Hasankeyf'te bulunan Er-Rızk cami minaresinin alt kısmında bulunan damla-hilal motifli taş süslemeden esinlenerek üretilmiştir. Burgulu tellerle şekillendirilen ve iç süslemeleri yapılan damla motifli kolye ucundaki hilalde teker iç dolgu süslemesi kullanılmıştır.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-94

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Kolye ucu

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari

: Çap: 3.5 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Sembolik

: Ürün, yörede bulunan taş işlemeli evlerde bulunan süsleme motiflerinden esinlenerek üretilmiştir. Çiçek motifli ürünün yaprakları uzundur ve mekik dolgu süslemelidir. Çiçeğin ortasına iskelet telinden yapraklar ve güverse ile yükseklik verilmiştir. Çiçek motifinin zincire takılabilmesi için iç dolgu süslemeli takıştırma halkası ürüne kaynakla birleştirilmiştir.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-95

Ürün Çeşidi

: Broş (Yaka iğnesi)

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari

Ürün Boyutları

: Çap: 3 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

Kullanılan Motifler

: Bitkisel

Kompozisyon

: Ürün, Midyat'ta bulunan Asur Konağı'nın duvar süslemelerinde bulunan çiçek motifinden esinlenerek üretilmiştir. Yaka iğnesi olarak kullanılan ürün, çiçek formundadır. Yapraklar birbirinden ayrıdır ve spiral (teker) iç dolgu süslemelidir. Çiçeğin ortasında da teker iç dolgu süslemesi kullanılmıştır. Ürünün elbiseye tutturulan iğne kısmı, arkada bulunmaktadır.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-96

Ürün Çeşidi

: Bileklik

Kullanım Özelliği

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

Yapım tekniği

: Telkari, Ajur

Ürün Boyutları

: En: 1 cm. / Boy: 21 cm.

Kullanılan Malzeme

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka

Kullanılan Motifler

: Sembolik

Kompozisyon

: Ürün, Midyat Elbeğendi köyünde bulunan taş işlemeli evlerin balkon mimarisinden esinlenerek üretilmiştir. Ürün kıl testere kesimli üç parça ve telkari işlemeli iki parçadan oluşmaktadır. Kıl testere ile kesilen ve dilim görünümü verilen parçalar dikdörtgen biçimindedir. Telkari işlemeli iki parçada ise mekik iç dolgu süslemesi kullanılmıştır. Bilekliğin iki ucuna zincir ve klips takılmıştır.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-97

Ürün Çeşidi	: Bileklik
Kullanım Özelliği	: Giyim aksesuarı (Küçük parça)
Yapım tekniği	: Telkari
Ürün Boyutları	: En: 1.5 cm. / Boy: 19 cm.
Kullanılan Malzeme	: Farklı kalınlıklarda gümüş tel
Kullanılan Motifler	: Bitkisel, Sembolik
Kompozisyon	: Ürün, Midyat'ta bulunan Mor Barsavmo kilisesinin iç duvar süslemelerinde bulunan sembollerden esinlenerek üretilmiştir. Beş parçadan oluşmaktadır. Ortada çiçek motifi, çiçek motifinin sağında ve solunda hilali andıran iç dolgu süslemeli dört parça kullanılmıştır. Çiçek ve parçalar birbirine halkalarla birleştirilmiştir. Bilekliğin iki ucuna zincir ve klipstakılmıştır.
Kaynak	: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-98

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motiler

Kompozisyon

: Broş (Yaka iğnesi)

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari, Ajur

: En: 3.5 cm. / Boy: 3.5 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Sembolik

: Ürün, Midyat'ın Gelinkaya beldesindeki taş işlemeli bir binanın duvar süslemelerinden esinlenerek üretilmiştir. Yaka iğnesi olarak tasarlanan üründe bombeli dış çerçeve ve iç desenler kıl testere kesimiyle şekillendirilmiştir. Kare çerçevenin orta boşluğuna mekik dolgulu ince telkari süsleme yapılmıştır. Ürünün elbiseye tutturulan iğnesi arka tarafa kaynakla birleştirilmiştir.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-99

Ürün Çeşidi

Kullanım Özelliği

Yapım Tekniği

Ürün Boyutları

Kullanılan Malzeme

Kullanılan Motifler

Kompozisyon

: Küpe

: Giyim aksesuarı (Küçük parça)

: Telkari, Ajur

: En: 1 cm. / Boy: 3 cm.

: Farklı kalınlıklarda gümüş tel

: Sembolik

: Ürün, Midyat'ın Anıtlı köyünde bulunan ve tarihteki en eski kiliselerden olan Meryem Ana kilisesinin dış duvarında bulunan zikzaklı taş süsleme motifinden esinlenerek üretilmiştir. Kıl testereyle zikzak şekli verilen iskelet telinin iç kısımları teker dolguyla süslenmiştir. Aşağıya bakan yay görünümlü küpenin ortasına halkayla birleştirilen inci takılmıştır. Kulağa geçirilen tel kısmı ile küpe arasına ortası güverseli çiçek motifi eklenmiştir.

Kaynak

: Tarık Demir

BİLGİ FORMU-100

Ürün Çeşidi
Kullanım Özelliği
Yapım tekniği
Ürün Boyutları
Kullanılan Malzeme
Kullanılan Motifler
Kompozisyon

: Mücevher Kutusu
: Aksesuar (Büyük parça)
: Telkari
: En: 6 cm. / Boy: 8.5 cm.
: Farklı kalınlıklarda gümüş tel ve plaka
: Bitkisel
: Ürün dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Kutu ve kapak olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Kutu gövdesinin uzun çerçevelerine üçer papatya motifi, kısa çerçevelerine birer papatya motifi işlenmiştir. Gövdenin kenar süslemeleri sim (tırtır) dolguyla, papatya çiçeğinin yaprakları damla, etrafı mekik iç dolguyla süslenmiştir. Kutunun zemini plakadan oluşmaktadır. Kutunu ayakları dört köşeye kaynakla birleştirilen damla motifli parçalardan oluşmaktadır. Kutunu kapağında ise, ortada büyük bir papatya çiçeği, kenarlarda sim (tırtır) dolgulu süslemeler ve çiçeğin etrafına işlenen mekik ve teker iç dolgular bulunmaktadır. Kutu ve kapak uzun kenardan menteşe ile birleştirilmiştir.

Kaynak

: Tarık Demir

MİDYAT TELKARİ USTALARI ANKET FORMU

Tarih:

Yer:

Anketi yapan kişi:

Anket yapılan kişi:

Anket yapılan kişinin konumu:

Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bileşik Sanatlar anabilim dalında hazırlamakta olduğum “Midyat Telkari Gümüş İşlemeciliği” konulu sanatta yeterlik tezimle ilgili alan araştırması kapsamında Midyat telkarisini işleyen ustalarla anket çalışması yürütülmektedir. Ankete katılacak ustanın geçmişte veya günümüzde, bu sanatla hayatının bir döneminde fiilen ilgilenmiş olması yeterli bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Soruların cevaplandırılmasında göstereceğiniz hassasiyet için teşekkür ederim.

SORULAR:

I. TELKARİ USTALARININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

- 1.Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek
- 2.Yaş
3. Hangi dine mensup olduğunuz:
☐ İslam ☐ Hristiyan (Süryani) ☐ Ezidi
- 4.Öğrenim Durumu :
☐ Okur yazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise ve dengi okul mezunu
☐ Üniversite mezunu
- 5.Sosyal güvenceniz var mı?
☐ Evet
☐ Hayır

II. TELKARİ USTALARININ MESLEKLERİYLE İLGİLİ BİLGİLER

6. Gümüş işlemeciliğini kimden öğrendiniz?
☐ Aileden ☐ Hobi olarak yapan kişilerden
☐ Ustamdan ☐ Kurstan

- () Meslek lisesinden () Yüksekokuldan
7. Bu mesleği neden seçtiniz?
- () Baba mesleği olması () Mesleğe olan ilgi
- () Yöreye özgü bir el sanatı olması () Gelirinin yüksek olması
- () Kuyumculuk mezunu olmak
8. Mesleğe halen devam ediyor musunuz?
- () Evet düzenli olarak telkari üretiyorum.
- () Hayır artık üretmiyorum.
- () Hobi olarak ilgileniyorum.
- () Sipariş aldıkça üretiyorum.
- () Ders olarak veriyorum.
9. Gümüş işlemeciliğinin sağladığı gelirden memnun musunuz?
- () Evet
- () Hayır
10. Telkari ürettiğiniz atölye kime aittir?
- () Kendime ait () Başkasına ait () Eğitim kurumuna ait
11. Bu mesleğin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- () Daha iyi duruma geleceğine inanıyorum.
- () Bu düzeyde kalır.
- () Gerekli ilgi gösterilmezse kaybolup gidebilir.
12. Telkari gümüş işlemeciliğinde kullanılan hammaddeyi nereden temin ediyorsunuz?
- () İstanbul Etibank'tan alıyorum
- () İstanbul gümüşçü esnafından alıyorum.
- () Midyat gümüşçü esnafından alıyorum
13. Üretiminizi nasıl gerçekleştiriyorsunuz?
- () Tüm parçaları kendim üretiyorum () Tüm parçaları fason üretim yaptırıyorum
- () Bazı parçaları kendim üretiyorum () Bazı parçaları fason üretim yaptırıyorum
14. Ürün tasarımlarınızı nasıl oluşturuyorsunuz?
- () Model tasarımını kendimiz yapıyoruz
- () Eski takılardan esinlenerek
- () Modelleri başkalarından temin ediyoruz
- () Sipariş üzerine çalışıyoruz
- () Kitap, dergi, vb. kataloglardan yararlanıyoruz
15. Telkari gümüş ürünlerde daha çok ne tür motifler kullanılmaktadır?
- () Bitkisel motifler
- () Hayvansal motifler
- () Geometrik motifler
- () Sembolik motifler
- () Toplarla yapılan motifler

16. Yapılan ürünlere arşiv çalışması yapıyor musunuz?

- ☐ Ürünler fotoğraflanmakta
- ☐ Tasarım çizimleri saklanmakta
- ☐ Orijinal ürünlerden üretilip saklanmakta
- ☐ Hayır

17. Telkari üretiminde daha çok ne tür süslemeler yapılıyor?

- ☐ Taşlı süsleme
- ☐ Gümüş toplar (güverse)
- ☐ Ajur işi
- ☐ Mine
- ☐ Savat(neillo)
- ☐ Süslemesiz sade telkari

18. Gümüş işlemeciliğinde hangi küçük parçaları üretiyorsunuz?

Küçük Parçalar

- ☐ küpe
- ☐ kolye
- ☐ yüzük
- ☐ bilezik
- ☐ bileklik
- ☐ yaka iğnesi
- ☐ takım (set)
- ☐ halhal
- ☐ hızma
- ☐ anahtarlık
- ☐ kol düğmesi

19. Gümüş işlemeciliğinde hangi büyük parçaları üretiyorsunuz ?

Büyük Parçalar

- ☐ gondol
- ☐ vazo
- ☐ tabanca kabzası
- ☐ tepsi
- ☐ masa isimliği
- ☐ şekerlik
- ☐ mücevher kutusu
- ☐ ayna çerçevesi
- ☐ çanta
- ☐ kemer
- ☐ gelin tacı
- ☐ tespih
- ☐ telkari kalemlik
- ☐ telkari peçetelik
- ☐ fincan zarfı
- ☐ resim çerçevesi
- ☐ tarak
- ☐ baş süsleri
- ☐ baston ve asa sapları

III. TELKARİ USTALARININ GÜMÜŞ ÜRÜN TİCARETİNE İLİŞKİN BİLGİLER

20. Ürünlerin pazarlamasını nasıl yapıyorsunuz?

☐ Kendimiz pazarlıyoruz

☐ Satış mağazalarına veriyoruz

☐ Toptan çalışıyoruz

☐ Sipariş üzerine üretim yapıyoruz

21. Şu anda gümüş işlemeciliği ile ilgili karşılaştığınız güçlükler nelerdir?

☐ Çok vakit alıyor

☐ Pahalıya mal oluyor

☐ Yapımı zor oluyor

☐ Emeğimin karşılığını alamıyorum

IV. TELKARİ USTALARININ ÇALIŞMA ORTAMLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

22. Çalışma ortamınız gümüş işlemeciliği yapmaya uygun mu?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Kısmen

23. Çalışma ortamında aydınlatma durumu telkari gümüş işlemeciliği yapmaya uygun mu?

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

24. Çalışma ortamında havalandırma durumu telkari gümüş işlemeciliği yapmaya uygun mu?

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

25. Çalışma ortamında temizlik durumu telkari gümüş işlemeciliği yapmaya uygun mu?

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

26. Üretim yaparken özel bir giysi kullanıyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

27. Malzemenin ve ürünlerin muhafazasında nelere dikkat ediliyor ?

☐ İklim

☐ Havalandırma

☐ Güneş ışığı

☐ Toz

☐ Kimyasal maddeler

☐ Depolama

V. TELKARİ USTALARININ SAĞLIK SORUNLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

28. Herhangi bir fizyolojik engeliniz var mı ?

() Evet

() Hayır

29. Bugüne kadar, gümüş işlemeciliğini yapmaktan dolayı herhangi bir sağlık problemi yaşadınız mı?

() Evet

() Hayır

30. Bu mesleğin neden olduğu rahatsızlıklar nelerdir?

() Göz bozuklukları

() Duruş bozuklukları

() El ve parmaklarda rahatsızlıklar () Zehirlenmeler

() Rahatsızlık yaşamadım.

31. Telkari gümüş işlemeciliğinde en fazla görülen iş kazaları nelerdir?

() Kesikler

() Yanıklar (kimyasallar ve ateş)

() Zehirlenmeler

() Araç kazaları

32. Meslekten dolayı oluşan hastalık ve rahatsızlıklara karşı ne tür önlemler alıyorsunuz?

() Gözlük kullanımı

() Eldiven kullanımı

() Maske kullanımı

() Havalandırma

MİDYAT GÜMÜŞÇÜ ESNAFI ANKET FORMU

Tarih:

Yer:

Anketi yapan kişi:

Anket yapılan kişi:

Anket yapılan kişinin konumu:

Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bileşik Sanatlar anabilim dalında hazırlamakta olduğum “Midyat Telkâri Gümüş İşlemeciliği” konulu sanatta yeterlik (doktora) tezimle ilgili alan araştırması kapsamında Midyat gümüşçü esnafıyla anket çalışması yürütülmektedir. Ankete katılacak dükkan ve mağazalarda herhangi bir gümüş ürün satılması yeterli bir ölçüt olarak belirlenmiştir. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar başkalarıyla paylaşılmayacaktır. Soruların cevaplandırılmasında göstereceğiniz hassasiyet için teşekkür ederim.

SORULAR:

1. Telkari ustası mısınız?

a-Evet

b-Hayır

2. İşletmenize ait telkari atölyeniz var mı?

a- Evet

b- Hayır

3. İşletmenizde geleneksel Midyat telkari ürün satıyor musunuz?

a- Evet

b- Hayır

4. İşletmenizde satışını yaptığınız geleneksel Midyat telkari ürünleri nereden temin etmektesiniz?

a- Kendime ait atölyeden

b- Başkasına ait atölyeden

c- Midyat telkari ürün satmıyorum.

5. İşletmenizde geleneksel Midyat telkarisi dışında gümüş ürün satmakta mısınız?

a- Evet

c- Hayır

6. İşletmenizde geleneksel Midyat telkarisi dışında hangi tür gümüş ürünler satmaktasınız?

a- Yerli döküm gümüş takılar

b- Beypazarı ve Trabzon’dan gelen gümüş takılar

c- Yurtdışı menşeli döküm ürünler

7. Geleneksel Midyat telkari ürünü olarak küçük parçalar mı, büyük parçalar mı satıyorsunuz?

a- Küçük Parçalar b- Büyük parçalar c- Her ikisi d-Hiçbiri

8. Satışını yaptığınız geleneksel Midyat telkari ürünlerde genellikle kaç ayar gümüş rağbet görmektedir?

a- 950 b- 925

9. 2021 Yılında Midyat telkarisinin coğrafi işaret olarak tescillendiğini biliyor musunuz?

a-Evet b- Hayır

10. Hangi tür gümüş ürünler daha çok talep görmektedir?

a- Geleneksel Midyat telkari ürünleri

b- Yerli döküm ürünler

c- Yurtdışı menşeli gümüş ürünler

11. Geleneksel Midyat telkari gümüş ürün temin etmekte zorlanıyor musunuz?

a- Evet b- Hayır

12. İşletmenizde gümüş ürünler dışında hangi ürünlerin satışını yapmaktasınız?

a- Altın takılar

b- Muhtelif hammaddelerden tespihler

c- Hediyelik eşyalar (dekoratif)

13. İşletmenizde telkari gümüş ürün tamiri yapıyor musunuz?

a- Evet b- Hayır

EK 3. İzin Belgesi

İLGİLİ MAKAMA

22-29 Aralık 2023 tarihinde Midyat'taki atölyemizde el yapımı mücevher kutusu yapım işlemlerinin bilgisi tarafımdan verilmiş olup, işlem basamaklarının video ve fotoğraf çekimleri muvafakatim dahilinde yapılmıştır. Görsellerin ve bilgilerin Tarık Demir tarafından kullanılmasına tarafımdan izin verilmiştir.

29.12.2023

Aday GÜRKAN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Tarık DEMİR

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Gazi Ün. Kırşehir Eğt. Fak.	22.06.1998
Lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bil. Enst.	08.12.2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
-----	-----	-------

Yabancı Dil

.....

Yayınlar

- Gültekin, A.-Büyükyazıcı, M.-Demir, T. (2021). Midyat Telkâri Ustaları/ Midyat Filigree Masters. Turkish Academic Research Review, 6 (2), 752- 771. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/62824/935572>
- Aypek Aslan, Asuman ve Tarık Demir. “Midyat Telkari Sanatı ve Teknoloji”. Kalemîşi 18 (2021 Bahar): s. 1–11. doi: 10.7816/kalemisi-08-18-01

Hobiler

